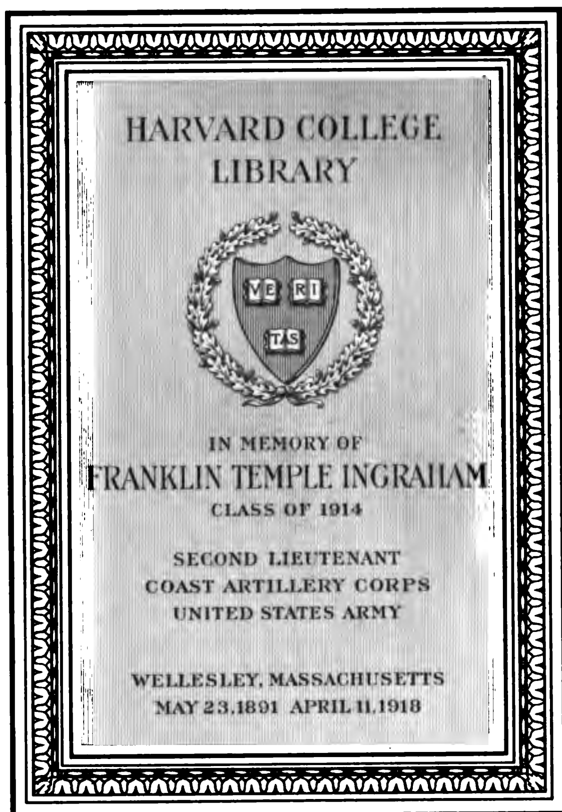

HARVARD COLLEGE
LIBRARY
VE RI
TAS
IN MEMORY OF
FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM
CLASS OF 1914
SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY
WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23, 1891 APRIL 11, 1918

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE

VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

GENT
DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Cie
Drukkers der Koninklijke Vlaamsche Academie
HOOGPOORT, 52

1887

Zitting van 27 October 1886.

Zijn aanwezig de heeren P. Willems, bestuurder, J. van Beers, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

De heeren H. Claeys, J. de Laet, D. Delcroix, Jr Nap. de Pauw, Edw. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, Em. Hiel, J. Nolet de Brauwere van Steeland, M. Rooses, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen.

De heer Roersch laat bij brief weten dat hij wegens ongesteldheid de zitting niet kan bijwonen.

Het eerste punt aan de dagorde is de kiezing van zeven werkende leden, ingevolge het 5e artikel des koninklijken besluits aangaande de inrichting der Vlaamsche Academie; en de kiezing van een achtste werkend lid, ter vervanging van den heer de Hondt, die het lidmaatschap niet heeft aangenomen.

De heer van Beers stelt voor als kandidaten : de heeren Antheunis, de Geyter, de Mont, Sleeckx en Vuylsteke, daarbij verklarende dat, bijaldien

deze vijt, en geene andere, niet gekozen worden, hij het lidmaatschap zal neerleggen.

De heer Rooses sluit zich bij de verklaring des heeren van Beers aan.

De heer Hiel neemt de voorgestelde kandidaten aan, maar verklaart dat hij zijn ontslag niet zal geven in 't geval die niet mochten gekozen zijn. Verder stelt hij als kandidaten voor : de heeren C.-J. Hansen, J. van Droogenbroeck en Alfons Willems.

Door den heer de Laet worden als kandidaten opgegeven : de heeren Alberdingk Thijm, Daems, Hansen, Mathot, Micheels, Obrie, Sleeckx en van Droogenbroeck.

Worden nog voorgesteld, door den heer Delcroix : de heeren Coopman en Stallaert; door den heer Stroobant : de heer Haerynck.

In de stemming bekomen : de heeren Sleeckx en van Droogenbroeck (ieder) 13 stemmen; de heeren Hansen en Obrie (ieder) 12 stemmen; de heer Daems, 11 stemmen; de heeren Alberdingk Thijm en Mathot (ieder) 10 stemmen; de heer Micheels 8 stemmen.

Deze zeven kandidaten de volstrekte meerderheid der stemmen bekomen hebbende, zijn derhalve gekozen.

Bij de tweede stemming zijn er maar vijftien geldige briefjes; de heer Micheels bekomt de volstrekte meerderheid.

De Academie beslist, dat hare gewone verga deringen zullen plaats hebben dèn derden Woensdag elker maand, te 2 uren. Zij gelast de leden van het bureel, met de heeren Delcroix en Obrie (laatstgenoemde nadat zijne kiezing door Koninklijk besluit zal goedgekeurd zijn), een ontwerp van *Wetten* op te stellen, waarover in de eerstvolgende zitting zal beraadslaagd worden.

De zitting wordt te 4 1/2 uren geheven.

Zitting van 17 November 1886.

Zijn aanwezig de heeren H. Claeys, S. Daems, J. de Laet, D. Delcroix, Fr. de Potter, bestendige secretaris, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, A. Snieders, E. Stroobant. F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

De heeren Willems, bestuurder, Alberdingk Thijm, de Pauw en Roersch laten weten, dat zij belet zijn de zitting bij te wonen.

Aan de vergadering wordt een schrijven medegedeeld van den heer van Beers, gedagteekend 14 November, en een ander van den heer Rooses, gedagteekend 16 November, waarbij zij berichten hun ontslag als leden der Academie te geven.

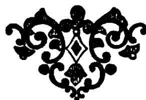
Aan de dagorde staat de beraadslaging over het ontwerp van *Wetten*, opgesteld door de leden van het bureel, met de heeren Delcroix en Obrie.

Op voorstel des heeren Nolet de Brauwere van Steeland zal gezegd ontwerp onmiddellijk gedrukt en eene proef er van aan de Leden gezonden worden. De beraadslaging daarover wordt bepaald op 25 November, 's voormiddags te 11, en 's namiddags te 2 uren.

De Academie besluit tot het uitschrijven van eenen letterkundigen wedstrijd. Zij zal in de volgende zitting de lijst der kandidaten voor de drie openstaande zetels opmaken.

Namens den heer Nolet de Brauwere van Steeland leest de heer Daems eene nota over hetgeen in de Octoberzitting der Koninklijke Academie van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten, met betrekking tot de Koninklijke Vlaamsche Academie, gezegd is.

De zitting eindigt te 4 1/2 uren.

Zitting van 25 November 1886.

Zijn aanwezig de heeren P. Willems, bestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, J. de Laet, D. Delcroix, Jr N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

De heeren Daems, Nolet de Brauwere van Steeland en Roersch laten schriftelijk weten dat het hun onmogelijk is ter zitting aanwezig te zijn.

AANGEBODENE BOEKEN :

Namens het Staatsbestuur :

Middelnederlandsch Woordenboek, door EELCO VERWIJS en VERDAM, eerste deel, en de 7 eerste afleveringen van het tweede deel.

Canzonen, door BOHL.

De goddelijke Komedie, door DANTE, vertaald door BOHL. 3 deelen.

Nieuwe Refereinen, door ANNA BIJNS.

Keurboek der stad Diest, uitgegeven door K. STALLAERT.

De Voorgeboden der stad Gent, uitgegeven door N. DE PAUW.

Van die beroerlicke tijden, door MARK VAN VAERNEWIJCK, uitgegeven door F. VAN DER HAEGHEN, 5 deelen.

Petit Cartulaire de Gand, recueilli par FR. DE POTTER.

Chronijcke van Gent, door JAN VAN DEN VIVERE. Uitgegeven door FR. DE POTTER.

Geschiedenis van Berchem, door STOCKMANS.

Spieghel der wijsheit, door JAN PRAET.

Installation officielle de l'Académie royale flamande, namens HET STAATSBESTUUR (25 afdruksels).

Over den Reinaard, door SERVAAS VAN ROOYEN, archivaris van 's-Gravenhage (18 afdruksels).

De Waarheid aan het Vlaamsche volk, door DAVID TRAETS (18 afdruksels).

Door den heer Alf. Siffer :

Lucifer, treurspel in 5 bedrijven, door VONDEL. Taal- en letterkundig verklaard door VERSTRAETEN, S. J.

Een dorpspastoor, door VERSTRAETEN, S. J.

De Spaansche Inquisitie, naar het Fransch van JOS. DE MAISTRE.

Luchtvaart en electriciteit, door DIERCKX, S. J.

Eenige wenken voor het onderwijs van de Vlaamsche en Fransche taal, door A. JOOS.

Vlaamsche Spraakkunst, door denzelfde.

Spraakkunst en Volkstaal, » »

Le Magasin littéraire et scientifique. 3e jaargang.

Recueil des Règlements provinciaux.

Door den heer C.-J. Hansen, de volgende door hem opgestelde werken :

Reisbrieven in Dietschland en Denemark.
Noordsche Letteren.
Platduitsch en Nederlandsch.
De Roem van Antwerpen.
Vlaanderen gered (gedicht).
Dietsche beweging.
Vondel (Voordracht en Gedicht).
Ons Dietsch, of het Nederduitsch in Duitschland.
Tijdmatig register der periodische drukpers (door TORFS en HANSEN).
Nederlandsche krijgs- en partijnamen (idem).
Saint Willebrord et son église à Anvers (idem).

Door Th.-Ign. Welvaarts, kanunnik der abdij van Postel, de werken, door hem geschreven :

Geschiedenis van Corsendonck. Twee deelen in gr.-8°
Aan den Hr Jacob Glénisson. (gedicht) in-gr. 8°.
Hulde aan den eerw. heer Victor Glénisson (gedicht).
De Herder (gedicht).
Legende van de drie balsemvaten.
Feestmededeeling der dubbel zilveren jubelplechtigheid in de abdij van Postel.
Postel en zijn vroegere invloed in Nederland. Drie vlugschriften.

Levensschets van Cornelius van Boesdoncq.
Reusel, naar de archieven van Postel's abdij.
De Beersche processie naar Scherpenheuvel.
Levensschets van Hermanus-Josephus Beugels.
Geschiedenis der abdij van Postel, naar hare eigene archieven. 2 deelen.

De Academie beslist dat de bestendige Secretaris, in haren naam, aan al de schenkers van boeken eenen dankbrief zal zenden.

De heer de Laet vraagt dat er aan het Staatsbestuur zou verzocht worden het recht der Vlaamsche Academie te bepalen op de bezetten, gedaan ten voordeele van de beoefening der Nederlandsche taal en geschiedenis, bezetten waar tot hiertoe de Koninklijke Academie van Brussel over beschikt heeft. Spreker zou insgelijks het recht willen zien vaststellen der Koninklijke Vlaamsche Academie op het beoordeelen der andere officiëele prijskampen, voor welke er Vlaamsche stukken worden ingezonden.

De heer Delcroix meent te mogen verzekeren dat het vraagstuk der bedoelde bezetten door het Staatsbestuur onderzocht wordt; de andere prijskampen, althans wat de samenstelling der jurys betreft, hangen af van een koninklijk besluit.

De heer de Pauw vraagt dat het Staatsbestuur aan de Koninklijke Academie van Brussel al de archieven zou verzoeken, met betrekking tot de uitgaven van oude gedenkstukken der Nederlandsche

taal, en dat die archieven aan de Koninklijke Academie zouden toevertrouwd worden.

De heer Delcroix drukt de meening uit dat dit punt geregeld zal worden na de stemming des budgets van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken.

De Academie vangt de beraadslaging aan over het ontwerp van *Wetten*.

Te 5 uren wordt de zitting geheven.

Zitting van 15 December 1886.

Zijn aanwezig : de heeren P. Willems, bestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, S. Daems, J. de Laet, D. Delcroix, Jr N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haegen, J. van Droogenbroeck.

De bestendige secretaris deelt eenen brief mede vanwege den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken, meldende dat bij besluit van 22 November laatstleden door het bestuur van den Post een dienstbevel is uitgevaardigd betrekkelijk de vrijstelling van postvracht voor brieven en andere mededeelingen, tussschen den bestuurder en den bestendigen secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie, en de leden, gewisseld.

AANGEBODENE BOEKEN.

Door den heer Nolet de Brauwere van Steeland, zijne volledige werken, keurig gebonden :

Gedichten, 3 deelen.

Godsdienstige oefeningen, 1 deel.

Proza, 2 deelen.

Proza en Poëzij, 2 deelen.

Door den heer Daems, een afdruksel zijner werken :

De Kruiwagens.
Deugd en Vreugd.
Twee mysteriën of gewijde dramas.
Gedichten.
Luit en fluit.

Door den heer C.-A. Serrure :

La langue des Gaules, depuis César jusque sous Charlemagne, par C.-A. SERRURE.

Etudes sur la numismatique gauloise. Idem.

Le gaulois, expliqué au moyen de l'archéologie. Idem.

Bulletin mensuel de numismatique et d'archéologie, par RAYMOND SERRURE. *Tome cinquième.*

Door den heer Alf. Siffer :

Jozef in Dothan, treurspel van VONDEL, *taal- en letterkundig verklaard door* A. VERSTRAETEN, S. J.

Huiselijke godsdienst onzer voorvaderen, door FR. DE POTTER, 2e *uitgave.*

Studiën over Vondel en zijn Jozef in Dothan, door A. VERSTRAETEN, S. J.

Schatten uit de Volkstaal. Eenige duizenden volksspreuken, gerangschikt en verklaard door AM. JOOS.

Door Vera Diximus :

Betzy, of Antwerpen in 1830.

Door den heer J. Claerhout :

De Franken en de Friezen, door J. CLAERHOUT.

Door den heer Baes, professor te Izegem, 25 afdrukken van zijne verhandeling : *Gewestspraak en algemeene taal.*

Door den heer Brouwers :

Nederlandsche vertolking van GOETHE'S *Herman und Dorothea*, door BROUWERS.

Lierdicht aan Alfons van den Peereboom. Idem.

Door den heer Floris van Westervoort (Ketman), drie tooneelstukken, door hem geschreven :

Nou! blijspel.

Door 't spleetje van de brievenbus, idem.

Margareta van Vlaanderen, treurspel.

De Academie gaat over tot de kiezing van drie werkende leden, in vervanging der heeren van Beers, Rooses en Sleeckx, ontslaggevers.

Worden met volstrekte meerderheid, in de eerste stemming, gekozen : de heeren Amand de Vos en Karel Stallaert, en in tweede stemming de heer Th. Coopman. — Tot onderbestuurder, in vervanging des heeren van Beers, kiest de Academie Jr Nap. de Pauw.

De heer de Pauw drukt zijnen dank uit voor de onderscheiding, welke hem te beurt valt. Hij verklaart de betrekking van onderbestuurder met genoegen te aanvaarden en in de mate zijner

krachten te zullen medewerken ter bereiking van het verheven doel der Academie : de studie en de bevordering der Nederlandsche taal- en letterkunde.

De Academie zet de beraadslaging voort over het ontwerp van reglement, en vordert daarmede van het 17^{e} tot en met het 43^{e} artikel.

De zitting wordt geheven te 4 1/2 uren.

Zitting van 22 December 1886.

De zitting wordt geopend te 11 1/4 uren voormiddag.

Zijn aanwezig : de heeren P. Willems, bestuurder; Jr N. de Pauw, onderbestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, J. de Laet, D. Delcroix, Edw. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, L. Roersch, F. van der Haeghen.

De heeren Daems, Nolet de Brauwere van Steeland, Snieders, Stroobant en van Droogenbroeck laten weten, dat zij de zitting niet kunnen bijwonen.

De heeren Coopman, de Vos en Stallaert betuigen de Academie, bij brief, hunnen dank voor hunne benoeming tot werkend lid.

AANGEBODEN BOEK.

Door den heer Daems : *Dit sijn suverlike liedekens, die hevet ghemaect pater* SERVATIUS DAEMS.

De Academie beslist dat er aan Z. M. den Koning zal gevraagd worden of hij gelieft op Nieuwjaardag eene afvaardiging der Academie te ontvangen, gelast om hem de hulde en de wenschen der instelling, waar hij de beschermheer van is, aan te bieden.

Het onderzoek der *Wetten*, te beginnen van het 43e artikel, wordt voortgezet en ten einde gebracht.

De zitting, te 1 ure onderbroken, wordt te 2 1/2 uren voortgezet en te 4 uren drie kwaart geheven.

Zitting van 19 Januari 1887.

Zijn aanwezig de heeren P. Willems, bestuurder; Jr Nap. de Pauw, onderbestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, Th. Coopman, D. Delcroix, Am. de Vos, Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, L. Roersch, A. Snieders, K. Stallaert, Eug. Stroobant, F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

De heeren Daems, de Laet, Hansen en Nolet de Brauwere van Steeland laten weten dat zij verhinderd zijn de zitting bij te wonen.

AANGEBODENE BOEKEN.

Geschiedenis der Vrijheid Arendonk, door TH.-IGN. WELVAARTS, prior der abdij van Postel (2 exemplaren).

De bestendige Secretaris geeft lezing van de koninklijke besluiten, bij welke de kiezing der heeren Coopman, de Vos en Stallaert, tot werkende leden, en die van Jr de Pauw, tot onderbestuurder, goedgekeurd wordt.

Aan de Academie wordt mededeeling gedaan van den brief, door den heer minister Ridder de Moreau namens Z. M. den Koning gezonden en waarbij haar bericht wordt dat zij op Nieuwjaar-

dag aan het hof niet kan ontvangen worden, dewijl alléén te Brussel zetelende overheden op gemelden dag dáár toegelaten zijn; nochtans zal de Koning het zich tot een genoegen rekenen, de Vlaamsche Academie op eenen anderen dag te ontvangen.

Ten gevolge van dit schrijven wordt het bestuur gelast, onmiddellijk aan Z. M. een bijzonder verhoor te verzoeken.

De Academie gaat over tot het stemmen der *Wetten*.

Eene commissie van vijf leden, namelijk het bestuur en de heeren Génard en Gezelle, zal voor de Februari-zitting het program opstellen der letterkundige wedstrijden voor 1887 en 1888.

De zitting wordt te 5 uren geheven.

Zitting van 18 Februari 1887.

Zijn aanwezig de heeren P. Willems, bestuurder; Jhr. de Pauw, onderbestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, Th. Coopman, D. Delcroix, A. de Vos, Ed. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, A. Snieders, K. Stallaert, Eug. Stroobant, F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

De heeren de Laet en Roersch laten weten, dat zij belet zijn de zitting bij te wonen.

AANGEBODENE BOEKEN.

Door den heer Am. de Vos een afdruksel zijner volledige werken :

Een Vlaamsche jongen. Tweede, omgewerkte en vermeerderde uitgave.

Langs ruwe paden. Poëzie.

In de natuur, dichtwerk.

De critiek en « Een Vlaamsche Jongen ».

Nog over critiek.

Eene herfstzottigheid onder de « Lentesotternijen ».

Poets wederom p....toets.

Wazenaar over het verslag der jury voor den vijfjaarlijkschen prijskamp voor Nederlandsche letterkunde.

Max Rooses tegen Wazenaar over den vijfjaar-

lijkschen prijskamp van Nederlandsche letterkunde.

Door A.-M. Verstraeten, S. J., de twee door hem geschrevene werken :

Jozef in Dothan, taal- en letterkundig verklaard.

Studiën over VONDEL's « *Jozef in Dothan* ».

Door den heer Gailliard, zijn *Glossaire flamand de l'inventaire des archives de Bruges, de* M. L. GILLIODTS.

De Academie benoemt tot leden der commissie van rekendienst (met de leden des bureels), de heeren Delcroix, de Vos en Stroobant.

Op voorstel der commissie, gelast met het opstellen der prijsvragen, wordt het program van deze vastgesteld als volgt :

Wedstrijden voor het jaar 1887.

EERSTE VRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

Men vraagt eene verhandeling over de verbinding der volzinnen in het Gothisch. De schrijver zal niet alleen de verschillende wijzen van samenvoeging aanduiden, maar ook het gebruik der tempora en modi in den bijzin onderzoeken en de gevallen aangeven, waarin een bijzin door den infinitief of het participium vervangen wordt.

TWEEDE VRAAG.

Middelnederlandsche Taalkunde.

Men vraagt eene stelselmatige lijst van al de uitgaven van Middelnederlandsche werken en van de studiën over Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, verschenen hetzij afzonderlijk, hetzij in uitgaven van geleerde Genootschappen, Tijdschriften enz.

De mededinger raadplege, onder andere, de werken van VON GOEDEKE (KARL) : Grundrisz zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen, Dresden, 1862. (Ter Boekenverzameling van de Gentsche Hoogeschool.) HOFFMAN VON FAL-

L ERSLEBEN : Uebersicht der mittelniederländischen Dichtung (Zweite Ausgabe).. Hannover, 1857. (Ibidem). Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. (Ibidem.) Men zal, zoo veel mogelijk, de openbare boekenverzamelingen aanduiden, waar de aangehaalde werken te vinden zijn.

DERDE VRAAG.

Taalzuivering.

Eene alphabetische lijst opmaken van onnederlandsche of bastaardwoorden, die bij 't volk of in gedrukte schriften meest gebruikt worden; voegende naast elk zulk woord het evenveel beduidend echt Nederlandsch woord, voor zooveel het nog, 't zij in enkele plaatsen, 't zij overal, in levend gebruik te vinden zij.

VIERDE VRAAG

Letterkunde.

Lofrede op Jan-Frans Willems.

De schrijver zal de diensten doen uitschijnen, door den hoofdman der Vlaamsche beweging aan de taal, de letterkunde en het volk bewezen. De stijl zal vooral in aanmerking genomen worden.

VIJFDE VRAAG.

Vaderlandsche geschiedenis.

Een boek, in den volkstrant, waarin bewezen wordt dat de vrijheden, welke het Belgische volk genieten mag, niet te danken zijn aan de Fransche republikeinen van het einde der vorige eeuw.

ZESDE VRAAG.

Vaderlandsch tooneel.

Groot is het belang, dat het Vlaamsch tooneel inboezemt. Echter kan men niet betwisten dat onze schouwburg onder den invloed van vreemde tooneelen gesticht werd. Ernstige maatregelen dienen genomen te worden om op ons vaderlandsch tooneel eenen oorspronkelijken, eigenaardigen stempel te drukken. De Academie verlangt *eene verhandeling over het hedendaagsch Nederlandsch tooneel in België.* — De schrijver zal, na eene bondige historische inleiding, de maatregelen onderzoeken, sedert 1830 ter heropbeuring van dit tooneel genomen, en de baan trachten aan te duiden, die de schrijvers dienen te volgen om aan hunne gewrochten eene vaderlandsche, degelijke en oorspronkelijke richting te geven.

Voorwaarden.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven en voorzien zijn van eene kenspreuk of teeken, te herhalen op den gesloten omslag van eenen brief, behelzende den naam en de woonplaats van den schrijver. Volkomt deze aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden. De schrijver van elk bekroond werk zal namens de Academie eene belooning ontvangen van 600 francs, ofwel eenen gedenkpenning van gelijke waarde.

De mededingende handschriften moeten bij den bestendigen Secretaris (Fr. de Potter, Godshuizendreef, 29) ingezonden zijn vóór den 1 November 1887. Degene na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

De Academie eischt de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde, dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijde der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. Eindelijk meent de Academie den mededingeren te moeten berichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven. Niettemin zullen de mededingers er, te hunnen koste, een afschrift van kunnen bekomen mits overeenkomst met den bestendigen Secretaris.

Gent, 16 Februari 1887.

De Bestuurder,
P. Willems.

De bestendige Secretaris,
Fr. de Potter.

De zitting eindigt te 4 1/2 uren.

Zitting van 16 Maart 1887.

Zijn aanwezig de heeren : P. Willems, bestuurder, Jr Nap. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, J. de Laet, D. Delcroix, A. de Vos, Em. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, L. Roersch, A. Snieders, Eug. Stroobant, F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

Vanwege de heeren Coopman, Hiel en Stallaert is bericht gezonden dat zij de zitting niet kunnen bijwonen.

AANGEBODENE BOEKEN.

Door den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken :

Middelnederlandsch Woordenboek, door VERWIJS en VERDAM, 2e deel, 8e afleverig.

De Vlaamsche Kunstbode (16e jaargang.)

Door den heer Amaat Joos :

Schatten uit de Volkstaal. Eenige duizenden volksspreuken, gerangschikt en verklaard door AM. JOOS.

Door den heer Is. Teirlinck :

Woordenboek van Bargoensch (Dieventaal), door IS. TEIRLINCK.

Jr Nap. de Pauw vraagt inlichtingen omtrent

de onderhandelingen tusschen het Staatsbestuur en het schepenencollege der stad Gent, opzichtens *het Toreken*, hetwelk men zegt aangeduid te zijn om tot lokaal te dienen dèr Koninklijke Vlaamsche Academie.

Uit de mededeeling des heeren Delcroix blijkt, dat er inderdaad onderhandelingen tusschen beide openbare besturen voor den afstand van *het Toreken* aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, aangeknoopt zijn, en dat de voorwaarden, namens de stad Gent deswege gesteld, reeds door de beambten van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken onderzocht en aanneembaar verklaard zijn.

Jr Nap. de Pauw dringt op eene spoedige oplossing van het vraagstuk aan, en stelt voor, dat er eene commissie zou benoemd worden om de zaak te beijveren, de Academie niet behoorlijk hare zending kunnende volbrengen zonder eene eigene vergaderplaats, met bureel en boekenzaal. Dit voorstel wordt aangenomen, en de bedoelde commissie samengesteld uit de leden van het bureel, met de heeren J. de Laet, Eug. Stroobant, Delcroix en A. de Vos.

De Academie gaat over tot het onderzoek harer begrooting voor 1887. Het ontwerp daarvan, door het bestuur en de commissie van rekendienst aangeboden, wordt goedgekeurd.

Na grondige bespreking van een aantal voorgestelde prijsvragen aanvaardt de Academie het volgende program der

Wedstrijden voor 1888.

EERSTE VRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

Verhandeling over het gebruik der bijvoegende wijs (subjunctief) in het Gothisch, Oud-friesch, Oud-saksisch en Oud-hoogduitsch.

TWEEDE VRAAG.

Middelnederlandsche Taalkunde.

Men vraagt het opstellen der klank- en vormleer van het Middelnederlandsche dialect der St.-Servatius-Legende van Heinrijk van Veldeken, uitgegeven door Bormans (Maastricht, 1858.)

DERDE VRAAG.

Nieuwe Taalkunde.

Eene critische verhandeling over de vertaling onzer wetten sedert 1830.

VIERDE VRAAG.

Letterkunde.

Lofrede op Hendrik Conscience. Voor dit werk, dat de diensten zal doen kennen welke Conscience aan het Vlaamsche volk bewezen heeft, zal vooral de stijl in aanmerking komen.

VIJFDE VRAAG.

Vlaamsche Beweging.

Eene geschiedkundige en critische verhandeling over de drie taalwetten in België.

ZESDE VRAAG.

Vaderlandsch tooneel.

De oorsprong van het burgerlijk blij- of kluchtspel in de Zuidnederlandsche gewesten, en de ontwikkeling daarvan tot omtrent 1500, *met bijzonderen blik op de rol van den « Booze » (Lucifer, Satan, Sinneke enz.)*

De schrijver zal, ter inleiding van zijn werk, in de geschiedenis der dramatische kunst opklimmen tot aan de eeuwen der Merovingische koningen. Vervolgens zal hij in 't licht stellen in hoe verre de wereldlijke tooneelvoorstellingen zich van de kerkelijke (namelijk kluchtige) tooneelen hebben gescheiden en eindelijk weder daarmede zijn versmolten.

In de Februari-zitting der Academie is besloten dat, onder de prijsvragen later uit te schrijven voor 1 Augustus 1889, de volgende zal worden opgenomen :

Letterkunde.

Men verlangt eene critische verhandeling betrekkelijk de verdiensten en de strekking der oorspronkelijke Noord- en Zuidnederlandsche, zoo geschiedkundige als zede- en karakterschetsende romans, sedert 1780 tot 1887 gedrukt, met uitzondering der levende schrijvers.

Voorwaarden.

(Dezelfde als de hiervoren medegedeelde; behalve dat de antwoorden op den wedstrijd van 1888, vóór 1n Augustus 1888, en die betrekkelijk de romanliteratuur vóór 1n Augustus 1889 aan het bovengemeld adres van den Bestendigen Secretaris der Academie moeten ingezonden worden.)

Gent, 20 Maart 1887.

De bestendige Secretaris,
FR. DE POTTER.

De Bestuurder,
P. WILLEMS.

Lezing.

De leeraars der Nederlandsche taal op een Vlaamsch Athenaeum, door den heer J. MICHEELS, lid der Academie.

De wet van 1883, waarbij het gebruik der Nederlandsche taal in de gestichten voor middelbaar onderwijs geregeld wordt, heeft tot doel het grondig aanleeren der moederspraak in het Vlaamsch gedeelte van het Rijk te bevorderen. Over de gebrekkige toepassing dier wet worden voortdurend klachten uitgebracht, en niet zonder reden, want elk vertoog,

dat over die aangelegenheid bij de openbare overheden ingediend wordt, berust op onwraakbare bewijzen. Dat gewichtig vraagstuk te bespreken lag evenwel niet in ons doel : wij wilden eenvoudig de openbare aandacht op diegenen vestigen, welke dat heden zoo belangrijk vak op de Vlaamsche Athenaea moeten onderwijzen, en hiermede doen uitschijnen dat de werkkring dier leeraars, zoowel van het standpunt der opvoedkunde als van dat onzer onbetwistbare rechten, aanmerkelijk dient gewijzigd te worden.

Tot 1878 was, behalve te Antwerpen en te Brussel, een enkele docent met den leergang der Nederlandsche taal en letterkunde gelast. Diensvolgens had hij *twaalf* klassen, en te Gent b. v. over de drie honderd leerlingen voor zijne rekening. Na het oprichten van het Ministerie van Openbaar Onderwijs werd in die Athenaea, welke doorgaans druk bezocht worden, een tweede leeraar daartoe aangesteld.

Die maatregel was alleszins loffelijk, al stemde de toepassing ook niet ten volle met de voorschriften der opvoedingsleer overeen. Immers, in plaats van te bepalen dat, gelijk in alle gestichten voor het Fransch en in sommige voor het Hoogduitsch, ook voor het Nederlandsch de eene leeraar de lessen in de hoogere en de andere in de lagere klassen zou geven, beschikte de regeering dat ieder van hen eene geheele afdeeling voor zijn aandeel zou krijgen. Zou dit voorschrift ook mettertijd de studie onzer taal niet te goede komen, de toestand der leeraars was niette-

min aanmerkelijk verbeterd, want van hen zou voortaan niet meer arbeid dan van hunne ambtgenooten gevorderd worden. Dit duurde evenwel slechts een paar jaren; het programma van 1881, waardoor een geheele omkeer in het middelbaar onderwijs plaats greep en dat nog geldig is, stelt ons zulke hooge eischen, dat onze verplichtingen, in alle opzichten, wezenlijk te zwaar zijn, vooral voor diegenen, welke na eene lange, moeilijke loopbaan afgelegd te hebben, hunne lichaamskrachten met hunne geestvermogens van lieverlede zien afnemen.

Dat deze bewering niet uit de lucht gegrepen is, kan met het programma van een Athenaeum gestaafd worden. Zoo heeft te Gent b. v. een der twee leeraars, die het Nederlandsch onderwijzen, *acht* klassen, namelijk de *vijf* Latijnsche, de 1ste en 2de der professioneele afdeeling en de helft der zesde klasse met over de *twee honderd* leerlingen te zamen, en de andere de *vijf* overige klassen met ten minste honderd vijftig leerlingen. Behalve twee uitzonderingen, welke later zullen vermeld worden, bestaat waarschijnlijk overal elders hetzelfde stelsel.

Is onze taak door het aantal leerlingen reeds buitengewoon lastig, zij wordt nog moeilijker ten gevolge van de onvoldoende kennis der moedertaal, welke de ons toevertrouwde kinderen en jonge lieden bij hunne aanneming in het gesticht bezitten, want daardoor wordt het stipt uitvoeren der wet haast onmogelijk. Zij hebben wel is waar een examen af te leggen, evenals degenen, die gedurende het

schooljaar niet genoeg gewerkt hebben en niettemin in eene hoogere klasse wenschen toegelaten te worden; doch dat examen is alleen voor het Latijn en Fransch in de humaniora, voor het Fransch en de wiskunde in de andere afdeeling ernstig. Nooit, nooit hebben wij, niettegenstaande een herhaald krachtdadig verzet, kunnen beletten dat leerlingen, die weinig of niets van het Nederlandsch kenden, in klassen, waar zij onze lessen niet konden volgen, aangenomen worden.

Dergelijke brekebeenen maken in de Latijnsche klassen doorgaans de twee derden, in de lagere professioneele klassen één derde der leerlingen uit. Die jonge lieden komen doorgaans uit verfranschte scholen; zij behooren tot huisgezinnen, waar, om redenen, die ons niet aangaan, de Nederlandsche taal niet gebruikt wordt, en vinden het algemeen onnoodig er zich behoorlijk op toe te leggen, want zij zijn overtuigd en zeggen het zelfs, wanneer wij hen tot leeren opwekken, dat zij ook zonder die kennis wel door de wereld zullen komen. Naast deze zitten anderen, die van Waalsche ouders afkomstig, of in de Waalsche provinciën geboren en eerst later hierheen verhuisd, weinig of geene gelegenheid gehad hebben het Nederlandsch te leeren, en derhalve, wanneer de wet van 1883 stipt uitgevoerd wordt, hoegenaamd geen nut uit onzen leergang kunnen trekken. Die leerlingen en nog meer de eerstgenoemde zijn eene ware plaag in onze lessen : daar het den leeraar, vooral in talrijke klassen, volstrekt onmogelijk is

zich met hen bezig te houden, en zij in het algemeen geen lust en weinig aanleg voor ons vak toonen, moet het niemand verwonderen dat zij meer dan noodig is zijne aandacht in aanspraak nemen, zelfs wanorde veroorzaken en meermalen gestraft, ja buitengezet moeten worden. Natuurlijk geschiedt dat ten nadeele der goede leerlingen, want de oefeningen in het spreken, de letterkundige ontledingen, het beoordeelen der opstellen, kortom de geheele gang van het onderwijs wordt daardoor onderbroken.

Het beste bestanddeel onzer klassen wordt door de zonen der kleine burgerij, welke uit goed ingerichte lagere scholen komen, geleverd. Met deze kunnen wij het programma stipt uitvoeren; zij zijn naarstig, oplettend, brengen regelmatig hun goed verzorgd werk en stellen ons aldus in alles tevreden. Zij strekken het gesticht tot eer; zij vergoeden het verdriet, dat hunne onwetende en moedwillige makkers ons berokkenen; zij bewijzen door hunne benoemingen in de jaarlijksche wedstrijden, dat wij ten minste onzen plicht gedaan hebben.

Maar, zeggen sommige brave lieden, in alle vakken worden leerlingen aangetroffen, die niet op de hoogte van den leergang zijn, en de geschiktheid eens leeraars bestaat juist daarin, dat hij de onbekwamen zoo ver moet kunnen brengen dat zij met de overigen gelijken tred houden. Eene dergelijke redeneering, wie ze ook moge vooruitzetten, houdt ten onzen opzichte volstrekt geenen

steek; zij valt ten volle onder de toepassing van het eigenaardig Noord-Nederlandsch spreekwoord : « de beste stuurlui zitten aan wal ». Om dit wonder te kunnen verrichten zou een leeraar der Nederlandsche taal op een Vlaamsch Athenaeum de begaafdheid moeten bezitten van zeker berucht hoofd der policie te Parijs, in 1848, die, gelijk destijds van hem gezegd werd, orde uit wanorde schiep.

Het is stellig waar dat om redenen, welke hier niet kunnen besproken worden, de jonge lieden veel gemakkelijker dan eertijds van de eene klasse naar de andere overgaan, hetgeen tot gevolg heeft dat ook andere leeraars krukken op de banken hebben. Onder het vorig Ministerie heeft de heer Thonissen daarover zelfs in de Kamer geklaagd en ten volle doen uitschijnen dat die toegevendheid hoogst nadeelig voor den bloei der studiën moet zijn. Doch men verlieze hierbij niet uit het oog dat *al* de overige leergangen, op enkele uitzonderingen na, in een paar lagere klassen, in het *Fransch* gegeven worden; daar nu *al* de leerlingen die taal ten minste verstaan, kunnen zelfs de onwetendste onder hen toch eenige kennis in de les opdoen. Zij weten overigens zeer goed dat indien hun gedrag den leeraar zou beletten ongestoord zijne taak te volbrengen, hunne ouders dringend zullen verzocht worden hen te huis te houden; ook gebeurt het wel dat diegenen, wier bekwaamheid in de hoofdvakken, namelijk het Latijn, het Fransch en de

wiskunde, al te veel te wenschen laat, somtijds tegengehouden worden en achterblijven, hetgeen hen voor het Nederlandsch niet dreigt.

Blijkt uit het voorgaande dat de samenstelling onzer klassen geenszins aan de voorschriften der opvoedkunde beantwoordt, de schets van den ons opgelegden arbeid, zoo eenvoudig mogelijk geteekend, zal, hopen wij, al wie niet met vooroordeelen behebt is, doen inzien dat, onder zulk eenen last, ook het krachtigste gestel, de wakkerste geest op den duur moet te niet gaan.

Het programma schrijft in alle klassen stijloefeningen voor. De onderwerpen dier oefeningen moeten natuurlijk in het bereik der leerlingen zijn. Maar dat is niet alles : van het begin af zijn wij verplicht hun in te prenten wat opstellen eigenlijk is, en hoe zij het moeten aanleggen om hunne denkbeelden duidelijk en tevens op eene bevallige en sierlijke wijze uit te drukken; en dat kan niet beter dan door middel van hun eigen werk getoond worden. Derhalve moeten wij eenige opstellen van verschillende waarde vóór de banken lezen, bespreken en, waar iets hapert, de noodige wenken geven.

De ondervinding leert dat die methode de beste is, veel meer doeltreffend dan b. v. verkeerde woorden of uitdrukkingen schriftelijk door de vereischte vervangen en dan het stuk zonder verdere verklaring den belanghebbenden teruggeven, want de jonge lieden zijn maar zelden nieuwsgierig genoeg om naar de reden dier verbeteringen te zoeken. In weinig

talrijke klassen kan de leeraar hun die moeite sparen, doch dat is met ons zelden het geval; hetgeen wij kunnen doen is die opstellen, welke wij uit gebrek aan tijd niet in de klasse kunnen behandelen, gedurende onze vrije uren nazien; de grofste feilen, welke daarin voorkomen, aanteekenen, ten einde degenen, die ze neêrgeschreven hebben, ofwel in het algemeen, ofwel in het bijzonder te kunnen waarschuwen.

Het is evenwel volstrekt onmogelijk aan dat gedeelte onzer werkzaamheden, stellig het gewichtigste, de noodige zorg te besteden : wij hebben te veel leerlingen, en tot het voorbereiden der dagelijksche lessen en beoordeelen der compositiën wordt te veel tijd gevorderd.

Bij de besprokene bezwaren moet nog één, en dat wel het grootste, gevoegd worden, namelijk, dat de leeraar der Nederlandsche taal èn in de lagere èn in de hoogere klassen onderwijs moet geven, derhalve dat dezelfde man, die jonge lieden in het schrijven, de moeilijkste aller kunsten, tot gids moet dienen, hun de meesterwerken onzer letterkunde uitleggen, door zijne bezielende en geestdriftige taal het gevoel voor het ware, schoone en goede in hunnen boezem opwekken, na zich van dien last gekweten te hebben, verplicht is bij kinderen te gaan om deze te leeren verbuigen, vervoegen, een lidwoord van een voorzetsel onderscheiden enz. Kan dat samengaan? Zal dezelfde persoon twee zoo hemelsbreed verschillende hoedanigheden

in zich vereenigen? Zal iemand met denzelfden ijver, met dezelfde bevoegdheid als letterkundige en tevens als schoolmeester kunnen optreden? Eén voorbeeld zij voldoende om de ongerijmdheid van dat stelsel, indien iemand het zou willen verdedigen, tastbaar te maken. Gij hebt b. v. Vondel's *Lucifer* uit te leggen en zijt aan de verheerlijking der Godheid, de prachtigste, de aangrijpendste, die ooit uit een menschelijk brein gevloeid is, gekomen. Gij doet uw best om dat nooit volprezen stuk voor uwe hoorders in al zijne schoonheden te ontleden; daarna leest gij hun uit Potgieters *Rijks Museum* de fraaie plaats voor, waar de meester uit al de volheid van zijn gemoed, door de edelste geestdrift bezield, dien dichter huldigt, die zielverheffende poëzie met den glans van zijn eigen vernuft bestraalt; gij brengt hen te gelijker tijd in kennis met Schaepman's schitterend stuk : « Rijs nog eenmaal vóór onze oogen enz » en voegt er Goethe's bekentenis uit *Faust* bij. Gij ziet met genoegen dat uwe pogingen gewaardeerd worden; ofschoon niet al uwe leerlingen, hetzij uit onwetendheid, hetzij uit gemis aan belangstelling, met de verschuldigde oplettendheid uwe uitleggingen en beschouwingen gevolgd hebben, gij hebt toch bemerkt dat gij niet te vergeefs uwe beste krachten hebt ingespannen, dat het door u gestrooide zaad op eenen goed voorbereiden grond is gevallen en later zal gedijen. Doch daar slaat het uur, de u toegemeten tijd is verstreken, uit dien hemel van poëzie wordt gij op-

eens naar de prozaïsche wereld teruggeworpen, uwe taak roept u elders heen, om kinderen de eerste beginselen der spraakleer te gaan inprenten.

Verre van ons dergelijke oefeningen te laken; zij zijn noodzakelijk en een dwaas alleen kan beweren dat eene bezigheid van dien aard tegen zijne waardigheid zou aandruischen; doch het is even zoo onredelijk aan te nemen dat een en dezelfde man de stijlleer, de letterkunde en de grondregels der taal met denzelfden lust, met dezelfde geschiktheid, met denzelfden uitslag kan onderwijzen. Op welk Conservatorium wordt van den leeraar, die de aankomende componisten in de schoonheden van Lohengrin, Tannhäuser, Fidelio, Don Juan, de Hugenoten, Guillaume Tell enz. moet inwijden, gevorderd dat hij tevens aan kinderen de solfège of notenleer uitlegge? En welke schilder is op eene Academie voor beeldende kunsten gelast de scheppingen van eenen Rubens, eenen Jordaens, eenen Rembrandt, eenen Ruysdael te ontleden, en te gelijker tijd neuzen en ooren te leeren teekenen?

Die verkeerde opvatting der opvoedkunde treft de leeraars der Fransche taal niet : zij mogen gerust aan de onvergankelijke gewrochten van Corneille, Racine, Molière, Lamartine, Hugo hun hart ophalen, want zij behoeven niet te vreezen dat hun geestesgenot door de klok zal gestoord worden; hen wacht geene klasse, waar zij na *Athalie* of *Andromaque* het verschil tusschen het *participe présent* en het *adjectif verbal* of het gebruik van den *subjonctif*

moeten verklaren. Voor dat vak is steeds opperbest gezorgd geworden. Wij kunnen de Latijnsche klassen, waar het Fransch door den leeraar in de oude talen gegeven wordt, daarlaten en enkel de professioneele afdeeling beschouwen. Daar wordt met de vereischten van een grondig onderwijs en den bijzonderen aanleg der docenten behoorlijk afgerekend : een van hen gaat in de drie *hoogere*, de andere in de drie *lagere* klassen; de eerste heeft tusschen de dertig en vijftig leerlingen, de andere honderd tot honderd twintig. Kan deze slechts een gedeelte der opstellen zijner leerlingen onderzoeken, gene integendeel heeft tijd genoeg om ze allen na te lezen en te verbeteren, hetgeen wij, door drukkende bezigheid overstelpt, onmogelijk kunnen uitvoeren.

Wie nu zou meenen dat wij, gelijk dat meermalen aan de voorstanders van het Nederlandsch verweten wordt, die schikking ten voordeele van de studie der Fransche taal willen afkeuren of beknibbelen, die vergist zich grootelijks; zij verdienen ten volle algemeene waardeering; zij zijn zeer goed, want zij strooken geheel en al met de begrippen der opvoedkunde. Maar juist daarom zal men het ons niet euvel mogen nemen, wanneer wij er voor uitkomen dat dezelfde maatregel, opde taal der Vlamingen toegepast, even zoo bevredigend zou werken. Wij stellen onze vorderingen niet eens zoo hoog : in plaats van enkel drie *professioneele* klassen te nemen, zou een van de leeraars onzer taal er drie *Latijnsche* kunnen bijvoegen, maar dan aan beide afdeelingen afzonder-

lijk en niet gelijk thans aan de twee eerste te zamen moeten les geven, hetgeen voor beide nadeelig is.

Dat die wensch billijk en bezadigd is, heeft de regeering overigens zelve sedert eenige jaren erkend met de hier voorgestelde bepalingen te Antwerpen geheel en te Brugge bijna geheel in te voeren. Waarom zou het overal elders niet op dezelfde wijze kunnen toegaan? Het geldt hier een grondbeginsel, namelijk de volkomen gelijkstelling der beide landstalen. Het is een plicht voor alle weldenkende Vlamingen dat grondbeginsel altijd en overal met kracht en klem voor te staan, dat recht tegenover iedereen te handhaven, zonder de minste krenking daaraan te dulden. Onze landgenooten moeten nooit uit het oog verliezen dat van het al of niet grondig aanleeren der moedertaal het uitvoeren der wetten, welke tot hare bate gemaakt zijn en derhalve met haar innig in verband staan, grootendeels afhangt.

De leemten, welke bij die studie voorkomen, en de middelen, om ze aan te vullen, hebben wij hier aangetoond; thans is de beurt aan anderen, aan hen namelijk, die daartoe den noodigen invloed bezitten, om de handen aan den ploeg te slaan en die voor ons allergewichtigste aangelegenheid, ja die levensvraag, door onze bewindvoerders te doen regelen.

De zitting wordt te 4 1/2 uren geheven.

Zitting van 20 April 1887.

Zijn aanwezig : de heeren P. Willems, bestuurder; J[r] Nap. de Pauw, onderbestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren Alberdingk Thijm, H. Claeys, S. Daems, J. de Laet, D. Delcroix, Am. de Vos, Ed. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J[r] Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, Aug. Snieders, Eug. Stroobant, F. van der Haeghen, J. Van Droogenbroeck.

De heeren Coopman en Roersch zijn, eerstgenoemde wegens ongesteldheid, de tweede uithoofde van beroepsbezigheden, belet de zitting bij te wonen.

AANGEBODENE BOEKEN.

Door den heer K. Stallaert :

Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche oorkonden, door K. STALLAERT (1[e] en 2[e] aflevering).

Door den heer Servatius Dirks :

Oud en Nieuw op het gebied der schoone Letteren, door SERVATIUS DIRKS.

Door den heer Jan Bouchery :

Twee Vlaamsche Strijders : Jan-Frans Willems en Snellaert, door JAN BOUCHERY.

Door den heer Th. Sevens :

Palfyn's leven, werken en verdiensten, door Th. SEVENS.

Bestendige commissie.

De bestendige commissie, ingevolge het 14e artikel der *Wetten* van de Koninklijke Vlaamsche Academie gelast met het bevorderen van de studie der oudgermaansche en middelnederlandsch talen, met het uitgeven van middelnederlandsche werken en met het bevorderen van de studie der gewestspraken, wordt samengesteld uit de heeren Alberdingk Thijm, de Pauw, Gailliard, Génard, Gezelle, Roersch, Stallaert, van Droogenbroeck, van der Haeghen en Willems.

De Academie beslist in grondbeginsel zich aan te sluiten aan de feesten, welke dit jaar in Noord-Nederland zullen gehouden worden ter eere van VONDEL, bij gelegenheid der driehonderdste verjaring van 's dichters geboorte; de Academie zelve zal den grooten dichter in hare eerste openbare zitting plechtig herdenken.

Lezing.

Terugkeer tot Vondel, door den heer H. CLAEYS, lid der Academie.

Een paar aanhalingen tot inleiding.

Het loopende jaar brengt ons den derden *vereeuwdag* van Vondel's geboorte.

Het was in 1587 (Mariaes moortjaer) (1), op den feestdag van Sint Gregorius Thaumaturgus — den mirakeldoener — dus op 17 November, dat te Keulen, in het winkelhuis *de Viool*, de wonderwerkende harpenaar van Nederland werd geboren. Daar lag in beide vereenigde omstandigheden van dag en plaats een voorteeken, dat werd opgemerkt, schrijft van Lennep; « een profecy, die later schitterend vervuld werd ».

Wij hopen dat deze bladzijden aan Vondel gewijd, niet de laatste, maar w e l de geringste hulde zullen zijn, aan den Koning onzer dichters gebracht bij het ingaan van zijn driehonderdste levensjaar. Immers, hij leeft — onsterfelijk!

En hoe hoop- en heilvol zou het voor de toekomst onzer letterkunde zijn, mocht Vondels leven van jaar tot jaar nog in kracht van werking en invloed toenemen; mocht hij leven, niet alleen in zijnen roem, in het verheerlijkt worden van

---

(1) Zie Opdracht van het Treurspel *Maria Stuart.*

zijn vernuft en zijne gewrochten, maar leven als gids onzer schrijvers, als raadsman onzer taalkundigen, als vader onzer dichters, als leermeester vooral onzer scholen, waar hij met zijne kloeke taal en frisch gezonde geestvruchten de jeugd zou voeden, en tot verheven kunstzin en schoonheidsgevoel en mede tot echt Nederlandsche spraakvaardigheid doen opwassen.

Busken Huet (1), die eens, in kwade luim, « met geheel de ziel en met al de krachten Vondel... verwenschte », stemt dit niettemin volmondig mede.

« Groot en weldadig is de pœdagogische kracht, die van Vondel uitgaat : Geen onderwerp, geen stof heeft hij behandeld zonder over eenig deel een nieuw licht te doen opgaan; en altijd is dit licht van dien aard, dat men het niet kan opmerken zonder er tevens door gebaat te worden. Een jong mensch van den tegenwoordigen tijd, toegerust met de kennis van hetgeen Vondel wist, — wist van de wereld, van de geschiedenis, van de wetenschappen, — zou een buitengewoon verschijnsel heeten; terwijl niemand aarzelen zou hem een genie te noemen, indien hij daarenboven toonde eenig gevoel te bezitten voor dien dichterlijken blik, waarmede Vondel de menschen en de dingen plag aan te zien.

---

(1) *Litterarische fantasiën en kritieken.*

« En welk voortreffelijk « Nederlandsch » (1) zou die jongeling spreken en schrijven, misschien bezondigde hij zich in den eersten tijd aan een archaïsme of wat; en, sloeg hij aan het rijmen, dan zou het ongetwijfeld eenige jaren duren eer hij (den Vondeliaanschen zuurdeesem geheel uitgezuiverd (?)) en zijne oorspronkelijkheid voor goed op dien wegslependen meester veroverd had ».

En verder : « In nog verhevener zin dan voor onze hoogere burgerscholen zijn Vondel's werken als uitgezocht voor het universiteits-onderwijs der toekomst. Wij gaan de eeuw der objectieve methoden te gemoet; en niemand heeft meer recht dan Vondel, zonder hartstogt of partijschap van alle kanten opgenomen, in alle rigtingen doorkruist, uit zuivere weetgierigheid bezien en beschreven, in één woord tot een voorwerp van historische studie gemaakt te worden. Zijn gemoedsleven toont een bij uitnemendheid belangrijk zielkundig verloop; zijn dichterlijk genie is een dier ongemeene verschijnselen, waarop men jaren lang met de meeste aandacht turen kan, zonder het ooit geheel te doorgronden, maar ook zonder het waarnemen moede te worden; zijne maatschappelijke positie is een van leven tintelend hoofdstuk uit de geschiedenis onzer beschaving in de 17^{e} eeuw. Over zijn versbouw zou dezelfde persoon een

---

(1) De tekst geeft : Hollandsch.

geleerd boek kunnen schrijven, en tevens op de onderhoudendste wijze kollege kunnen geven. Zijne taal, eindelijk, eene ware *bonne fortune* voor het hooger onderwijs, zou verdienen, door de Litterarische Faculteit naar den juwelier gezonden en met de meeste zorg gezet te worden.

« De midden-eeuwen hebben in Nederland geen auteur opgeleverd die, uit dit oogpunt, zich met Vondel meten kan. Hij is in den loop van ons volksbestaan de eerste geweest, die om zoo te zeggen met vollen aptijt te gast ging op het Nederlandsch idioom. Hij heeft er het mes in gezet, dat het sap van alle zijden uit het roodgebraden rundvleesch stroomde; den malschen kalkoen heeft hij getroffen tusschen de vleugels en de borst; in breede strooken is onder zijne hand de schil gegleden der peër en der perzik, de droppelen van hun geurig nat hebben hem langs den baard gestroomd... »

Het besluit komt tot deze stelling : « dat geen Nederlandsch dichter voor als nog in de schaduw van Vondel staan kan ».

Met of zonder kennis van zaken treden de meesten die uitspraak toe. Maar bleef het bij een bloot vereeren en huldigen, al de goede vruchten, hooger aan onderwijs en studie getoond en aangeboden, liet men ongeplukt op den boom.

En is 't niet zoo, tot zeker maat, het geval en de toestand?

Tot hoeverre is Busken Huet in waarheid als hij schrijft :

« Vondel heeft nooit geleefd, Vondel leeft althans op dit oogenblik niet, in het hart der nederlandsche natie; even als met Bilderdijk heeft men ook met hem, in den laatsten tijd, proeven van restauratie genomen. Men heeft hem herdrukt *comme il n'est pas possible de l'être;* heeft hem begeerlijk gemaakt in de oogen van rijke kooplieden en verkrijgbaar gesteld voor misdeelde onderwijzers; heeft te zijner eer al de hulpmiddelen van het galvanismus uitgeput. Vruchtelooze pogingen! Ongelezen en onopengesneden sluimert Bilderdijk in de boekekasten van twee of drie duizend inteekenaren; onopengesneden en ongelezen dommelt Vondel nevens hem...

« Aan onze universiteiten staat Vondel op de *Series lectionum* alleen voor memorie uitgetrokken, en met den hoogsten lof kan men aldaar tot doctor in allerlei letteren bevorderd worden, zonder in het minst te weten of te willen weten hoe Joost van zijne snaren leefde.

« De kring van Vondels vereerders is nooit groot geweest en zal dit nimmer worden; doch te geener tijd zullen zij te eenemaal ontbreken, — en die weinigen zullen de beste zijn, — voor wie zijn omgang een verheven genot is. »

Door Dr Jan Ten Brink wordt de toestand niet gunstiger geschetst.

« Ondanks Van Lennep's arbeid, zegt hij, blijft het, helaas! waar, dat de schoonste zangen van den dichter der Leeuwendalers slechts voor-

eenige ingewijden schijnen geschreven, dat de belangstelling in den roem van onzen grootsten poëet zich slechts tot een schermen en knutselen met enkele aanprijzende bijvoegelijke naamwoorden bepaalt.

« De wijze waarop men, een vijfentwintigtal jaren geleden, over Vondel sprak, zijn we nog niet te boven. Men zocht eenige epitheten, men vond den dichter verheven, stout en gemoedelijk vroom; men rakelde daartoe een handvol citaten uit zijne werken op, en schikte ze onder de verschillende rubrieken in de naïve overtuiging, dat men eene bijdrage tot « billijke » waardeering van 's dichters genie had geleverd. »

Dr Jan Ten Brink haalt, met rechtmatigen lof, de verdienstvolle kunstrechters aan, die in de laatste jaren den goeden weg hebben gewezen; maar « trots dit alles, besluit hij, bleef de « billijke » waardeering van dien meest bevoorrechten zoon der Nederlandsche Muzen nog altijd iets onbillijks, iets konventioneels, iets ploertigs aankleven. Men ging telken jare *Gijsbrecht* zien vertoonen, tot onherkenbaar wordens toe verminkt in zijne gekastigeerde tooneel-uitgave.... men las op school de eene of andere rei uit den *Lucifer* of den *Palamedes;* men leerde haar zelfs van buiten, maar vergat haar even spoedig en met even weinig gewetenswroeging, als men de zooveelste ode uit het zooveelste boek van Horatius lierzangen uit

het geheugen verloor. Vondel was en bleef impopulair » (1).

Impopulair is wel wat erg; aan ongunst en afkeer is hier toch niet te denken; eenigszins zachter kon men, in dezelfde taal, schrijven : niet *populaire*. Maar zal het wel voor iemand eene teleurstelling zijn dat Vondel niet *populaire* is geworden, in den smaak van het volk niet valt, door het eigenlijk gezegde « volk » niet gelezen wordt? Het brengt tot eene verkeerde richting als men uit dit standpunt de zaak beschouwt. Het is hier niet om doen, Vondel als volksdichter uit te roepen. Sprak men ooit van eene volksuitgave zijner werken, die benaming toch was eensluidend met *goedkoope* uitgave, eene uitgave die, voor iedereen, onze mildste bron van dicht- en taalgenot genaakbaar stellen zou. Wat naar onze meening, kan en moet gewonnen worden, wat zelfs eenigerwijze, doch zeker in te geringe maat, dees laatste jaren werd bekomen, het is dat dezen die eene letterkundige opleiding mochten genieten, hunne aandacht tot Vondel keeren, tot ernstige, grondige bekendheid met Vondel's werken voortdringen.

Wij zeiden — er is vooruitgang; 'tgeen we wenschen en beoogen belooft allengskens tot verwezenlijking te raken. Trouwens, onze meest gevierde proza-schrijvers en dichters treden op als

---

(1) Dr JAN TEN BRINK. *Litterarische schetsen en Kritieken.*

bewonderaars van Vondel en in merkwaardige studiën rechtvaardigen zij hunne bewondering.

Zij spreken tot het Nederlandsch volk over de verdiensten, de vruchtbaarheid, de kracht, de gemoedelijkheid, de frissche taal en poëzie, het lustige lied, de hooge vlucht der bespiegelingen, de wijsgeerige juistheid; naast de ongedwongen, vrije beweging van het woord in het behandelen der meest afgetrokken onderwerpen, de weelderig rijke verbeelding die op den dorsten grond bloemen wint; zij spreken over het geeselend spotvers van het alles omvattende dichtvernuft; zij wenken de jongelingschap tot dagelijkschen omgang met hem en wijzen haar met geestdrift de wegen en paden in zijne onmeetbare dichtwaranden: zij leeren Noord en Zuid hunne oude volkseenheid herdenken en erkennen in dat eeuwig gedenkteeken der ongekrenkte, gemeenzame moederspraak — voor Noord en Zuid eene eigen zelfde taal, een erfgoed en broedergrond, op wiens gebied wij ons innig saam gevoelen — broederen van 't zelfde huis, ver vaneen gescheiden ook in taalgebruik, maar bij Vondel weer elkander toegenaderd.

En zou dit niets te beduiden hebben? Zou bij lof en hulde rechtzinnige overtuiging ontbreken? Zal men ook de besten van geveinsdheid verdenken?

Busken Huët schrijft : « Altegader hebben wij « ons aan gemaaktheid bezondigd; hebben eens- « klaps voor Vondel eene bewondering geveinsd « die wij niet regtvaärdigen konden; hebben ons

« zelf en anderen het hoofd op hol gebragt. »

Wij hechten aan die beschuldiging geen geloof, ook niet voor zooveel zij zelfbeschuldiging is.

Als men Vondel als het edelste sieraad van Nederlands letterkroon erkent, als men in den lusthof zijner gedichten den eersten blijden bloei, de eerste deugdelijke vruchten onzer taal aanwijst en te proeven biedt, als men bevestigt en betoont dat wie bij Vondel te school gaat uit zijne aanhoudende lessen goedbeslagen taalkenner, geleerde en schrijver zal weerkeeren, heeft men dan niet reeds de bewondering gewettigd? Heeft men niet welsprekend gepleit om aan Vondel ruimer plaats in de school, ruimer plaats in lezing en studie te doen toekennen? En steunt zulke aanvraag niet op hooge waardeering van verdiensten, op ware bewondering voor vernuft en kunde?

Aanhalingen, betrekkelijk dit punt, zullen hunne plaats vinden in een der hoofdstukken die ons werk verdeelen.

De zitting wordt te 4 ure en een kwart geheven.

Zitting van 18 Mei 1887.

Zijn aanwezig: de heeren P. Willems, bestuurder; Jr Nap. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, Th. Coopman. J. de Laet, D. Delcroix, A. de Vos, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, L. Micheels, Jr Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, L. Roersch, A. Snieders, K. Stallaert, E. Stroobant, F. van der Haegen, J. van Droogenbroeck.

De heer Daems schrijft uit Herenthals, dat zijn ziekelijke toestand hem niet veroorlooft de reis naar Gent voort te zetten.

AANGEBODENE BOEKEN.

Namens het Staatsbestuur:

De uitgaven der *Commission royale d'Histoire*, 73 deelen in-4°; de *Bulletins* derzelfde vereeniging, 3e en 4e seriën, en andere uitgaven, samen 38 deelen in-8°.

De *Bulletins de l'Académie royale des sciences, des Lettres et des Beaux-Arts*, 3e serie; *Mémoires* (des Membres), en *Mémoires couronnés et autres*; *Œuvres des grands Écrivains*; *Œuvres de la commission flamande*; *Biographie nationale* enz., samen 125 deelen in-8°.

Door den heer K. Stallaert :

Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen, uit Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche oorkonden, (3e aflevering).

Inventaires des archives de l'État (Bruxelles, Liège, Bruges, Mons). 19 deelen in-folio.

Door den heer J. van den Gheyn, S. J. :

De Wetenschap der godsdiensten aan de Hoogeschool te Leiden.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Tweede deel.

Namens het gemeentebestuur van Mechelen :

Catalogue méthodique de la Bibliothèque de Malines.

Inventaires des archives de Malines. Zeven deelen in-8o.

Door den heer Nolet de Brauwere van Steeland :

De Koninklijke Vlaamsche Academie verkromd door Prof. Dr JAN TEN BRINK *en anticritisch weer kaarsregt hersteld.*

Door den heer Adolf Pauwels :

Het gebruik onzer taal in strafrechterlijke zaken.

Door den heer Ch. Cambier :

Het boek der goede werklieden.

Door den heer P. Nys :

Door de wereld. Gedichten.

Door den heer A. Siffer :

Au cap Nord, par PAUL RAEPSAET.

Lochs et fjords, par EUGÈNE DE GROOTE.

L'Européen dans les climats chauds, par le Dr PAUL DE GROOTE.

Verslag over de feestelijke betooging ter eere van Fr. de Potter en H. Claeys.

Algemeen Verslag over de werkingen van den Katholieken Schoolpenning gedurende zijn 10 *jarig bestaan.*

De heer Bestuurder maakt bekend dat de Bestendige Commissie, in hare zitting van heden, tot voorzitter heeft gekozen den heer P. Willems, en tot secretaris den heer Gailliard.

Naar aanleiding van een voorstel, in den schoot dezer Commissie gedaan, en van een ander, ingezonden door de letterkundige vereeniging : *Snellaertskring*, besluit de Academie in de zitting der maand Juni te zullen beraadslagen over de vraag, of zij verzoekschriften, in het belang van de Nederlandsche taal, naar de wetgeving zal zenden.

Voorloopig zullen de gewone vergaderingen den tweeden donderdag der maand plaats hebben. Valt er een heiligdag op dezen, dan is de zitting op den eerstvolgenden donderdag bepaald.

De heer Hiel leest twee cantaten, getiteld : *het Gemeentehuis* en *Breidel en de Coninc.*

Stichting van het Gemeentehuis te Schaarbeek.

Simfonisch Gedicht.

Ie TAFEREEL.

ZIENER.

Hier, waar de zee, vol hol gedruisch,
In vroegere eeuwen,
De golven eindloos huilend stiet
Op 't zandig strand, met dollen dans,
Bij 't loeiend windgeruis,
Het schor geschrei der meeuwen
En 't wilde Wikingslied...
Hier waait het windje, thans,
Met zoet gesuis
En sidderwonne,
Door 't geurig groen op 't vruchtbaar land,
Zoo warm gekust door zonneglans,
Bij 't murmlen zacht der liefdebronne
Door 't zilvren zand.

Hier, waar in 't heimvol woud en drasse kuilen,
Bij wolfgehuil en beergebrom,
Het schoon geslacht zich kwam verschuilen,
Als in een somber heiligdom,
Verborgen tegen 't Roomsch geweld...
Hier, hier, waar vloekend viel zoo menig held,
Bromt thans het honiggarend bietje,
Kweelt thans de vogel 't minneliedje,
Verheugd in bloemenvreugd,
Bij zielezang en rondgedans der lieve jeugd.

MEISJES.

En boven de bloemen,
Die kindren der zonne,
Zoo heerlijk te noemen,
Bij 't borlen der bronne,
Wat is er te roemen?

KNAPEN.

Bij 't lachen der weiden,
Het geuren der velden,
Het dansen der meiden,
Het juichen der helden,
Wat is er te roemen?

ZIENERIN.

Ziet hier, thans 't vroolijk dorp, door rijk en arm bevolkt,
Waar, boven elke schouw, de rook als welvaart wolkt;
En waar, in ieder huisje, de stem des arbeids klinkt,
De liefde, als blijde moeder, het aardig kindje zuigt;
En waar, in ieder herberg, de mensch met broeders drinkt,
En waar de schoone schole van wetenslust getuigt!..
Ziet hier het dorp tot wijdsche stad verbreed,
Met tempels, God ter eer, ten troost tot zieleleed,
Waarin uit 't wierookvat, de heilige reukwolk walmt,
Waar, uit den starbezaaiden dom,
Het dreunend klokgebom
De reuzenbede galmt...

REI, *geheimzinnig in de verte.*

Bim, bom, bom!
Heer, Heer, Heer,
Wij knielen in uw heiligdom,
Godvruchtig neer...

ZIENERIN.

En waar, bij golvenden orgelklank,
Ten hemel klimt de zoettrillende maagdenzang...

MAAGDENREI.

Ave Maria gratia plena;
Dominus tecum :
Benedicta tu in mulieribus,
Et benedictus fructus ventris tui,
Amen !

VOLLE REI.

Amen !

('t Gezang der maagdenrei herneemt en sterft langzaam weg bij den zang des zieners en der zienerin.)

Waarboven 't klokgebom als reuzenbede galmt,
Waarbinnen de orgel dreunt, de priester psalmt,
De menschheid knielt, de wierook walmt...

ALLEN.

Amen !

IIe TAFEREEL.

ZIENERIN.

Ziet hier de stad, de tempel is haar hert
Voor ieder die gelooft,
In vreugd of in smert...
De tempel is de troost
Voor elk, die nog vol onschuld bloost,
Of elk, die boetend zuchten loost,
Den Heere diep beminnend looft...
Ziet hier de stad : de tempel is haar hert !
Doch waar, waar is heur hoofd ?

MEISJES.

Langs straten en wegen,
Door vreugde gedreven,
Vol liefde en vol leven,
Juicht ieder vol zegen !...
Wat is er te roemen ?

KNAPEN.

En ouden en jongen
En rijken en armen,
In lustige sprongen
Krioelen als zwermen...
Wat is er te roemen?

DE ZIENER.

Hoog, door het glansmeer,
Gestroomd door ruischende zonnestralen,
Die tintelend trillen en dalen,
Rijst, als een schansweer
Der vrijheid,
Vol schoonheid en jeugdige blijheid,
Het huis der Gemeente!
Heil! in dit kunstrijk gesteente
Voelt de ziener beven
Het Vlaamsche zieleleven,
Den geest van 't Vlaamsche Volk!

REI, *somber en dreigend in de verte.*

O, Geest van 't Vlaamsche Volk!
Gij, mild door vlijt en vrede,
Gij, kalm in nood en droef gevaar,
Gij, dol als 't onweer, ach, rukt u de tweespalt mede,
Of tergt u erge dwang tot opstand, blind en naar?...
O, Geest van 't Vlaamsche Volk!

ZIENER.

Welk erg misbaar!
Daar nadert de nacht,
Daar nadert de sombre macht...
De markt verandert in woeligen kolk...
O Volk! O Volk!
Men wil u verdrukken;
Men wil u voor 't geweld doen bukken!..
Hier, uit het huis der Gemeente,
Hier, uit der vrijheid kunstgesteente,

Roep ik u toe :
O schand!
Zijt ge uwe rechten moê?
Vooruit!
De stormklok luidt :
Opstand! opstand! opstand!

HET VOLK, *van alle kanten in optocht.*

Hoort, hoort, daar bommelt de klok,
Ze roept ons : is 't brand?
Ze roept ons : is 't bloed?
Vooruit! daar blaakt de wrok :
Ter neer den vreemden dwingeland!
Hij rooft ons de vrijheid,
Het heiligste goed!...

VROUWEN.

Weg, weg nu de liefde!
Weg, weg nu de blijheid!
Waar 't onrecht ons griefde,
Daar zijn toch nog mannen met bloed!

MANNEN.

Wij hebben nog wilskracht! wij hebben nog moed!

ZIENER.

Het huis der Gemeente wordt arsenaal,
Het schenkt u het wrekend, het reddend staal,
Met vuurmond en bliksemstraal...
(*Kanongedommel en rumoer.*)

VOLK.

Opstand! opstand!
Losgedonderd op den dwingeland!...
Schuld en schande schonk hij ons!
Hij verga zoo laf als hondsch!
Ram, Ram, bons!..

ZIENER.

O nare nacht! als storm en vloed,
Spuwt het huis der Gemeente 't gewapend volk...
Het rolt, als vuurge wolk
Door de hel gebraakt,
Verwoed, —
En slaakt :
Vloek! vloek! den dwingeland!

VOLK.

Opstand! opstand!
Losgedonderd op den dwingeland!...
Schuld en schande schonk hij ons!
Hij verga zoo laf als hondsch!...
Ram, ram, bons!

ZIENER.

Hier, meisjes met slingrende haren...

MEISJES.

Wee!

ZIENER.

Daar, stervende moeders en kindren...

MOEDERS en KINDEREN.

Wee! wee!

ZIENER.

Ginds huilen en wentlen zich mannen in 't bloed.

MANNEN.

Wee! wee! wee!

ZIENER.

O nare nacht,
Wordt thans de dwang in 't bloed versmacht?
Of is 't de schoone vrijheid, 't reinste goed?...
Ziet! het stadhuis vlamt! en valt in puin! in warrelgloed!...

EENE MOEDER.

Heere God, wie zal mijn leed nu linderen?
Wie zal mijne doodsche smert bedaren?
Heere God, hebt gij geene goedheid meer voor kinderen?
Waar moet ik nu, arme, henenvaren?
Heere God, ongoddlijk is uw handelen,
'k Moet nu kinderloos door de oode wereld wandelen...
Hij heeft mijn zoontjen omgebracht,
De dwingeland!
Op, mannen! mannen, moed!
O wraak, waar is zijn bloed?
Ach, rijs op, mijn kind, mijn arrem kind,
Ach, waarom beziet ge mij sterlings nu?
Het mondjen open, dat niet meer staamlen zal :
o Moeder zoet!
Hoor de andre kindren roepen u,
Met teergeschal....
Ze willen met u spelen...
Ge zwijgt... o God, hoort ge mij niet?
Waarom liet ge dien wreeden moord bevelen?...
Het zwijgt... God, God! hoort ge me niet?
Ik huil mij doof, ik ween, mij blind :
Mijn kind, mijn kind, mijn arrem kind!
O, dat de gloed van 't stadhuis mij verslind'...

VROUWEN.

Ons kind! ons kind! ons arrem kind!

VOLK.

Opstand! opstand!
Losgedonderd op den dwingeland!
Schuld en schande schonk hij ons!
Hij verga zoo laf als hondsch!
Ram, ram, bons!

IIIe TAFEREEL.

ZIENER.

Zilverklare regendroppen
Spoelen 't bloed weg van de paden...

Wolken vluchten : ziet, de zonne
Glinstert! — Vroom, door vrededaden,
Murmelt 't Volk, verlost, in dank
De schoone vrijheid tegen!
't Leeft weerom, gelukkig
Door zijn werk, beloond met zegen...
Viel 't Stadhuis, in eere
Klom toch weer de macht der vrije burgers...
Heil! heil! vernietigd is het
Dom geweld des vuigen volkverwurgers!...

JONGELINGEN en MEISJES.

Heil! heil!
Verdwenen is de dwang,
Nu gaat weer het leven den lustigen gang!

ZIENER.

Hoort den rozenmond der frissche meisjes
Liefdeliedren zingen;
Laat, o knapen, diep in uw gemoed
Dien lichtstraal dringen...

JONGELINGEN.

Heil! heil! ons herte gaat weer open
Als een liefde heiligdom...
Kom, liefste meid, er in geslopen;
Kom, o geurig bloempje, kom!

REI VAN MEISJES.

Eer ze gaat naar 't hoogaltaar des Heeren,
Wordt de bruid gesmukt met frisch gebloemt,
Ten stadhuize, waar men reine trouwe roemt....
Ten stadhuize? 't is een puin, een naar gebouw
Voor den kloeken man, de schoone vrouw...

ZIENER.

Klinkt daar niet het statig zeegnend amen,
Daar toch bindt de liefde bruid en bruidegom te zamen.

ZIENERIN.

Na de bruiloft bij het sterrenglansen,
Hopsa! hopsa! lieve paarkens dansen....
Doch, waar liefde zich met liefde spijst,
Loopt, terwijl de maan ten tienden maal verrijst,
Ter gemeente, fier de vader met de blijdste sprongen,
Driftig juichend : 't is een jongen!
Aan de wieg wordt roerend zacht gezongen :

REI VAN KINDEREN.

Er is een kindeken geboren
Op een kamerken van 't huis;
Het kan nog niet zien, nog niet hooren,
Doch het maakt al zooveel gedruisch...
Sa, speleman, speel er nu zoete,
De moeder is, àh, nog zoo ziek...
Maar het kindeken begint stil te zuigen :
Ha! de moeder is niet meer ziek...

ZIENERIN.

't Kind wordt man, een kunstenaar met breeden schedel.
Al wat in zijn herte daalt, wordt edel
Door 't gevoel, al wat uit den geeste straalt
Is, ja, rijkgekleurd als morgengloed...
't Vlamt vol scheppingskracht, en hij moet, hij moet
Vol begeestering, vol liefdedrang voor 't volk iets vormen :
Eigenaardig grootsch en schoon in Vlaamschen trant!
Wacht en weer van 't volk, rust en roem van 't land, —
Waar voortaan bedaren woeste stormen,
Waar, en klein en groot hun recht verwerven,
Waar elk burger is gelijk, 't zij in geboorte of sterven...
Waar, in leed en nood, de schaamlen erven
Raad en onderstand,
Hun wettig deel!

REI, *losbarstend.*

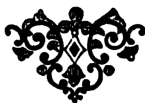
Hij, de Meester schonk dit kunstjuweel,
't Vlaamsch stadhuis aan zijn vaderland!

ZIENER.

Bomt de klok des doms te Deum
Door de reuzengallemgaten,
't Klinglend spel des Beiaards roept het
Volk ter feest op plein en straten...
Schellentrommels, tamborijnen
Cimbels en bazuinen klinken;
Kinderen dansen rond in reien,
Mannen, vrouwen juichen, zingen :

SLOTREI.

Rijs ten hemel omhoog, gij, huis der bevrijde Gemeente!
Groet met uw toren het licht, glanslach des eeuwigen Gods!
Sterk, als krachtige steun, bescherm steeds het recht der
[Gemeente,
Slank als de bloeiende maagd, kleurrijk als Vlaanderens grond,
Rijk met kanteelen versierd, verjongend der vaadren schoonheid,
Wees om uw schoonheid gegroet, gegroet gij, kunstenaars
[bloem!
Bloeme, die prachtig de kracht verkondigt van 't neerstige volk!
Bloeme, die vrijheid verwekt met liefde en met vrede te samen..
Tijden verzwinden, gij rijst, eeuwig getuige van 't goed!
Eeuwig getuige van 't schoon, eeuwig getuige van roem!
Eeuwig getuige van recht! Gegroet, gij, kunstenaars bloem!
Gegroet! gegroet!

BREIDEL en DE CONINC.

1302.

Aan mijne achtbare Collegas en Vrienden, Jonkheer Napoleon de Pauw en Edmond Gailliard, Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie.

REI VAN VLAAMSCHE VROUWEN EN KINDEREN.

Arm Vlaanderland!
Gij, ons zoo lief als 't moederhert,
Hoort, de zee huilt angstig aan uw treurig strand,
Terwijl wij snikkend weenen :
Waar is uwe welvaart, uwe vrijheid henen?
Gij kruipt vergeten in smaad en in smert,
Gij stikt gekluisterd in schrik en in schand,
Gij ligt te spartelen bang in het bloed,
Gestampt door den Franschen dwingeland...
Voor u zijn roem en eer verdwenen!
Wee, wee, wij weenen,
Wij weenen tranen bloed...
Wie tusschen uwe zonen heeft nog moed?
Arm Vlaanderland!

KLAUWAARTS.

Schild ende Vrind!
Zijt gij voor onze helden blind?
Ach, toen onze schoone stede
Lag onder 't Waalsch geweld gevangen,
In de bloeiende meienacht,
Vol sterrenpracht en zoet verlangen,
Wie trok het zwaard dan uit de schede?
Met mannenkracht
Doorkervend kloek de vreemden?
Wie verloste onze erve en woning?
Hoort, hoort het ruischt in stoute zangen
Door bloemenbarende beemden :
Breidel en de Coninck!

BREIDEL EN DE CONINCK.

Vooruit! Vooruit!
Naar 't Groeningveld
Gesneld!
Vooruit! Vooruit!
De vijands niet geteld!

MOEDERS EN KINDEREN.

Heilige Maagd, troost der armen,
Gij der menschenliefde bron,
Heb met ons, met ons, erbarmen.
Jezus, help ons door uw lijden...
Kyrie eleison!
Christe eleison!

KLAUWAARTS.

Wij strijden!

LELIAARTS EN VERFRANSCHTE VROUWEN

Wat geurt zoo zoet als eene leliebloeme,
Wie schenkt aan Vlaandren hooger roeme,
Dan Frankrijks koene ridderen?

VLAAMSCHE MOEDERS EN KINDEREN.

Wij sidderen!

BREIDEL EN DE CONINC.

Klauwaart! klauwaart!
Hoed u voor den Leliaard,
Schud fier den langen baard,
Onvervaard!
't Hoofd omhoog naar Vlaamschen aard!

LELIAARTS EN VERFRANSCHTE VROUWEN.

Foei! Foei! het ruwe Vlaamsche volksgeschreeuw!

'T VOLK.

Vlaanderen den leeuw!

LELIAARTS EN HUNNE VROUWEN.

Wee! wee!
Woest, bloeddorstig is die leeuw;
Maar wraakgierig zijn de Fransche ridderen,
Ach, moeders, moeders, gij moet sidderen!

'T VOLK.

Vlaanderen den leeuw!

LELIAARTS EN HUNNE VROUWEN.

Hee! Hee!
Volgt, volgt de reine lelievaan,
Of gij zult vergaan
In den gulzig gapenden opstandskolk
Van 't wildstormende Vlaamsche volk...
O Moeders, moeders, hoort naar ons vermaan,
Houdt, door uw smeekgetraan,
Uwe eedle zonen tegen,
En zegen, Frankrijks milde zegen,
Wordt uwe zoete heilbelooning.

'T VOLK.

Heil, Breidel en de Coninc!

VERWARDE STEMMEN, WAPENGERAMMEL, GEHINNIK EN BRIESCHEN VAN PAARDEN, TROMMELSLAG EN BAZUINGESCHAL.

Goedendag! Goedendag!
Vaarwel dans en lach...
Zoon, heb moed,
Breidels ooge vlamt vol gloed!
Vaartwel, vrouw en kind,
Teer als 't vaderland bemind!
Ach! ach! ach!
Staak dit naar geklag...
Ik keer weer,
Met roem en eer!
Ook met buit... misschien...
Kind, ik zal u nooit meer zien,
Daar is mijn zegen...

Vaarwel, zoetlief,
Wees niet verlegen,
Lach mij zoo droef niet tegen...
Val ik neer
Vergeet mij niet...
Ach, keer weer, keer weer,
'k Laat u niet los!...
Vaarwel, zoetlief, vaarwel, o liefdewoning...
Wacharm, zadel mijn ros!
Ziet, ziet,
Hoe fier stapt daar de Coninc...
Heil, Breidel en de Coninc!
Hier, de knods!
Frankrijk, wee! voor haren bots..
Mijne bijl
Snakt naar bloed in aller ijl!

ALLEN.

Met ijl! met ijl! met ijl!

(Het verward geruisch der stemmen verzwakt.)

(Pooze stilte. Breidel en de Coninck, optocht van het gewapende volk).

Vooruit! Vooruit!
Naar 't Groeningveld,
Gesneld!
Vooruit! vooruit!
De vijands niet geteld!

VOLK.

Vooruit!

LELIAARTS EN HUNNE AANHANGERS.

O, Klauwaarts snood,
Vergaat, vervloekt in schand en nood!

VOLK, EERSTE REI.

Goedendag! goedendag!
Wij groeten u met spotgelach!

VOLK, TWEEDE REI.

Wat walsch is valsch is,
Slaat al dood!

(Volk en leger vertrekken juichend.)

GROENINGERVELD.

BREIDEL EN DE CONINC.

O Heere, Heer! de gansche sombre nacht,
Hebben wij diepbiddend doorgebracht...
Dat uwe lieve zonnestraal,
Als zegepraal,
Gelijk uw vaderoog op Vlaandren daal!...
Ziet, onze vrouwen zijn verkracht,
Ziet, onze dochtren wreed geslacht,
Ziet! onze zonen laf versmacht
In hun onschuldig bloed...
Ziet, dorpen, steden staan in gloed,
En ploffen krakend neder in een smachtend puin..
Heere, sterk ons hert, versterk den arm,
En geef ons moed!
Hoort, het aaklig volksgekerm!
Van veld tot veld, van duin tot duin,
Van stad tot stad, van bosch tot bosch
Springt 't wraakgeschreeuw als dolgedonder los...
O Heilig vaderland, daar naakt de groote stond,
O Heilig vaderland, wij eten uwen grond!

(*Het Vlaamsche leger knielt en zingt angstig, doch hoopvol* **de Antiphona de morte** *van den H. Notker.*) (1)

---

(1) *Antiphona de morte* luidt in het Latijn als volgt:

Media vita
In morte sumus;
Quem quærimus adjutorem,
Nisi te Domine,
Qui pro peccatis nostris
Iuste irasceris?
Sancte Deus, sancte fortis,
Sancte et misericors salvator,
Amarae morti
Ne tradas nos.

Deze zang werd vervaardigd door den H. Notker, bijgenaamd *Balbulus* of stotteraar. Hij was monnik in het klooster van St Gallen. Volgends de saga zou hij dees lied vervaardigd hebben in de 9de eeuw, toen hij, bij het bouwen eener brugge, over den Martins waterval, de arbeiders op eene

Midden in ons leven
Door de dood omvangen,
Moet ons, Heer, uw hulp begeven —
Waar zullen wij dan troost erlangen?
Heer, die door onzer zonden schuld,
Te rechte zijt door toorn vervuld...
Heilige God,
Heilige Sterke,
Heilige Redder vol geduld,
Help ons in bitteren nood
Tegen de kwalen der dood.

EEN PRIESTER ZEGENT HET LEGER.

Verlossing voor dit volk, o Heer,
En zegen het door uwes dienaars mond.
Amen!

FRANSCHE RIDDERS.

't Vlaamsche volk knielt neer,
't Smeekt genade... Montjoie! Vooruit en doodt het als een hond!

HET VLAAMSCHE LEGER OPRIJZEND.

O Heilig vaderland, daar naakt de groote stond,
O Heilig vaderland, wij eten uwen grond.
Amen!

SLAG.

Woest als het windgeruisch,
Wild als het stormgebruisch,

---

smalle plank, tusschen dood en leven, over den afgrond zweven zag. Weldra werd de zang door gansch Europa verspreid. De kruisvaarders zongen dien op hunne tochten als krijgszang. Aan de *Media Vita* schreef het volk wondere toòverkrachten toe. Door zijn aanstemmen werd de zegepraal den vijand ontnomen, en zij, die hem de eerste aanhieven, waren slag- en steekvast en zeker van te winnen. Door gansch Duitschland, in verscheidene veldslagen, gezongen, zal die zang door de Vlamingen wel gekend geweest zijn. Bij Granson en Murten, ten jare 1476, zongen hem de Zwitsers tegen Karel den Stoute, die daar zijne eer en zijn goed verloor, om later bij Nancy te sneuvelen.

Klinken kreten ten hemel...
En in warlend gewemel
Vallen Vlamings en Franschen
In 't goor...
Lansen en zwaarden wijzen vernielend hun spoor...
Ach! ach! ach!
Daar groet der Klauwaarts Goedendag :
't Gudsend Gallenbloed
Geeft hem wedergroet...
Knodsen botsen, dof als lood,
Bijlen bijten, door beuklaars en helmen,
Den dood!
Raken rukken ruiters en rossen ten grond!
Wee! met vloekenden mond
Rollen ridders in kwelm en
Stikken stervend in modder en bloed...
Weken de Vlamings een wijl, verwoed
Worstlen ze weer vooruit, gevoerd ten strijd
Door Breidel en de Coninc...
Leliaarts smeeken laf : respijt!
Geen verschooning
Gold hier...
't Fransche heir versmolt hier
Ten vernielingskolk,
Weggejaagd,
Weggevaagd,
Door den moed van 't Vlaamsche volk.
Heil! Heil! Heil! Vlaandren den leeuw!
Dooft ten dood den laatsten Franschen schreeuw

NA DEN SLAG, ZEGETOCHT NAAR BRUGGE.

De Vlamings zegepralen!
Verscheurd is de lelievlag;
En eeuwen zullen herhalen
Verheugd den verlossingsdag!

En duizend guldene sporen
Liggen op 't Kortrijksveld,
Als stomme getuigen verloren,
Naast menigen kloeken held.

In Vlaandren, in elke woning,
Vertelt de moeder den zoon,
Den roem van Breidel, de Coninck,
Den roem, hun moed ten loon.

En Brugge, de schoone stede,
Viert thans, in pracht en in glans,
Het feest vol vreugde en vol vrede
Der beide kloeke mans!

TE BRUGGE.

Vlaandrens schoonen, Vlaandrens schoonen,
Komt naar Brugge vreugdig af!
Vlaandrens zonen, Vlaandrens zonen,
Volgt ze fier, als steun en staf!
Vlaamsche vrouwen, Vlaamsche vrouwen,
Moeders, aan de zorg gewijd,
Met uw kroost, vol zielvertrouwen,
Komt naar Brugge, hoogverblijd!
Vlaamsche mannen, Vlaamsche mannen,
Gij, met 't hoofd vol geest en gloed,
Thans de zorgen ras verbannen,
Juicht thans : Brugge, wees gegroet!
Hoort, terwijl Fanfaren schallen,
Luid de Halletoren galmt,
Rijst voor de oogen van ons allen,
Wijl het feestvuur geurig walmt,
Onze helden, Vlaamsche helden,
Kunstrijk in het eeuwig brons!...
Laat ons luid der wereld melden :
Eeuwig leven zij in ons!
Eeuwig leeft in ons de Coninck,
Eeuwig Breidel, eeuwig groot...
Zweren wij, tot eerbetooning,
Vlaandrens wachtwoord : Vrij of dood!

Zitting van 9 Juni.

Aanwezig : de heeren P. Willems, bestuurder; Nap. de Pauw, onderbestuurder; Frans de Potter, bestendige secretaris;

Alberdingk Thijm, Coopman, de Laet, Delcroix, de Vos, Gailliard, Génard, Gezelle, Hiel, Micheels, Obrie, Roersch, Snieders, Stallaert, Stroobant, van der Haeghen, van Droogenbroeck.

Hebben zich, bij brief, verontschuldigd niet te kunnen aanwezig zijn : de heeren Daems, Hansen, Mathot en Nolet de Brauwere, wegens ongesteldheid; en de heer Claeys, die dezen namiddag eene sedert lang beloofde voordracht moet geven voor een genootschap van taalvrienden, te Asper.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door het Staatsbestuur :

Catalogue des Ms. de la Bibliothèque royale, 4 deelen in-folio.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts, 4e aflevering voor het loopende jaar.

Bulletin de la Commission royale d'Histoire, 1e aflevering voor 1887.

Door het Gemeentebestuur van Brugge :

Catalogue de la Bibliothèque de Bruges. Drie deelen in-8o.

Catalogue des Ms. de la Bibliothèque de Bruges.

Door den heer J. de Laet :

Gedichten. Tweede uitgave.
Palamedes. Een klinkdicht van Vondel.
Aanspraak bij de inhuldiging van Conscience's praalgraf.

Door den Bestendigen Secretaris :

Een exemplaar der volledige dichtwerken van FR. BLIECK, vier deelen in-8° (in twee deelen gebonden).

Dagboek van Cornelis en Philip van Campene, behelzende het verhaal der merkwaardigste gebeurtenissen, voorgevallen te Gent sedert het begin der godsdienstberoerten tot den 5 April 1571.

Geschiedkundig Mengelwerk, voornamelijk over de provincie West-Vlaanderen.

Geschiedkundig Mengelwerk over Zeeuwsch-Vlaanderen.

Door den heer J. van Droogenbroeck :

Algemeen Nederlandsch Rijmwoordenboek.
Verhandeling over de toepassing van het Grieksch en Latijnsch Metrum op de Nederlandsche poëzij.

Door den heer Roersch :

Levensschets van J.-F.-J. Heremans.

Door den heer Cambier :

Gesprek over de inrichting en het nut der vereenigingen van onderlingen bijstand.

De Bestendige Secretaris deelt eenen brief mede, bij welken de heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken aan de Academie bericht, dat Z. M. de Koning, beschermheer der Academie, vergunning verleent om zijn gegraveerd portret te plaatsen in het eerste deel van de uitgaven der Academie (*Jaarboek voor* 1887). Volgens hetzelfde schrijven geven ook de heeren Beernaert, minister van finantiën, ontwerper — en ridder de Moreau, minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken, insteller der Academie, toestemming tot het plaatsen van hun portret in gemeld *Jaarboek.*

De Bestendige Commissie onderwerpt aan de Academie het voorstel tot de uitgave van vier werken :

1° Een glossarium op de *Alexanders Yeesten* van JACOB VAN MAERLANT (te bezorgen door den heer Roersch).

2° *De zevende Bliscap van Maria* (uit te geven door den heer Stallaert, naar het handschrift, bewaard ter Koninklijke Boekenverzameling van Brussel, Bibliotheek van Burgondië).

3° Een glossarium op JAN PRAET's *Speghel der Wijsheit* (op te stellen door den heer Gezelle).

4° De chirurgie van JAN IJPERMAN (te bezorgen door de heeren Gezelle en Gailliard, naar de

handschriften berustende in de bibliotheek der hoogescholen van Gent en van Cambridge, in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, en naar de (gebrekkige) uitgave van Dr Broeckx).

Dit voorstel wordt door de Academie aangenomen.

Aan de dagorde staat, in de eerste plaats, de vraag : Zal de Academie, in het belang der Nederlandsche taal, verzoekschriften zenden aan de wetgeving?

De heer Willems meent, dat de Academie eenen gevaarlijken weg zou inslaan, indien zij dit voorstel aanvaardde. Hem is geene instelling in den aard der onze bekend, die verzoekschriften naar de wetgeving zendt.

De heer Obrie ondersteunt het voorstel. Letterkunde en taalbeweging zijn zoo nauw met elkander verwant, dat hunne belangen onmogelijk kunnen gescheiden worden. Van den vooruitgang in deze hangt de bloei van gene af : zonder lezers, geene ijveraars op letterkundig gebied. In de redevoering van den heer Gouverneur en in die des heeren bestuurders van de Academie, uitgesproken den 10 October laatst, ligt het bewijs dat wij ons wel met de taalbelangen moeten bezig houden. De verklaring dat wij ons nimmer tot het handhaven der taalrechten tot de wetgeving zullen wenden, zou voor het Vlaamsche volk eene teleurstelling zijn.

De heer Delcroix merkt aan dat het onvoor-

zichtig ware dien weg te volgen, dewijl de Academie daardoor het politiek terrein zou betreden.

De heer Obrie antwoordt, dat er tweederlei staatkunde is : die, welke het partijbelang beoogt, en waarmede de Academie natuurlijk niets te stellen heeft, en die, welke het algemeen, het landsbelang bevordert; nu, voorzeker behoort tot deze laatste de herstelling onzer taalgrieven.

De Bestendige Secretaris drukt de meening uit, dat de werking, welke de heer Obrie voorstelt, beter gedaan zou worden door de twee machtige vereenigingen, die den Vlaamschen taalstrijd voortzetten. Het *Willemsfonds*, van den eenen, en het *Davidsfonds*, van den anderen kant, hebben invloed op de staatkundige partij, in welker schoot zij ontstaan zijn. Spreker beschouwt de Academie als een studeerend, niet als een strijdend korps, en vreest dat eene inmenging in de politiek haar vroeg of laat ongunstig mocht zijn.

De heer de Pauw verklaart zich insgelijks tegen het voorstel. De Academie hoeft niet te doen als tal van geringe letterkundige genootschappen, die bij elke gelegenheid verzoek- en vertoogschriften naar de Kamers sturen; het zou wellicht gebeuren kunnen dat de eene of andere tegenstrever der Academie haar daarover zou aanranden, en zou zij dan met dezen in pennestrijd moeten komen? Wenschelijk ware het, dat de Regeering ons raadpleegde bij elke gewichtige gelegenheid voor de Vlaamsche taalbelangen; zou zij dat niet doen, dan

kan de Academie den Minister, tot wiens bevoegdheid het te bespreken vraagstuk behoort, bij middel van een vertoog de noodige inlichtingen of terechtwijzingen geven.

De heer de Laet acht het mede niet gepast, niet gevoeglijk zich te plaatsen boven het Staatsbestuur, dat de Academie inrichtte en van hetwelk zij afhangt; ongetwijfeld zou zij dat doen door verzoekschriften naar de wetgeving te zenden. Evenwel, tegen het voorstel stemmen, ware de Academie binden, en dit is niet wenschelijk, dewijl er een dag zou kunnen komen dat zij tot plicht zou hebben een beroep op de wetgeving te doen. Daarom stelt Spreker voor, de quaestie van grondbeginsel vooralsnog onaangeroerd te laten, en voor elk geval in 't bijzonder te onderzoeken of 't nuttig of noodig zij, toevlucht tot de wetgeving te nemen.

De vergadering treedt dit gevoelen bij.

Het wetsvoorstel op het hooger onderwijs, onlangs in de Kamer der Volksvertegenwoordigers nedergelegd, geeft nu aanleiding tot eene ernstige bespreking. De wet van 1876 laat, voor het onderzoek van kandidaat in de wijsbegeerte en letteren, den leerling de keus tusschen de geschiedenis der Fransche en die der Nederlandsche letterkunde; volgens het nieuwe wetsvoorstel zouden voortaan alle leerlingen verplicht zijn het onderzoek op de geschiedenis der Fransche letterkunde te ondergaan. Alleenlijk zou men den leerlingen, die 't zouden verlangen, toestemming geven om zich over de

geschiedenis der Nederlandsche letterkunde te laten ondervragen, nochtans zonder dat een onderzoek daarover hun het minste voordeel zou verzekeren : de enkele vermelding van het feit, in het diploma, zou de belooning voor hunne studie zijn.

De Academie acht deze wijziging zeer betreurlijk en zal den heer Minister van Openbaar Onderwijs verzoeken : 1° de gemelde bepaling der wet van 20 Mei 1876 in zwang te laten, en 2° : in het wetsontwerp te voegen dat de graad is ingesteld van doctor in wijsbegeerte en Germaansche letteren. — Tevens wenscht de Academie het artikel van het certificaat der middelbare studiën te zien volledigen in dezen zin, dat de certificaten, afgeleverd door de gestichten der Vlaamsche gewesten, vaststellen dat ten minste twee vakken in de Vlaamsche taal zijn onderwezen geworden, overeenkomstig de artikels 2 en 3 der wet van 15 Juni 1883.

Een afschrift van dit verzoekschrift zal gezonden worden aan den heer Voorzitter der middensectie van de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

Nog beslist de Academie, dat er aan den heer Minister van Openbare Werken, namens de Academie, gevraagd zal worden om eene vermindering van vrachtprijs te verleenen voor de drukwerken, uit België naar Holland, en wederkeerig, verzonden, ter bevordering van nauwere betrekkingen tusschen de schrijvers en de letterkundige vereenigingen van Noord- en Zuid-Nederland, en in het belang van den Nederlandschen boekhandel.

Eindelijk de Academie aanvaardt het voorstel van den Bestendigen Secretaris, luidende als volgt :

« Geene opstellen worden in de maandelijksche zittingen ter lezing aanvaard, indien ze niet geheel afgewerkt en voor den druk gereed zijn.

« De Bestendige Secretaris mag oorlof geven om ter perse te leggen vier dagen na het zenden eener drukproef aan den Schrijver eener bijdrage, bestemd voor eene der Academische uitgaven.»

De zitting wordt geheven te 4 1/4 ure.

Zitting van den 14 Juli.

Aanwezig, de heeren J^r Napoleon de Pauw, onderbestuurder, Frans de Potter, bestendige secretaris;

Alberdingk Thijm, Claeys, Delcroix, de Vos, Gailliard, Génard, Gezelle, Hansen, Hiel, Mathot, Micheels, Nolet de Brauwere van Steeland, Obrie, Snieders, Stallaert, van der Haeghen.

De heeren P. Willems en Roersch zijn, als leden der Hoogeschool-jury, Coopman en Daems wegens ongesteldheid, de Laet en Stroobant door de zitting van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, en van Droogenbroeck uit hoofde van beroepsbezigheden, belet.

De Bestendige Secretaris legt de lijst over der

AANGEBODENE BOEKEN :

Namens het Staatsbestuur :

Catalogue des livres de la Bibliothèque de l'Académie royale, 2e partie.

Middelnederlandsch woordenboek, 9e en 10e afleveringen.

De Vlaamsche Kunstbode, 15 deelen.

Vlaamsche Commissie.

Het Amsterdamsche tooneel, door WIJBRANDS.

De Azorische Eilanden, door BAUDET.

Maerlant's werken, beschouwd als spiegel der XIIIe eeuw, door TE WINKEL.

Geschiedenis der stad Halle, door EVERAERT en BOUCHERY.

West-Vlaamsch Idioticon, door DE BO.

Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon, door TUERLINCKX.

Geschiedenis van Berchem, door STOCKMANS.

Het oud begijnhof van Hasselt, door JULIAAN LAMBRECHTS.

Het Vlaamsch in onze Ministerie's. (Vlugschriftje, uitgegeven door den Brugschen Klauwaartsbond.)

Door den heer Micheels :

Beginselen van natuur- en staatkundige aardrijkskunde, in het Nederlandsch vertaald naar LALLEMAND's *Éléments de géographie physique et politique*.

In antwoord op de uitnoodiging, namens de *Société d'Émulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, door den heer baron Kervyn de Lettenhove, als voorzitter, gedaan, benoemt de Academie den heer Gailliard als haar vertegenwoordiger bij het Congres van den Bond der Maatschappijen van geschiedenis en oudheidkunde van België, welk congres den 22 Augustus aanstaande te Brugge zal geopend worden.

Op voorstel van den heer Génard zal de Academie aan den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken verzoeken voor-

taan in aanmerking genomen te worden bij de samenstelling der jury voor elken staatsprijskamp, in welken Vlaamsche stukken zullen mededingen.

De heer Génard stelt ter beschikking van de Academie de wettelijke oorkonden, die de afkomst van VONDEL vaststellen en welke door den heer de Burbure en door hem in het stadsarchief van Antwerpen opgespoord zijn. Deze oorkonden zullen met het verslag der huidige zitting gedrukt worden.

Op voorstel des heeren Nolet de Brauwere wordt er eene commissie benoemd, gelast met het bezorgen van de teekening des gedenkpennings, als prijs voor de bekroonde werken uit te reiken, gelijkmede van het zegel, op de Academische diplomas te drukken, en van dat diploma zelf. Deze commissie zal het ontwerp leveren van den tekst van gezegd diploma, en maatregelen nemen om zonder verwijl het een en het ander in uitvoering te leggen.

Ook het voorstel van hetzelfde lid om in de maand September tot de voorstelling, en in de maand October tot de benoeming van uitheemsche eereleden over te gaan, wordt aangenomen.

De Academie aanvaardt insgelijks het voorstel des heeren Micheels, strekkende om den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en van Openbaar Onderwijs mededeeling te vragen van : 1° het ontwerp des nieuwen programmas voor de Koninklijke Athenea; 2° het programma der leergangen van de Vlaamsche normale afdeeling bij de Hoogeschool van Gent. — Na ontvangst dezer stukken

zal de Academie eenige harer leden aanstellen ten einde die programmas te onderzoeken, en er, zoo noodig, aanmerkingen op te maken.

Lezingen.

Jan-Antoon-Frans Pauwels (1747-1823), door den heer L. MATHOT.

Sinds den Munsterschen vrede beleefde het vaderland geene slechtere dagen dan in de eerste helft der achttiende eeuw. Door vreemde legers uitgestroopt, door volkswoelingen ontroerd, had de natie nauwelijks kunnen verademen en hare wonden heelen, als de vierjarige krijg voor de Oostenrijksche erfenis het laatste overschot van onze zedelijke en stoffelijke welvaart vernietigde.

Na den vrede van Aken, en onder het zachte bestuur van Maria-Theresia, herleefden handel en nijverheid, maar de vooruitgang was traag, klein, onbevredigend. Op zedelijk gebied was 't nog erger gesteld : ons volk had het bewustzijn van zelfstandigheid en eigenwaarde verloren. De kunst was kwijnend en verwijfd; de wetenschap hol en dor; de letterkunde mager en zonder beduidenis.

De pogingen der Regeering, om wetenschappelijk en kunstonderwijs te bevorderen, bleven

zonder voldoenden uitslag. Zelfs de oprichting van de *keizerlijke en koninklijke Academie van wetenschappen en letteren*, die volgens de berekening van het Weenerhof zulken weldoenden, beschavenden invloed op ons volk zou uitoefenen, kon de ingesluimerde geestkrachten der Zuid-Nederlanders niet heropwekken; zij werd een voertuig niet van verlichting en ontwikkeling, wel van verspreiding van de Fransche taal en begrippen in onze wetenschappelijke kringen (1). Prijsvragen werden over allerlei onderwerpen uitgeschreven en met schoolsche geleerdheid beantwoord; academische verhandelingen over historische en wetenschappelijke vraagpunten opgesteld, en te midden van wierookwalmen plechtig in de vergetelheid begraven.

Doch niemand benuttigde de verzamelde bouwstoffen; niet een enkel boek van al deze academikers heeft de eeuw overleefd; — men mocht hun met den Duitschen schrijver de vraag toerichten :

---

(1) Opgericht door keizerlijke brieven van 16 Dec. 1772. Alhoewel de verhandelingen in het *Latijn, Fransch* of *Vlaamsch* moesten opgesteld worden, genoot echter schier altijd en overal de Fransche taal het overwicht, en de Academie werd een voertuig van *Fransche beschaving :* overigens de *Société littéraire,* en daarna de *Academie,* was eene instelling regelrecht gericht tegen het literarisch en wetenschappelijk onderwijs der hoogeschool van Leuven « *où l'étude de l'histoire et des belles lettres est entièrement négligée, pour ne pas dire tombée.* » (*Rel. de Charles de Lorraine à Marie-Thérèse*). Wie de stukken betrekkelijk de oprichting der Academie naleest, zal gereedelijk deze bewering bijstemmen.

« — Zult gij dan eeuwig koken; zal de volkstafel nooit gedekt worden? » (1)

En het Vlaamsche volk, in dit tijdvak, werd geen ander geestesvoedsel voorgezet dan de rijmwerken van vader Cats, de schriften van den gemoedelijken pater Poirters, en eenige zeldzame werken van zededichters, die hetzelfde voetspoor drukten, maar met minder welgelukken. Tusschen deze laatste schrijvers verdient, mijns dunkens, in de eerste plaats genoemd te worden de Antwerpenaar Jan Pauwels. Met onverdroten iever en onvermoeide werkzaamheid schreef deze verdienstelijke man een verbazend getal werken over velerlei onderwerpen; gedurende meer dan eene halve eeuw leefde hij met en vóór zijn volk, bezong het wel en wee van zijne moederstad, en in de rouwvolle dagen der vreemde overheersching stichtte, vertroostte en beurde hij zijne stadsgenooten op.

Jan-Antoon-Frans Pauwels, uit een treffelijken en ouden burgerstand gesproten, ontving den 10 September 1747 te Antwerpen het levenslicht (2). Met groote zorg door zijnen vader, een

---

(1) « Wolt ihr ewig kochen, soll der Tisch nie gedeckt worden? » *Ausgaew : Skizen und Erzaehlingen* von LUDWIG BÖRNE, II.

(2) Gaspar-Antonius Pauwels en Jacoba de Bruyn, ouders van onzen dichter, liggen begraven bij hunne voorouders in de O.-L.-V.-Kerk, aan de noordzijde in den omgang. *Verzameling der graf- en gedenkschriften van de Provincie Antwerpen. Cathedrale kerk*, bl. 151.

rijke zijdewever, opgevoed, volgde de jongeling de leergangen der humaniora in het toenmaals beroemde gymnasium der paters Augustijnen; anderen beweren dat hij te Brussel in de kostschool der Jezuïeten tot de wetenschap werd opgeleid (1). Wat er van zij of niet, het doet weinig ter zake; althans staat het vast dat Jan Pauwels op zestienjarigen leeftijd zijne klassische studiën voltooid had, en voortaan al zijne krachten onverdeeld aan de beoefening van wetenschappen en letteren toewijdde. Zijne belezenheid in de oudere en nieuwere Latijnsche schrijvers was buitengewoon, en zeldzaam feit, welk voor die tijden verdient aangemerkt te worden, uit menige bladzijde zijner schriften blijkt, dat de beste Hollandsche dichtwerken, vooral degene uit de gulden eeuw van Vondel en Cats, hem niet onbekend waren.

Reeds in 1769, nauwelijks twintig jaren oud, trad onze Pauwels als dichter en prozaschrijver op, met *De verkeerde Wereld tot het goed aengewackert, of den dagelykschen handel geloont*

---

(1) C.-P. Serrure zegt dat hij een geschreven handboek van Pauwels gezien heeft : *Themata Rhetoricæ facultati propria quœ in classe eloquentiæ Bruxellis, dictata sunt in fine anni* 1766. Volgens de aanteekeningen van den heer Taeymans, welke over den schrijver vele wetenswaardige bijzonderheden, uit familieoverleveringen, verzameld heeft, had Pauwels zijne studiën gedaan bij de paters Augustijnen. Waarschijnlijk was Pauwels na het eindigen der humaniora, door zijn vader naar de beroemde kostschool der Jezuïeten gezonden om er de lessen der Rhetorica bij te wonen; des te meer daar, zoo het scheen, de jongeling aarzelend bleef om eene loopbaan te verkiezen.

naer werken (1). Het boek, opgesteld in den trant van ***het Masker van de wereld, in rijm en in onrijm***, getuigde van eene grootere ervarenheid in de moedertaal dan men bij gelijktijdige Brabantsche schrijvers aantreft. Zou ik mij bedriegen, indien ik beweerde dat toen geen schrijver in de Oostenrijksche Nederlanden zoo bevallig, vloeiend en gemoedelijk een onderwerp kon behandelen als onze jonge dichter? En om mijne meening te staven, zal ik mij veroorloven eenige versregels uit het werkje aan te halen. Handelende over de vergankelijkheid der aardsche dingen, schrijft hij : (2)

« Zyn wy schoonder als de roosen
    Als sy op het beste staen,
Die op hunnen tijd wel bloosen
    Maer met eenen wind vergaen?
Zyn wy groender als de boomen
    Jeugdiger als 't aerdsche kruyd?
Zyn wy snelder als de stroomen,
    Strackx is als het spel verbruyd :
Alles gaet eens naer syn eynde
    En verdwynt met haester spoet,
Waert dat gy dit zeker meynde
    Gy zoudt gaen op vasten voet :
Dit vermaent u zonder spreken
    Het zal worden uwen keer;
't Leven loopt met dagen, weken
    Eens voorby verschynt niet meer.
Mensch, ik laet u overpeyzen
    Wat het met u wezen zal,
Bloemen ruyven, bladers ryzen
    Gy zult komen tot den val... »

(1) Gedrukt : *t'Antwerpen bij J.-P. de Cort*, 1769.
(2) *Verkeerde wereld*, bl. 204.

Munten deze *rijmen* — indien men dan toch weigert ze verzen te noemen — niet verre uit in sierlijke eenvoudigheid en lossen zwier boven de wansmakelijke opstellen der rederijkers, welke « het negen-choorig heir der melodieuse musen » van den Parnassusberg riepen, om « op het veirdig riet van Pan of op het wondersnaerenspel van Phœbus » hunne duistere en holklinkende rijmelarij uit te galmen, en, in de wedstrijden der dichtgenootschappen, zegevierend « het borstsieraad » wegdroegen?

Voor Pauwels was de beoefening der wetenschap en der letteren eene te ernstige zaak, om den lieven, kostbaren tijd onnut te verkwisten op het vervelend spoor dezer rederijkers (1). « Wij doen ons uyterste best — zegt hij ergens — om iets aen den dag te brengen, hetgene door syne vermakelykheyd stigt, en door syne stigtbaerheyd vermaekt (2) ». En op een andere plaats roept hij uit :

« Weg Flora, weg Pomôon, weg Ceres en Diaen —
't Is om de waerheyd hier, niet om 't bedrog gedaen (3)!... »

De verschijning van het eerste boek « van den

---

(1) Gij hebt niet, zoo als ik, op hun vervelend spoor
Den lieven tijd verkwist dien ik onnut verloor.
(Tollens.)

(2) *Nauwkeurige tijdsrekening ofte onderzoek van Jupiter*, blz. 6.

(3) *Kort begrip van het deugdryk leven van Franciscus de Hieronymo*, blz. 3.

geestryken ende jongen autheur » maakte niet weinig ophef in de Antwerpsche letterkringen, en men voorspelde van den jeudigen schrijver, dat indien hij « zig begaf tot hoogere wetenschappen, metter tyd iets groots af te verwachten was. » (1) Deze hoop werd niet te leur gesteld. Reeds het volgende jaar gaf Pauwels een bundel Latijnsche puntdichten in het licht, welke bij den geestelijken boekenkeurder zulkdanige bewondering opwekten, dat hij geestdriftig uitriep :

Aspicias faciem, juvenem bene dixeris esse,
Inspicias librum, dixeris esse senem (2).

« Welke de verdiensten zyn van de Latynsche gedichten van Pauwels — zegt wijlen hoogleeraar Serrure — daerover ken ik mij niet bevoegd genoeg om uitspraek te doen. Nochtans zou ik durven zeggen

---

(1) « Waert zaeken den geest-ryken ende jongen Autheur, die maer 21 jaeren oud is, zig begaf tot hoogere wetenschappen, daer zoude metter tyd, als het oordeel (hetgene met de jaeren groeyd), ryper geworden zoude zyn, iets groots af te verwachten zyn... J.-B. Fichte, l. b. censor. »

(2) *Delectus Epigrammatum, sive varia acuté et breviter expremendi Methodus, authore J. A. J. Pauwels, Antverpiensi. Antv. typis J.-P. de Cort,* 1770 (in-12°, p. 101.) *Lib. secundus* verscheen in 1772. « *Approbatio....* sed contra, summun erga Deum amorem, comptemptum divitiarum ac mundanæ gloriæ inculcat, et hoc in pluribus breviter, nervosè, acutè, quod mirum in auctore 22 annorum, quare ut puto in eo ve maximè locum obtinet : *Poeta nascitur :* atque de eodem auctore accino :

Aspicias etc.

J. B. Fighé S. T. et J. U. L., pastor Begg. »

dat onder de Latijnsche dichters, welke Peerlkamp in zyn *Liber de vita, doctrina, facultate Nederlandorum*, aenvoert, er eenigen zyn welke door Pauwels overtroffen worden. »

En om een bewijs te geven van zijne zonderlinge bedrevenheid in de puntdichten, zal ik er enkele afschrijven :

Ad Poëtam.

Censuram proprio quæris de carmine, vates?
Dicam : metra adsunt, judiciumque deest.

Eene oude en altijd nieuwe waarheid. Even snedig is het puntdicht :

De Homine.

Omnis homo est animal, cuncti dixere sophistæ
Ast, animal quodvis est homo, nullus aït.

Het hekelvers van Horatius tegen gedruischmakende en opgehemelde volksschrijvers, zoo gepast onlangs nog door onzen geachten collega Dr Nolet aangehaald, werd bondig teruggegeven in het volgende distichum (1) :

Ad Amicum, quæ sit laus optima.

Te laudant multi; melius sed, crede sodali, est
Laudari paucis si meruisse potes.

Elders hekelt hij vinnig de baatzuchtige vader-

---

(1) De *Koninklijke Vlaamsche Academie, Gent*, 1887, bl. 33.

.... neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus...

landsliefde, waarschijnlijk met het oog op menig Oostenrijsch staatsbeambte, die zich toen zoo talrijk in 's lands bestuur genesteld hadden :

De patriâ optimâ.

Illa mihi patria est ubi nascor, non ubi pascor,
Et cupio patriâ ponere corpus humo;
At fallor : patria est ubi pascor, non ubi nascor,
Res mihi, nequaquam nomen inane, placet.

De *Epigrammæ* verwierven aan onzen jeugdigen schrijver niet weinig vermaardheid; zij waren de sleutel om den toegang te openen tot alle geleerde genootschappen, geestelijke huizen en kloosters zijner moederstad. Latijn was nog steeds de wetenschappelijke taal gebleven, de taal der hoogeschool van Leuven, de taal der wereldlijke en gekloosterde geestelijkheid; zij werd slechts langzaam uit de ambtelijke besturen, uit de geleerde genootschappen, zelfs uit de Brusselsche hofkringen, door het Fransch weggedrongen (1). De beoefening van de Nederlandsche taal, alhoewel in Vlaanderen, en in Brabant, en in Limburg, de bestuurlijke en rechterlijke taal, werd meer en meer verwaarloosd en in minachting gehouden. Een schrijver, wilde hij voor een fatsoenlijk man doorgaan, moest ten minste van tijd tot tijd een Latijnsch of Fransch boek in het

(1) Zooals men weet waren de Oostenrijksche Aartshertogen, onze landvoogden, zeer bedreven in 't Latijn; vooral Aartshertogin Elizabeth onderhield zich vlotweg in deze taal met de leeraars der hoogeschool van Leuven.

licht geven; anders bleef hij gansch zijn leven door gedoemd om te verkeeren in den engen kring van kleine burgers en boeren (1).

Na de verschijning van de Latijnsche puntdichten werd de jeugdige schrijver, door den algemeenen roep, tot stadsdichter bij uitmuntendheid gewijd, indien ik mij zoo uitdrukken mag; oud en jong noemde hem : *den Poëet!* Voortaan zou geen eeuwgetij, geen kerkelijk of burgerlijk feest meer gevierd worden of onze dichter moest het bezingen. Latijnsche en Vlaamsche gedichten vloeiden bij tientallen uit zijne rustelooze pen. Er is bijna geen deftig en oud burgersgeslacht in Antwerpen of het bewaart, in zijne familiepapieren, het een of het ander rijmdicht van den poëet Pauwels.

Doch ver boven al deze gelegendsheidrijmen stellen wij zijn werk over de *Kwade en goede Tonge*, dat in 1774 uitgegeven werd en een algemeenen en langdurigen bijval genoot (2). De goede en slechte

---

(1) Hierover uitvoeriger door J.-F. Willems, *Verhandeling over de Nederduytsche tael- en letterkunde*, Antwerpen, 1820-1824, II, blz. 178 en v.

(2) *De Hedendaegsche Lang-tonge, afgebeeld in twaelf zinne-beelden, de bezonderste Eygendommen van eene* Ongeregelde Tonge *betreffende : Met aengenaeme Poësie het zinnebeeld ontvouwende en klaerlijk voor oogen stellende, verciert en Op-geheldert : in 't lang en breed, tot meerder begryp van den eygen Zin, bondiglyk uytgeleyd : enz.* t' Antwerpen, bij J. P. de Cort, boekdrukker op de Lombaerde-vest, in den Bybel, 1774, in-12°, bl. 392.

De noodzakelyke wel-geregelheyd der Tonge, aengetoont in twaelf zinne-beelden, de Bezonderste Eygendommen van eene Goede Tonge bevattende : met vermakelijke Poësie, het

hoedanigheden der tong waren ieder in twaalf zinnebeelden aangetoond. Het werk, in den trant van het Masker van de wereld, afwisselend « in rijm en onrijm » opgesteld, mist misschien oorspronkelijkheid. De hoofdgedachte was ontleend aan het *Orbis phaëton* van den Duitschen Jezuïet Jeremias Drexel, meer bekend onder den naam van pater Drexelius (1); maar de inkleeding, de voorstelling, de verklaring van het onderwerp waren gansch nieuw, en met verwonderlijke behendigheid op de Brabantsche zeden toegepast. Mijns inziens, verscheen er in dit tijdvak geen verdienstelijker en eigenaardiger boek in de Zuid-Nederlanden. Over zijne vlugheid in het rijmen moge de beschrijving des dageraads ten voorbeeld verstrekken :

« De zonne wederom verschynt;
De duysterheyd geheel verdwynt;
Den lang-gewenschten dageraed
Met helder straelen opengaet,
En roept met syn gedienstig licht
Elk weder tot syn ampt en pligt :
Den lands-man treéd vroeg nâe syn werk,

---

zinne-beêld opentlijk voór-oogen stellende, opgeluystert : in 't Lang en Breed tot genoegzaem begreyp van Een-ider bekwâemelijk af-gebeeld : enz. *tweede deel*. t' Antwerpen bij J.-P. de Cort 1774, in-12°, blz. 392.

(1) *Orbis Phaëton, hoc est de Universis vitiis linguæ,* auctore Heremia Drexelio é Societate Jesu. Coloniæ, apud Cornel. ab Egmond 1631.

Deze Jeremias Drexel was geboren te Augsburg en overleed te Mainz (1581-1638). Hij schreef *de omne scibili* in zijne zinnebeeldige lessen. Hij handelde over de *Tong* in zijn *Orbis Phaëton* en in zijn *Gymnasium patientiœ*. P. I, cap. V, § IV.

Tot spitten, ploegen even-sterk,
Syn Vrouw of Meyt, niet luy of loom
Ontlast de koey van haeren room :
Den Maêyer maekt zig weder rê
Om met syn zeysse, scherp van snê,
Doór 't gras te gaen, dat versch gevelt
Het land in goede reuken stelt :
Den koopman dryft syn' zaeken voort
Zoo hy maer eens het haentjen hoort,
Alreê zoo-bezig als hy mag;
't Gewoel vermeerdert met den dag :
Ik hoore dissel, hamer gaen,
Ik hoor gedommel en geslâen :
't Is alles in den vollen gank
't Is alles in den vollen zwank,
Op hoóp voor lof, van baet, en loon
Te spoêyen by een lamp zoo schoon... (1) »

Op 't gevaar af al te langdradig te worden, wedersta ik den lust niet om nog de beschrijving van Mintje de kat aan te halen :

. . . .
Dat gaet het Mintjen nae den eysch :
Sy streelt, sy voegt haer by den eért,
En swiert en kwispelt met den steért,
En vleyd, en zoekt gevleyd te syn,
Dog niet van ieder in 't gemyn :
'T is maer van *Thrîen* en *Pier* den kock,
En alles om een lecker brock :
Sy springt op 't lyf, sy carresseert,
Sy tuymelt eens, sy saluëert,
Sy jouwt, sy fleemt, ik weet niet wat
Al doet ons alderliefste Kat;
Zeer liefgetallig in den schyn,
Doch argelistig in het zyn... (2) »

---

(1) *Goede Tonge, II*, blz. 215 en v.
(2) *Kwade Tonge*, I, blz. 105.

Verraden deze regelen geene hooge dichterlijke vlucht, toch getuigen zij van eene helderheid van voorstelling, van eene spraakvaardigheid in voordracht, die door weinige zijner tijdgenooten geëvenaard werd. Spijtig maar, onze schrijver kon zijnen rijmlust niet besnoeien : herhalingen, stopwoorden, schoolvossige spitsvinnigheden ontsieren menige plaats van zijne schriften; nochtans is het werk een echt volksboek, opgevuld met stichtende zedelessen, en 't getuigt tevens van eene buitengewone belezenheid. In proza overtrof hij insgelijks de meeste der toenmalige schrijvers, en om deze bewering te staven zal ik eenige zinsneden aanhalen uit zijn : *Berigt van het vermakelyk gezelschap of de noodige kennisse der Nederduytsche spreekwoorden* (1) :

« Gy zult het voór nut en voordeelig houden — zoo schrijft hij — als gy gaet inzien, dat het fraey en loffelyk is uwe moederlyke tael, die zoowel als eene andere haere grondregels hebbende en overvloedig woórdenryk is, de daerin meest voórkomende manieren van bondig-te-spreéken, weéten te verstaen en uyt-te-leggen : gy

(1) Berigt van een nieuw werk vóorgesteld bij inschrijvinge en vóor titel voerende : *Het vermaekelyk gezelschap, of de noodige kennisse van het gebruyk der Nederduytsche spreekwoorden*. Waarschijnlijk werd dit boek niet uitgegeven. Dat *berigt*, waarin de schrijver de lijst van al tot dit tijdstip uitgegevene werken opgeeft, zag het licht in 1787.

zult het daerby zelfs voór noodzaekelyk agten, gemerkt het meestendeel (waeronder veéle voór wyzen en ervaeren willen gehouden worden) niet en weét waervan sommige ligte en veel-voorkomende spreékwoórden hunnen oorsprong hebben.

» 't Is dan niet alleen *nut* en *voórdeelig*, maer zelfs ook *noodzaekelyk*, byzonder aen de zoogezeyde Geletterden, dat sy den oorsprong, aerd en eygendommen van alle spréekwoórden kennen, en bekwaem gevonden worden om die grondig te konnen uytleggen en ontvouwen, hetgeen eenen bezonderen smaek geéft aen hunne redevoeringen. Neémt dat nu eenen min-ervaeren dusdanige zoude ondervraegen nopens eenig-maer gemyn en niet duyster spreékwoord; zoude dit hen tot groote schande strekken, dat ze zoo-ligte en gemakkelyke vraegen niet konden beantwoórden?...

» Wy spréeken, en wy weéten niet hoe en waer-van wy spreéken; 't is schande in die dingen zelfs, dewelke wy als met de moedermelk hebben ingezoógen, en die met ons opgewassen zyn, zoo bot en onervaeren te blyven; ja, het is meer dan verfoeylyk, dat wy, zelfs al spreékende voór verstandig willende gehouden worden in eene diepe onweétenheyd verblyven, staende verbaest als imand ons den uytleg vraegt van die zin-greépen, dewelke wy gedurig in den mond hebben?... »

Zou men dit geene nette, keurige, klare schrijfwijze mogen noemen in vergelijking van den barbaarschen, duisteren, slordigen stijl van vele zijner

tijdgenooten? Het was louter Brabantsch, ja, want in spelling, bewoordingen, zinbouw en voordracht der zaken bleef onze Pauwels steeds een echt Antwerpenaar. Daarbij de Brabantsche tongval had in de schrifttaal der zuidelijke Nederlanden, evenals het Hollandsch in Noord-Nederland, den voorrang op de andere gewestelijke tongvallen verworven, èn door het politiek overwicht van dit gewest, èn door een aanzienlijker getal volkschrijvers en kanselredenaars. Zou het te veel gewaagd zijn te beweren, dat het Brabantsch beter algemeen verstaan wordt, de gansche Nederlanden door, dan welke andere gewestspraak onzes vaderlands? In de achttiende eeuw werd meer dan eene poging aangewend, en door den tooneeldichter Neyts, en door den spraakleeraar Van Daele, om in de schrifttaal aan het zachtvloeiende West-Vlaamsch eenig overwicht te geven; al deze pogingen waren ijdel of nagenoeg. Verre echter zij van mij het gebruik van dialectische woorden en spraakwendingen af te keuren : het strekt niet tot verarming, maar tot verrijking van den algemeenen letterschat des Dietschen volks; het is een middel van hereeniging, niet van verscheuring van het groote vaderland.

Mag men hier niet toepassen wat de schrijver van « *de Hellas* » over oud Griekenland zegt : « Een andere band, die Volkeren en Staten van Griekenland onvatte, was spraak, kunst en beschaving. Hoe verscheiden ook de heerschende tongvallen waren, zij werden toch door alle stammen

verstaan. De dichters, en later ook de redenaars en de leeraars der wijsheid gebruikten verschillende tongvallen en werden niettemin door de burgers van al de steden verstaan (1). »

Omtrént 1790, of reeds eenige jaren vroeger, ontstond in Brabant, en nog meer in Vlaanderen, eene neiging om de Hollandsche spelling, ja woordvoeging, zinbouw en schrijfwijze na te bootsen. Vele Noord-Nederlanders baanden zich eenen weg door de zuidergrens, sinds de Omwenteling der zestiende eeuw, een ondoordringbaren wal, nog meer misschien door verschil van godsdienst dan door politieke scheiding. In 1789 hadden een groot getal uitwijkelingen, een opstand beramende tegen het Oostenrijksch beheer, eene schuilplaats gevonden in de Baronie van Breda, en wel onder de heimelijke bescherming van het Huis van Oranje. Daar geraakten zij meer bekend met de beschaafde en luisterrijk herbloeiende literatuur onzer Noorderbroeders. Bellamy, Van Alphen, Nieuwland werden gelezen en bewonderd door onze rederijkers, en geen, die meer opzien baarde en begeestering verwekte dan Helmers. Gedurende het tijdvak der Fransche overheersching werden zijne gedichten in onze rederijksgenootschappen in hooge eere gehouden. Eilaas, onze dichters slaagden

(1) *Hellas*, door WILHELM WAGNER, Leipzig 1867. II, p. 143.

alleenlijk in de nabootsing van de opgezwollen en holrammelende verzen van Helmers, maar zijne dichterlijke beelden, zijne stoutheid en kracht van zeggen, zijne begeesterde scheppingsmacht konden zij niet evenaren. De Borchgrave, de zoo gevierde en *gemedailleerde* Oost-Vlaamsche rederijker, is een toonbeeld van deze machtelooze navolgers (1).

Onze Antwerpsche dichter liet zich door den opkomenden stroom niet medeslepen, en hij stemde ten volle in met zijnen vriend van de Sande, den opsteller der *Gazette van Antwerpen*. « Men wil heden — zegt hij in de voorrede van het *Oud konst-tooneel van Antwerpen* (2) — in de Neder-

(1) Zie : *Gedichten van de Borchgrave*. Gent, Van Doosselaere, 1861.

(2) Oud konst-tooneel van Antwerpen of historische denkschriften op de academische instellingen, de vermaerdste kunstenaeren en oeffeningen der Nederduytsche Rhetorijcke in de belgische provintiën, voornamentlyk in het doorlugtig Hertogdom van Braband, en bezonderlyk binnen de kunstvoerende Hoofdstad van het Markgraefschap van het Heylig Ryk; verzaemeld uyt menigte Griksche, Romynsche en nieuwtydsche schryvers, maer voornamentlyk uyt ordonnantiën, Registers, Manuscripten, oorspronkelyke gedenkstucken en wettelyke Bywys-schriften opgesteld en gedicht by wyze van zamenspraek, en opgeklaerd met Historische, Chronologische, Geographische, Topographische en Iconographische uytleggingen, alsook met Politische, Critische en Etische opmerkingen.

'T Antwerpen bij Van der Hey, 1781.

Het werk, bij gebrek aan inschrijvers, werd nooit gedrukt; het beslaat eenige lijvige folianten, die in het stedelijk archief van Antwerpen berusten.

duytsche provintiën, als bij voorkeus, volgen de nieuwe Hollandsche orthographie; daer op wil ik hier beknooptelyk bemerken, dat de Hollanders bezonderlyk zedert het begin van ons loopende eeuw schynen eene afgezonderde tael, gelyk een schryfkonst op haerzelven, te willen maken, want hun placcaerten en andere gedruckte werken in voorgaende eeuw, en zelfs in het begin der loopende eeuw, veel naerder en zuyverder koómen op het oud Nederduyts en genoegzaem overeen met het Brabands, gelyk alle die zonder ingenomentheyd lezen zullen de eerste Hollandsche drucken van *Carel van Mander*, van *Emmanuël van Meteren*, van den ridder *Cats*, en ander van later tyd, geirne zullen toestaen.

» Ik laet aen de Nederlandsche spraekkundigen en aen de geleerde Etymologisten uyt te wyzen of de nieuwe Hollandsche orthographie in 't geheel en algemyn mag of verdiend te worden gevolgt, voor zoo veel de ondervinding leerd dat haer oude zuyverheyd meer schynd gekrenkt als volmaekter te worden doór zommige schryvers en beminders van nieuwigheden.... Niemand, hope ik, kan het dus qualyk nemen, dat ik als Brabander Brabands schryve.... »

Des te meer voegt hij erbij :

« Men over spraekkunst twist,
En nog geen Regter vonnist.

Grammatici certant et adhuc sub judice lis est. »

Wat er van de Sande ook over denken mocht, onbetwistbaar oefende op 't einde der achttiende eeuw de kennis der Noord-Nederlandsche schrijvers eenen weldoenden en beschavenden invloed uit op de Vlaamsche letterkunde. Onze rechtsgeleerden beginnen eene keurige, nette en vloeiende spraak, hooger dan vroeger, te waardeeren; onze prozaschrijvers doen hun uiterste best om klaar, duidelijk en sierlijk hunne gedachten uit te drukken. Men leze slechts de strijd- en twistschriften van dit tijdvak, zooals degene van vander Elsken, d'Hoop, Vonck, Verloo, om hiervan overtuigd te wezen. Men besefte eindelijk dat de moedertaal een voortreffelijk voertuig is van vooruitgang, verlichting en veredeling des volks. « Wij vinden ons hier — roept de advokaat Verloo uit — in kunsten en wetenschappen verre beneden onze naburen. Het is niet noodig dit te bewijzen, want eenieder houdt zich, helaes, bij ons hier vast van overtuigd » (1), en hij wijt dezen vernederenden toestand uitsluitend toe aan de minachting, waarmede men de volkstaal bejegende.

Jammer! alvorens het uitgeworpen zaad nog ontzwachteld was, verwoestte een geweldig orkaan kerk- en staatsgebouw en verstikte bijna alle levenskiemen van kunst, letteren en wetenschap. Onder het

---

(1) *Verhandeling op d'onacht der moederlyke tael in de Nederlanden...* Maastricht, 1788.

bulderen der onweersvlagen zette Pauwels, kalm, gelaten, even werkzaam zijnen arbeid voort. Terwijl in de hevigste kerkvervolging de verstrooide spaanderen van instortende burgerlijke en geestelijke instellingen rond hem heenvielen, bezong hij stout en onbeschroomd het eeuwgetij der instelling van het *Broederschap van onze Lieve Vrouw van goed succes in de kerk van de heilige Walburgis* (1).

En toen, na den val van het Directorium, de hemel een weinig opklaarde, poogde onze dichter zijne medeburgers uit hunne diepe moedeloosheid op te wekken en hun geest tot vroolijke opgeruimdheid te stemmen. In 1802 gaf hij opvolgend vijf deeltjes in het licht van *Het nuttige en vermakelyke tydverdryf*, eene lange reeks van punt- en sneldichten, meenende « dat deze kortbondige schryfwyze wel de bekwaemste was om den leézer het hert te raeken ».

Een bewijs dat onze dichter zijn onderwerp niet zonder studie en zorg behandeld had, vindt men in het voorwoord aan deze boekdeelen. « Men vind — zoo spreekt hij — in het latyn weynige goede puntdichters : Martialis, Catullus, Ausonius zyn bynaer de eenigste der ouden; onder

---

(1) *Beschryvinge van het hondert- en vyftig-jarige jubile der lofweerdige instelling van het godvrugtig broederschap ter eere van de H. Moeder Gods Maria van goed succes in de parochiale kerk van de H. Walburgis.* T'Antwerpen bij J. B. Christiaenssen 1797, in-4°.

die van laetere tyden vind men 'er weynige uytstekende, als Oonselius, Sannazarius, Bidermanus, Bauhusius, Cabilliavius, Romondus, Frusius.

» In het Nederduytsch nogtans zijn 'er nog al eenige, die hier in wel geslaegen hebben, gelyk waeren Joost van Vondel in zyne *Hekeldichten*, Constantinus Huygens in zyne *Sneldichten*, Jeremias de Decker in zyne *Puntdichten*, Jacob Westerbaen in de zyne, dewelke Martialis gevolgt of door eyge vinding veéle fraeye zaeken aen den dag gebragt hebben, en dat nopens verscheyde stoffen » (1).

Eenvenaarde onze schrijver zijne roemrijke voorgangers in dit moeilijk vak der letterkunde, waarin het er op aankomt kort, bondig, snedig eene waarheid of eene geestigheid voor te dragen en het alles met smakelijk zout te bestrooien? Dat valt te betwijfelen. Sommige dezer puntdichten hebben lossen zwier en bevalligheid, maar de meeste echter zijn grof, slordig, langdradig berijmd, zonder smakelijk zout en het slotwoord is zelden verrassend, geestig en doeltreffend, ja, meermaals boertig en plat. De hekeldichter verschiet zijne beste pijlen tegen kooplieden, rechtsgeleerden, en vooral is hij fel bijtend tegen den adel. Men zou somtijds wanen niet de deftige burgersman, de christene

---

(1) *Het nuttig en genoeglyk Tyd-verdryf ...in verscheyde dichtmaet voor oogen gebracht en in 't licht gegéeven door J.-A.-F. Pauwels*. Antwerpen, J.-P. de Cort en Zoon. 1802-1807, 5 deeltjes in 3 bundels in-12°.

patriot, maar wel een bloedrood sansculot te hooren, zoo aanvallend en geweldig klinkt zijne taal.

Een paar voorbeelden zullen beter zijnen schrijftrant doen kennen :

Van Marten den advokaet :

'T is Marten, die, wanneer hy pleyt,
Een' volle mand van leugens zeyt,
En zoo geweldig snorkt en schreeuwt,
Dat deézen schrikt, den and'ren geeuwt;
Daerby, die niemant aen- en ziet,
Wie dat hij is, hoe dat hij hiet;
Wat dunkt u van dien advokaet?
Ik zal 't u zeggen met er daed :
Daer and're geld voor 't *pleyten* krygen,
Verdient hy geld om doen te *zwygen.*

Tot Zoïlus.

Wat reden, dat men zoo iets laekt
En nooyt iets *beters* zelven maekt?
Kent gy het *beter*, doet het dan :
Gelyk het *wóord* is, zy de *man!*

Slechten edeldom.

Klaes is geworden *êel van bloed*
En zegt, *dat 't ook zoo weézen moet;*
Maer anders toónen zyne werken :
Dat Klaes voórwaer *niet edel* zy,
Merkt ider- éen genoeg met my,
Want hy blyft *altyd 't zelve verken.*

Hoe men de letterkundige waarde dezer gedichten ook beoordeelen moge, zeker kan men ze de verdiensten niet ontzeggen onze voorvaderen getroost en opgeruimd te hebben in dit donker tijdvak, — en nog had de Vlaming de slechtste dagen niet beleefd.

Het beginsel van staatsregeering onder het eerste Fransche keizerrijk was of scheen te zijn : één leger, ééne taal, één volk.

Op dien grondslag gevestigd, poogde de overweldiger de taal der onderjukte volkeren te stikken, « want dan had hij ook het volksleven gestikt (1) ». Het ambtelijk gebruik van de Nederlandsche taal werd in België verboden. Dit hatelijk besluit wakkerde de smeulende vlam der vaderlandsliefde aan. Op goeden grond mag men, met vader Willems, beweren dat de Vlaamsche dichtkunst meer kundige beoefenaars heeft gevonden tijdens het Fransch bestuur dan op eenig ander tijdstip sinds den Munsterschen vrede. Zoo waar is het « door gedurende rampen wordt het menschdom geoefend en genoopt het allernuttigst gebruik van zijne vermogens te maken, en het is niet zelden van de ongenade der natuur men nog wenschelijker vruchten trekt dan van hare liefelijkste weldaden (2) ».

Middelerwijl had Pauwels zijne taak als gelegenheidsdichter heropgevat. En stof tot zingen en rijmen ontbrak hem waarlijk niet.

Bij de herstelling van den katholieken eerdienst stroomden Vlaamsche en Latijnsche eer- en jubel-

---

(1) HALBERTSMA. *Aanteekeningen op het IV deel van Maerlants' Spiegel historiael. Inleid. bl.* 3.

(2) SIMON STYL. *De Opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden.*

galmen uit zijne rustelooze pen, en belette hem niet verscheidene werken van langeren adem, als *Den waerachtigen Almanach of de zeven trappen des ouderdoms; Den Waeren troost der oprechte christenen*, te schrijven en uit te geven.

Toen de Fransche adelaar, doodelijk getroffen door de schichten der samengezworen Machten van Europa, uit de hoogte nedertuimelde en door zijnen val ons vaderland bevrijdde, bezong onze dichter, blakend van geestdrift : « *Het jaer van onzen Heere zaligmaeker Jezus-Christus* 1814, *het gelukkig tydstip van onze verlossing* ».

D'Algoeden zag op U, verslapte Nederlanden,
Die reeds gevoorderd waert te vallen in de handen
    Van Godverzaekers, van ontmenschten zonder trouw,
    Die U uyt deézen druk ten laetsten redden zou :
Het duerbaer overschot van uw' gepreézen vad'ren
(Want hun manhaftig bloed loopt veéle nog door d'ad'ren)
    Riep steeds uyt graf en asch, dat Gij volherden zoud'
    Vermits uw goede zaek op vóorrecht was gebouwd :
Gij zaegt ('k beken het meê) den slag, den doodslag koómen
In weérwil van 't getal, geen kleyn getal, van vroómen;
    (Maer ziet! den hemel treft den vyand in het hert,
    Die U gezwoóren had een' onherstelb're smert...
Scheén u by-wyl de vrees de speer uyt d'hand te rukken,
Ja zelfs den sabelslag uw halzen doen te bukken,
    God bleéf uw *hulp* en *steun*, tot redding van de kwael,
    En gaf U (let' er op) den vollen zegeprael!
Daer 't baetziek Vrankryk dorst den dolk op 't hert te zetten
Van *weduw* en van *wees*, en *ryk* en *arm* verpletten
    Door heylloos landbestier en roofzucht aengezet,
    Wierd gy, verdrukten Belg, nog eyndelyk gered :
Een-ider zag welhaest de *vredezon* verschynen,
En 't schaemteloos gebroed naer *eygen haerd* verdwynen... (1).

---

(1) *De Belgen*... bl. 17. T'Antwerpen G. J. Binken.

Wie zou in die lamme Alexandrijnen, in die holle gezwollenheid, in die opschuimende hoogdravenheid nog den eenvoudigen en bevalligen dichter der *Schoole van zedeleer* erkennen? De zestigjarige Pauwels was nu een stijf, pedant, met geleerdheid pralend schrijver. Zijne vervelende en langdradige prozaschriften zijn ontsierd door allerlei aanhalingen uit oude en nieuwe Latijnsche schrijvers; zijne belezenheid schijnt buitengewoon : om de eenvoudigste zaak te bewijzen of kracht bij te zetten werden eene gansche reeks van dichters, wijsgeeren en heilige vaders tot getuigenis geroepen. — Men mocht hem, zooals aan vele geleerden, het woord van Jean Paul toepassen : « *Sie bezeichenen alles mit factur wie Kaufleute, und beweisen alles wie Juristen.* »

Ondanks al de gebreken, welke zijne schriften ontsierden, genoot Pauwels een ongewonen bijval, en toen hij in 1819 plechtig zijn jubelfeest vierde « als vyftigjaerig dichter en zedekundige schryver » werd hij van alle zijden met eerbewijzen overladen. Ik zou bijna durven beweren, dat geen schrijver of dichter in Antwerpen, behalve misschien pater Poirters en Hendrik Conscience, ooit zoo algemeen door de volksgunst gehuldigd werd.

De zeventigjarige jubelzanger legde toch de dichtveder niet neder, maar op dien gevorderden ouderdom zong hij nog, met jeugdige werkenslust, een *Heldendicht den H. Evangelist Joannes ter eer*. Het is wel geen Vondeliaansch meesterwerk

doch zijne Alexandrijnen houden gelijken tred met degene van menig gevierd hedendaagsch dichter. — Hoor hoe de aanhef luidt :

« God vader, die uw Zoon hebt in den tyd gezonden,
Door wie het u behaegd de waerheyd te verkonden,
Zend, ô genaedig Heer, van d'hooge Hemelzael
Op myn benauwde pen een onverwagte strael!..
Gy die, in 't sterfelyk kleed, de wereld hebt betreéden.
Om ons, die balling zyn, te brengen tot den vrede,
Als gy hier hebt geplant uw kruys, uw heylbannier,
Ik smeek u eveneens dat Gy myn pen bestier!...
En Gy, ô heilig Geest, wilt mynen geest bereyden,
Om van het waere licht ook nimmer af-te-scheyden,
Geeft luyster aen dit mijn heldendicht,
. . . .
Mij dunkt, ik voel een' drift myn' nyvren geest bestraelen
Om onze vredetolk ook vreédzaem af te maelen,
Ik voel een minnekracht ontvonken in de borst
Terwyl ik anders niet als naer de waerheyd dorst (1)... »

Zoo arbeidde en zong de oude dichter tot zijn laatsten adem toe, gedurende meer dan eene halve eeuw, tot stichting en vertroosting van het Vlaamsche volk, totdat de dood, hem in 1823, aan zijne schrijftafel verraste en eene welverdiende ruste schonk. Voorzeker vindt men in den ruimen oogst zijner nalatenschap veel kaf tusschen het koorn, maar de gezonde korrels moeten door de naneven met zorg worden uitgelezen, om in

(1) *De schóole van zeden-leer of het stigtbaer leven van den beminden des Heeren, den Heiligen Evangelist Joannes..... in 't licht gegéeven door* J. A. F. Pauwels, *vyftigjaerigen dichter en zedekundigen schryver.* 't Antwerpen bij S. F. van Ael.

de voorraadschuren onzer literatuur te worden bewaard. Pauwels was een man van zijn' tijd, de echte afdruk van een katholieken en beschaafden Brabander der achttiende eeuw. Een tijdgenoot, die den ouden dichter gekend heeft, geeft eene eigenaardige beschrijving van den waardigen man.

« In myne jonge jaren — zegt wijlen hoogleeraar Serrure — woonde te Antwerpen, op de Meirebrug, een opregt braef en geleerd man, een, voor wat de kleedy aengaet, dier laetste modellen der verledene eeuw. Hy droeg een drykantigen klaphoed, iets verschillig van dien der priesters, een witten styven kapmantel met een styven kraeg daerop van dezelfde kleur, waerop eene steertpruik nederhing, droeg gespen op de schoenen, en was steeds voorzien van een tamelyken grooten regenscherm, waervan de stok doorgaans in den bezyden zak van zynen mantel stak.

« Een schrijver mogt gerust van hem zeggen :

In alles onveranderlyk,
Gat hy van vaders zeden blyk;
Zyn kleedsel, veertig jaeren oud,
Heeft zynen laetsten dag beschouwd (1).

« Deze man was in groote achting, voornaementlyk by diegenen zyner eeuw, omdat hy onbeschroomd en standvastig, en tot in de laetste plooyen

---

(1) *Veertien grafschriften van agtbaere persoonen deezer stad, door* H. J. Van den Broeck, t' Antwerpen bij A. Grangé.

de mode van zynen tyd volgde. Doch dit was het geval niet by de opkomende jeugd. Deze dreef dikwils den spot met hem; men maekte den kinderen wys dat deze kleedy het kleedsel van een *franc-maçon* was, waerdoor het gebeurde dat het een en ander kind hem op de straet *franc-maçon* toeriepen.

» Dan, door wie de man om zyne ouderwetsche kleedy meest bezien en bewonderd werd, was door de leerlingen der Akademie van teekenkunst; hy was voor hen een opregt model tot afteekening geworden, en er was byna geen enkel onder hen, of hy had den man op het een of ander brok papier staen. Het ging zoo verre dat hy op de blikken emmers afgeschilderd werd. Doch dit bleef niet duren : er werden daerover aen de Policie of stads-overheid klachten gedaen, des te meer omdat de ouderwetsche man aen eene voortreffelyke familie van Antwerpen toebehoorde, die haar misnoegen daerover te kennen gegeven had.... Deze geleerde en brave man was Joannes-Franciscus Pauwels, gansch de stad door bekend en by uytstek genaemd *den Poëet!...* (1) »

O voorvaderlijke eenvoudigheid! — De beeltenis van een eerlijk dichter gedurende zijn leven onder het gemeen brengen was afbreuk doen aan

(1) J.-A.-F. PAUWELS, door C. P. Serrure. (*Handschrift toebehoorende aan den heer Alfons de Decker, die het mij welwillend ter inzage geleend heeft.*) Het opstel van wijlen den Hoogleeraar betreft vooral biographische bijzonderheden over Pauwels; ik meen niet dat het ooit in druk verschenen is.

zijne achtbaarheid als mensch, en men eischte de stedelijke overheid op deze beleediging te wreken!

Onder een grooten toeloop van vrienden en vereerders werd de brave man op Sint-Willibrords-kerkhof ter ruste gelegd, en op den grafzerk beitelde men het nederige opschrift :

Deo vero et vivo
Ultimæque memoriæ
Joan. Ant. Franç. Pauwels
Antverpiensis
Qui multa soluta oratione
Et versibus scripsit.
Obiit 8 Martii 1823, æt. 75 annorum...

In den uitersten wil des dichters, verleden den 7[en] Februari 1793 vóór den notaris Petrus-Joannes van Ierschot, las men :

« Den testateur laet en vermaekt aen de administratie van den algemeynen armen dezer stad, synen *woonhuyse* met den gronde... en dat ook op den last van alle sondagen eene latynsche oratie of sermoen in 't latyn te doen geschieden in de kerk van den H. Carolus Borromeus, vóórtyds de Jesuiten, ende in cas sulkcx in de vóórschreve kerk tegen verwachting niet zou konnen geschieden, in eene andere kerk binnen deése stad, ten zij parochiale of andere, alles met consent van Z. D. Hoogheyd den Heere Bisschop of deszelfs functie bedienende...

» *Willende hy de testateur dat die vóórmelde huyse nooyt en sal verkocht worden...* »

De Latijnsche oratie geschiedde inderdaad één of tweemaal in de voormalige Jezuïetenkerk, maar weldra werd ze door een Fransch sermoen vervangen. Zonderlinge loop der menschelijke zaken! hij, de man, die gansch zijn leven zoo fel geieverd had tegen de indringing der taal en zeden van

« Het ongelukkig land, dat zonder trouw of wetten,
Den Godsdienst en het Recht baldaedig blyft verpletten... »

werd, door eene verkrachting van zijn uitersten wil, de stichter van eene eeuwigdurige Fransche preek!

De wereldlijke Overheid eerbiedigde evenmin als de geestelijke de erfbeschikkingen des mans : over ettelijke jaren werd het huis *Roma*, de woning des dichters, door het armbestuur verkocht en herbouwd. Zóó werd zijne nagedachtenis door de kleinzonen in eere gehouden!

De naam zelfs van dichter Pauwels wordt in Antwerpen bijna niet meer herdacht : zijne werken zijn zeldzaam geworden, en ik weet niet of ergens nog eene volledige verzameling te vinden is. Verdient de man met zulke minachting bejegend te worden? — Gewis neen! Wij, Vlamingen, moeten het erfdeel onzer vaderen met zulke versmading niet verwerpen : meer dan één kostbare steen, alhoewel altijd geen lichstralend, fijngeslepen diamant, kunnen wij aanvoeren tot oprichting van het gebouw der Dietsche letterkunde. Sinds de zestiende eeuw en de scheuring der Nederlanden

blijft ook in het Zuiden menig vaderlandsche schrijver eene herinnering, soms eene verheerlijking waard.

Zou ik mij bedriegen indien ik denk, dat het eene edele, ja ernstige taak voor onze Academie zou wezen, de Vlaamsche schrijvers der twee laatste eeuwen uit het stof onzer boekerijen op te delven en der vergetelheid te ontrukken? Zulke opgraving van edelsteenen zou, indien zij nog geen beter gevolg had, ten minste iets bijdragen tot verrijking van den algemeenen en onverdeelden letterschat van het Nederlandsche volk.

Lijst der werken en schriften van J.-A.-F. Pauwels.

De Verkeerde Wereld tot het Goed aengewackert, vóór-gestelt in rym-dichten, de Sotheyd der Menschen te kennen gevende. Door J. A. F. Pauwels. t' Antwerpen, bij J. P. de Cort, op de Lombaerde-Vest, in den gulden Bybel. 1769. in-8°.

Delectus Epigrammatum authore J. A. F. Pauwels. Antverpiensi. Ibidem, J. P. de Cort. 1770. in-12.

Nauwkeurige tydts-rekeninge, ofte onderzoek van Jupiter de twaelf maenden ondervraegende, hoe de Menschen den Tyd in elck van dese hedendaegs besteden.... Voorgestelt op de Nederduytsche rymmaet doór J. F. A. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort. 1772. in-8°.

BerIgt Van ConstIg-geMaeCkte sneeUWe beeLDen tot Antwerpen. Op Rym gestelt doôr J. P. Ibidem, J. de Cort, 1772. in-4°.

Delectus Epigrammatum. Liber secundus. Ibidem, J. P. de Cort. 1772. in-12°.

Lofschrift ter geheugenisse van 't 300-jaerig Jubilé der instellinge van de wydberuchte Confrerie van Maria, geviert in haere Capelle, in de Cathedraele tot Antwerpen. Ibidem, J. P. de Cort, 1773, in-4°.

Sertum honoris, ex Lilio Virginitates, Rosa Maternitatis, Heliotropo Gloriæ connexum etc. in Ecclesiâ Cathedrali Antverpiæ celebrato, oblatum et dedicatum. Ibidem, J. P. de Cort, 1773.

Lof-bazuyn op het honderdjarig jubilé ter instelling van het Broederschap der Veertiendaegsche Berechting in de Cathedraele kerke van O. L. V. tot Antwerpen, door J. A. F. Pauwels. Ibidem, 1773, in-4°.

Pessimorum Pessimun et optimorum Optimun, sive Linguæ vitia et remedia, figuris et carmine illustrata. Ibidem, J. P. de Cort, 1774, in-12°.

De hedendaegsche Lang-Tonge, af-gebeeld in twaelf zinnebeelden. Dóor J. A. F. Pauwels. t'Antwerpen, bij J. P. de Cort, op de Lombaerde-vest in den Bybel, 1774, 2 deelen, in-12°. *Met printjes van L. Fruytiers.*

Passio, Mors et Ressurectio Domini nostri Jesu-Christi vigenti iconibus æneis ad oculos posita. Ibidem, J. P. de Cort, 1775, in-4°.

Het lyden, de dood, verryssenisse ons Heere J. C., in 20 koperen platen enz. Ibidem, de Cort, 1775, in-4°.

Lofredens aen de Alderheyligste Maegd ende Moeder Gods Maria, met 10 koperen platen enz. Ibidem, de Cort, 1775, in-4°.

Fama Belgica, carmine Panegyrico ebuccinans Mechliniensium gaudia, sivé annum Millesium gloriosæ mortis divi Rumoldi. Antverpiæ, J. P. de Cort, 1775.

Klaer-blinkende Licht, ofte het wonderbaer Leven van den Heyligen Rumoldus, opgeheldert in Nederduytsche versen. Gedruckt tot Mechelen, by Joannes Franciscus vander Elst, 1775, in-4°.

Verzaemeling der bezonderste chronica, inscriptien etc. ter gelegentheyd van den prachtigen intrede van syne doorl. Hoogw. S. T. S. Wellens, XVII Bisschop van Antwerpen. Antwerpen, J. P. de Cort, 1776, in-4°.

Zedige kortheyd, ofte korte zedelessen betreffende den mensch, syn leven, bezigheyd, handel, pligt, misbruyken; voor oogen gesteld in vyftig verscheyde hoofdstukken,... in Nederduytsche rymen beschreven door J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort, 1776, in-8°.

De Fackel van het waer geloof, of het grootdaedig leven

van den heyligen Norbertus... voor oogen gesteld in 35 konstig gesneden koperen plaeten. Ibidem, J. P. de Cort, 1776, in-4°.

Ecloga sive carmen pastoritium exoptato omnium votis Pastori Illustrissimo, Reverendessimoqué Domino, Domino Jacobo, Thomæ, Josepho Wellens XVII Antwerpiensium episcopo. Ibidem, J. P. de Cort, 1776.

Den zegeprael Van AntWerpen VeeL gelUCks-bIeDenDe aen haeren welbeminden Inboórling en zeer geägten Bisschop den Doorlugtigsten en Hoogweerdigsten Heere Jacobus, Thomas, Josephus Wellens aldaer Synen Intreéde doende den 9. van September. Ibidem, J. P. De Cort, 1776.

Verzaemelinge der Chronica, Zinnebeélden, Versen en andere ter gelegentheyd van de plegtigen Intreéde tot Antwerpen gezien enz. Ibidem, J. P. de Cort, 1776.

Zeldzaeme, doch openhertige samenspraek tusschen den Somer en den Winter... benevens Den IVerIgen Ysgang Der Water-rYCke SCheLDe. Door J. A. F. Pauwels van Antwerpen. Ibidem, J. P. de Cort, 1776, in-4°, *met platen door L. Fruytiers.*

Het vergif der zeden, of het nadeel der kwaede boeken bewezen uyt de H. Schriftuer, H. Vaders, gevoelens van Geleerden, met een kort berigt over 't Vóórdeel der goede Boeken, onrym. Ibidem, J. P. de Cort, 1777, in-12°.

Tuba Jubilaei sivé Applausus Publicus, quo sacro-sanctæ miraculosæ Hostiæ, per octoginta lustra sunmâ Fidelium pietate Bruxellis adoratæ decorantur Carmine Elegiaco. Ibidem, J. P. de Cort, 1777.

De Loterye van de onstandvastige Wereld, waer in den hoogsten prys NIET is. t'Antwerpen, J. P, de Cort, 1777, in-12.

Sancti Fundatores Religiosorum Ordínum, quorum Effigies repræsentantur. Per J. A. F. Pauwels Antverpiensem. Ibidem, J. P. de Cort, 1777, in-4°, *met platen van Corn. Galle.*

Veertig verscheyde Nieuwjaersgiften, geschonken en uytgedeylt aen aen alle goedwillige Lezers op veelerhande versmaet. Ibidem, J. G. de Roveroy, 1778.

Rechtveertige klagt-dicht, ofte generaele redenvoeringe van verscheyde staeten, conditien en persoonen, gedaen aen den Uytvinder van den Drank en Bevelhebber over denzelven Bacchus... Door J. A. F. Pauwels, gebortig van Antwerpen. Ibidem, J. P. de Cort, 1778, in-12°.

Vyf-en-twintig uytgeleze vrugten der Aelmoesse. Ibidem, J. P. de Cort, 1779, in-8°.

Ode Funebris in laudem serenissimi principis Caroli Alexandri Lotharingiæ et Barri Ducis, Belgii Austriaci gubernatoris etc. Ibidem, J. P. de Cort, 1779.

Redelyke en christelyke aenmerkingen betrekkelyk op den oorlog, tot een nieuwjaersgift opgedragen aen alle Roomsch-Keyzerlyke onderdaenen. Ibidem, J. P. de Cort, 1784t in-12°.

Ode Panegyrica in obitum Mariæ Theresiæ, lugenti Belgio in amoris pignus oblata. Ibidem, J. P. de Cort, 1780

Carmen Panegyricum in Lauden Mariæ Theresiæ, Imperatriûs et Reginæ Apostolicæ, literarum studia nova munificentiâ exornantis decantatum. *Cum notis Historicis in margine.* Ibidem, J. P. de Cort, 1780

Eergalmde Trompet over de zegenryke inhaelinge van hunne Hoogheden *Maria-Christina* en *Albertus-Casimirus* binnen de princelyke stad Brussel. Ibid. J. P. de Cort, 1781.

Den waeren spiegel van oodmoedigheyd, of het eenvoudig leven van den godvruchtigen pelgrim Benedictus Josephus Labre : in het helden-dicht beschreéven door J. A. Pauwels. Ibidem, J. S. Schoesetters, 1783.

Elogium E. R. D. D. Wellens maximo omnium dolore e vivis erepti die XXX mensis Januarii 1784. Ibidem, J. P. de Cort, 1784.

De eertste der zeven Hoofzonde, de Hooveerdigheyd, met haere schaedelyke uytwerkzels en de daer tegengestelde bekwaeme hulpmiddels, dichtkundiglyk voórgestelt, met het Nieuwjaer ons Heere 1784, door J. A. F. Pauwels.
De Gierigheyd enz. 1885.
De Onkuysheyd... 1786.
De Nyd... 1787.
De Gulzigheyd... 1787.
De Gramschap en Traegheyd... 1788, Antwerpen, J. P. de Cort, in-8°.
Pyramis æternæ memoriæ, Alexandro Farnesio, postquam, receptâ Antverpiâ, triomphali ubiqué Pompâ exceptus esset 1785. Per J. A. F. Pauwels, Antverpiensem. Ibidem. J. S. Schoesetters, 1785, in-8°.

Beschryvinge van de vermaerde Riviere de Schelde, haere oudheyd, loop, havens, bezonder voór Antwerpen. Doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. S. Schoesetters, 1785, in-8°.

Ecloga, ofte Herders-Spraeke tusschen Tityrus, Melibœus, en Coridon, over de Tyds-onheylen, en de herstelde ruste der Oostenrycksche Nederlanden. Ibidem, J. P. de Cort, 1787, in-4°.

Kort berigt van een Nieuw Werk voórgesteld bij Inschryvinge, en voór Titel voerende : Het vermaekelyk Gezelschap, of de noodige kennisse der Nederduytsche Spreékwoórden, doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort, 1787, in-8°.

(Het door dit « Berigt » aangekondigde werk, misschien bij gemis van belangstelling, werd nooit uitgegeven. In eene bijlage aan het « berigt » zegt de schrijver... « Om alle luye en bezigheydhaetende *zoïli* te overtuygen en den mond te stoppen, geéve ik den volgenden lyste van myne tot-nog-toe-uytgegeéve werken. »)

Beknoopte Chronologie of Jaer-Lyste dat de Riviere de Schelde vastgevroózen gelegen heéft voór en omtrent Antwerpen. Doór J. A. F. Pauwels. Met de Print-Verbeéldinge van den Ys-Gang, deéze dagen gezien : t'sCheLD VerVrIest bY De WerVe Van ConIngen-aVonD. Ibidem, J. S. Schoesetters, 1789, in-4°.

Vertoog der Water-Goden en Godinnen, met den ys-gang van onze wijdberugte Riviere. Poëtische Beschrijving doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. S. Schoesetters, 1789, in-8°.

Plegtige Lyk-Statie, gehoude in de kerke der Minderbroeders binnen Antwerpen, 16 October 1790, tot laeffenisse der Ziele van den Edelmoedigen en Standvastigen Vaderlander J. M. Mens, Major van het Antwerpsch Regiment, in dienst van onze Vereenigde Staeten. Ibidem, J. P. de Cort, 1790, in-4°.

Kortbondige Beschryvinge van het Casteel van Antwerpen. Ibidem, J. P. de Cort, 1790, in-4°.

De twee eerste jaer-getyden, Lente en Somer, in haeren Eygendom verbeéld... met het nieuw-jaer ons Heere 1789 in 't licht gegeéven doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort, in-12°.

De twee volgende jaer-getyden Herfst en Winter.... met het nieuw-jaer ons Heere 1790 in 't licht gegeéven. Ibidem, J. P. de Cort, in-8°.

Solemnele Misse van Dankbaerheyd in de Kerk van S. Carolus Borromœus, 17 November 1790, van wegens de Eendragtige Vaderlanders, welke bygewoont hebben de Verovering van Gend op 17 November 1789. Doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort, 1790, in-4°.

Lykdicht op het ontydig afsterven van den eerweerdigsten en hooggeagten heere, den heere Benedictus Neefs, XXXVII Prelaet der abdy van den H. Bernardus, omtrent de Schelde enz. Ibidem, J. Schoesetters, 1790, in-4°.

Tessera Gratitudinis, Matri Misericordiæ, postquam afflicto Belgio in supremâ necessitate opem præsentissimun mirabiliter tulisset etc. oblata a J. A. F. Pauwels, Antverpiensi. Ibidem, J. P. de Cort, 1790 in-4°. (*Met eene plaat door C. Galle.*)

Vyf-en-twintigjaerig jubilé nopens de verheffing der eerweerdige overblyfsels van den bezonderen Gods-vriend .... den heyligen Severus, patroon der lyn- en wolle wevers in de Collegiale en Parochiaele Kerke van den Heyligen Apostel Jacobus. Doór J. A. F. Pauwels. Schoesetters, 1791, in-4°.

Ecloga *Lycidam* inter et *Sarnim* vigilantiæ Alphæsibœi et Palœmonis justa persolventes : Dedicata Reverendis Dominis, Dominis De Bruyn et Augustino Raemdonck etc. Ibidem, J. P. de Cort, 1791, in-4°.

Kort begryp van den plegtigen toestel van het honderdjaerig jubilé der instelling van het broederschap van den H. Joannes Capistianus enz. Ibidem, Schoesetters, 1793, in-4°.

Encomia Sanctorum, sive debita virtuti merces etc. 1793, in-12°.

Beschryving van het honderd-vyftig-jaerig jubilé der lofweêrdige instellinge van het Boederschap ter eere van de H. Moeder Gods Maria, onder den troostelyken titel van O. L. V. van Goed Succes, in de Parochiale kerk van de H. Walburgis, binnen Antwerpen... Ibidem, J.-B. Castiaenssens, 1797, in-4°.

De dry vreezelykste geessels van het Menschdom, Oórlog, Pest, Dueren-Tyd. Heldendicht door J. A. F. Pauwels. t'Antwerpen, J. S. Schoesetters, omtrent de Melkmerkt in-8°.

Demonstratio Solemnitatis L. Joannes Nepomuceni... in Ecclesia Parochiali D. Walburgis... Ibidem, P. J. Parys.

Profytige Bemerkingen, dienstig voor alle christenen, beknooptelyk vóórgestelt in verscheyde Poësie. Ibidem, P. J. Parys.

AntVerpia SUCCInente MUsâ appLaUDens Reverendissimo ac Illustrissimo Domino, Domino Govardo Gerardo VAN EERSEL, Antverpiensi Episcopalibus infulis die Augusti 9. Gandavi decorato. Ididem, J. P. de Cort.

Verkondinge van 't Honderdjaerig Jubilé aengaende de lofweérdige instellinge van 't Broederschap der XXXVI Heyligen, wiens reliquien berusten in de kerke van de abdij van S. Salvator tot Antwerpen : met de Latynsche en Nederduytsche versen. Antwerpen, J.-P. de Cort.

Den Getrouwen Leydsman of den Engelbewaerder den eersten Mensch bystaende in leven en dood enz. door J. A. F. Pauwels. Ibidem, de Cort, 1801, in-12° (*met eene plaat*).

Den wonderbaeren, doch waeragtigen Al-Man-Ach. Elenden en kwellingen van het menschelijk Leven.... De zeven trappen des ouderdoms. Doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort en zoon, 1802, in-2°.

Dank en Eergalm, Maria, Troosteresse der Bedrukte nopens de herstellinge van haeren eer-dienst, in de Cathedraele kerke tot Antwerpen toegezongen doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. B. Castiaenssens, 1802, in-4°.

Het nuttig en genoegelyk Tyd-verdryf of geestelyke puntdichten, bestaende uit : I. Kortbondige lofredens der heyligen, II. Hertroerige zedelessen ter deugd, III. Boertige zingreépen tot vermaek, doór J. A. F. Pauwels. Ibidem, J. P. de Cort en zoon, 5 deelen in 3 bundels, in-12°, 1802-1807.

Het licht op den kandelaer of den getrouwen vriend Gods den heyligen Antonius a Padua. Ibidem. J.-B. Castiaenssens, 1803, in-8° (*met eene plaat*).

Jubelgalm vooraf aenkondigende de dry honderd vyftig jaerige plegtigheyd van de lofweerdige opkomst der bestiering van den Armen deézer stad, zullende gehouden worden in de kerk van O. L. V. Ibidem, Castiaenssens, 1808, in-4°.

Den waeren troost der opregte Christene Catholyken etc. ofte de litanie van O. L. Vrouwe van Lorretten. Ibidem, J. P. de Cort en zoon, 1809, in-8°.

De Stad en de Provintie van Mechelen eenparig verheugd over de 825jaerige geheugenis enz. nopens O. L. Vrouwe van Hansewyck, in-8°, 1813.

Epigrammata Sexaginta in laudem Pii Septimi. Antv. J. P. Van Ael, 1814, in-8°.

Kort begryp van het deugdenryk leven van den onvermoeyden zielen-winnaer Franc. de Hieronymo etc. Ibidem, S. Van Ael, 1814, in-8°.

Beschryving van den voortreffelyken toestel ter gelegenheyd van het 25ojaerig jubelfeest van het Broederschap van den *Zoeten Naam Jezus*, enz. Ibidem, Van Ael, in-4°, 1815.

De Belgen, van-ouds door hunne dappere oórlogs-daeden vermaerd, en op-nieuws verheerlykt doór hunne onlangsgebleeken hebbende vroómheyd, den 16den 17den en voornaementlyk den 18 der maend Junius, van het jaer onz' Heere 1815, gemeynlyk genoemd *la bataille de Mont St. Jean* of *la belle Alliance*, of *de Waterloo*, doór J. A. F. Pauwels. Ibidem. G. J. Bincken, 1815, in-8°.

Kortbondige gedichtjens tot lof van den Zeer Eerw. P. Jos. Tourbé. Ibidem, Bincken, 1817, in-4°.

De schoole van zeden-leer of het stigtbaer leven van den beminden discipel des Heere den Heyligen Evangelist Joannes, verdeeld in dry Boeken, en uytgebreyd in zoetvloeyend Heldendicht... in 't licht gegeéven door J. A. Pauwels, vyftigjaerigen Dichter en zedekundigen schryver. AMICUs DeI CharUs InVoCantI. Ibidem, J. van Ael, 1819, in-8°.

Het teeken des heilig kruys of het sterkste verdedig-wapen van eenen getrouwen christen catholyken. Ibidem, Bincken, 1821, in-12°.

De Bedorve Zeden, oorzaek van de plaegen en rampen der 18e en volgende eeuw, in ons bedrukt Nederland. Ibidem, J. F. van Ael, in-8°.

Voegt bij deze lijst een groot getal gedrukte en ongedrukte gelegenheidsdichten, die hier niet konden opgenomen worden en ook geen belang opleveren.

In de cataloog der boekenveiling van Pauwels staat onder n° 939 aangeteekend : M. S. S. *Verscheyde stukken nopens ons Land en Stad, — een groot pak;* en onder de nummers 1377 en 1378 : *Fransche en Nederduytsche Spreékwoórden*, waarschijnlijk het handschrift des werks, waarvan het prospectus in 1787 het licht zag. Ik heb deze belangrijke handschriften niet kunnen terugvinden.

Terugkeer tot Vondel, door den heer H. CLAEYS, lid der Academie.

Vondel was Zuid-Nederlander van afkomst, en niet ten onrechte getuigt Van Lennep dat nooit de groote dichter, in daden en schriften, zijne afkomst en aard van Zuid-Nederlander heeft verloochend. Derhalve had Zuid-Nederland (en dat ook onder nog ander opzicht,) wel dienen Vondel's roem en werken van miskenning te bewaren, of ten minste het eerst en het ieverigst op te treden om het onrecht, hem gepleegd, te herstellen en te wreken.

Noord-Nederland echter is ons vooruitgegaan.

In weinige regelen besluit de hooger aangehaalde schets van Dr Jan ten Brink de opgave van het voornaamste wat in betrekking met de zaak bij onze noorderburen aanvankelijk werd verricht :

« De goede weg was reeds lang gewezen. D^n^ R.
« C. Bakhuizen van den Brink had in zijn kernachtig
« artikel : *Vondel met Roskam en Rommelpot*, eene
« geheele periode uit Vondel's leven en schriften
« kritisch en historisch toegelicht in een der vroegste
« jaargangen van *de Gids* (1837). In een opstel van
« E. J. Potgieter : het *Rijksmuzeum van Amsterdam*,
« eenige jaren later (1844), viel eene bladzijde te
« lezen, die door zinrijkheid met den keurigen vorm
« om den voorrang dong, die een aanschouwelijk
« beeld van Vondel's streven op lyrisch en dramatisch
« gebied zonder eenig misbruik van ephiteten aan-
« bood. De uitgave van Mr J. van Lennep rondde,
« wat hier en elders aangewezen was, volkomen af;

« — ze wierp een helder licht op duistere plekken in « 's dichters leven en werken; ze verhaalde met haren « aangenamen, bevattelijken, zaakrijken stijl de eigen« aardige, belangwekkende ontwikkeling van den « dichter en van den denker Joost van den Vondel. »

Het eerste deel der uitgave van Mr van Lennep verscheen in 1855. Van Lennep overleed den 26 Augustus 1868. Het twaalfde deel, waar hij zijnen arbeid voleindigd meê verklaarde, werd aan het vaderland « in zijnen naam en als in zijne plaats overhandigd » door Nicolaas Beets, ten jare 1869. Intusschen (October 1867) was het standbeeld van Vondel te Amsterdam plechtig onthuld geworden.

Het werk, waar van Lennep twintig jaren levens aan wijdde, had het voetstuk vastgezet, dat de onsterfelijke Vondel bestijgen zou om de dankbare hulde van het Nederlandsch volk in prachtig feestbetoog te ontvangen. Indrukmakend was van Lennep's woord, toen hij, den dag der onthulling, met een immortellenkrans in de hand, aan Vondel's graf verscheen, en sprak als volgt :

« Het was op den 8sten Februarij 1679, dat in dit « graf het stoffelijk overschot werd bijgezet van den « op den 5den bevorens overleden Joost van den « Vondel...

« Veertien beoefenaars of beminnaars der Poëzij « hadden Vondel ten grave gedragen; een vriend had « met een paar regels de plek aangewezen, waar hij « rustte; en een bijzonder Genootschap hem, honderd « jaren later, een nederige hulde gebracht. Maar wat

« had, nadat bijna twee eeuwen sedert zijn dood
« verloopen waren, wat had de stad, waar hij leefde
« en werkte, wat had de natie gedaan ter vereering van
« een harer grootste en roemrijkste zonen? — Tot
« heden niets.

« Doch de tijd is gekomen, dat stad en land een
« te lang gepleegd verzuim vergoeden; dat niet langer
« alleen een versleten schrift in een vergeten grafzerk,
« of een lijkbus aan een kerkpilaar, maar een waar-
« dig gedenkteeken luide en in 't openbaar aan
« landgenoot en vreemdeling verkondigen zal: Ne-
« derland houdt zijn groote mannen in eere.

« De ure ter inwijding van dat gedenkteeken
« nadert vast.

« Geen veertien vereerders, honderden hebben
« zich hier vereenigd, om in plechtigen optocht zich
« naar de plek te begeven, waar andere honderden
« hen verwachtende zijn om gezamentlijk die taak te
« helpen verrichten. »

Een eerste, een groote stap was eindelijk dus vooruitgezet.

Herinneren wij, dat, tijdens de plechtigheden en later, bij ieder vermelden van het feest, van Lennep eenstemmig werd geroemd als de man, die het verheerlijken van Vondel 't meest had behartigd en bevorderd.

Vlaamsch België liet op zijne deelneming aan de feestelijkheden niet wachten. Maar vóór dit tijdstip reeds had van Lennep met bijzonder genoegen, gelijk hij in hoogst vleiende bewoordingen blijken deed,

er te lande een letterkundig feit begroet, dat met zijn eigenen arbeid in verband, misschien bij loffelijken naijver uit dien arbeid ontstaan, hem als een eersteling voorkwam van ernstige aandacht op Vondel in Zuid-Nederland.

In 1858 werd het vierde boekdeel van Vondel's werken uitgegeven. Dit vierde deel behelst de *Altaargeheimenissen*. Het volgende jaar bood de Eerwaarde Heer Stillemans, alstoen kandidaat, later doctor in wijsbegeerte en letteren, kanunnik van Sint-Baafs nu en superior van het Seminarie te Sint-Nikolaas, eene merkwaardige verhandeling over Vondel en de *Altaargeheimenissen* aan, in zitting van de *Société Littéraire* bij de hoogeschool van Leuven Deze geschied- en letterkundige bespreking, opgenomen in de *Mémoires choisis* van het genootschap, beslaat 132 bladzijden in-8°. Geschreven in Fransche taal, maakte zij de Waalsche leden der *Société Littéraire* met de glorie onzer letteren bekend. Houdt men rekening van de minachting, waarmede onze Waalsche landgenooten langen tijd de Nederlandsche taal en letteren bejegenden (voor hen toch bestond geene andere nieuwere letterkunde ter wereld dan alleen de Fransche) men zal licht begrijpen hoe verwonderd de Waalsche medeleden van M. Stillemans toeluisterden, wanneer deze eenige staalkens van Vondel's poëzij ophaalde, wanneer namelijk hij den *Lucifer* ontleedde en, hun daarbij de beroemde lofzang van het treurspel werd vertolkt. In plechtig stilzwijgen vernamen zij uit de Fransche proza den weerklank der Nederlandsche harp :

« Quel est celui dont le trône est si élevé, « qui est assis au sein des abîmes de la lumière? « Celui qui est éternel par delà tous les temps, « immense par delà tous les espaces, et qui, sans « contrepoids et sans appui, n'existe qu'en lui-« même, et ne repose que sur soi? Celui dont « l'être immuable contient tout ce qui autour de « lui et en lui s'agite, et est mû autour de ce « centre un et unique? La splendeur des soleils, « l'âme et la vie de tout ce que l'esprit conçoit, « de tout ce qui est éternellement concevable? La « veine, la source, l'océan de tant de biens découlant de sa fécondité, existant par sa grâce, par « sa toute-puissance, par sa sagesse, qui du néant « les appela à l'être, lorsque ce palais d'une si « admirable perfection, ce ciel des cieux ne bril-« lait pas encore? »

De Vlaamsche leden der *Société Littéraire* hielden onder de lezing van M. Stillemans het oog op de Waalsche studenten, die bevreemd tot malkaâr fluisterden : « Mais ce Vondel est un génie! »

En trof hen in de vertaling de hoogte van het genomen standpunt, de verhevenheid der gedachte, het onstoffelijke (zou men mogen zeggen) van de bepaling, zij hadden niet min verwonderde ooren open voor de regelen, die op de inkleeding der gedachte hunne opmerkzaamheid riep; die, alsof het oorspronkelijke zelf hun ware voorgelezen geworden, hen bekend maakten met de meesterschap

van Vondel over verzenbouw en taal, hen hielpen oordeelen over den zwier van de lyrische stroof, de prachtige ontwikkeling van den volzin, de majesteit van den vorm.

« Telle est cette poésie ravissante, sublime! » schreef Dr Stillemans. « Une remarque encore est « nécessaire à cause d'un défaut capital de ma « traduction. La strophe chez Vondel est de vingt- « huit vers, que j'ai été forcé de couper, mais qui, « chez le poète, s'unissent, sans qu'un seul point « en vienne briser le fil. L'esprit ne s'arrête nulle « part : il est poussé d'idée en idée dans le domaine « infini de l'intelligible; des éclairs nouveaux vous « frappent coup sur coup, sans que l'on soit soustrait « aux précédents, et au bout de la strophe on est « comme anéanti sous le poids de la divinité et on « se prosterne avec les anges.. C'est ici la période « poétique dans toute sa magnificence et dans toute « sa perfection. Le poëte s'élève d'un seul essor « jusque dans les pleines régions du sublime : il « semble dans son vol audacieux négliger la coupe et « la rime, ces formidables entraves de l'enthousiasme, « quand on n'est pas maître de la langue, quand « on ne puise pas à pleines mains dans ses trésors; « mais voyez : coupe variée et harmonieuse, rime « facile et riche, langage propre et correct, rien « de tout cela ne manque dans cette contempla- « tion hardie; tout cela les ailes du chantre le « secouent naturellement dans leur sublime agita- « tion. »

De studie van Dr Stillemans heeft in zekeren kring, een te beperkten kring, ach! het wederkeeren tot Vondel bewerkt.

Een zijner bekeerlingen, het mag vreemd voorkomen, was zijn eigen meester, professor Jan David. Dat weet ik van dien geleerden man zelf; laat mij verhalen in welke gelegenheid ik het hoorde.

Ik was van het klein getal dergenen die den leergang van David in Nederlandsche Letterkunde volgden. De betrekking van leerling bracht mij, reeds van de eerste dagen, ten huize van den geëerden, den vaderlijken meester.

Ik stond naar de eer (gevaarlijke eer, dat ondervond ik straks), hem eenige mijner gedichten aan te bieden. Ik maakte mij gereed, er lezing van te geven. Trouwens ik hoopte van het « voorlezen », van de voordracht, eenig goed ten profijte mijner arme verzen. Maar « ik zelf zal die later wel eens lezen, » zei David, « laat mij uw handschrift hier. » Nu beproefde ik, mij wat van naderbij te doen kennen, eenvoudig verhalende hoe ik reeds, van vóór mijne Latijnsche studiën, geleerd had verzen te schrijven, en hoe ik daarin door dichter Prudens van Duyse was aangemoedigd geworden. « Aanmoedigen, was het stil, eenigszins koel antwoord, is in zich zelven goed. » Ik wilde de dichters aanwijzen die ik mij, tot eigene vorming, had verkozen. Ik noemde namen, die ik in mijn hart vierde, namen die ik hier niet allen herhalen mag.

Ik kwam tot Ledeganck. « Ja, Ledeganck, dien heb ik ook moeten bekijven. »

Ik noemde Tollens... « Die heeft zijne overwintering op Nova-Zembla bedorven, en ik heb het hem gezeid en bewezen, hoe weinig welkom hem dit scheen; want de man was oud geworden. »

Ik vroeg : « Tot wien dan zult ge zelf mij verwijzen? » « Tot wien anders dan tot Bilderdijk. Dat is de groote meester, dat de groote dichter, dat de groote taalkneder. »

Ik waagde, den naam van Vondel voor te stellen. En het antwoord luidde, ernstig, nadenkend : « Vondel, ja, Vondel... Daar denk ik nu wel dikwijls aan : er is hier een jong geestelijke ter hoogeschool geweest, die over Vondel schoone bladzijden heeft geschreven. Nooit had ik begrepen wat men in Vondel al te roemen vond. *De heer Stillemans heeft mij de schoonheden van Vondel geopenbaard.* »

Een' man als David was, zoo onbekend te vinden met Vondel, dat ergerde mij.

Het was dus op grond van de getuigenis van anderen dat hij in den *Middelaer*, I, bl. 15, enkele regelen over Vondel had geschreven, regelen die inderdaad niets behelzen dan eene algemeene beoordeeling, welke men, zonder eigenlijke kennismaking met de werken van Vondel, uit de eerste de beste geschiedenis der Nederlandsche letteren te goeder trouw overnemen kan! Nu, sedertdien is David aan de verheerlijking van Vondel niet

vreemd gebleven. Sinds 1846 was hij lid der Koninklijke Academie van België (klas der letteren), en door de Academie werd in 1863 eene *lofrede op Vondel* als prijsvraag gesteld. Het jaar te voren was *Neêrlands* eerste Vondelfeest gevierd geworden. Men ziet — wij volgden stap voor stap de Noord-Nederlanders in hun terugkeeren tot Vondel, want blijkbaar was ook de prijsvraag uit de studiën van Van Lennep en uit het Vondelsfeest ontstaan. Jammer voor ons, het was een Noord-Nederlander, A. de Jager, die den lauwer wegdroeg.

In de laatste jaren schijnen Noord en Zuid te wedijveren in het vieren en studeeren van Vondel. Met een overzicht der jongste *Vondel-literatuur* zal onze arbeid worden voortgezet.

Aanteekening over de voorouders van Vondel,
door den heer P. GÉNARD, lid der Academie.

In de prachtuitgave van VONDEL's werken, door VAN LENNEP bezorgd, zijn de voornaamste feiten uit 's dichters leven zooveel mogelijk besproken.

« Van Vondel's voorouders van *vaders zijde* » (zegt van Lennep) « is *weinig* of *niets* bekend; van « die van *moeders zijde* zijn eenige bijzonderheden « bewaard gebleven, welke ik hier laat volgen ». En de schrijver verhaalt dat, omstreeks de helft der XVIe eeuw, er te Antwerpen een rederijker woonde, Peter Kranen genaamd, die, trots de plakkaten der regeering, van den katholieken godsdienst was afgeweken om de leer der doopsgezinden te omhelzen.

« Peter Kranen » (zegt hij), « behoorde onder « de zoodanigen, die ook door de strengste bedrei- « gingen zich niet lieten afschrikken om de ver- « gaderingen hunner geloofsgenooten bij te wonen. « Als schrijver en als rederijker had hij echter « boven anderen de opmerkzaamheid tot zich « getrokken; zijne geheime gangen werden bespied « en verklapt en door den Markgraaf van Ant- « werpen werd last tot zijn inhechtenisneming « gegeven. Gelukkig echter werd hij nog in tijds « gewaarschuwd : hij wist met zijn kinderen door « de achterdeur zijner woning te ontsnappen en « buiten de stad te geraken, waarna hij de wijk « nam naar Keulen. Zijn huisvrouw echter, die

« op 't uiterst zwanger was, had hem niet kunnen
« volgen : zij bleef achter en werd door de die-
« naars, uitgezonden om haar man te vatten, op
« den *Steen* of stadskerker gebracht. Naauwelijks
« was zij daar gekomen, toen haar, ten gevolge
« van de ontsteltenis, de arbeid overviel. Een neef
« van haar, zekere Hans Michiels, strekte haar tot
« voorspraak bij den Markgraaf, en verzocht ver-
« gunning voor haar om naar huis te gaan en
« er haar kraam uit te leggen. Zulks werd toe-
« gestaan, onder voorwaarde, dat de verzoeker
« zich borg voor haar stellen en zijn hoofd ver-
« panden zoû om haar weder te leveren. Hij nam
« dit aan, en werkelijk bracht hij zijn nicht, toen
« deze uit het kraambedde was opgerezen, weder
« naar de gevangenis, haar echter troostende met
« de verzekering dat, zoo hij haar met de eene
« hand op den *Steen* geleverd had, hij haar met
« de andere daar weêr af zoû helpen. Indien hij haar
« met deze toezegging voor het oogenblik opbeurde,
« zwaarder viel het hem, zijner belofte gestand te
« doen. De vrouw van Kranen vernam eerlang,
« dat zij ten vure verwezen was, en met een
« medegevangene, zekeren leeraar, sterven zoû. Zij
« bad om uitstel, en geen ander redmiddel ziende,
« vroeg zij, of men haar geen kwijtschelding van
« straf zou verleenen, indien zij een harer kin-
« deren door een katholijken priester liet doopen.
« 't Antwoord luidde : « misschien ja ». Met dit
« uitzicht liet men een van haar naar Keulen gewe-

« ken kinderen, een dochter, naar Antwerpen
« terug keeren en naar de gewoonte der Roomsch-
« Katholijke Kerk doopen. Deze maatregel, de
« voorbede van velen, en de belofte, door de
« veroordeelde afgelegd, om in 't vervolg Katho-
« lijk te leven, hadden de uitwerking dat men haar
« weder ontsloeg. Zij haastte zich, van haar vrij-
« heid gebruik te maken en zich naar Keulen bij
« haar man en kinderen te begeven. Hier werd,
« naar het oude Italiaansche spreekwoord : *passato*
« *il pericolo gabbato il santo* (wanneer het
« gevaar voorbij is, steekt men den draak met
« den Heilige) de belofte uit vreeze voor den
« dood afgelegd, spoedig weder vergeten : even
« ijverig als te voren, bezochten man en vrouw
« de samenkomsten der Doopsgezinden en lieten
« hunne kinderen in die leer onderwijzen.

« In het later zoo Katholijke Keulen was
« men in die dagen op het stuk van godsdienst
« vrij toegeeflijk : en hoe kon het anders in een
« stad, waar achtereenvolgends twee kerkvoogden,
« Salentinus, graaf van Ysenburg, en Gerhard,
« graaf van Waldburg-Truchses, in spijt hunner
« waardigheid, de nieuwe leer omhelsden, het
« cœlibaat vaarwel zeiden en in 't huwelijk traden.
« Geen wonder dan ook, dat Keulen een wijk-
« plaats geworden was, waar zij, die om 't geloof
« vervolgd werden, met gandsche scharen henen
« stroomden.

« Onder die vluchtelingen bevond zich een

« stadgenoot van Kranen, die even als hij de « begrippen der Doopsgezinden was toegedaan, en, « even als hij, om zijn geloof vervolgd was gewor-« den. Deze man, mede een geboren Antwerpe-« naar, was een hoedestoffeerder van zijn ambacht, « en zijn naam was Joost van den Vondel.

« Gelijkheid van herkomst, van gevoelens en « van lot moest natuurlijk beide mannen tot elkander « brengen : en het gevolg van hunne kennismaking « en omgang was, dat later tusschen beide een « nog naauwer band ontstond en van den Vondel « een dochter van Kranen huwde, *dezelfde die « Katholijk gedoopt was* en *Sara* heette.

« **Uit dezen echt werd onze dichter, te « Keulen, in de Weissgasse of Witte straat « geboren** ».

Het verhaal van VONDEL's levensbeschrijver bevat talrijke wetenswaardige feiten, die nagenoeg allen op de familie-overleveringen berusten en derhalve onze bijzondere aandacht verdienen.

Zonder ons in te laten met het onderzoek van het verschil dat er, volgens VAN LENNEP, in de XVIe eeuw zou hebben bestaan tusschen de « lijdzame en onschadelijke » doopsgezinden, en de « rustelooze en gevaarlijke » zoo door Roomschen als protestanten gehate « wederdoopers (1) », zullen wij enkel vaststellen dat de vervolging,

---

(1) Eerste deel, bl. 8.

waarvan in VONDEL's leven wordt getuigd, ten jare 1571, onder het bestuur van den Hertog van Alva plaats greep, en de Antwerpsche *Vierschaarboeken* en *Schoutsrekeningen* menige droeve getuigenis der wreede wetten van dit woelig tijdstip opleveren. De hoedestoffeerder Joost van den Vondel, de vader onzes dichters, zou alsdan ook onze stad hebben verlaten. Van deze vervolging vinden wij geene schriften, doch het is bewezen dat twee jaren vroeger, op 22 Juni 1569, een JOOST *de hoedemaker* als herdooper openbaarlijk werd verbrand. Zijne vrouwe Jorijnken, geboortig van Gent, onttrok zich aan de *Vierschaar* door eene spoedige vlucht (1). Hoorden zij aan 's dichters familie toe?

Volgens ALBERDINGK THIJM was Joost van den Vondel, 's dichters vader, in eerste huwelijk getrouwd met eene vrouw, wier naam onbekend is, doch bij wien hij eene dochter had verwekt, Susanna geheeten.

Wat nu PETER CRAEN, DE CRAEN of KRANEN betreft, deze was een knopmaker; evenals *Joost van den Vondel*, onttrok hij zich door de vlucht aan het gerecht. Zijne vrouw, wier familienaam ons tot nu onbekend is, heette CLEMENTIA, een voornaam die VONDEL's oudste dochter later, naar allen schijn ten aandenken harer grootmoeder, ook heeft gedragen.

---

(1) *Antwerpsch Archievenblad*, D. XII, bl. 383, 386, 401, 455 en 479.

De doopsregisters der O.-L.-V.-kerk te Antwerpen bewijzen dat op 6 Juli 1571, het oogenblik der bedoelde vervolging, eene van PETER CRAEN's dochters op de Roomsche wijze ter vonte werd gehouden. Het kind, dat den ouderdom van drie jaren en half had bereikt, had voor peter de machtige Rogier de Tassis, deken der hoofdkerk, en voor meter Jufvrouw Constantia Haec, toehoorende aan eene voortreffelijke familie, die aan Antwerpen verscheidene schepenen en zelfs eenen burgemeester heeft gegeven. Veel zou dus met VAN LENNEP's verhaal instemmen, indien de in 1571 gedoopte meid niet den voornaam van ANNA, maar wel dien van SARA hadde gedragen. Deze laatste, VONDEL's moeder, die in 1585 met den hoedenmaker JOOST VAN DEN VONDEL in den echt trad, moet in allen gevalle vóor 1571 en zelfs vóor 1567, jaar van ANNA's geboorte, het daglicht hebben gezien. Het zij ter loops gezegd, de Antwerpsche herdoopers behoorden grootendeels tot de geringe burgerij, derhalve dat er weinige sporen van hun bestaan in de schepenenbrieven te vinden zijn.

Deze punten vastgesteld om later in geene herhalingen te vervallen, zullen wij eenen oogslag op de geslachtlijst der Antwerpsche bloedverwanten van Neêrlands grootsten dichter werpen.

Verklaren wij hier te goeder plaatse, dat wij bij onze nasporingen de inlichtingen hebben gevoegd, welke onze geleerde vriend ridder LEO DE BURBURE sedert lange jaren over hetzelfde onderwerp heeft

vergaard. Verscheidene bijzonderheden zijn ontleend aan de aanteekeningen, waarmede VAN LENNEP zijne prachtuitgave van VONDEL's werken heeft verrijkt, evenals aan de stamtafel der Amsterdamsche familie door JOS. ALBERDINGK THIJM medegedeeld in zijn keurig opstel : *Portretten van Joost van den Vondel.*

Ter zake. In zijn *Dictionarium teutonico-latinum* verklaart KILIANUS de woorden *vondel* en *vonder*, door *ponticulus, parvus pons*, en KRAMERS, in zijn *Woordenboek der Nederlandsche taal*, vertolkt de woorden *vondel*, *vonder* en *vlonder* door : *madrier qui sert de pont, pont mobile sur un fossé, sur un petit courant d'eau, traverse, planche.* VAN LENNEP is nagenoeg van dezelfde meening : « het woord vondel » (zegt hij) « beteekent in de Brabantsche taal een plank of kleine brug, in Holland gemeenlijk *vlonder* of *vlunder*, in Friesland *vonder* genaamd, en gebezigd om binnenwateren te vloeren en om tot overgang te dienen. Dus dat de namen *van den Vondele, van den Vonderen, Vervondelen* en *Vervonderen* te Antwerpen, door 's dichters familie gebezigd, nagenoeg zoo veel beteekenen als *van het bruggetje, van der bruggen* en *verbruggen*, of liever *van der houtbruggen* en *verhoutbruggen.*

Leden van dit geslacht bevinden zich in al de deelen der Vlaamsche provinciën; men treft er aan te Antwerpen, te Gent, te Dendermonde en elders.

De tak der familie Vondel, te Antwerpen gevestigd, was talrijk aan loten. De *stadspoortersboeken* bewijzen dat reeds in 1492 een JAN VAN DER VONDEREN, JANSSONE, als *poorter* of *burger* werd aanvaard. Een jaar later, in 1493, vinden wij eenen PETER VAN DER VONDEREN, *alias* BOYDENS, in dezelfde hoedanigheid aangeteekend; was hij een bloedverwant des ongelukkigen stadssecretaris REINIER BOYDENS, in 1482 te Gent, gezamentlijk met den burgemeester Jan Colgenesse, alias Colgensone, op bevel van aartshertog Maximiliaan onthoofd (1)?

In 1526 ontwaren wij eenen nieuwen poorter met name CORNELIS VAN DER VONDELEN. Welke betrekkingen hij en zijne naamgenooten vervulden, is tot nu toe niet gebleken; alles eventwel schijnt te bewijzen dat de van der Vondelen tot de kleine burgerij behoorden en meestal een beroep of stiel uitoefenden (2).

---

(1) De tweede burgemeester, Nicolaas de Schermere, overleed te Gent in het gevang.

(2) Wij gewagen hier slechts van de mannelijke afstammelingen der familie Vondel. Ten jare 1530 ging in de S[te]-Walburgiskerk zekere MARIA VAN VONDEREN huwelijk aan met Mathijs van den Eynde; beide echtgenooten bewoonden deze parochie. Vijf jaren later, in 1535, trouwde eene andere MARIA VERVONDEREN, die in de S[t]-Jorisparochie verbleef, in dezelfde S[te]-Walburgiskerk, met Paschier de Maerscalc, in deze laatste parochie gevestigd. Een DIRK VAN VONDEREN trad op 19 Januari 1550 (o. s.) in de O.-L.-V.-kerk in den echt met zekere MARGARETA CORNELIS.

Naast CORNELIS, vinden wij MATHEUS VAN DEN VONDELEN of VAN DEN VONDEREN, die de stamvader der Antwerpsche familie schijnt te zijn geworden. Hij was een linnenwever en kocht op 12 Augustus 1527, van den timmerman Peter Henricx, een huis in de steeg het *Winkelken*, thans de *Winkelstraat*, gelegen (1). Hij stierf vóor 3ó Augustus 1542 en liet eene weduwe na met name ADRIANA RAVEELS of RABEELS, Peter's dochter en moeder van JOOS VAN DEN VONDELEN of VERVONDEREN I (2).

Gezamentlijk met zijne moeder verkocht deze laatste in 1546 het huis in de Winkelstraat (3).

Hij trad in den echt :

1° in St.-Jacobskerk, op 28 November 1545, met ANNA VAN UFFELE, dochter van JAN en van zekere ANNA 'SBODEN, die in tweede huwelijk met JAN FONTENIERS was getrouwd (4).

Beide echtgenooten kochten op 31 Januari 1547 (n. s.) het huis in den *Winkel* terug, dat het vorige jaar het eigendom van Mark Bollaerts en Magdalena Versluyzen was geworden (5). Aldaar

---

(1) Zie bijlage A. Zooals uit de acte blijkt, was dit huis het « *thienste* van den Couwenberch af te rekenen van de « tweelvehuysen.... gestaen ende gelegen int *Winckelken* ».

(2) Zie bijlage B.

(3) Zie bijlage C.

(4) Zie bijlage D en acten ter stedelijke archieven van Antwerpen, sub WESEMBEECK en GRAPHEO, 1542. Vol. 1, fol. 252, en 1546 vol. 2, fol. 118, 232 en 233.

(5) Bijlage E.

schijnt korten tijd nadien ANNA VAN UFFELE te zijn overleden.

2° met CATHARINA SAMPSON. In 1557 huurden beide echtgenooten het huis *Februarius* (thans Nr 5) in de Twaalfmaandenstraat, bij de *Beurs*, vroeger bewoond door den uitmuntenden toondichter Huibrecht Waelrant en dat den stadsspeelman Gregorius de Coninck toebehoorde.

Uit het huwelijk van JOOST VAN DEN VONDELEN I met ANNA VAN UFFELE waren geboren :

I. JAN VAN DEN VONDELE, *alias* VERVONDEREN, naar allen schijn de vaderlandsche held, over wien straks meer.

II. MAGDALENA VERVONDEREN of VERVONDELEN, gehuwd met JORIS FRANCX of VRANCX; zij overleed weduwe op 14 November 1613, moeder zijnde van : *a*. JAN VRANCX, *b*. SUSANNA VRANCX, die uit haren echt met WILLEM VERMAES, eenen zoon met name ARTUS VERMAES had nagelaten, oud elf jaren op 18 December 1613 (1).

III. CATHARINA VERVONDEREN. Zij was gehuwd met SIMON MULDERS of MOLDERS, wiens twee kinderen ANNA en CATHARINA ten jare 1583 in leven waren.

De bescheiden ontbreken om te vergewissen of JOOST VAN DEN VONDEL II, van wien wij verder zullen gewagen, uit het tweede huwelijk van JOOST I

---

(1) WEESMEESTERSKAMER, vol. December 1613.

werd geboren. Ware dit bewezen, dan zouden wij onze stamlijst als volledig beschouwen. Uit dit tweede huwelijk evenwel sproten, volgens de doopregisters der hoofdkerk, voort :

A. CATHARINA VAN DE VONDER, gedoopt op 18 October 1563.

B. CATHARINA VAN DEN VONDEREN, gedoopt den 13 September 1570; peter : Jan Engebol; meter : Fijken Braens.

C. SUSANNA VAN DE VONDELINGE (*sic*), gedoopt den 22 Augustus 1572; peter : Jacobus Staes; meter : Barbara van Wilderen.

JAN of HANS VAN DEN VONDEL behoorde tot den katholijken godsdienst en bewoonde in 1575 de O.-L.-Vrouweparochie. Hij werd ***proost generaal der Wakende gilden***. Op 13 October 1576 huwde hij, in de St.-Walburgiskerk, ELIZABETH VAN LARE, dochter van Peter en van Maria Riggen (1). De huwelijksacte luidt :

1576 *Solem(nisatum)* 13 *Octobris.*	Jan van den Vondel (*Mariæ*) Elizabeth van Lare (*nostræ*).	Peter van Lare. Peter van der Veken.

Uit dezen echt :

1° Adolf van den Vondele, gedoopt in St.-Jacobs-

---

(1) Zie bijlage F.

kerk den 5 December 1577; peter : Jonker Adolf van den Heetvelde; meter : Gielken Rademaker. Hij stierf jong.

2° Mayken of Maria van den Vondele, oud zes jaren in 1583.

3° Jan van den Vondele, gedoopt in St.-Jacobskerk den 13 April 1579; peter : Mijnheer Jan van der Stralen, oud-burgemeerster van Antwerpen; meter : Anna Goebels. Hij overleed hetzelfde jaar.

4° Jan van den Vondele, gedoopt den 5 October 1580, in dezelfde kerk; peter : Andries van Mansdale; meter : Liesken Vervoort.

5° Philip, oud één jaar in 1583.

De provost-generaal Hans van den Vondel (1) telde onder de moedige vaderlanders, die op 17 Januari 1583, bij den aanval van den hertog van

---

(1) In 1555 leefde er te Antwerpen een tweede JAN VAN DEN VONDEREN, gehuwd met JOANNA DE BOOS, de kleindochter van GILLEBERT VAN SCHOONBEKE.

Zie hier de stamlijst :

Joanna van Schoonbeke, Gillebert's dochter, trad in huwelijk 1° met Jan de Boos, 2° met Andries de Venys, die haar overleefde.

Uit het eerste huwelijk :

a. Barbara de Boos, getrouwd met Jan Janssens, apotheker, in leven ten jare 1555.

b. Catharina de Boos, gehuwd met Peter van Lith, kremer, in leven ten jare 1555.

c. Joanna de Boos, in den echt getreden met JAN VAN DEN VONDEREN.

Deze Jan van der Vonderen stierf vóor 29 April 1557 en liet verscheidene kinderen na, volgens eene acte voor schepenen van Antwerpen *sub* GRAPHEO et ASSELIERS, fol. 155 v°.

Alençon, anders gezegd de *Fransche Furie*, hunne geboortestad van onberekenbare rampen wisten te bewaren. Aan het hoofd der strijders deed hij wonderen van heldenmoed; 's vijands wapenen werden dan ook op hem gericht en hij had het geluk zijne vaderlandsliefde met zijn bloed te bezegelen. Hij overleed ten gevolge zijner wonden.

De uitstekende diensten, door Hans van den Vondel te dezer gelegenheid bewezen, konden niet onbeloond blijven. Uit dankbaarheid bood het Magistraat van Antwerpen aan 's mans weduwe, Elizabeth van Lare, eene lijfrent aan van XIIII pond Artois of 14 Philipsguldens, en elk zijner drie overlevende kinderen, Mayken, Hansken en Philipsken, ontving eene lijfrente van VII pond Artois of zeven Philipsgulden. In 1883, bij het herstellen van het gedenkteeken der *Fransche Furie*, werd de naam van Hans van den Vondel op den voet der beeldzuil gebeiteld naast dien van een honderdtal andere dapperen, die bij Anjou's laffen aanval het leven hadden verloren (1).

JOOST VAN DEN VONDEL II, hoedestoffeerder te Antwerpen, trad in den echt : 1° met eene vrouw, wier naam niet gekend is; beide verlieten Antwer-

(1) Zie ons artikel in de *Vlaamsche School*, D. IV, bl. 61; — het *Archievenblad*, D. XIV, bl. 239-294 en de bijlage G, hier achter.

pen en vestigden zich te Keulen; 2° in 1585 met SARA CRAEN of CRANEN, dochter van PETER CRANEN en CLEMENTIA...... en zuster van ANNA CRAEN, te Antwerpen op 6 Juli 1571 gedoopt. PETER CRAEN, knopmaker van beroep, werd vervolgd als *herdooper* door gebod van het Magistraat van 2 Maart 1570 (*stilo Brabantiæ*) (1), vernieuwd den 28 derzelfde maand (2), en gebannen *op zijn hoofd*, door Schout, Burgemeester en Schepenen den 14 Augustus 1571, met verbeurdverklaring zijner goederen (3). Volgens VONDEL's levensbeschrijvers was Peter Craen een rederijker; « hij werd » (zoo luidt het) « onder de brabantsche poëten geteld « die naar de *Rhetorica*, gelijk men toen de dicht-« kunst noemde, van Cornelis van Ghistele en « van Jan Baptista Houwaert hanteerende, onder « dat slagh van rijmers in achtinge was; zoo dat « de drossaerdt Hooft tot Vondel plagh te zeggen : « *dat gij een rijmer zijt, hebt gij van uwen « grootvader Kranen.* »

JOOST VAN DEN VONDEL II en zijn huisgezin vertrokken eerst naar Utrecht, daarna naar Amsterdam, waar allen zich vestigden. Hij overleed in laatstgemelde stad in Februari 1608 en werd op 12 derzelfde maand in de Oude Kerk begraven.

---

(1) Zie bijlage H.
(2) Zie bijlage I.
(3) Zie bijlage J.

Uit het eerste huwelijk sproten :

Susanna van den Vondel, die te Keulen op 20 April 1594 in den echt trad met Frans Provoost J[r], en drie kinderen naliet : CATHARINA, SARA en FRANS.

Uit het tweede huwelijk :

1° Clementia, geboren in 1586.

Zij trouwde den 19 Mei 1607 met Hans de Wolff, Hans' zoon, geboren te Keulen in 1574 en weduwenaar van Neeltje Cornelis.

2° JOOST VAN DEN VONDEL III, de groote dichter, geboren te Keulen op 17 November 1586. — Over hem straks verder.

3° Sara, geboren te Keulen in 1594, trouwt te Amsterdam den 3 April 1614 Joost Willemsz, geboren te Nijekerke.

4° Catharina, geboren te Amsterdam in 1602, trouwt den 14 Juni 1624 met Jan Ariszen Bruyningh.

5° Willem van den Vondel, geboren in 1603, student te Leiden in 1623. Overleden in 1628.

JOOST VAN DEN VONDEL III, de dichter, verbleef te Amsterdam sedert het jaar 1596; hij trouwde aldaar op 20 Februari 1610 met MARIA DE WOLFF, oud 24 jaren, dochter van den Keulenaar HANS DE WOLFF, passementwerker, en zuster zijns zwagers.

Zij overleed in Februari 1635 en werd den

15 derzelfde maand in de Oude Kerk begraven.

Hij stierf den 5 Februari 1679, vader zijnde van :

1° ANNA VAN DEN VONDEL, geboren in 1611, overleden den 2 December 1675. Geruimen tijd woonde zij bij hare bloedverwanten te Keulen.

2° JOOST VAN DEN VONDEL IV, geboren in 1612 ; hij huwde : 1° den 7 Augustus 1643 AALTJE ARIAENS VAN BANCKEN, geboren in 1622; 2° BAARTJE HOOFT, weduwe van DIRK HOOFT, geboren in 1618. Volgens VAN LENNEP was deze Joost « een onbeduidend wezen ». Uit elk zijner huwelijken liet hij drie kinderen na, waaronder : JOOST VAN DEN VONDEL V, die in huwelijk trad met ALEIDIS VAN RECHTERGHEM, MARIA VAN DEN VONDEL, die bij haren grootvader werd opgevoed, en WILLEM VAN DEN VONDEL.

3° Een kind, wiens naam onbekend is en op 29 Mei 1618 in de Oude Kerk te Amsterdam werd begraven.

4° SARA VAN DEN VONDEL, geboren in 1622 (?) en begraven den 12 September 1633 in dezelfde kerk.

5° KONSTANTIJN VAN DEN VONDEL, in 1632 (?) overleden en wiens dood door zijnen vader wordt bezongen.

De begaafde JOS. ALBERDINGK THIJM heeft, zooals wij hooger hebben gemeld, de stamlijst van VONDEL's Amsterdamsche bloedverwanten opgemaakt; onnoodig dit voortreffelijk opstel hier te her-

halen. Zeggen wij alleenlijk ten slotte dat 's dichters naamgenooten voortdurend de stad Antwerpen bleven bewonen. Ten tijde van JOOST III, in 1649, werd zekere ADRIAAN VAN DEN VONDELE aldaar in de Taverniersgilde ontvangen; zijne vrouw overleed in 1656, ten minste werd hare doodschuld, bedragende drie gulden, alsdan uitbetaald. Op 28 April 1733 werd voor de Weesmeesters de staat der goederen van JOZEF VAN DEN VONDELE opgemaakt. Het zou ons niet bevreemden zoo er thans nog leden van dit geslacht in ons midden bestonden.

BIJLAGEN.

A.

Peter Henricxzone, tymmerman, gaf terve MATHEEUSE VANDER VONDEREN, lynenwevere, een huys dwelck thienste huys is vanden Couwenberch af te rekenen vanden tweelve huysen, metten plaetsken, derdendeele vander weerdribben, toegange vanden borneputte, *fundo et pertinentiis*, gestaen ende gelegen int Winckelken, tusschen Lenaerts de Rycke *alias* van Elselaer huys ende erve *ex una*, ende des voirs. Peters cameren ende erve *ex altera*.....

(*Scabinale Protocollen* van het jaar 1527,
sub KEYSER & BALLINCK, fol. 59 v°.)

B.

ADRIANA RABEELS, Petersdochtere, weduwe wylen Matheeus VANDER VONDEREN, *cum tutore*, ende Joos VANDER VONDEREN, huerder beyder wettige sone, vercochten Lodewycke van Meeghem tsjaers erflic sesse Karolus guldenen, goet

etc. op een huys dwelck thienste huys is vanden Coudenberch af te rekenen vanden tweelve huysen, metter plaetsen, toegange vanden borneputte, *fundo et pertinentiis*, gestaen ende gelegen int Winckelken, tusschen Lenaerts de Rycke huys ende erve *ex una* ende Peters Henricx erve *ex altera*, item op noch een huys metten hove, *fundo et pertinentiis*, gestaen ende gelegen oic int Winckelken voers., tusschen Willems Boddolfs huys ende erve *ex una*, ende Bernaerts de tymmerman huys ende erve *ex altera, et ulterius super se et suis. Dandum* etc.

(*Scabinale Protocollen* van het jaar 1542, *sub* Wesenbeeck & Grapheo, vol. I, fol. 252 v°.)

C.

Adriana Raveels, Petersdochtere, weduwe wylen Matheeus vander Vonderen, *cum tutore*, ende Joos vander Vonderen, heur ende desselffs wylen Matheeus wettich sone, vercochten Marcke Bollaerts ende Magdaleenen Versluysen, *ejus uxori*, een huys metten plaetsken, derdendeele vander weerdribben, toegange vanden borneputte, *fundo et pertinentiis*, gestaen ende geleghen int Winckelken tusschen Jans Louckaerts huys *ex una* ende Lenaerts de Rycke huys *ex altera*, gelyck tselve bleven ende verstorven is vanden voirs. wylen Matheeuse vander Vonderen, die dat opden XII^en dach in Augusto anno XV^c ende XXVII gecreghen ende terve genomen heeft jeghens Peteren Henricxsone, timmerman, *prout littera quam tradidit.*

(*Scabinale Protocollen* van het jaar 1546, *sub* Wesenbeeck & Grapheo, vol. II, fol. 118 v°.)

D.

Joos vander Vonderen ende Anne van Uffele, *ejus uxor*, bekenden hen volcomelick ende al vernucht, gepaeyt, gecontenteert ende wel voldaen te zyne van Janne Fonteniers ende Annen sBoden, *ejus uxor*, ende der voirs. Annen van Uffele moeder, ierst van alsulcke hootpenningen metten verschenen achterstelle gecomen van sekere twee Karolus

guldenen erflick die de voirs. ANNE VAN UFFELE plach te heffene op sedere goeden tot Wineghem gelegen als de voirs. JAN FONTENIERS ende ANNE sBODEN opgebeurt ende ontfangen hebben, ende noch van alsulcken eenen Karolus gulden erflick metten achterstelle daeraf verschenen als de voirs. ANNE sBODEN der voirs. heurer dochter ANNEN VAN UFFELE geloeft heeft gehadt vutereyckene als deselve ANNE VAN UFFELE tot houwelicken state comen soude, overmidts dien dat de voirs. JAN FONTENIERS ende ANNE BODEN heur daeraff gecontenteert hebben midts sekere somme van penningen die zy hen gereet opgeleet ende betaelt hebben. *Quitarunt.* Gelovende etc.

Ultima Januarii anno XLVI.

(*Scabinale Protocollen* van het jaar 1546, *sub* WESENBEECK & GRAPHEO, vol. II, fol. 232 v°.)

E.

Marck Bollaerts ende Magdaleene Versluysen, *ejus uxor,* gaven terve ende in erffelicken rechte JOOSE VANDER VONDEREN ende ANNEN VAN UFFELE, *ejus uxori,* een huys metten plaetskene, derdendeele vander weerdribben, toegange vanden borneputte, gronde ende allen den toebehoirten, gestaen ende geleghen int Winckelken, tusschen Jans Louckaerts huys aen deen zyde ende Lenaerts de Rycke huys ende erve *ex altera,* gelyck de voirs. erfgeveren tselve opden XV^en^ dach Decembri lestleden gecreghen ende terve genomen hebben jeghens ADRIANA RAVEELS, Petersdochtere, weduwen wylen MATHEEUS VANDER VONDEREN, *cum tutore,* ende jeghens den voirs. JOOSE VANDER VONDEREN, *prout littera quam tradiderunt.*

(*Scabinale Protocollen* van het jaar 1546, *sub* WESENBEECK & GRAPHEO, vol. II, fol. 233.)

Het huurcontract van het huis *Februarius*, van 9 Juli 1557, bevindt zich in de Protocollen van den notaris sHertoghen senior, vol. V.

F.

Michiel van Lare, houtbreckere *pro se*, deselve Michiel van Lare ende HANS VANDEN VONDEL als momboiren vande voorkinderen wylen Peeters van Lare, daer moeder aff was Marie Piggen, dezelve HANS VANDEN VONDEL ende Loys van Coekelberghe, noch voorts tsamen inden name ende als momboiren metten rechte gelevert vande nakinderen des voors. wylen Peeters van Lare, daer moeder aff is Margriete Biethaels, *quos respective susceperunt* by consente vande Weesmeesteren deser stadt, vercochten omme eene somme gelts etc. Michielen van Vracene, peltier, allen des voors. Michiels van Lare ende der voors. weesen recht, paert, actie ende gedeelte van alsulcken legaten als Peeter de Cuypere (daer de voors. comparant ende weesen alleen erffgenamen aff zyn,) gemaect ende gelegateert mach wesen by Jouffrouwe Cornelia Lodewycx, wylen Henricxdochter, achtergelaten weduwe van wylen Laureys vander Linden, volgende het testament ende vuytersten wille desselfs Jouffrouwe Cornelia gemaect ende gepasseert voor Jacob de Haze, woonende tot Lyer, als openbaer notaris, ende in presentie van sekere getuyghen, ende daertoe oock allen tgene als henlieden eenichssints inde achtergelaten goeden derselver Jouffrouwe Cornelia, tzy ruerende ende onruerende *quæcumque*, zoude moeghen competeren. Droeghen oppe. Te waerne van allen commeren.

XIX^a^ Aprilis 1581.

(*Scabinale Protocollen* van het jaar 1581, *sub* MOY & NEESEN, vol. I, fol. 408).

G.

Liste ende rolle vande dooden bevonden onder de Borgerye deser stadt deur dinvasie vanden Franchoisen geschiet opden XVII^en^ January anno XV^c^ dryentachtentich.

Ierst inden eersten wyck.

. . . .

Inden tweeden wyck.

. . . .

Onder den Capiteyn Cornelis Dartois.

. . . .

Hans vanden Vondel, Provost van tregiment vanden Borgemeester ende Colonnel Schoonhoven, is corts nae de *furie* van vermoeytheyt ende travail gestorven, laet achter eene weduwe groot gaende met drye cleyne kinderen.

Elisabeth van Lare, geboren van Antwerpen, weduwe des voors. vande Vondels, lyfrente tsjaers VII £ Artois. XVII July XVc LXXXIII..... III £ X scellingen, XVII January XVc LXXXIIII..... III £ X scellingen (telde Coleneer 5 Martii 84.) XVII July LXXXIIII...... III £ X scellingen, (telde als boven 24 Dec. 84.) XVII January LXXXV..... III £ X scellingen, (telde Verdueren 9 Martii 85.)

Mayken vanden Vondele, oudt sesse jaren, jaerlicx VII £. XVII July XVc LXXXIII...... III £ X scellingen, XVII January LXXXIIII...... III £ X scellingen, (telde als voere.) XVII July XVc LXXXIII...... III £ X scellingen, (telde als voren.) XVII January XVc LXXXV..... III £ X scellingen, (telde als boven.)

Hansken vanden Vondele, oudt twee jaren, tsjaers VII £. XVII July LXXXIII...... III £ X scellingen, XVII January LXXXIIII..... III £ X scellingen, (telde als boven.) XVII July LXXXIIII..... III £ X scellingen, (telde als voren.) XVII January LXXXV..... III £ X scellingen, (telde als boven.)

Philipsken vanden Vondele, oudt een jaer, lyffrente tsjaers VI £ Artois. XVII July LXXXIII..... III £ X scellingen, XVII January LXXXIIII... III £ X scellingen (telde als boven.) XVII July LXXXIIII..... III £ X scellingen. XVII January LXXXV..... III £ X scellingen.

(*Fransche furie geschied in Antwerpen, den* 17 *January* 1583. aUXILIUM sUIs DeUs, fol. V en VI.)

H.

Geboden ende vuytgeroepen by Jonckeren Diericke vander Meeren, Onder-Schouteth; Burgermeesteren, Schepenen ende Raedt van der stadt van Antwerpen, opten tweeden dach Meerte anno XVcLXX, stilo Brabantiæ.

Alsoo de Heere ende de stadt volcomelyck gheinformeert syn dat diverssche persoonen, wesende vander secte vande her-

doopers, binnen deser stadt heymelycke ombehoorlycke ende verboden vergaderingen ende conventiculen syn houdende, ongeoirloefte ordonnantien ende statuten onder hen tegens alle gheestelycke ende weerlycke rechten ende oyck tegens de placcaten van Syne Majesteyt ende den ordonnantien deser stadt, tot diversche tyden alhier gepubliceert, syn onder henlieden statuerende ende ordonnerende, nyettegenstaende den voers. rechten, placcaten ende ordonnantien, soodat daervuyte nyet dan alle quaet ende ongeregeltheyt soude cunnen gevolghen, ten waere hierinne met alder vliet ende ernste waere versien, ende daertegens gheobvieert met alle behoorlycke middelen ende remedien, ende want bevonden is dat inde voers. vergaderingen ende verboden conventiculen geweest syn de naevolgende persoonen namelyck : Gillis.... (sic), een clavesingelmakere, ende syn huysvrouwe; Mattheeus Cappoens, ommegaende met suyckere ende wolle, diakenen; Jacob Margot, wevere, jonckgeselle, hebbende diaken geweest; PEETER CRAEN, een knopmakere; Maeyken, jonge dochter vuyten landen van Luyck; Adriaen, wesende een jonckgeselle, een witwerckere van synen ambachte; Guillamme, een cleermakere, geboren van Aken, ende syne huysvrouwe, genaempt Lyntken: Michiel, een hoemaker, gewoont hebbende in Borgerhout; Pierson, een knopmakere; Gillis Mahieus, van Bruessele, leghwerckere, ende syne huysvrouwe; Jacob N.... een leghwerckere, van Bruessele; eene vrouwe wesende van hueren man, genaempt Synken, gewoont hebbende inde Croonstrate, in Borgerhout; Jan, een passementwerckere, met syne huysvrouwe; Ceris N., een outschoenlappere, ende syne huysvrouwe, genaempt Lynken; Lynken, weduwe wesende, huer ghenerende met spinnen, gewoont hebbende omtrent de Munte; een weduwe, genaempt Maeyken, gewoont hebbende inden Clockenganck; een oude vrouwe, oyck genaempt Maeyken, by huer oyck woonende oft gewoont hebbende; Lievyne Lanbegois, gewoont hebbende ten huyse vanden voers. Matheeus Cappoens; Soo eest dat men deselve, van wegen als voere, voortsroept ende proclameert dat sy daeraff comen verantwoorden van heden en acht dagen, goets tyts, voerder noenen, opder stadthuys alhier, voer mynen Heeren Schouteth, Burghmeesteren ende Schepenen, oft anderssins sal men, dyen tyt overstreken synde, tegens deselve, nyettegenstaende haere non comparitie, procederen soo men tegens sulckdanighe persoonen behoort ende schuldich is te doene (1).

(*Gebodboeck*, vol. C, fol. 130.)

I.

Geboden ende vuytgeroepen by Jonckeren Diericke vander Meeren, Onder-Schouteth; Burgmeesteren, Schepenen ende Raedt vander stadt van Antwerpen, opten XXVIII^en^ *Martii* XV^c^LXX.

Alsoo alhier, tot twee distincte reysen, openbaerlyck ter puyen aff syn geproclameert ende voortsgeroepen syn geweest diversssche persoonen, wesende befaempt van te wesen vander secten vande herdoopers, namentlycken : Gillis N., een clavesingelmakere, ende syn huysvrouwe; Mattheeus Cappoens, omgaende met suycker ende wolle, diakenen; Jacob Margot, wevere, jonckgeselle, hebbende diaken geweest; PEETER CRAEN, een knopmakere; Maeyken, jonge dochter, vuyten lande van Luycke; Adriaan wesende een jonckgeselle, een witwercker van synen ambachte; Guillamme N., een cleermaker van synen ambachte, geboren van Aken, ende syne huysvrouwe, genaempt Lynken; Michiel, een hoeymakere, gewoont hebbende in Borgerhout; Piersson N., een knopmaker; Gillis Mahieus, geboren van Bruessele, leghwerckere, ende syne huysvrouwe; Jacob, een leghwerckere, geboren van Bruessele; eene vrouwe wesende van haeren man, genaempt Synken, gewoont hebbende inde Croenstrate, in Borgerhout; Jan N., een passementwerckere, met syne huysvrouwe; Ceris N., een oudtschoenlappere, ende syne huysvrouwe genaempt Lynken; Lynken, weduwe, huer generende met spinnen, gewoont hebbende omtrent de Munte alhier; een weduwe genaempt Maeyken, gewoont hebbende inden Clockenganck; een oude vrouwe, oock genaempt Maeyken, byde voers. Maeyken oyck woonende; ende Lievyne Lanbegois, gewoont hebbende ten huyse vanden voers. Matheeus Cappoens; Soo eest dat men deselve, van sHeeren ende vander stadt wegen, voerde derde ende leste reyse voortsroept ende proclameert, ten eynde sy ende elck huerer hen daeraff comen verantwoorden, van op heden en vierthien daegen naestcomende, goets tyts voer der noenen, opt stadthuys alhier, voer mynen Heeren Schouteth, Burghmeesteren ende Schepenen deser stadt, wel wetende dat deghene die, dyen tyt overstreken synde, nyet en selen wesen gecompareert, men deselve, van wegeu als voere, van nu voer alsdan bandt vuyter stadt ende Marckgraefschap van Antwerpen, ende selen dyen achter-

volgende, den voers. tyt overstreken synde, hen ende elck huerer pooren alsdan, binnen sonneschyn, vuyter stadt ende vryheyt ende, binnen den derden daeghe, vuyten Marckgraefschappe van Antwerpen, ende blyven daer continuelycken vuyte huer leefdaeghe lanck geduerende, sonder daer weder binnen te comen, op haer hooft.

(*Gebodboeck*, vol. C, fol. 130 v°.)

J.

Rekeningen van den Marckgraef XVc LXIX-LXXI. cappittel der ontvangsten.

Van Gielis... (*sic*) wesende een clavesingelmackere ende syn huysvrouwe.

Mattheeus Cappoen, ommegaende met suyckere

Peeter Craen, cnopmaeckere.

Maeyken, jonge dochter vuyten lande van Luyck.

Adriaen... (*sic*) een jonckgeselle, een witwerckere.

Guillaume... (*sic*), een cleermakere, ende Lyntken, zyne huysvrouwe.

Michiel... (*sic*) een hoeymakere.

Piersson... (*sic*) een cnopmaeckere.

Gielis Mahieus, legwercker, ende zyn huysvrouwe

Stynken, een vrouwe van haeren man wesende.

Jan, de perssementwercker ende syne huysvrouwe.

Seris..... (*sic*), wesende een outschoenmaeckere, ende Lynken syn huysvrouwe.

Lynken, een weduwe heur generende met spinnen.

Mayken, een weduwe ende noch een vrouwe genaempt Beyken, tsaemen by malcanderen gewoont hebbende.

Lievyne Lanbegoys, thuys gelegen hebbende ten huyse vanden voers. Matheeus Cappoen.

Ghemerckt dat zy al tsamen befaempt zyn van te wesene vande perverse secte vanden wederdoopers ende oyck herdoopt zynde, ende want zy tot twee distincte reysen voertsgeroepen zyn omme hemlieden van tgheene voers. te commen verantwoerden ende datter nyemant gecompareert en is, zyn daeromme alle de voers. persoonen opten XIIIIen Augusti LXXI (1) by Schoutet, Borchmeestere ende Schepenen

---

(1) (*Sic*) Volgens het *Gebodboeck* op 28 Maart 1570 (71).

derselver stadt gebannen deur auctorisatie van Zynder Excellentie vuyter voers. stadt ende Marckgraeffschap ende voerts vuyt alle de landen van Zynder Majesteyt (1) hun leeffdage lanck, elck op huerlieder hooft; ende aengaende van huere achtergelaten goeden, en heeft desen Schoutet egeene bevonden de voers. persoonen toebehoorende, dan alleenlyck van Matheeus Cappoen, PEETER CRAEN ende Jan Janssone alias de passementwerckere, diewelcke dieselve Schoutet heeft doen inventarieren ende annoteren tot behoeff van Zynder Majesteyt ende voerts gelevert in handen vanden Rentmeestere int quartier van Antwerpen, volgens zyne recipisse hiermede overgegeven (2) alsoo hier . . . . . nyet (3).

(Rekeningen van den *schout*, berustende ter algemeene Rijksarchieven te Brussel.

De doopacte van Peter Craen's dochter luidt als volgt, blijkens de doopregisters der O.-L.-Vr.-kerk :

6 *Julii* 1571.

3 1/2 an. ANNA (*pater* :) PEETER CRAEN (*mater* :) CLEMENTIA (*patr.*) ROGERE A TAXIS (*matr.*) STYNKEN HAEC.

---

(1) (Op den bladrand :) Byde voirs. certificatie.

(2) (Op den bladrand :) Naervolghende die recipisse als inden text hier voeren overgegeven.

(3) (Op den bladrand :) Sy byden voirs. Saige hieraf verantwordt.

Zitting van 11 Augustus 1887.

Zijn aanwezig, de heeren P. Willems, bestuurder, Jhr. Nap. de Pauw, onderbestuurder, Frans de Potter, bestendige secretaris;

P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, Th. Coopman, J. de Laet, D. Delcroix, Am. de Vos, Edw. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C.-J. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, L. Roersch, Aug. Snieders, K. Stallaert, F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

De heeren S. Daems en Eug. Stroobant laten bij brief weten dat zij door ongesteldheid belet zijn de zitting bij te wonen.

De bestendige secretaris legt de lijst over der

AANGEBODENE BOEKEN.

Door het stadsbestuur van Dendermonde :

Jubelkrans voor de Academie mijner Vaderstad, en andere stukken, door PRUD. VAN DUYSE, FR. PÉRIER en KLEMENS WYTSMAN.

De Eerw. pater P.-J. de Smet, Belgische missionaris der societeit Jesu in de Vereenigde-Staten, door den eerw. P. J. DEYNOODT.

Catalogue général de la Bibliothèque publique de la ville de Termonde. Première partie.

Cartulaire de l'abbaye de Zwyvike-lez-Termonde, publié et annoté par ALPH. DE VLAMINCK (2 afleveringen).

Gedenkschriften van den Oudheidskundigen Kring der stad en des voormaligen Lands van Dendermonde. 1863, 1864, 1865, 1866 (onvolledig), 1868, 1869 (onvolledig).

De straten van Dendermonde, IIIe en IVe deel

De Academie heeft van den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en openbare Werken eenen brief ontvangen, gedagteekend 2 Augustus, in antwoord op haar schrijven, waarbij zij hem verzocht om in 't vervolg te willen rekening houden van haar, bij 't benoemen der jury's voor de staatsprijskampen, in welke Vlaamsche stukken zijn ingezonden. De heer ridder de Moreau, herinnerende dat de heer P. Willems, benoemd om deel te maken van de jury voor den jongsten cantatenwedstrijd, in het daartoe betrekkelijke koninklijk besluit als lid onzer instelling was aangeduid, belooft « dat het Hoogere Bestuur « steeds nauwkeurig rekening zal houden der nood- « zakelijke tusschenkomst van dit geleerd gezelschap « in al de zaken van dergelijken aard, welke de « Vlaamsche taal- en letterkunde aanbelangen ».

Een ander schrijven van denzelfden heer Minister, gedagteekend 10 Augustus, laat weten dat hij, ten gevolge der aanvraag gedaan om met hem te onderhandelen over een lokaal voor de Academie,

de leden des Bestuurs op 12 Augustus te Brussel zal ontvangen.

Er is een antwoord ingezonden op de prijsvraag der Academie aangaande den oorsprong der Belgische vrijheden.

Op voorstel des heeren Willems beslist de Academie, dat er in zitting van de maand October zal overgegaan worden tot de voorstelling van tien kandidaten als briefwisselende leden, en van vijf-en-twintig kandidaten als uitheemsche eereleden. De kiezing zal plaats hebben in zitting der maand November.

Er wordt beslist dat de eerstvolgende vergadering zal plaats hebben den woensdag 7, in plaats van den donderdag 8 September, en dat de Academie zich bij het ontworpen huldebetoon te Brugge aan CONSCIENCE, op 21 Augustus, zal laten vertegenwoordigen door de heeren Delcroix en Gailliard.

Daarna geeft Jhr. Nap. de Pauw lezing van een opstel, getiteld :

Over Willem's Madoc.

In de voorlaatste zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie hoorde ik ten slotte van een' brief, waarin een onzer medeleden naar enkele mnl. rijmwerken verwees, den wanhopigen, sedert vijftig jaren aangeheven kreet aflezen :

« Kon ik U den *Madoc* wedergeven ! »

Trouwens, sinds eene halve eeuw, sedert dat

J.-F. WILLEMS, de vader der Vlaamsche Beweging, de rechtstreeksche, intellectueele afstammeling van den genialen Wazenaar,

> WILLEM, *die den* MADOC *maecte,*
> *daer hi dicken omme waecte,*

ons zijn tweede rijmwerk, het meesterstuk *Reinaert de Vos*, liet kennen, is er maar een kreet in de republiek der Nederlandsche letteren opgestegen :

« Mochten wij den *Madoc* wedervinden ! »

En inderdaad, hij, die ons dien eersteling van onzen eersten dichter, door vreemdeling en landgenoot zoo hoog gesteld als den BIJBEL en HOMEROS, sedert zes eeuwen in alle landen en talen van Europa bewonderd en vertaald, zoû wedergeven, verdiende zeker te midden der gezegde republiek het niet veel kostende *Monumentum ære perenniùs*, en zoû het waarschijnlijk eerder verkrijgen dan de man van genie het standbeeld, dat men hem sedert lang hadde moeten oprichten te midden

> *In het soete land van Wacs,*

welk hij zoo zeer beminde en waar hij en zijne helden te huis waren, ofwel

> *tusschen Hijfte ende Ghent,*

waar zij hielden *parlement*, bij die vermaarde stad, « waarvan het laken niet genoegzaam ware « geweest om Reinaerts poetsen op te schrijven, « indien het geweest ware *perkament.* »

Misschien is die nalatigheid te wijten aan het weinige, dat men over 's mans leven en streven kent. Men weet immers niet eens of hij een *leek* of een *klerk* was; de eenen maken van hem eenen priester of monnik, de anderen eenen doctor, gelijk onzen *Wazenaar*; enkelen eenen schepenenschrijver, eenigen eenen minnestreel. Hoe kostbaar zoû dus het hervinden van zijn jongelingswerk wezen, waaruit waarschijnlijk een en ander over zijne persoonlijkheid zoû kunnen oprijzen!

Vurig verlangend het mijne bij te brengen voor het verwezentlijken van dien algemeenen wensch, hervatte ik gretig de noten en afschriften, die ik sedert dertig jaren nopens onze mnl. letterkunde, uit het stof der handvesten onzer oude en grauwe steenen heb opgedolven, waarvan ik over tien jaar een' eersten voorraad heb laten drukken in het *Nederlandsch Museum*, 1879, blz. 129-176 en waarvan het vervolg mij sindsdien door ambtsbezigheden is verhinderd geworden.

Niet weinig verwonderd stond ik als mij uit den mond van twee der eerste navorschers onzer Vlaamsche oorkonden, den geleerden MONE (1) bijgetreden door den ouderen BORMANS, (2) het verbazend antwoord, sinds vijftig jaren reeds gegeven, tegenklonk : « Maar! de *Madoc* is hervonden! de *Madoc* bestaat, ten minste bij stukken en brokken;

---

(1) *Anzeiger*, d. III (1834), blz. 197.
(2) *Notæ in Reinardum Vulpem* (1838), blz. 16.

want de *Madoc* is niets anders als de *Malagijs*, waarvan reeds in 1838 vier tamelijk groote fragmenten waren hervonden en gedeeltelijk gedrukt ».

Glimlachend bejegent waarschijnlijk de Kon. Vl. Academie deze verklaring, en vraagt mij hoe de twee zoover uit elkander loopende namen, *Madoc* en *Malagijs*, tot hetzelfde worden gebracht. Of het misschien niet is op de wijze van VOLTAIRE, die, om den zot te houden met de *Schrieckiussen* en *Becanussen* van zijnen tijd, beweerde dat « *Paris* « vient de *Babylone* » en, als men vraagde naar den gang dier zonderlinge etymologie, antwoordde : « *En changeant* Pa *en* Baby *et* lone *en* ris ».

Zooverre zoû men wellicht niet moeten gaan om in *Madoc Malagijs* te hervinden. MONE deed reeds opmerken dat in de fragmenten, niet *Malagijs* (den Franschen *Maugis*), maar telkens *Madolgijs* of *Maldogijs* stond, — en dat het zeer aannemelijk voorkwam, dezen vorm, met den Latijnschen uitgang *isius* = *ijs*, als eene verkorting van den eigennaam *Maldog* te aanzien.

Alhoewel deze reden niet aangenomen werd door den geleerden WILLEMS, die droomde van eenen Gallischen zeereiziger *Madoc, zoon van Gwynedd*, die in 1170 America zoû ontdekt hebben (1), doch waarvan er nergens in onze mnl.

---

(1) *Reinaert de Vos*, 1e uitg. 1836, Inleiding; 2e uitg. door SNELLAERT (1850), blz. XXXIII.

romans wordt gewaagd (1), komt zij mij niet zoo vreemd voor als bij het eerste aanzien schijnen zoû; en hier breng ik eenige bedenkingen en ontdekkingen in het midden uit oorkonden van de dertiende en de veertiende eeuw, die de zienswijze van MONE en BORMANS eenigszins rechtvaardigen.

Trouwens, in de renteboeken der Abdij van Sint-Baafs, te *Gent*, komt twee maal de naam vóor van eenen cijnsbetaler te *Wondelghem* :

Wenemaer MAELDOCH, in 1360,
Weemaer MAELDOCH, in 1390 (2),

terwijl in de Rekening der stad *Gent* zelve van 1353, de naam voorkomt van

Rogier MARADOCH (3).

Dat dit dezelfde naam is, bewijst de gewoonlijke verwisseling van L met R; maar, wat merkwaardig mag heeten, is dat de twee eerste vormen van den mansnaam *Wenemaer* = *Weemaer* (een onzer oudste voornamen, o. a. der Gentsche Burchtgraven, reeds in de XIVe eeuw als familienaam van een

---

(1) Evenmin is er ergens spraak in mnl. fragmenten van van den *Droom van Rhonabwy*, een der mannen van *Madoc*, die in LADY GUEST's *Manibogion* te voorschijn komt, volgens Professor MOLTZER (*Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde*, d. III (1883), blz. 312 volg.).

(2) Staats-archief te Gent (Bisdom, nr 34, fo 34 vo).

(3) Stads-archief van Gent, Register 438a.

onzer kloekste gemeentehelden in gebruik) een voorbeeld van samensmelting aanbiedt, dat allernatuurlijkst de inkrimping van den tweeden naam, *Maeldoch*, in *Madoc* veroorlooft.

Wel is waar, reeds tenzelfden tijde, immers in de XIVe eeuw, bestond reeds de naam *Malegijs* als familiënaam; wij treffen hem aan in dien vorm, te *Dordrecht* in 1300 (1), te *Eekloo* in 1313 (2), te *Lembeke* in 1331 (3), en te *Gent* zelf in 1333 (4). Dit bewijst alleenlijk dat, reeds in die gulden eeuw der Vlaamsche gemeenten, de ridderroman, gelijk wij hem kennen, onder dien naam bestond, en dat hij, evenals zijne soortgelijken van alle tijden, eenen blijvenden invloed uitoefende in het benoemen van burgers en boeren. Doch dat bewijst niet dat, éene of twee eeuwen vroeger, uit den naam *Maldoch* de verkorting *Madolgijs* niet kon spruiten, en dat er wellicht dan ook niet een kleiner roman, onder den naam van *Madoc*, kon bestaan, die later als bron van den *Malagijs* zoû benuttigd worden.

Ten anderen, in de pas verschenen uitgave der Wereldkronijk van JEAN DES PRÉS, D'OUTRE MEUSE, uitgegeven in de werken der *Koninklijke*

---

(1) VAN MIERIS, *Charterboek van Holland*, d. II, bl. 5.

(2) NEELEMANS, *Tijdrekenkundige lijst der Schepenen*, pl. 4.

(3) Archief van het Bisdom te Gent (Sint-Janskerk, carton B, nr 20)

(4) Stads-archief van Gent, Register 438³, fo 114, 150.

Commissie van Geschiedenis te Brussel, door den zoon van BORMANS, mijnen achtbaren collega aldaar, komen er nog al aardige verschijnselen vóor. Op verschillige plaatsen wordt er gesproken van heidensche koningen, tooveraars of reuzen, die den naam voeren van *Madaquins* (*Madekins*) of *Malaquins* (*Malekins*) (1). Zij spelen eene zekere rol in de avonturen van den ridder *Ogier van Ardennen*, en een dier avonturen gebeurt in de *forest de Madaquaine*, die niets anders schijnt te zijn als het *Ardenner woud*. (2) Voegt men erbij dat deze *Ogier* voorgesteld wordt als ontfangende uit de handen van keizer Karel den Groote het heerschap over Brabant, Vlaanderen enz., en als sprekende de taal dier landen, en dat er *Flandrins* (*Flandrijs*) in voorkomt als de stichter van *Gent*, en de *Ardennen* als het toevluchtsoord der vier *Heymonskinderen* (3), dan is men niet weinig verwonderd dien vorm *Madekins* of *Malekins* zoo nauw verwant te vinden met eenen roman, die eenigszins met den inhoud van onzen gekenden roman van *Malegijs*, beginsel van dat der *Heymonskinderen*, in verband staat. (4)

---

(1) Ziet de tafel (1887), op die woorden, en den tekst, voornamelijk, t. II, p. 722; t. III, p. 3, 54, 136, 262, 281, 387.

(2) Ibidem, t. III, p. 258.

(3) Ibidem, t. II, p. 755; t. IV, p. 99, 311, 312, 318, 327.

(4) De namen der helden en plaatsen van beide romans zijn, sedert eeuwen, in Vlaanderen zeer bekend als familienamen : *Heyman*, *Maleveys*, *Beyaert*, *Eggermont* enz. Te Gent, in de XIVe eeuw, bestond er een huis *de Heymans-*

Doch keeren wij tot onzen *Maeldôch* der Gentsche renteboeken weder.

Die rekeningen dienen in nadere aanmerking te komen, daar zij als doorspekt zijn van herinneringen of toespelingen aan WILLEM'S tweede rijmwerk, den *Reinaert den Vos.*

Men weet dat de geheele historie van *Reinaert* speelt in de omstreken van Gent en in het naburige Land van Waas. Dit is overbekend en heb ik reeds uiteengezet in mijne *Étude sur le poëme et les auteurs du Roman du Renard* (1). Welnu, in diezelfde Rekeningen van 1360 en 90, waar Wenemaer *Maeldoch* verschijnt, wordt er gesproken van « land op *Reinoutsbergh* » (2), en die Reinaertsberg, gelegen op Oostakker, is niets anders als de welgekende heuvel, die juist in datzelfde jaar 1360 door den Bruggeling GILLIS DE WEVEL, in zijn *Leven van Sint Amand*, ter herinnering van 's Heiligen mirake-

---

kinderen, en de zegel der eigenaars droeg hun beeld op het *Ros Beyaert* (*Staats-Archief te Gent,* Carton Rijke Claren); en een huis den *Beyard* toebehoorende aan J. Beyard (Archief der Armen Kamer).

(1) *Biographie nationale*, tome V (1876), p. 433-446. — Ziet hier de namen der plaatsen, die er, waar de handeling gebeurt, genoemd worden : Ghent, vers 92, 2261; (uitg. MARTIN). Hijfte, 2260-61; land van Waes, 2255; Basele of Belcele, 2095; Absdale, 802; Elmare, 373, 1481, 1491; Hulsterloo, 257; enz. Scouden, 2666, 3025; enz. (de Schelde?), de Leije, 2642; de Somme, 2442; enz.

(2) Archief van het Bisdom van Gent, Register van 1390, f° 10.

(3) Ibidem (Chartreuzen, carton 4, n° 158; jaar 1390?)

len en van zijn wekelijksch bezoek aldaar, de *Sint-Amandsberg* werd genoemd (1). Men ziet dat reeds over vijf-zes eeuwen, terwijl een deel van het volk zich in de benaming der plaatsen door zijne godsdienstige gevoelens liet geleiden, een ander aan meer wereldlijke of letterkundige herinneringen of toespelingen gehoor gaf! — Doch er is meer; in diezelfde renteboeken komen de naam van WILLEM'S held en meesterstuk *Reinaert* én als vóornaam én als toenaam dikwijls vóor. Zoo vinden wij onder de leenmannen der Sint-Baafs-Abdij, in de XIIIe en XIVe eeuw, eenen *Reynardus de Waze* (2), eenen *Johannes Reynaerd* (3) enz., terwijl in andere stukken de naam van Reinaerts vermaard kasteel, *Maperteeus*, voorkomt als gegeven aan een « *goed, groot zeventien bunderen*, gelegen te *Destelbergen* (4), dat, gelijk men weet, een dorp is nabij Gent, en nevens de tegenwoordige gemeente *Sint-Amandsberg* of, gelijk sommige middeleeuwsche klerken zeggen, *Reinaertsberg*! (5)

---

(1) Uitg. door *De Vlaamsche Bibliophilen*, 1^e^ reeks, n^r^ 4, 2 deelen.

(2) Staats-Archief (Bisdom, n^r^ 31, f° 12 v°).

(3) Ibidem f° 9.

(4) Stads-archief, Cartularium van Groenenbriel, n° XVII : 19 Maart 1348 (o. s.). Vermeld in V. VAN DER HAEGHEN's Charterboek, ter pers voor *de Vlaamsche Bibliophilen*, blz. 79, n^r^ 38.

(5) Die naam wordt reeds gevonden in lijsten van 1220, gedrukt in SERRURE's *Cartulaire de St Bavon*, blz. 122, en vertaald in FRANS DE POTTER en BROECKAERT's *Geschiedenis der Gemeenten* (Oostakker) blz. 4. Daar vindt men ook *Hijfte*,

Mocht men beweren dat deze meldingen niets anders bewijzen als de vermaardheid van den *Reinaert* in de plaatsen zelven, waar hij werd gedicht en gelezen, zoo vraag ik mij af of niet hetzelfde is te zeggen van den *Madoc*, die onder den naam *Maeldoch* in dezelfde renteboeken voorkomt?

Het is dus hooge tijd dat, na vijftig jaren wachtens, men eindelijk wete wat de *Malagijs* eigentlijk is, en wat hij bevat. Van de 4 in 1838 hervondene fragmenten, zijn er drie gedrukt geworden, maar op eene zeer onvoldoende wijze : Het eerste, bij voorbeeld, behelzende 118 verzen, geschreven op 4 kolommen en door BILDERDIJK uitgegeven (1), heeft het ongeluk gehad averechts gelezen geweest te worden (gelijk de Hebreeuwsche boeken), zoodat de 4e kolom de 1e is geworden, enz., en er dus noch recht noch reden in te vinden is. Van het tweede fragment, bevattende 176 verzen, zijn er slechts 88 door BORMANS gedrukt geworden (2). MONE heeft het derde fragment, van 182 verzen, uitgegeven (3).

---

blz. 114. (in den *Reinaert* vers 2260, uitg. MARTIN); alsook de persoonsnamen *Avezoete*, blz. 132 (*Reinaert*, vers 832), Lampreide, blz. 128 (*Reinaert*, v. 602). enz. — Een *Wido Malevais* verschijnt, blz. 118. — Opmerkenswaardig is het, dat er in die omstreken eene geheele familie *Clerici* te vinden is, waarvan de voornaamste persoon, WILLELMUS CLERICUS, aldaar aanzienlijke landgoederen bezit. Hij diende in aanmerking te komen onder de vermoedelijke schrijvers van den *Madoc* en den *Reinaert*.

(2) *Nieuwe verscheidenheden*, d. IV (1825), blz. 153-176.

(1) *Notae in Reinardum*, (1838) fasciculus 1, p. 16-18.

(2) *Anzeiger*, d. VI, (1837), blz. 62-68.

Wat het vierde betreft, het belangrijkste, vermits het 784 verzen, dus meer dan de drie anderen te zamen, zoû moeten geteld hebben, het werd in 1838 ontdekt door professor SERRURE, in de Bibliotheek van Gent of Antwerpen, en BORMANS verkondigde reeds dan dat het haast zoû verschijnen. Vijftig jaren zijn verloopen, en men wacht noch op de uitgave. Aan advocaat SERRURE, des professor's zoon, er mare over gevraagd hebbende, is mijn brief zonder antwoord gebleven, en het kostelijk perkament scheen zoek geraakt, wanneer de vlijtige opzoekingen door onze collega's VAN DER HAEGHEN en HANSEN, ingericht in de boekerijen aan hunne zorgen toevertrouwd, tot den gelukkigen uitslag van het wedervinden van een fragment van 164 verzen te Gent uitliepen. Misschien zelfs behelst dit half doorknaagde vel perkament de geheele vondst van SERRURE, en hebben BORMANS en MONE hem misverstaan, wanneer zij spreken van 4 *bladzijden*, elk met 4 kolommen van 49 verzen beschreven, wat het getal verzen op 784 brengt. Het wedergevondene fragment heeft 4 *kolommen*, en behelst den ganschen inhoud, door MONE opgegeven.

Hoe het zij, en alhoewel wij dus van den geheelen *Malagijs* slechts 552 verzen bezitten, is het misschien genoegzaam om zich een denkbeeld van den vorm en den inhoud van dat gedicht te maken.

Ik ben dus van zin deze kostbare overblijfselen te verzamelen en te bestudeeren, om te zien of de taal en de grond des gewrochts niet te brengen zijn naast den *Reinaert den Vos*.

Uit de gekende fragmenten laat zich reeds een en ander opmerken : Wat de *taal* betreft, opmerkenswaardig is het, verscheidene gelijke vormen en zegswijzen in beide gedichten weder te vinden, bij voorbeeld hetzelfde spreekwoord :

In den *Reinaert :*

En hets een out bijspel :
Viants mont seit selden wel (1)*!*

In den *Malagijs :*

Want men seit in een bispel
Viants mont seit selden wel (2).

Wat den *grond* betreft, JONCKBLOET (3) bemerkte reeds over vijf-en-dertig jaren dat « het « burgerlijk karakter of de geest van satyre tegen « het ridderwezen » doorstraalt in dit « werk, dat « bij het verval van het ridderwezen in het vader- « land van den *Reinaert* het licht zag ». En uit de ontleding van den inhoud, door denzelfden geleerde gegeven volgens een volksboek en een handschrift, waarvan wij nader zullen spreken, blijkt dat het in den geest van *Reinaerts* poetsen en boerden deels is geschreven. Zonder in de bijzonderheden van de wonderlijke en ridderlijke aventuren te treden, zij het ons genoeg te wijzen op de schep-

---

(1) Uitg. MARTIN, blz. 6, Vers 181.
(2) BORMANS, t. a. pl.
(3) *Geschiedenis der Mnl. dichtkunst*, d. I (1851), bladz. 190.

ping van den loozen dwerg *Spyët*, die de overoudgrootvader van *Uylenspiegel* schijnt te wezen; op de wonderwerken van den tooveraar *Malagijs*, en voornamelijk op zijnen langen *droom* en reize in *Sint Patricius' Vaghevier*. Welnu, men weet dat de *Madoc* aan de schrijvers der XIIIe eeuw vooral bekend was voor den zonderlingen *droom*, dien hij behelsde.

Want dit en is niet MADOX DROEM,
No REINAERT, *no* ARTHURS BOERDEN.

zegt MAERLANT, de twee voornaamste werken van onzen grooten WILLEM in éénen adem noemende (1). En de dichter van den roman *de Borchgrave van Couchy* zegt, in een verloren fragment, dat eene edele vrouw haren minnaar, die haar zeer ingewikkeld zijne liefde bekent, aldus toespreekt :

Noch wanic, her ridder, dat gi slaept,
Of dat ghi sijt in MADOX DROME (2).

Van een' anderen kant is het op te merken, dat benevens de geringe plaatsnamen van den *Reinaert*, die wij reeds noemden als de huisvesting van den dichter, en de groote steden welke als wereldbekend vermeld worden (Parijs, Londen, Aken, Keulen, Rome, Babylonië enz.), er *twee* zijn die

---

(1) *Rijmbijbel*, uitg. DAVID, d. III (1859), blz. 388.

(2) JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, 3[e] uitg., d. I (1884), blz. 361. — DE VRIES, fragmenten uitgegeven in 1887, Leiden, blz. 153.

noch in deze soort, noch in den Franschen *Renart*, bron van den onzen, voorkomen; het zijn : het *Ardenner woud*, en de stad *Montpellier*. Welnu, die plaatsen zijn juist het tooneel, waar het grootste gedeelte van den *Malagijs* gespeeld wordt.

Men moet dus in nadere kennis met den geheelen roman geraken; men dient de wedergevondene fragmenten te vergelijken met het geheele werk; bestaat het ongelukkiglijk in 't Mnl. niet meer, en zal het wellicht nooit hervonden worden, ten minsten staan ons andere bronnen ter hulpe : Ten eersten, het volksboek : *De schoone historie van den Ridder* MALAGIJS, *die het vervaarlijk paard Ros Beyaert overwon*, dat nog alle dagen voor de Vlaamsche boeren herdrukt wordt, en dat in eenen druk van 1606 met *imprimatur* op onze Bibliotheek der Hoogeschool bestaat (1). Doch daaruit is nauwelijks genoeg te putten om de fragmenten op hunne rechte plaats en volgorde te brengen. Maar, bij geluk, bestaat het middeleeuwsch gedicht in het *Hoogduitsch* en in het *Fransch*. Het Hoogduitsche gedicht der XVe eeuw berust in *de Pfalzer-Bibliotheek* te *Heidelberg* (2), en een fragment heeft Professor VON DER HAGEN zelfs in eene Duitsche Revue medegedeeld (3). De Fransche roman

---

(1) VAN DER HAEGHEN, *Bibliographie Gantoise*, t. V (1865), p. 93, n° 8735.

(2) N° 340. Ziet HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Uebersicht* (1857).

(3) *Neues Jahrbüch der Berlinische Gesellschaft*, VIII, 280-3.

Maugis, door HUON DE VILLENEUVE, bestaat in handschrift te *Parijs*, in de *Bibliothèque Nationale* (1), en de proloog is er van gedrukt geworden in den uitgegeven Roman van *Fierabras* (2).

Doch die uittreksels van beide handschriften zullen niet genoegzaam zijn om tot ernstige besluitselen te komen. Eene doorlezing, eene vergelijking van het geheele gedicht met de fragmenten zullen daartoe onontbeerlijk wezen. Men weet tot welke merkwaardige uitkomsten men is geraakt door de nauwkeurige vergelijking van den *Reinaert* van onzen WILLEM met den Franschen roman *Renart* van PERRIN DE SAINT-CLOUD en den Hoogduitschen *Reinhart* van HEINRICH DER GLICHESAERE. Hetzelfde zal voor den *Malagijs* moeten gedaan worden.

Ik heb mij dus tot onzen collega den heer FERDINAND VANDER HAEGHEN gewend, die gekend is door zijne uitgebreide betrekkingen met alle Europeesche geleerden en gestichten, om mededeeling alhier te kunnen bekomen van die twee voor ons onwaardeerbare handschriften. Hij heeft reeds stappen aangewend, en, mocht hij niet lukken, dan zoû ik in eene naaste zitting aan de Academie vragen, haren hoogen invloed te willen gebruiken om mij in het tijdelijk bezit te doen komen van twee oorkonden, waarin wellicht de oplossing ligt van het letterkundig en historisch punt, welk ik de eer heb gehad aan hare aandacht door de voorgaande overwegingen aan te bevelen.

---

(1) Bon DE REIFFENBERG, *Mouskès*, t. II, p. CCI-VI.
(2) BEKKER, (1826).

Zitting van 7 September.

Zijn aanwezig : de heeren P. Willems, Jhr. N. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

H. Claeys, Th. Coopman, D. Delcroix, Edw. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, C. Hansen, Em. Hiel, L. Mathot, J. Micheels, J. Nolet de Brauwere van Steeland, J. Obrie, L. Roersch, A. Snieders, K. Stallaert, F. van der Haeghen, J. van Droogenbroeck.

De heeren S. Daems, J. de Laet en Eug. Stroobant zijn afwezig uit hoofde van ongesteldheid; de heer A. de Vos is in dienst in het kamp.

De bestendige Secretaris legt de lijst over der

AANGEBODENE BOEKEN.

Namens den heer A.-J.-M. JANSSENS, een exemplaar van zijnen bundel *Gedichten*.

Namens den heer J. Lammens, lid van den Senaat :

Het Jubelfeest van het Werk der Vlamingen te Parijs.

Namens den heer A. Siffer :

Een bezoek aan de Trappisten der abdij van Westmalle, door FR. DE POTTER.

Namens den heer LOUIS DE BACKER, te Noord-

peene (Frankrijk) een exemplaar der nagemelde, door hem geschrevene werken :

La noblesse flamande de France en présence de l'article 259 du Code pénal.

Noordpeene. Sa seigneurie, son église et son monastère.

Kronyk der byzonderste gebeurtenissen, te Belle en omstreken voorgevallen in de jaren 1647 en 1673.

Rapport à M. le Ministre de l'Instruction publique et des cultes de France sur l'histoire et l'état des lettres en Belgique et dans les Pays-Bas. 1re partie. Langue néerlandaise.

Le présent et le passé.

Histoire de la ville de Montdidier, par Vict. de Beauville. Compte-rendu par LOUIS DE BACKER.

Le tombeau de la première reine chrétienne du Danemark. (Xe siècle.) (Extrait de la *Revue archéologique.*)

Bidasari. Poëme malais, précédé des traditions poétiques de l'Orient et de l'Occident.

Nog wordt door den bestendigen Secretaris een brief medegedeeld vanwege den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken, aan de Academie bericht gevende dat hij, hare werkzaamheden willende vergemakkelijken, besloten heeft haren zetel *voorloopig* te vestigen in de lokalen der Hoogeschool van Gent, er bijvoegende dat eerlang daartoe de noodige maatregelen zullen genomen worden.

Er is een antwoord ingezonden op eene der prijsvragen, door de Academie gesteld, namelijk eene *lofrede op Jan-Frans Willems.*

De bestuurder deelt mede, dat in de zitting der bestendige Commissie, des morgens gehouden, de heeren de Pauw en Gailliard gelast zijn met het uitgeven van *de Troyaensche oorlog*, door JACOB VAN MAERLANT, naar een handschrift, berustende op het kasteel van den heer graaf de Loë, te Wissen (Pruisen). — De Academie keurt deze beslissing goed, en gelast den bestendigen Secretaris aan het hoogere bestuur te verzoeken dat het eene toelage zou verleenen tot bestrijding der reiskosten naar Wissen, alwaar de heer Gailliard, met toestemming des bezitters, het hs. zal afschrijven.

Nog is in de zitting der bestendige Commissie Jhr. de Pauw gelast met de critische uitgave der fragmenten van den *Malagijs*, mids herstelling en vergelijking met den Hoogduitschen tekst, waarvan hij door bemiddeling des heeren F. van der Haeghen reeds mededeeling heeft kunnen bekomen, en van den Franschen roman *Mausis le larron*, waarvan het Hs. door den bestendigen Secretaris aan het bestuur der Nationale Bibliotheek, te Parijs, in leening zal gevraagd worden.

De Academie stelt het programma vast der openbare zitting in de maand December, op welke zij hulde brengen zal aan VONDEL. De gewone redevoering zal uitgesproken worden door den

aftredenden Bestuurder; de heer Hiel zal een gedicht lezen en de heer Claeys eene lofrede houden op den prins der Nederlandsche dichters. Ten slotte zal de uitslag der letterkundige wedstrijden voor 1887 worden bekend gemaakt.

Ter beantwoording van de uitnoodiging, gedaan door de Vondelcommissie, te Antwerpen, om deel te nemen aan de vereering van Vondel, in die stad, op 19 September, wordt beslist dat de Academie bij die hulde zal vertegenwoordigd zijn door haren bestendigen Secretaris, met de heeren Coopman, Hiel en Mathot.

De heer Roersch leest een opstel, getiteld : *Een onuitgegeven Nederlandsch gedicht van Janus Dousa*, en de heer van Droogenbroeck draagt zijne cantate *de Morgen* voor, bekroond in den jongsten Staatsprijskamp.

Een onuitgegeven Nederlandsch gedicht van Janus Dousa, door den heer L. ROERSCH, lid der Academie.

De geleerde humanisten die bij ons, in de zestiende eeuw, de Latijnsche letteren niet zonder glans beoefenden, vonden weinig smaak in de ongekunstelde schriften hunner vaderen en het eenvoudig gekeuvel hunner landgenooten. Zij spraken en schreven niets dan Latijn. De veel bereisde ERASMUS, die lange jaren in Brabant, in den Elzas, in Frank-

rijk en Engeland verbleef, kende nauwelijks zijne moedertaal en had noch Duitsch, noch Fransch, noch Engelsch willen aanleeren om aan de zuiverheid van zijn Latijn geene afbreuk te doen.

Op het einde der eeuw, vooral te Antwerpen en te Leiden, begon men meer belang te stellen in de lotgevallen des vaderlands en in de taal, die er van ouds gesproken werd. De Bruggeling BONAVENTURA DE SMET of VULCANIUS vervaardigde een werkje : *de litteris et lingua Getarum sive Gothorum* (Leiden, 1597). GOROPIUS BECANUS, in zijne *Origines Antverpianae* (1569), onderzocht den oorsprong van het Nederlandsch en maakte eenige uittreksels uit Ulfilas bekend. LIPSIUS schreef te Luik vele Frankische woorden af uit het psalmenboek, dat de kanonnik WACHTENDONK aldaar in zijn bezit had (1).

Anderen versmaadden het niet Latijnsche gedichten in Nederlandsche verzen te vertolken of tot tijdverdrijf hunne eigene gedachten in de taal des volks op rijm te stellen. Zoo had JAN VAN HOUTE of JANUS HAUTENUS, geheimschrijver der stad Leiden en secretaris van den raad der curatoren, eene vertaling begonnen der *Basia* van den Haagschen

(1) Nauwelijks te Luik aangekomen, schrijft hij hierover aan Dousa, den 20 Augustus 1591 : « Vidimus psalterium vetus Latinum et interiectam lineis Saxonicam interpretationem, in qua multa arcana priscae nostrae linguae. Nanciscar si potero et aut describi iussero, aut certe mihi quaedam excerpam. » Jammer dat hij de eerste gedachte niet heeft uitgevoerd.

dichter Janus Secundus, en zelfs eene « Belgische » navolging van PLAUTUS blijspelen ondernomen (1). Een andere Janus, de beroemde GRUTERUS of JAN DE GRUYTERE, uit Antwerpen, had te Leiden een groot aantal gedichten in de landtaal geschreven (2). De Gentenaar DANIEL HEINSIUS bespeelde de Nederlandsche en de Latijnsche lier met hetzelfde genoegen en hetzelfde gemak. Hij werd hiertoe aangemoedigd door den heer van Noordwijk, Jan van der Does of Janus Dousa (1545-1604), den wijzen curator der Leidsche hoogeschool, den schranderen navolger van Catullus, Ovidius en Martialis, die het ook niet beneden zich achtte nu en dan zijne vrienden op eenige verzen in het « Nederduitsch » te

---

(1) Dousa in zijne *Præcidanea pro Catullo* (Antv. 1581), bl. 34, haalt het volgende spreekwoord aan : « als alle de « weerelt segt dat ghy een vercken zijt, en moet ghy niet « int schot? » En voegt er bij : « dabimus hoc vel honori patrii sermonis, vel amicitiae ac iudicio popularis nostri Hauteni eius linguae callentissimi, et quem penes unum lyrae Belgicae, omnisque adeo Poëseos nostrae vernaculae citra controversiam, est principatus. » Lipsius zwaait hem in de voorrede der eerste uitgave van het tweede boek zijner *Electa* (Leiden 1585) den volgenden lof toe : « Primus aut certe inter primos ab Heliconio et Albano monte deduxit ad haec stagna Thetyos novem illas Deas, primus polire et fingere linguam nostram ausus, in eaque latentes Veneres et Gratias ostendere, ad quas stupemus et quas cadere in eam posse iurati negabamus. » Zie ook in de *Musae errantes*, bl. 37, het stukje *ad J. Hautenum de versione eius Plauti.*

(2) Volgens Venator (*Panegyricus J. Grutero scriptus*, Geneve, 1631), vervaardigde hij meer dan vijf honderd Nederlandsche klinkdichten.

vergasten. Maar van al die belgische letteroefeningen is ons zeer weinig overgebleven. De schrijvers dier gedichten vonden het onfatsoenlijk in een ander gewaad dan in Latijnsche toga voor den dag te komen; het vaderlandsch kleed droegen zij slechts in huis, onder hun gezin of in eenen beperkten kring van goedbekende vrienden.

Een enkele maal waagde het Dousa hierop eene uitzondering te maken. Belast met de bewaring der openbare archieven der staten van Holland en Friesland had hij zin gekregen in het opzoeken en het lezen van oude geschiedschriften en het plan gevat om, met behulp van LAURENTSZOON SPIEGHEL, de Hollandsche rijmkroniek van MELIS STOKE uit te geven. Tot aanbeveling van het werk, dat in 1591 te Amsterdam verscheen, schreef hij eene berijmde voorrede in het Nederlandsch. Zulks beschouwde hij zelf als iets zeer buitengewoons, en toen hij acht jaren later de geschiedenis der graven van Holland in Latijnsche verzen aan de Staten van Holland en West-Friesland opdroeg, maakte hij er zich eene eer uit niet alleen dat hij die kroniek, niettegenstaande haren plebeïschen stijl en de volslagen afwezigheid van alle poëtische figuren en beelden, der uitgave waardig had gekeurd, maar ook dat hij zich niet geschaamd had dezelve met eene voorrede in de moedertaal te voorzien.

Het is dus niet te verwonderen dat de Nederlandsche schriften onzer humanisten bijna allen verloren zijn geraakt. Indien ons de *Nederduyt-*

sche Poemata van HEINSIUS — die zeker ook wel de beste waren — zijn bewaard gebleven, zoo hebben wij dat aan Peter Schrijver te danken, die hem deze Nederlandsche « vruchten » als het ware ontstal en ze op deze wijze in 't licht bracht. Van JANUS DOUSA bezitten wij, behalve de reeds genoemde voorrede op de uitgave van MELIS STOKE, een gedicht van 44 verzen over het dichterlijk kunstvermogen van DANIEL HEINS « eerst gekomen zijnde om te studeren tot Leyden ». Het bevindt zich onder HEINSIUS *Nederduytsche Poemata*, bl. 167, en dagteekent wellicht van 1598. Een ander stuk, insgelijks van 44 verzen, « de lof van Janus Secundus, » maakt deel van de verzameling van gedichten door BREDEROO in 1615 bijeengebracht onder den titel van *Apollo of Gesanck der Musen* (Amsterdam, Dirk Pieterz) bl. 13, en is door SIEGENBEEK in zijne *Laudatio Jani Dousae* (Leiden, 1812) herdrukt.

Wij deelen hier een veel uitgebreider en, naar ons inzien, ook belangrijker dichtstuk mede. Het is door ons over eenige jaren te Rome, in het handschrift 1906 der Palatijnsche bibliotheek op het Vatikaan ontdekt. Dit handschrift, of beter register, is samengesteld uit allerlei stukken, die GRUTERUS te zijner eer van verschillende geleerden ontvangen had en bijeen liet binden. Bij de inneming van Heidelberg bevond het zich aldaar in de Palatijnsche boekerij en werd zoo, in 1623, met al de schatten dier heerlijke handschriftenverzameling naar

Rome vervoerd. Onder tal van Latijnsche gedichten vonden wij er *Jani Dousae Nordovicis elegia belgica*, d. i. een Nederlandsch dichtstuk van Jan van den Does, van niet min dan 164 regels.

Het is een berijmde brief aan GRUTERUS en handelt over de huiselijke aangelegenheden van den schrijver. Deze spreekt meer uit het hart dan in de reeds uitgegeven stukken; zijne taal is natuurlijker, al treft men hier ook dikwijls slaafsche navolging aan der Latijnsche woordvoeging, en al is de zin- en versbouw niet van stroefheid vrij te pleiten.

Tot beter verstand van het gedicht laten wij er den inhoud van met eenige ophelderingen volgen.

Gelijk ieder Latijnsche brief, begint deze met de woorden : *Jano Grutero suo S. D.*, Dousa groet zijnen waarden vriend Jan de Gruytere. Sedert lang heeft hij hem niet geschreven en zijne brieven onbeantwoord gelaten. De dood zijner twee oudste zonen had hem volkomen neergeslagen en allen moed of kracht ontnomen. De eerste, evenals hij Jan of Janus genoemd, geboren den 11 Januari 1571 en overleden te 's-Hage den 21 December 1597, had op jeugdigen leeftijd uitgebreide kennissen verworven; niet alleen was hij oude en nieuwe talen machtig, was hij ervaren in oudheidkunde, geschiedenis en rechten, maar had ook de wijsbegeerte, de wis- en sterrekunde doorgrond. Schriften over Catullus, Tibullus, Propertius, over Petronius en Plautus, alsmede Latijnsche gedichten, hadden hem zekere vermaardheid in de geleerde wereld verschaft.

In de laatste jaren was hij zijnen vader behulpzaam geweest in het bewerken der Hollandsche geschiedenis. Een groot gedeelte der proza-Annalen in 1601 verschenen, was van zijne hand. De prinses van Oranje had hem de leiding en het onderwijs van den jeugdigen Frederik-Hendrik toevertrouwd. Voor de andere kinderen van Dousa was hij als een tweede vader; zes jongere broeders stichtte hij door zijn voorbeeld en onderwees hij door zijne lessen. Met recht dus zegt de vader :

O schadelijke doot, van wat een groote suyle
Hebt gij berooft ons huys! Wie sal ons kynders teer
Nu voirtan trecken op in alle goede leer,
Om niet te missen tspoir en hellen nair de kuyle?
Wie sal de lootsman, wie van een zo swaer geladen
Scip tstier zijn, omme niet te raken aen den gront?
Wie stichten jong en out, niet alleen met den mont
Mair deur zijns levens wet en loffelijke daden (1)?

Men begrijpt licht de smart van Dousa bij het verlies van zulken zoon; de volheid dier smart blijkt uit verscheidene zijner schriften, bijzonder uit de voorrede op de berijmde annalen en uit de treurdichten *Manes Dousiaci.*

Twee jaren later trof hem een nieuwe slag. Zijn tweede zoon Georg was in Mei 1598 uit

---

(1) Men vergelijke hiermeê *Manes Dousiaci*, carmen 3, v. 13 sqq. (*Echo, alia quaedam* etc. (Hagae Comitis 1603, bl. 104).

Quem seni Fratres, quem biga Sororia, non ut
Germanum, Patris sed coluere loco.
Heu Patriae lux Dousa suae columenque suorum
Occidit, et secum spes tulit ille meas.

Constantinopel teruggekeerd, en had de beschrijving zijner reis door het belangrijk werkje : *de itinere suo Constantinopolitano* (Antverp. 1599) in het licht gezonden, toen zijn oom Peter Dousa aan het hoofd van drie en zeventig schepen de Spanjaarden op zee ging bestormen. De ondernemende en waagzieke jongeling nam deel aan den tocht, die voor hem en de meeste anderen noodlottig werd. Talrijke Hollanders stierven aan de koorts op het eiland St.-Thomas; Georg Dousa kon nog de terugreis beginnen (1), maar de ziekte had hem insgelijks aangevat; hij gaf den geest omtrent « d'Afrycze baken » en werd over boord geworpen.

Wat klaegh ick over 't eind' waerna wij Christen hopen?
Dits tdrachelyxste deel (ik kennet) van mijn smert
Een saick ons suchten doet, dat hij zo wijt en verd
Leit van zijn vaderlant, jae buiten geel Europen!
Lais, grachtloos, onbeluydt, ontrent d'Afrycze baken
Geset is over boort; daer Styx gespoelt de voet
Heeft een zo jongen held : dien men deur Helles vloet
Deur d'Ister en d'Euxyn zo dick zeil had sien maken.

---

(1) Dat hij niet, zooals Siegenbeek beweert, op het eiland zelf gestorven is, bewijzen de volgende verzen, alsmede *Silvarum liber*, Ode III :

Nec sat; *Joannis* exequias mei
Sequuta gnavi fata *Georgii*,
Dum Bosphori amfractus et Istri
Non sat habens superasse fauces

Ultra Columnas Herculeas vagus
Invisere aequor audet Atlanticum,
Afro unde demersus profundo
Barbaricis natat esca Phocis.

GRUTERUS had zelf ondervonden hoe pijnlijk het was van teergeliefde verwanten te scheiden; reeds twee maal had hem de dood eene jeugdige en beminde echtgenoote ontrukt :

Dit hebben w'ellick een met d'anderen gemeene.
Twee bedgenoten ghy, twee kinderen ick mis.

« Mair, voegt er Dousa bij, tusschen u en mij is gheen gering geschille. » GRUTERUS kon nog de « weerga vinden van hetgeen hij eens genoten had » — en inderdaad hij hertrouwde later nog tweemaal — het verlies van Dousa's kinderen was onherstelbaar. Van hen beroofd, bijzonder van de hulp des oudsten zoons verstoken, had hij zelfs aan geen brief meer het verschuldigde antwoord geschonken.

Wat is dan de reden, die heden zijn stilzwijgen doet breken? Anna, de oudste zijner twee dochters (geboren in Mei 1573), is in 't huwelijk getreden met Caspar van Eussum, heer van Nyenoort, uit een aanzienlijk Friesch geslacht. Gelijk zijn vader Wigbold, had deze zijn bloed voor het vaderland gestort; door de heldhaftige verdediging van Koevoorden had hij zich grooten roem verworven; de schoone woorden, waarmede hij de beloften van den Spaanschen generaal Verdugo afwees, vinden nog heden in de vaderlandsche geschiedenis eene eervolle melding. Niets kon vleiender voor Dousa zijn dan zulke echtverbinding; hij geeft dan ook lucht aan zijne vreugde en voelt zich geheel veranderd :

Alleen derf dit wel wagen
Dat zedert onsen Boom met deez Tack was vereert,
Al myn voirleden rou in vreuchden is verkeert.

GRUTERUS had vroeger in zijne *Harmosyne seu Ocelli* de schoone oogen van Anna bezongen. Nu verzoekt Dousa hem om een bruiloftsdicht:

Opdat die in dyn sin wel eertijds enich eer
Van schoonheit heeft gehadt, noch zijnde jongh en teer,
Volwassen zijnd' al thans dijns prijsens mach genieten:
Zulx Scaliger te voir mit Huge Jan de Groote
Heeft denkelijck gedaen, ons Dochter te geval.

Het *epithalamium* van Jos. Scaliger bevindt zich in dezes gedichten bl. 3. Uit het onderschrift (1) blijkt dat het huwelijk in Mei 1600 voltrokken werd, en zoo is dan ook de tijd van ons gedicht bepaald.

Een Latijnsch dichtstuk van denzelfden inhoud als deze *Elegia belgica* zond Dousa naar Heidelberg aan Paul Schede of Melissus. Men kan het lezen in de *Echo*, bl. 96.

---

(1) Anno CIↃ. IↃ III kal. Juliani, feria sexta. — De *Poemata* van Hugo Grotius bevatten geen huwelijkslied, maar wel eene *Ode in filium Casparis Eusemii ad avum Janum Dousam* (Edit. quinta Amstel. 1670, bl. 159).

Jani Douzae Nordovicis elegia belgica.

Jano Grutero suo S. D.

Dat ick zo menich brief van dijner hant ontfangen
Doch noit beantwoort heb, recht of al mijnen moet
In slape wair gewiecht, mijn hert bekennen moet.
Mair na Genae, geen Recht staet alle mijn verlangen.

Mijn slafheid is mij leet; doch sult sulx ons vertijden
Ende aenschou nemen eens op mijn neerslagen staet,
Ter zaick vant scheermes fel, dair met den gulden draet
Mijns zoons de Parken strof gelieft heeft af te snijden.

Wat klaegh' ick over t' eind', wair na wij Christen hopen?
Dits tdrachelijxscte deel (ick kennet) van mijn smert.
Een saick ons suchten doet, dat hij zo wijt en verd
Leit van zijn vaderlant, jae buiten geel Europen!

Lais, grachtloos, onbeluijdt, ontrent d'Afrijcze baken
Geset is over boort; dair Stijx gespoelt de voet
Heeft een zo jongen held : dien men deur Helles vloet,
Deur d'Ister en d'Euxijn zo dick zeil had sien maken

Lais, mocht dan desen ook der Nijders lust versaden :
En was het niet genouch, dat van mijn hart gescheldt
Was d'oudste van ons stam end' als een bloem gevelt
Deurt maijen van de sen : welck theele velt verfraiden,

Den stock ons ouderdoms ick segge, wiens gelijcken
Ick noit behandicht heb, tzij van een groote Gheest,
Oft oirdeel rijp bedaecht ons lust te maken Feest,
Van talen veelderhand, of int Gesternt te kijken.

Hebb' ick gheen oirzaick dan, hebb' ick oic niet wel reden,
In stee van weijnich inkts, mit tranen mijn papier
En Pen te maken vocht? Wair deur men beeken schier
Langs mijn borst vlieten ziet van boven tot beneden.

O schadelijke doot, van wat een groote suijle
Hebt gij beroift ons huis! Wie zal ons kijnders teer
Nu voirtan trecken op in alle goede leer,
Om niet te missen tspoir en hellen nair de kuijle?

Wie zal de lootsman, wie van een zo swaer geladen
Scip tstier zijn, omme niet te raken aen den grond?
Wie stichten jong en out, niet alleen mit den mondt,
Mair deur zijns levens wet en loffelijke daden?

Wat last ist vant geen een weerd heeft te moeten scheijen?
Ghij hebt' zelf oic gesmaekt, wien andermael de doot
Van twee gemaelen lief heeft voir hair tijt gebloot :
Welc dach en nacht u doet dijn ongeval bescrijen.

Dit hebben w'ellick een mit d'anderen gemeene :
Twee bedgenoten ghij, twee kinderen ick mis,
Van jaren beijd zeer jong, klouc, eersaem, heusch en fris.
Doch die veech eenmael werd, komt nemmer op de been.

Mair tuschen u en mij is gheen gering geschille;
Dat, van het geent ghij eens genoten hebt de vrucht
De weergaij krijgen meucht, als eens klair werd de lucht;
Twelc my verboden is deur Goods gestaefde wille.

Dijn schae sulx nie oic was, als dair wij over kraken.
Ghij hebt verloren (ziet) twee huishoudersen vroet,
Ick twee geschikte soons, wair van de vruchten zoet
Ick nu alrede toogh; d'Uw waren noch te maken.

In ons macht niet en is goe kinderen te winnen,
Als yeder geerne zaegh, doch ist wel in ons hand
Een gaijken nair ons sin te kiesen zonder schand,
En onder zo veel quae een goede vrou te vinnen.

Zulx als ghij hebt gedaen, en salichlijc voirwaere,
Deur reine liefd geport, den Echten staet hervat,
Nair dijn selfs hoop en wensch: doch heeft geen duijr gehad,
Vermits ghij tBruijlofs bed verruijlt hebt met de Baere.

Twelc hoe wel dijnen gheest mit doodelijke pillen
Vergalt heeft en verghift, nochtans, gelijck een steen,
U onverwonnen thoont, niet slachtende den geen,
Dien ghij deur brieven hebt zo dick gesocht te stillen,

Mijn selven meijne ick, die geensins kan verdragen
Tverlies van mijn twee soons, van Jan bijzonder (ach),
Die mij van alle moeijt zulx te verlichten plach,
Dat ick van sorgen vrij mijn hart mocht speelen dragen.

Ick kant vergheten niet, hoe dick ick hem mijn name,
Hij mij zijn arbeidt heeft geleent, en met zijn stijl
Mijn meijninge becleedt doch in een korte mijl, (1)
Als van een snel begrip, en oirdel rijp te same.

Wat gheeft u wonder dan, dat, nair ick mij verlaten
Van zulken bijstand vijnd, ick dijne brieven noit
Beantwoord heb, wair in voir mij zo willich oijt
Gewoen was mijn genam sich te gebruijken laten.

Hier sult ghij (denk ick) ons affragen, sonder vleijen,
Wat mij dan over gaet, wat ons zo schielic doch
Verandert hebben mach; dat die gesmuijcht tot noch
Op all' uw scrijvens heb, nu dus spring ut de weijen.

Vertijdt zulx, *Gruter*, mij : hier wast dat ik wou wesen,
Mit dijnen oirlof (tjan), welc ick beding te voir :
U sal believen dan, wat mij dus ut mijn spoir
Doet lopen te verstaen, en mit gedult dit lesen.

Wat? Is tot dijner oor niet over Rhijn gevlogen
Tgeruchte van ons Feest? wair deur ick eenen soon
Voir twee verovert heb; rijc, mild, heusch ende schoon;
Van aerd en affcomst eel; oic van gheen klein vermogen,

Ut d'ouw' Oistvriesche stam van Eewsom neergeclommen,
Van oorlochshelden groot, self een groot oorlochsheld :
Aen welken gheen quartier, aen wien gheen deuchden felt;
Wair deur een Prins oic sich zou salich mogen rommen,

Bij groot Hans ende clein ten Hemel toe verheven
Deur zijn oprecht gemoet, manhaftich ende weerd
Van zulken een geteelt te zijn (2); wiens bloedig sweerd
Den Spaignairt trotz int velt zo dickmael heeft doen beven.

Deez is ons (Godt heb lof) van selve thuijs gecomen,
Niet anders dan oft hem den Hemel deur hair ghunst
Ons toegesonden had, omm' eenen band gewunst
Des Hijlicx aen te gaen : daer ick wel van mag rômen,

---

(1) De text heet : *in eene korte wijl*, maar aan den rand staat : « maikt *korte mijl*. »

(2) Aan den rand bevindt zich : « den ouden Heer van Niewenoirt. »

Als die zulc eenen man voir mijn kindt heb gevonnen,
Op wien self Momus (1) (ziet) te zeggen niet en weet :
Als die een yeder goet en niemant doende leet,
Heeft alle haet en nijd mit deuchden overwonnen.

Deez' zo hij bij geval van wegen zijn Landsaten
Geschickt in Hollant was aen onsen *Raet* alhier,
Om saken van gewicht, beweecht heeft tminne vier,
Om mit mijn Dochter An van Huyshouwen te praten.

Wair ut gevolcht zijn toeseggingе van trouwen,
De voirwaerden gemaickt, de kerckgeboden all
Vercondicht van den Stoel; om vleisch gemoet de Hall,
Om wildbraet tHaegsche bosch, om vis de vischers vrouwen,

De violonts gehuijrt, de vrienden niet vergheten,
De Bruijd wel opgetoijt, het Bruloftsbed beschanst,
De gasten wel getoeft, de Bruijd te bed gedanst :
Hier wil ick staken 'tspel, ghij meucht oic al niet weten;

Want wair toe hoef ick doch veel' omwegen te soucken
Deur eene lange Theem, van d'overvloet van spijs,
Van zuker en geback, en voir geen kleinen prijs
Den Ipocras geleikt, en wijn van allen houcken.

Zulx laet ick ander doen : alleen derf dit wel wagen,
Dat zedert onsen Boom mit deez Tack was vereert,
Al mijn voirleden rou in vreuchden is verkeert,
In vougen dat ick nau mijn weelde weet te dragen.

Twelc indien u bewust, zo wijt van onze Dreven
Gezeten over Rijn, en ruchtbair wair geweest,
Mit wat een liedt verheft zoudt hebben onze Feest,
Twelc ghij mij en de Bruijd nu schuldich zijt gebleven.

Doch denken dair om niet u ongemaent te laten :
Mair houdent noch int vat, en schelden dij niet quijt,
Ghij meucht het niet ontgaen, of seggen dat den tijt
Langh' overstreken is. Ten mach u al niet baten

---

(2) Vg. *Jani Douzae, Poemata pleraque selecta* ed. Scriverius (Lugd. Bat. 1609), bl. 246 : *Cui neque ipse Momus obstrepat solens* en bl. 286 : *Cui anteferre, comparare vix duos vel Momus ipse audeat.*

End' omdat twijfel dij gheen oirzaik geef van swijgen.
Wie van ons dochter twee deez statie heeft gehadt,
Sult weten dat het is, dien ghij int schoonheits blad
Hebt mit dijn Hermioen (1) ten Hemel toe doen stijgen.

« Derft ghij noch kieken eens (ghij mogelijck sult queelen),
« Ick laet schuld-eijschen staen: die mij noch in mijn noot
« Vertroostich zijt geweest, noch Luck geboden oijt,
« Als ick was in dijn ghild om kinderen te teelen.

« O onbescaemtheit grof! O voorhooft niet mit plancken
« Beschoten, mair mit loot, mit ijser ende stael! »
Gelijc hebt ghij, ick kent; doch willich bin deez fael
Te beteren mit vlijt, dat ghij mij sult bedancken,

Zijnd' overbodig voorts niet alleen mit mijn brieven,
Mair oic mit mijn gedicht u thooft te maken moe,
In Proos' of Rijm gestelt; zulcx ick althans nu doe,
Ja mit mijn pijlen all' u teenemael te grieven,

Doch sonder zeer te doen. Hier toe mij wil verbijnden,
Wel kennende u goet hart; diez ick mit minder flaut
Dit mijn subijt verzouck hebb op dijn jonst gebout :
Mit hope, dat ghij u gans onbeswairt sult vijnden

Te roeren dijne Luijt, oft Syracuijsche rieten :
Opdat die in dijn sin wel eertijds enich eer
Van schoonheit heeft gehadt, noch zijnde jongh en teer,
Volwassen zijnd' al thans, dijns prijsens mach genieten.

---

(1) Op bl. 36 der Latijnsche gedichten van Gruter in 1587 te Heidelberg onder den titel van *Pericula* verschenen, vindt men verzen over de schoonheid van Dousa's dochter :

Natae, cui, coeli domibus Matrisque relictis
Illecebris, praesto est ac famulatur Amor,
Natae, cui lenis cum Maiestate Venustas
Temperat incessum, frontis et inclytum ebur.

Maar waarschijnlijk is hier bedoeld de *Harmosyne seu Ocelli* (ibid. bl. 167-192) aan Dousa opgedragen. De schoone Harmosyne, in die bladzijden ten Hemel opgeheven, zal wel onze Anna zijn, en ik geloof dat Dousa hier bij vergissing *Hermioen* voor *Harmosijn* geschreven heeft.

Zulx *Scaliger* te voir mit *Huge Jan de Groote*
　　Heeft dankelijck gedaen ons Dochter te geval,
　　Thans vrou van *Nieuenoirt;* die nu hair huijs en stal
　　Of binnen *Groening*' hout, of buijten op hair Slote.

Welc indien God verleen 'tzij dochter ofte soonen,
　　Wair deur ick binnens jairs mocht worden Grootevaâr,
　　Wilt dij verloven niet, omm' op en nieu de snair
　　Des gulden Luijts te slaen, end' ons dijn jonste toonen.

DE MORGEN.

CANTATE,

door den heer J. VAN DROOGENBROECK,
lid der Academie.

RECITATIEF.

Als een kind ligt de aarde in sluimer,
rust in de armen van den nacht;
Boven haar, als moederoogen,
blinken sterren, trouw en zacht.
Gistren, in een laatste omhelzing,
heeft de zon haar nog gekust :
Ach! hoe alle bloemen weenden!
Heen was hare vreugd en lust!

— Zweven daar geen bange zuchten?
Siddert niet des wouds geboomt?
Murmelt niet de Schelde een bede?...
De aarde slaapt en droomt.

KOOR.

Parels druppelen,
Zefiers huppelen
Rad op het riet;
Bronnen kabbelen,
Beekjes babbelen
Lustig hun lied;
Golfjes dartelen,
Spelen, spartelen,
Op en neer, heen en weer;
Sluizen klateren,
Bruisen, schateren
Meer en meer.

Recitatief.

Uit de verte klinken galmen,
komt de tijding, snel en blij!
Waaien geuren, rijzen glansen,
rolt een stroom van melodij.
Hoor de morgenklokken luiden!
zie hoe hel het Oosten blaakt!
Welke vreugde! welke weelde!
Gansch de schepping is ontwaakt!

Kloosterzusters (*in de kerk*).

Aurora iam spargit polum,
Terris dies illabitur,
Lucis resultat spiculum
Discedat omne lubricum.

Mannen.

De morgen is daar!
De hemel is klaar!
Het Oosten gelijkt een reuzige smisse!
Nu kookt ons het bloed
Van kracht en van moed;
Dat de arbeid onze spieren verfrissche!

Kloosterzusters (*in de kerk*).

Ut mane, quod nos ultimum
Hic deprecamur cernui,
Cum luce nobis effluat,
Hoc dum canore concrepat.

Eene Moeder (*bij de wieg*).

En het zonnetje steekt het hoofdjen op:
— Het hoofdjen op: —
De bloemekens zijn zoo blij!
— Zoo blij! —
Maar als ik, mijn engel, uw oogjes zie,
— Die zijn veel schooner dan zij!

LANDLIEDEN.

Zie de baren
Korenaren
Wiegen in den morgenwind!
Waar wij zwoegden,
Waar wij ploegden,
Maakt de hoop ons welgezind!
't Graan zal rijpen!
Ja, ja!
Ha ha!
Wij grijpen
De zeis gezwind!

RECITATIEF.

En hooger stijgt de zon; — zij giet een stroom van goud
Op berg en dal en zee en duin en weide en woud.
Zij jaagt de schaduwen tot in den afgrond neer
En wekt, bij hen die treuren, liefde en leven weer.

EEN GRIJSAARD.

Hoe mij de boezem van ontroering beeft :
O licht! gij stort mij moed in 't harte!
Ik hoop in Hem, die u het aanzijn geeft,
En — lig ik nog in 't graf der smarte,
Ik voel dat mijn Verlosser leeft.

'k Was vermoeid en, rustloos zuchtend,
Bleef ik waken tot den uchtend!
'k Was benauwd, en o! het duister
Woog op mij als ijzren kluister!
— Hoe mij de boezem van ontroering beeft,
O Heer! ik weet het, mijn Verlosser leeft!

KOOR.

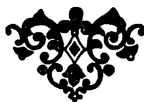
Heen zijn de zorgen!
Daar is de morgen!
Bijen brommen,
Vlinders wippen,
Vogels zingen lief en luid;
Bloemen geuren,
De aarde glimlacht
Als een liefdevolle bruid!

EEN BLIND MEISJE.

Leid me waar de rozen fleuren,
Waar de zoete tortels neuren,
Laat me luisteren
Naar het fluistren
Der natuur.
Laat de zon me 't aanzicht streelen,
Op mijn killig voorhoofd spelen,
In dit blijde morgenuur!
't Is alsof een onbekende
De arme blinde, in hare ellende,
Medelijden schenkt en troost;
Over mij zich henenbukkend,
Mij de wangen koost;
Eenen kus op 't wezen drukkend,
Dat van vreugde bloost!

SLOTKOOR.

O! gij wondere morgengloed!
U klinken heilige zangen tegen!
En moedermin en mannenmoed
Loven en roemen uw heerlijken zegen!
De schepping rijst u blij te gemoet,
Versierd met duizend prachtige kleuren.
Gij doet de harten van hen die treuren
Als bloemen ontluiken en dankbaar geuren!
Gegroet, gegroet!
Millioenen stemmen, in bergen en dalen,
Zingen uw macht! en de wouden herhalen:
Gegroet, gegroet!
Morgengloed!

Zitting van 19 October 1887.

Zijn aanwezig de heeren P. Willems, bestuurder, N. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, J. de Laet, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, Em. Hiel, J. Nolet de Brauwere van Steeland, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen; P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, Am. de Vos, K. Stallaert.

De bestendige Secretaris legt de lijst over der

AANGEBODENE BOEKEN.

Door het Staatsbestuur : *Compte-rendu des séances de la Commission royale d'histoire*, 2e bulletin, 1887.

Bulletin de l'Académie royale de Belgique, Nr 8.

Door den heer Am. DE VOS, lid der Academie : *Prijskamp en Academie.* Een deel in-8o.

Door den heer DAEMS, lid der Academie : *Jan van Droogenbroeck.*

Door den heer MICHEELS, lid der Academie : *Kort begrip der algemeene geschiedenis ten gebruike der middelbare scholèn en lagere klassen*

der Koninkl. Athenea, door A. LALLEMAND en F.-A. MOUZON, vertaald door J. MICHEELS.

Door Mgr. W. EVERTS, een afdruksel zijner *Geschiedenis der Nederlandsche letteren. Een handboek voor gymnasiën en hooge burgerscholen.*

Door den heer L. DE BACKER, uit Fransch-Vlaanderen : *Histoire de la ville de Bourbourg.*

Door den heer AMAAT JOOS, een afdruksel zijner *Korte Spraakkunst van Jacob van Maerlant, volgens « Speghel historiael. »*

Door den heer J. DE HERT, S. J., een afdruksel zijner schriften :

De Vuurbergen.

Le Tunnel du Pas-de-Calais.

Apparition d'une île nouvelle dans l'Océan pacifique.

Les terrasses blanche et rose de la Nouvelle-Zélande.

Aan de Academie worden twee brieven medegedeeld van den heer Ridder de Moreau, Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken. Bij den eersten wordt bericht dat door tusschenkomst des heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken den heer graaf de Loë, te Wissen, gevraagd is of de heer Gailliard kennis en afschrift mag nemen van het handschrift *de Historie van Troyen*, door Jacob van Maerlant, dat in het kasteel van Wissen berust. — De andere brief heeft betrekking op de onderhandelingen tusschen het Stadsbestuur

van Gent en de Regeering opzichtens het der Academie toegedachte lokaal.

De bestendige Secretaris deelt de gelijktijdige toezending mede van een telegram, door den heer Th. Coopman, en van eenen brief, door den heer J. van Droogenbroeck, het overlijden berichtende van den heer Dés. Delcroix.

De heer Bestuurder drukt in den naam der Academie het gevoel van smart uit over het onvoorzien, plotseling afsterven van het achtbare medelid. Hij brengt hulde aan de groote verdiensten van Delcroix, en meldt dat eene afvaardiging der Academie, uit negen leden bestaande, het betreurde medelid naar zijne laatste rustplaats heeft vergezeld. De Academie zal aan de weduwe en zonen van Delcroix eenen brief van rouw en deelneming zenden.

De lijkrede, door den heer Th. Coopman namens de Academie in het sterfhuis uitgesproken, zal in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen worden. In het *Jaarboek* voor 1888 zal de levensschets (te schrijven door den heer J. van Droogenbroeck) alsmede het gegraveerd portret des overledenen, verschijnen.

Voortaan zullen de maandelijksche zittingen der Academie weer gehouden worden den derden woensdag der maand.

De bestendige Secretaris zal den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare werken verzoeken bij den heer Minister van Buitenlandsche Zaken aan te dringen om spoedig gevolg te willen

geven aan de vraag der Academie omtrent het handschrift van den heer graaf de Loë.

De Academie gaat over tot het aanduiden der candidaten voor de plaats van werkend lid, opengevallen door het overlijden van den heer Delcroix; zij stelt ook de voorloopige lijst op der candidaten voor briefwisselende en voor buitenlandsche eereleden. Deze lijst blijft open tot 31 October, waarna zij gedrukt en aan de leden zal gezonden worden.

Ter beoordeeling van de schriften, mededingende in de verschillige wedstrijden voor het loopende jaar, worden benoemd :

1e Prijsvraag. *Over de verbinding der volzinnen in het Gothisch* : de heeren Roersch, Willems en Gezelle.

2e Prijsvraag. *Stelselmatige lijst van al de uitgaven van Middelnederlandsche werken en van de studiën over Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde* : de heeren Willems, de Pauw en van der Haeghen.

3e Prijsvraag. *Alphabetische lijst van onnederlandsche of bastaardwoorden, bij 't volk of in gedrukte schriften meest gebruikt; voegende naast elk zulk woord het evenveel beduidend echt Nederlandsch woord* : de heeren Gezelle, Micheels en Stallaert.

4e Prijsvraag. *Lofrede op Jan-Frans Willems* : de heeren Coopman, Nolet de Brauwere van Steeland en Stroobant.

5e Prijsvraag. *Bewijs dat de vrijheden, welke*

het Belgische volk genieten mag, niet te danken zijn aan de Fransche republikeinen van de vorige eeuw (volksboek) : de heeren de Potter, de Pauw en Mathot.

6e Prijsvraag. *Verhandeling over het hedendaagsch Nederlandsch tooneel in België* : de heeren Génard, Alberdingk Thijm en van Droogenbroeck.

De zitting eindigt te 4 uren.

Rede, bij de lijkplechtigheid van den heer Désiré Delcroix namens de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgesproken door den heer TH. COOPMAN.

MIJNHEEREN,

De Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde heeft mij belast met het uitspreken van een laatst vaarwel aan den man, die, in zeer ruime mate, heeft bijgedragen tot hare stichting.

Deze behoorde tot het hoofddoel van zijn leven; hij heeft die instelling vurig gewenscht, met bewonderenswaardig geduld voorbereid en betracht. Eindelijk, na 28 jaren toewijding, mocht hij zijnen vaderlandschen droom verwezenlijkt zien.

Die schoone zegepraal van het Vlaamsche grond-

beginsel schonk den onvermoeibaren werker eene nieuwe bezieling.

« 't Schijnt me » — aldus sprak hij onlangs tot zijne vertrouwde vrienden — « 't schijnt me dat ik weder jong ben geworden. »

En inderdaad, zijn lust en zijne opgewektheid namen toe in den vooravond van zijn leven; wij zeggen niet zijne hoop; want hij — de krachtige man, de immer jeugdige naar hart en geest — heeft nooit getwijfeld aan Vlaanderen's toekomst; op zijne Vlaamsche ziel had de wanhoop geenen vat.

En daar rust Gij nu, Delcroix! — Gij, die op deze aarde geene rust gekend of verlangd hebt — daar rust Gij nu in der Eeuwigheid!...

Wie de betreurde afgestorvene was, hoe hij gewerkt, welke uitstekende diensten hij, als Vlaming, bewezen heeft, zullen meer uitvoerige levensberichten in het licht stellen; ook de bewijzen leveren van 's mans hulpvaardigheid en zedigheid tevens.

Algemeen is bekend dat de bekroonde tooneeldichter van *Lena*, *Elisa* en *Philippina van Vlaanderen* 's volks gunst mocht verwerven; maar hoeveel zijn er, in den lande, die eenig denkbeeld, eenig vermoeden hebben van den reuzenarbeid door den hoogambtenaar volbracht ten voordeele onzer letterkunde, onzer miskende taalbelangen?...

Dankt hem Vlaanderen niet — laten wij zeggen gansch Nederland :

— de eenheid van spelling voor Zuid en Noord?

— de toelating van de Nederlandsche dichtstukken in den tweejaarlijkschen Cantatenprijskamp voor den « Muziekprijs van Rome »?

— de officiëele aanmoediging voor de Vlaamsche tooneelletterkunde en tooneelmaatschappijen?

— de ondersteuning — van Regeeringswege verleend — aan de Nederlandsche taal- en letterkundige Congressen?

— de milde tusschenkomst van den Belgischen Staat in die grootsche onderneming van het *Nederlandsch Woordenboek*, dat de nakomelingen ongetwijfeld zullen begroeten en vereeren als een XIXe eeuwsch standaardwerk der gemeenschappelijke moedertaal?

Ons volk zal weten dat de uitmuntende Vlaming die prachtige uitslagen niet verkregen heeft zonder langdurig, onverpoosd werken en worstelen! Eerlang zal de Koninklijke Vlaamsche Academie eene welverdiende, dankbare hulde wijden aan de nagedachtenis van haar duurbaar medelid, wiens onverwacht verlies door haar zoo diep gevoeld wordt. Zij zal een nieuw hoofdstuk voegen in het geschiedenisboek der Vlaamsche Beweging; Delcroix's geëerden naam schrijven nevens de onvergetelijke namen van Willems, David, Ledeganck, van Duyse, Snellaert, Blommaert, Rens, Michiel van der Voort, Bormans, Conscience...

En Vlaanderen's volk, wiens zedelijk en geestelijk welzijn U, Delcroix! zoo nauw aan het hart lag, zal U de lauweren niet onthouden die het

vlecht om de slapen zijner verdienstelijkste zonen! Dit lang verdrukte volk is erkentelijk voor de trouwe en edele liefde, die al uw denken en doen, uw gansche leven deed toewijden aan den eeredienst zijner aloude taal en voorvaderlijke zeden.

Uw aandenken gaat niet verloren; uw naam, uw Vlaamsch voorbeeld, uw Vlaamsch werk blijven leven : zacht moogt Gij rusten!

Zitting van 16 November 1887

Zijn aanwezig de heeren P. Willems, bestuurder, Nap. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, J. de Laet, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert.

Na lezing van het verslag der voorgaande zitting merkt de heer Hansen op, dat de eigenaar van MAERLANT's handschrift over de *Historie van Troyen* niet genaamd is « de Loë », maar dat hij, van Vlaamschen oorsprong, den naam draagt van « van Loo »; verder, dat zijn verblijf niet is te Wissen, zooals werd opgegeven (welke plaatsnaam in geen aardrijkskundig woordenboek te vinden is), maar wel te Weze. De heer van Loo onze taal machtig zijnde, kan de briefwisseling met hem in het Nederlandsch geschieden.

De heer Nolet de Brauwere van Steeland laat schrijven door zijnen zoon, dat hij door ziekte belet is op reis te gaan; dat hij, om dezelfde reden, de zittingen der wintermaanden niet zal kunnen bijwonen en daarenboven voor zekeren tijd zich moet onthouden van letterkundigen arbeid

Derhalve vraagt hij dat de Academie hem zou vervangen als lid van den keurraad voor de stukken, ingezonden ter beantwoording van de vierde prijsvraag.

De heer Obrie verontschuldigt zijne afwezigheid wegens eene reis in het buitenland.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door den heer JUL. OBRIE, lid der Academie :

Het ontwerp tot herziening van het Nederlandsche Burgerlijk Wetboek.

Door den heer P. ALBERDINGK THIJM, lid der Academie :

Dietsche Warande. Tijdschrift voor Kunst- en Zedegeschiedenis. Nieuwe reeks, 1e jaargang, nr 1.

Door den heer K. STALLAERT, lid der Academie :

Dichterlijke Nalatenschap van JAN-FRANS STALLAERT.

Door de heeren A. SIFFER en P. KERKHOFS :

Pater Servatius Dirks.

Door den heer EV. BAUWENS, S. J. :

Gebruik en oorsprong van het ontkennend en.

Een wandelingsken door onze letterkunde.

Door den heer JAN BROECKAERT :

Een woord over Middennederlandsche letterkunde.

Door den heer AUG. BULTYNCK :

Liederen en Gedichten.

Wedstrijden der Academie.

De Academie ontving in antwoord op de vijf eerste prijsvragen voor 1887 :

EERSTE PRIJSVRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

Men vraagt eene verhandeling over de verbinding der volzinnen in het Gotisch. De schrijver zal niet alleen de verschillende wijzen van samenvoeging aanduiden, maar ook het gebruik der tempora en modi in den bijzin onderzoeken en de gevallen aangeven, waarin een bijzin door den infinitief of het participium vervangen wordt.

Vijf opstellen, met kenspreuk :

1. *Vulfila was, voor zoo ver wij weten, de eerste, die Germaansche proza schreef.*

2. *Ni vaiht ist gahulith thatei ni andhuljaidau.*
(MATH. 10, 26.)

3. *Ni thatei ju anduemjau.*

4. *Die Sprache fliest nicht aus der Grammatik, sondern die Grammatik aus der Sprache.*

5. *Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.*

(Dit laatste handschrift kwam toe bij gedeelten, namelijk het eerste den 31 October, het tweede den 13 November.)

TWEEDE PRIJSVRAAG.

Middelnederlandsche Taalkunde.

Men vraagt eene stelselmatige lijst van al de uitgaven van Middelnederlandsche werken en van de studiën over Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, verschenen hetzij afzonderlijk, hetzij in uitgaven van geleerde Genootschappen, Tijdschriften enz.

Vier opstellen, met kenspreuk :

1. *Hier es over ghepijnt langhe stonde.*
(JAC. VAN MAERLANT, *Rijmbijbel*).

2. *Mijn werk en is geen spel,*
Maar lastig was 't, als mijnwerk.
(FERGUUT.)

3. « *De Vlaming heeft geen taal!?* »
(LEDEGANCK.)

4. « *'ten wert nye meester gheboren.* »

DERDE PRIJSVRAAG.

Taalzuivering.

Eene alphabetische lijst opmaken van onnederlandsche of bastaardwoorden, die bij 't volk of in gedrukte schriften meest gebruikt worden; voegende naast elk zulk woord het evenveel beduidend echt Nederlandsch woord, voor zooveel het nog, 't zij in enkele plaatsen, 't zij overal, in levend gebruik te vinden zij.

Drij opstellen, met kenspreuk :

1. *Geen rijker kroon, dan eigen schoon.*

(LEDEGANCK.)

2. *Niets zoo schoon als eigen schoon.*

3. *Geen rijker kroon, dan eigen schoon.*

VIERDE PRIJSVRAAG.

Letterkunde.

Lofrede op Jan-Frans Willems.

Zes opstellen, met kenspreuk :

1. *Rijpe vruchten plukt men best.*

2. *Vader Willems.*

3. *Ja, Jan-Frans Willems, in Vlaanderen Vlaamsch!*

4. *Hij, die geen onheil ziet in laffe bastardij,*
Is veil voor vlek en schande en rijp voor slavernij.

(LEDEGANCK).

5. *Hij was een licht voor zijn volk.*

6. *'t Kan verkeeren.*

VJFDE PRIJSVRAAG.

Vaderlandsche geschiedenis.

Een boek, in den volkstrant, waarin bewezen wordt dat de vrijheden, welke het Belgische volk genieten mag, niet te danken zijn aan de Fransche republikeinen van het einde der vorige eeuw.

Drie opstellen, met kenspreuk :

1. *Nescire autem, qui dantea, quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum.*

(CICERO.)

2. *De Vrijheid is ons duurbaarder dan het leven.*

3. *Go a head! Vaderland en Vrijheid!*

(Nr 3 werd te Gent besteld den 1 November.)

De zesde prijsvraag : Verhandeling over het hedendaagsch tooneel in België, werd niet beantwoord.

De heer A. Snieders zal den heer Nolet de Brauwere vervangen voor de beoordeeling der vierde prijsvraag.

Op een schrijven van den heer J. Brouwers, te Bovenkerk, aangaande een feest, den 18 dezer te Amsterdam ter eere van VONDEL en ter bate van oude Nederlandsche strijders te houden, besluit de vergadering dat de bestendige Secretaris gezegden dag, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, een telegram zal zenden naar de Amsterdamsche Feestcommissie, ten blijke van hare instemming met die hulde aan Vondel.

Aan de dagorde staat de kiezing van eenen bestuurder en van eenen onderbestuurder voor 1888, alsmede van tien briefwisselende- en van vijf-en-twintig buitenlandsche eereleden.

Tot bestuurder wordt gekozen de heer Nap. de Pauw; tot onderbestuurder, de heer J. de Laet.

De heer de Pauw bedankt zijne medeleden voor het hem geschonken blijk van vertrouwen, en belooft uit al zijne kracht te zullen voortwerken tot de opbeuring en den bloei der instelling. — Ook de heer de Laet betuigt zijne erkentenis voor het bewijs van achting, hem gegeven; wat er van zijne vroegere kracht en werkzaamheid nog overblijft, wil hij volgaarne besteden aan het welzijn der Vlaamsche Academie; evenwel maakt hij het voorbehoud om toekomend jaar, mocht de keus ter opvolging van den bestuurder hem gunstig zijn, deze waardigheid te aanvaarden of te weigeren.

Ter vervanging van den heer Delcroix wordt als werkend lid gekozen de heer G.-J. Dodd, letterkundige te Brussel.

De kiezing voor de tien briefwisselende leden geeft den volgenden uitslag :

de heeren J. Broeckaert, letterkundige te Wetteren; K. de Flou, idem te Brugge; Ed. van Even, archivaris der stad Leuven; L.-W. Schuermans, letterkundige te Wilsele; Mr. A. Prayon-van Zuylen, letterkundige te Gent; dr. L. Delgeur, oudheidkundige te Antwerpen, ; J. Bols, letterkundige te Alsemberg; H. Haerynck, leeraar aan het Koninklijk Athenæum van Brussel; H. Sermon en Fr. Willems, letterkundigen te Antwerpen.

Deze heeren de volstrekte meerderheid der stemmen bekomen hebbende, worden, onder voorbehoud van de koninklijke goedkeuring, erkend als briefwisselende leden.

De kiezing voor de vijf-en-twintig buitenlandsche eereleden geeft, in eerste stemming, den volgenden uitslag :

Voor Noord-Nederland : de heeren dr. M. de Vries, hoogleeraar te Leiden; dr. N. Beets, letterkundige te Utrecht; dr. J.-A. Alberdingk Thijm, letterkundige te Amsterdam; dr. H.-J. Schaepman, letterkundige te 's-Gravenhage ; dr. J. Winkler, letterkundige te Haarlem; dr. R. Snieders, letterkundige te Turnhout; dr. J. Verdam, letterkundige te Amsterdam; mr. J. Bohl, letterkundige te Haarlem; dr. J.-J.-L. ten Kate, letterkundige te Amsterdam ; dr. W. Everts, bestuurder der scholen te Rolduk; dr. J.-J. Habets, letterkundige te Maastricht; Mr. F.-A. Campbell, bewaarder der Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage; dr. T. Moltzer, hoogleeraar te Utrecht; dr. P.-J. Cosijn, letterkundige te Leiden; dr. H. Kern, letterkundige te Leiden; Th.-J. Arnold, hulp-boekbewaarder der Hoogeschool van Gent; dr. J. te Winkel, leeraar aan het Gymnasium te Groningen, en dr. A. Kluyver, letterkundige te Amsterdam.

Voor Fransch-Vlaanderen : de heeren Ign. de Coussemaker en L. de Backer.

Voor Duitschland : de heeren dr. Klaus Groth, hoogleeraar te Kiel; dr. Johan Franck, hoogleeraar te Bonn; dr. G. Wencker, te Marburg; dr. M. Heyne, hoogleeraar te Goettingen.

Voor Engeland : de heer James Weale, oudheidkundige te Londen.

Bovengenoemde kandidaten de volstrekte meerderheid bekomen hebbende, worden, insgelijks onder voorbehoud der koninklijke bekrachtiging, tot buitenlandsche eereleden uitgeroepen.

De heer Bestuurder stelt voor, het eerste verjaarfeest der Vlaamsche Academie te vieren, na de plechtige zitting der maand December, met een banket, op hetwelk de heeren ministers Beernaert en de Moreau, benevens den heer Gouverneur van Oost-Vlaanderen zouden uitgenoodigd worden. De Academie treedt dit voorstel bij, het Bestuur en de te Gent gevestigde leden met de inrichting van het banket gelastende.

De zitting eindigt te 4 uren en half.

Zitting van 7 December 1887.

Zijn aanwezig: de heeren P. Willems, bestuurder, Nap. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris.

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, Am. de Vos en K. Stallaert.

De heeren S. Daems, J. de Laet en J. Nolet de Brauwere van Steeland schrijven, dat eene ongesteldheid hen belet naar de zitting te komen.

Na lezing en goedkeuring van het verslag der vorige zitting vraagt de heer Génard of het ter kennis is van het bestuur, dat er eene wijziging zou toegebracht worden aan de wetten der Academie, namelijk wat aangaat de vergoeding van de reiskosten der briefwisselende leden. Ware dit zoo, dan zou hij voorstellen het bestuur te machtigen om pogingen bij het Staatsbestuur te doen tot het behoud dezer reiskosten. Mocht het bestuur hierin niet gelukken, dan zou de Koninklijke Vlaamsche Academie den heer Minister kunnen verzoeken hare eereleden, op dat punt, gelijk te stellen met de *associés* der koninklijke Academie, te Brussel.

De heer bestuurder doet opmerken dat er geene sprake is iets aan de Wetten der Academie te veranderen, maar enkel een artikel van het koninklijk

besluit van 10 Juli 1886 betrekkelijk de reis- en verblijfkosten der Leden.

De heer de Pauw deelt mede, dat hij in 't bezit gekomen is niet alleen van de Hoogduitsche en de Fransche handschriften van den *Malegijs* (*Maugis*), maar zelfs van al de bestaande Middelnederlandsche fragmenten, ook dat van Munchen, door prof. ten Brink onlangs vermeld, en hetwelk, zonderling genoeg, eenen « droom » (*Madoc's droom?*) behelst. Derhalve heeft hij nu de middelen in de hand om eene volledige en critische uitgave van al de Malegijsfragmenten, met vergelijking der verschillige teksten, voor de pers gereed te maken. Hij vraagt om deze uitgave te mogen verrijken met eenige *fac-similés* der bedoelde fragmenten. — De Academie willigt dit verzoek in.

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur : *Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts*, N° 9-10.

Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 40e deel in-8°.

Door den heer STALLAERT, werkend lid der Academie : *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen.* 4e aflev.

Door den heer AM. DE VOS, werkend lid der Academie : *Het verraad van Hoorde.*

Door den heer M. DE VRIES : *Woordenboek der Nederlandsche taal*, derde reeks, elfde aflevering.

Door den heer IGNAAS DE COUSSEMAKER, buitenlandsch eerelid der Academie, het door hem uitgegevene Vlaamsche *Livre de raison de Nicolas van Pradelles* (1564-1637).

Door den heer JAMES WEALE : *Hans Memlinc, zijn leven en zijne schilderwerken.*

Door den heer VAN BASTELAER, het 4e deel zijner *Mémoires archéologiques.*

Door den *Vlaamschen Broederbond*, te Brugge :

Bekroonde dichtstukken in de letterkundige prijskampen uitgeschreven door den *Vlaamschen Broederbond*, te Brugge, in de jaren 1879, 1880 en 1883.

Hendrik Conscience's Leven en Werken, door prof. Nelis.

Teleurgestelde hoogmoed. Blijspel in drij bedrijven, door Hendrik Verwaetermeulen.

Op het 25-jarig bestaan van den Vlaamschen Broederbond, letterkundige vereeniging te Brugge. Brugge, in-folio-plano.

Door den heer G. CROMBEZ, uitgever te St.-Nicolaas : 350 *jarig Jubelfeest der Rederijkkamer de Goudbloem, van St.-Nikolaas*, 1536-1886, door P.-W. BEVEL.

Adressenboek der stad St.-Nikolaas en der Besturen van het Land van Waas. 3e uitgaaf (1887.)

De bestendige Secretaris deelt mede, dat al de nieuwbenoemde Leden het lidmaatschap hebben aanvaard, onder betuiging van dank voor de hun vereerende onderscheiding, en van hoogachting voor de instelling. Hij geeft lezing van den brief des hoog-

leeraars MATTHIJS DE VRIES aan de Vlaamsche Academie, in antwoord op het hem gezonden bericht zijner benoeming. — De vergadering, na deze lezing met belangstelling aanhoord te hebben, besluit dat de brief van den heer de Vries na het verslag der huidige zitting gedrukt zal worden.

Door den heer bestuurder wordt lezing gegeven van den brief, hem door dr. G. Wencker, uit Marburg, onder dagteekening van 20 November, toegezonden. Een uittreksel van dit schrijven zal eveneens in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen worden.

De Academie stelt de gewone maandelijksche vergadering vast op den 27 December, te 2 uren, en de openbare plechtige zitting op den 29 December, te 2 1/2 uren.

Lezing wordt gedaan van de verslagen der keurraden voor de wedstrijden van het loopende jaar.

EERSTE PRIJSVRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

« *Men vraagt eene verhandeling over de verbinding der volzinnen in het Gotisch. De schrijver zal niet alleen de verschillende wijzen van samenvoeging aanduiden, maar ook het gebruik der tempora en modi in den bijzin onderzoeken en de gevallen aangeven, waarin een bijzin door den infinitief of het participium vervangen wordt.* «

Verslag van den heer L. ROERSCH,

eersten verslaggever.

Niet min dan vijf verhandelingen zijn ons in antwoord op de eerste vraag toegezonden. Zij dragen de volgende kenspreuken :

Nr 1. *Vulfila was, voor zoover wij weten, de eerste die Germaansch proza schreef.*

Nr 2. *Ni vaiht ist gahulith, thatei ni andhuljaidau.* Math. 10, 26.

Nr 3. *Ni thatei ju andnemjau.*

Nr 4. *Die Sprache fliesst nicht aus der Grammatik, sondern die Grammatik aus der Sprache.*

Nr 5. *Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.* Ovidius.

Na eene korte inleiding behandelt Nr 2, in zes hoofdstukken, « het gebruik der tijden, het gebruik der wijzen, het gebruik der deelwoorden, de plaats der woorden in den zin, de verbinding der zinnen, de verkorting der bijzinnen door het deelwoord of door den infinitief ».

Van deze zes hoofdstukken kunnen slechts de twee laatste als antwoord op de gestelde vraag beschouwd worden. Zij beslaan acht bladzijden van de twee-en-twintig, waarin de geheele verhandeling bevat is; de Schrijver heeft zijne stof niet uitvoerig genoeg bewerkt en hierom dunkt het ons onnoodig zijne verhandeling verder in aanmerking te nemen.

Nr 3 heeft zijn onderwerp breeder uitgevoerd; zijne verhandeling vult 145 bladzijden in-4°. Zij is verdeeld in drie hoofdstukken : « Over de ver-

binding der volzinnen; Over de gevallen, waarin de bijzin vervangen wordt door het participium of den infinitief; over het gebruik der modi en tempora in den bijzin. » Zooals men ziet, heeft de Schrijver de verbinding der zinnen en het gebruik der wijzen en tijden in den bijzin afzonderlijk behandeld. Hij was hiertoe genoodzaakt door de inrichting, die hij aan zijn eerste hoofdstuk gegeven had. Als beginsel van indeeling neemt hij niet de innerlijke natuur van het zinsverband, noch de verhouding waarin de samengestelde zinnen tot elkander kunnen staan, maar den uiterlijken vorm der woorden, die tot verbinding dienen. Als zoodanig geeft hij aan voegwoorden, bijwoorden en voornaamwoorden, en wijl nu al de voegwoorden als voegwoorden gelijk staan, heeft hij ze niet anders weten te rangschikken dan naar de plaats, door de beginletter in het alphabet genomen. Hij komt dus tot eene bloote opsomming, zooals men die in alle woordenboeken aantreft, maar welke weinig geschikt is om den aard van het zinsverband te leeren onderscheiden.

Hierbij komt nog dat de beteekenis der voegwoorden niet altijd juist is opgegeven. *Ak*, bijvoorbeeld, beteekent volgens hem *want*, zoowel als *maar*. Om den zin van *want* te staven, verwijst hij naar Ephes. 2, 10; doch hij bemerkt niet dat op deze plaats, evenals Joh. 16, 27, eene tegenstelling tusschen de verbonden zinnen bestaat, en dat bijgevolg de beteekenis van *want* slechts schijnbaar aan de partikel *ak* behoort.

Bijzonder gebrekkig is het gedeelte over de verbindende voornaamwoorden. De Schrijver bepaalt zich hier ook bij eene enkele opnoeming en verklaart dat over het gebruik dier voornaamwoorden nog veel te zeggen zou zijn, doch dat « verder in bijzonderheden daaromtrent te treden zou wezen buiten de perken te gaan, waarin eene verhandeling der volzinnen in het Gotisch blijven moet. »

Schrijver van N° 3 heeft, naar ons inzien, de gestelde vraag niet juist begrepen, en hieraan zal het wel toe te schrijven zijn dat zijn arbeid geene voldoende vruchten heeft voortgebracht.

N° 5 is op den bepaalden dag onvoltooid ingezonden. Het bij tijds ontvangen gedeelte bevat V en 144 bladzijden in-4° : « Voorbemerkingen I-V. Eerste hoofdstuk. Bijschikking (bl. 1-48). Tweede hoofdstuk. Onderschikking, zelfstandige zinnen (bl. 49-92). Hoedanigheidszin (93-105). Bijwoordelijke bijzinnen : Bijzin van plaats (106-109). Bijzin van tijd (109-122). Oorzakelijke bijzinnen (123-128). Bijzinnen van gevolg (128-131). Bijzinnen van vergelijking (132-144). » Het ontbrekend gedeelte is den 13 November, dus dertien dagen te laat, door den bestendigen Secretaris ontvangen. Het behelst in 68 bladzijden : « de doelzinnen (bl. 147-149); de zinnen van toegeving (bl. 149-152); de voorwaardelijke zinnen (bl. 152-171). Hoofdstuk III. Deelwoord (bl. 172-184). Hoofdstuk IV. Infinitief (185-213). »

Bijna een derde der geheele verhandeling is

dus na den voorgeschreven dag ontvangen en moet, volgens art. 33 van ons reglement, uit den wedstrijd gesloten blijven. Wij hebben alzoo slechts de 154 eerste bladzijden te beoordeelen.

De verdeeling der stof is die, welke door de meeste spraakleeraars voor den samengestelden zin wordt aangenomen. De Schrijver onderzoekt de zinnen volgens hunne betrekkingen, geeft bij ieder soort nauwkeurig den aard van samenvoeging aan, en bepaalt even zorgvuldig den invloed der verbinding op het gebied van tijd en wijze. Zijne verhandeling getuigt niet alleen van belezenheid, maar ook van zelfstandigen arbeid; de opsteller heeft zich geene moeite gespaard om alle gevallen in den tekst op te zoeken en voor ieder punt alle of de voornaamste plaatsen aan te teekenen. In volledigheid overtreft hij al zijne mededingers. Maar indien hij meer bouwstoffen vergaderd heeft, is het hem evenwel niet gelukt deze tot een geheel te verwerken. Hij klimt zelden op tot het beginsel der daadzaken; vraagt bijna nooit naar den eersten zin der voegwoorden, en weet dus weinig rekenschap te geven van hun gebruik en hunne beteekenis.

De tijd schijnt hem ook ontbroken te hebben om voor zijne gedachte altijd de gepaste uitdrukking te vinden. Wij lezen b. v. bl. 55 « in de onrechtstreeksche rede staan de werkwoorden van zinnelijke waarneming, enz. »; bl. 97 « hier hebben wij de anaphora of overgang van de naast elkander plaatsing der zinnen, welke bij de wieg der

spraakleer moet hebben plaats gegrepen, naar de onderschikking, door middel van het betrekkelijk voornaamwoord. » Maar indien ook deze bladzijden, onder alle opzichten, volmaakt waren, bleef hun nog dit gebrek aankleven, dat zij de vraag niet in haar geheel beantwoorden; de prijs zou hun dus moeilijk kunnen toegewezen worden. De Schrijver verdient evenwel eene eervolle melding; hij is wel ervaren in de Gotische taalkunde; hij heeft de grondvesten zijner studie breed aangelegd en blijken gegeven van buitengewone vlijt.

N° 1 en N° 4 hebben ongeveer denzelfden omvang. N° 1 beslaat 165 bladzijden in-4°; N° 4, 88 bladzijden in-folio. De indeeling is in het algemeen dezelfde als bij N° 5. In N° 1 treft men enkele afwijkingen aan; hij behandelt b. v. de bijschikkende causale voegwoorden bij de onderschikkende. Voor sommige zinnen heeft hij andere benamingen; de zelfstandige zinnen heet hij, wel te recht, naamvalszinnen.

Beide zijn minder uitgebreid dan N° 5. Het hoofdstuk der bijschikking bedraagt bij hen dertig bladzijden, bij N° 5 acht en veertig, uitbreiding die evenwel niet immer ten voordeele van N° 5 is uitgevallen, daar de Schrijver, uit vrees van niets te verzuimen, veelal punten behandelt die niet tot het onderwerp behooren, b. v. *jah,* in den zin van *ook, zelfs; jah ni en niet* versterkt door eene tweede ontkenning enz.

Met elkander onder dit oogpunt vergeleken is N° 1 op de meeste plaatsen vollediger dan N° 4. Soms heeft deze wel het onderwerp breedvoeriger

behandeld, doch zijn meerdere rijkdom bepaalt zich gewoonlijk tot de voorbeelden of tot ontwikkeling van hetgeen N° 1 in korte woorden uitdrukt.

Bij beiden stoot men hier en daar op eene onnauwkeurigheid. Zoo leest men in N° 1, bl. 97: « Ter uitdrukking van het « waar » dient *parei*, voorafgegaan door een substantief of door *paruh* », in plaats van : of gevolgd door *paruh*. N° 4 verwart soms voeg- en bijwoorden : hij geeft aan als voorbeeld van *jah*, voegwoord, Math. V 39, waar *jah* bijwoord is. Dezelfde opmerking betreft Marc. XI, 13 voor de beteekenis van *ni* en voor de vraagpartikel *uh*, die bl. 12 als voegwoord wordt beschouwd : « In uitsluitende vragen, leest men daar, staat in het eerste deel geen voegwoord, tenzij *uh*; — is nochtans de vraag ontkennend, dan vindt men *ibai*. » *Is de vraag ontkennend*, is insgelijks onjuist voor : « wordt er een ontkennend antwoord verwacht. » Op bl. 16 beweert N° 4, dat in de onderwerpszinnen de zinsverbinding bewerkt wordt door *ei*, *gewoonlijk met de aantoonende wijs*. » Uit de aangehaalde plaatsen blijkt integendeel dat de optatief talrijker voorkomt.

Doch wij mogen gerust hier de bekende spreuk van Horatius toepassen : *ubi plura nitent, non ego paucis offendar maculis*. In Nr 4 valt meer te prijzen dan te laken; het is een verdienstelijk werk. De Schrijver is geheel op de hoogte der wetenschap; geene verhandeling over Gotische syntaxis heeft hij ongelezen gelaten, en de vrucht van eigen onderzoek voegende bij hetgeen door

anderen gevonden was, heeft hij de vraag op voldoende wijze opgelost.

Wij geven evenwel de voorkeur aan N° 1. Deze verhandeling alleen maakt een geheel uit, waarvan de verschillende deelen innig samenhangen en waarin het afzonderlijke onder algemeene begrippen gebracht is. Men vindt hier niet eene dorre opsomming van feiten, maar eene wel beredeneerde aaneenschakeling van beginselen en gevolgen.

N° 4, bij voorbeeld, bepaalt zich met te zeggen dat het redengevend zinsverband uitgedrukt wordt door : a) *unte*, b) *auk*, *raihtis*, *allis*, c) *nu* en de verdubbelde vorm *nunu*, d) *þanuh* en *þan*. N° 5 treedt in bijzonderheden over het gebruik. Bij N° 1 wordt het onderscheid van beteekenis niet alleen aangeduid, maar ook opgehelderd. « *Unte*, zegt hij, beteekent eigenlijk *zoolang als*, *zoolang tot*. In die beteekenis zullen wij het bij de tijdbepalende zinnen aantreffen. Evenals *nu* (zie § 19) van tijdbepalend bijwoord een gevolgaanduidend voegwoord wordt, zoo vloeit ook hier uit de tijdbepalende verbinding de redengevende; het gaat daarmee als met het Nederlandsch *nu*, in een zin als : *nu hij het zegt*, *geloof ik het*, of zooals met het Nederlandsch *dewijl*, dat oorspronkelijk ook tijdbepalend is. » Dan zegt hij verder : « Uit zinnen, waarin *auk* en *unte* onmiddellijk op elkander volgen, blijkt het onderscheid dezer beide; *auk* namelijk geeft eene ophelderende reden. » (Volgt als bewijs Luc. VIII, 28, 29; en Kor.

XII, 14). « Deze verklarende (explicatieve) beteekenis maakt dat *auk* gebruikt wordt

a) in tusschenzinnen

b) in aanhalingen, en

c) bij toelichtende voorbeelden. »

(Volgen drie plaatsen tot steuning van het eerste gebruik, en twee als bewijs voor het tweede en het derde.)

« *Allis* is eigenlijk genit. sing. van *alls* = *in het geheel*, *omnino*, bijv. Matth. V, 34, *appan ik qipa izvis ni svaran allis.*

« Den overgang van beteekenis uit die van een bijwoord tot die van een voegwoord toont 1 Kor. XV, 29 (— volgt de tekst —).

« Overeenkomstig met zijne oorspronkelijke beteekenis leidt *allis* eene samenvattende, dikwijls eene spreukmatige gedachte in. » (Volgen zes voorbeelden).

N° 4 verwaarloost al te dikwijls de verhouding aan te duiden, die tusschen de Gotische bijbelvertaling en het Grieksche originaal of de Latijnsche Itala bestaat. N° 1 verliest dit nooit uit het oog en geeft hierover nauwkeurige inlichtingen. Het volgende strekke tot voorbeeld : « In den regel, zegt de Schrijver bl. 19, dient *ip* ter vertaling van δέ, als tegenstelling van μέν. Enkel in het evangelie van Johannes vinden wij *ip* gebruikt ter vertaling van οὖν, welk voegwoord evenwel in het N. T. niet slechts de beteekenis van *alzoo*, *derhalve* heeft, doch vaak aldaar den inhoud der zinnen met elkaar in zwakke tegenstelling brengt, met de beteekenis

van het Nederlandsch *nu*. Trouwens op al die plaatsen geeft het Latijn *autem*. Derhalve verloochent *ip* zijne adversatieve beteekenis nergens. » Bemerkingen van dien aard vindt men noch in N° 4, noch in N° 5, die overigens meer dan N° 4 het Gotisch met het Grieksch vergeleken heeft.

Naar ons inzien is de eerste vraag het best door N° 1 beantwoord geworden. Op zich zelve beschouwd vormt deze verhandeling eene grondige bijdrage tot de kennis van een wichtig deel der Gotische syntaxis; zij verdient door den druk verspreid te worden, en wij verzoeken de Academie haar met den prijs te willen vereeren.

Om het lezen ook voor diegenen nuttig te maken, die het Gotisch minder machtig zijn, zou de schrijver wel doen eene vertaling bij de aangehaalde teksten te voegen. Hij zou ook de waarde van zijn werk vermeerderen met in een bijvoegsel de paragraphen over den voorwerpszin eenigszins uit te breiden. Wij zagen gaarne al de werkwoorden, die eenen voorwerpszin regeeren, niet alleen in klassen of soorten verdeeld, maar ook elk afzonderlijk vermeld, en bij ieder de voorkomende constructies — voegwoord, infinitief of deelwoord — nauwkeurig aangegeven.

Verslag van den heer P. WILLEMS,

tweeden verslaggever.

Ons geleerd medelid, Dr Roersch, heeft in zijn zoo beredeneerd verslag den omvang en het

plan der vijf ingezonden verhandelingen breedvoerig beschreven.

Wat N. 2 en N. 3 betreft, deel ik volkomen in zijn gevoelen, dat deze antwoorden geene aanspraak kunnen maken op den prijs. Onnoodig derhalve er verder over te spreken.

De drie overblijvende verhandelingen getuigen, zooals de heer Roersch het zeide, van bedrevenheid in de Gotische taal en van naarstige bewerking. Het plan is ongeveer op dezelfde wijze opgevat. N. 4 is het minst, n. 5 het meest uitgebreid.

Bij n° 1 vermis ik de aanduiding der benuttigde bronnen, die bij N° 4 en N° 5 talrijk zijn opgegeven. N° 1 opent elk hoofdstuk en elke paragraaf met eene juiste beschrijving van de spraakkundige termen, en hij geeft aldus aan den lezer een algemeen en helder begrip van hetgeen verder omstandig wordt uitgevoerd. Hoewel deze inleidingen meer tot de algemeene spraakwetenschap dan tot de eigenlijke Gotische taalstudie behooren (en dit is waarschijnlijk de reden waarom de andere mededingers er zich van hebben onthouden), brengen zij nochtans veel bij tot de klaarheid en bondigheid der behandeling. Schrijver van N° 1 legt ook bij de Gotische voegwoorden en bijwoordelijke uitdrukkingen de oorspronkelijke beteekenis en afgeleide beteekenissen uit, hetgeen allernuttigst is om de juiste beteekenis der verbindingen wel te verstaan, en bij de

andere mededingers vaak uit het oog is verloren. Bijzonder uitgebreid zijn de hoofdstukken over de betrekkelijke en de bijwoordelijke zinnen, veel zwakker die over de naamvalszinnen en bijzonder over de onbepaalde wijs. Taal en stijl zijn zeer wel verzorgd.

Indien, zooals ik kom te zeggen, in meerdere punten N° 1 boven zijne mededingers staat, zijn er andere punten waarin de verhandeling van N° 5 de voorkeur verdient. « In volledigheid, zegt de eerste Verslaggever, overtreft hij al zijne mededingers ; maar, voegt hij er bij, indien hij meer bouwstoffen vergaderd heeft, is het hem evenwel niet gelukt deze tot een geheel te verwerken. » Deze meening kan ik niet volstrekt goedkeuren. In de ontleding van het *gebruik* der Gotische taal (en dit was toch het hoofdpunt der vraag) is hij dieper doorgedrongen dan N° 1. De samengestelde zin, de naamvals- of zelfstandige zin, de bijwoordelijke zin, de infinitief, en bij elke paragraaf, de vraag over het gebruik der tijden en der wijzen, dit alles is door hem vollediger behandeld dan door N° 1. Maar, evenals de tijd hem ontbroken heeft de volledige verhandeling vóór 1 November in te zenden (144 bladz. of 2/3 werden den 31 October ontvangen, 1/3 of ongeveer 70 bl. den 12 November), zoo ook ontbrak hem waarschijnlijk de tijd om taal en stijl nog eens nauwkeurig na te zien.

N° 4, hoewel van vlijt en kennis getuigende,

schijnt mij in innerlijke waarde en bewerking verre beneden N° 1 en N° 5 te staan. In het algemeen vinden wij er meer opsommingen van voorbeelden dan beredeneerde regels en onderverdeelingen, zooals in N° 1 en N° 5.

Zooals hooger gebleken is, zijn van N° 5 máár 144 bladz. op het bij de uitgeloofde vragen bepaalde tijdstip binnengekomen. Een derde ongeveer kwam slechts den 12 November te Gent aan. Moet het werk daarom uit den prijskamp worden gesloten? Zulks is mijn gevoelen niet; want, vóóreerst, werd het grootste en belangrijkste gedeelte op den gestelden tijd ingezonden; ten tweede, mag de Academie voor dezen eersten prijskamp, waarvoor een zoo korte tijd den mededingers werd vergund, zoo streng het punt der tijdsbepaling niet toepassen. Indien N° 1 niet mededong, zou ik geenszins aarzelen aan N° 5 den prijs toe te kennen, wijl, volgens mijn gevoelen, de 144 tijdig ingezonden bladzijden meer waarde hebben dan het volledig werk van N° 4. Maar, wijl N° 1 ofwel N° 5 overtreft of ten minste op gelijken voet gesteld moet worden, en de Schrijver van N° 1 de tijdsvoorwaarden van den prijskamp stipt heeft nagevolgd, sluit ik mij aan bij het voorstel van den eersten Verslaggever, namelijk den prijs toe te kennen aan N° 1, en zijne verhandeling te drukken, onder voorbehoud der aanmerkingen gemaakt door Dr Roersch.

Evenwel zou ik het betreuren, zoo de Schrij

vers der twee andere verhandelingen, bijzonder die van N° 5, niet eene eervolle erkenning ontvingen voor de verdiensten hunner bijdragen, en ik stel derhalve voor aan N° 5 eenen eersten, aan N° 4 eenen tweeden metalen eerepenning te verleenen.

Verslag van den heer GUIDO GEZELLE,

derden verslaggever.

Daar zijn *vier voltooide* antwoorden, *binnen den bepaalden tijd,* door den heer Bestendigen Secretaris ontvangen, te weten : N° 1, 2, 3, 4. (z. *Verslag van den heer Roersch*).

De Schrijvers van N° 1, 2, 3, 4 alleen zijn, volgens mij, in bezit van het recht om meê te dingen, en te eischen dat hunne werken beoordeeld worden door de Academie.

Dit hun recht zou, naar mijnen zin, miskend en gekrenkt zijn, ware 't dat de Academie het werk als meêdingend aanveerde van iemand (N° 5) die, op 29 Oct., bll. V. 144, op 13 Nov. (12 dagen buiten tijd) bll. 145-213 van zijn werk aan den bestendigen Secretaris liet geworden.

Den bepaalden tijd (tot en met den 29 Oct.), heeft immers de schrijver van N° 5, neffens de anderen, gebruikt om zijne eerste 144 bll. behoorlijk op te maken, te herzien en te verbeteren, het inzicht misschien wel hebbende van later 12 door

hem bijgevoegde dagen aan zijne 67 overige bll. te besteden, en toch meê te dingen. Hadden de schrijvers van N° 1, 2, 3, 4 ook over 12 dagen buiten den bepaalden tijd durven of kunnen beschikken, misschien ware hun werk vollédiger en teenemaal vrij van zekere ingeslopene en niet bemerkte *lapsus calami*.

Wegens de vier alleen (volgens mij) wettelijk meêdingende werken denke ik, zoöals de heeren *Roersch* en *Willems* bewijzen in hunne verslagen, dat N° 2 en N° 3 « geene aanspraak kunnen maken op den prijs ».

Blijft N° 1 en N° 4.

De verhandeling N° 4 schijnt de vrucht van taaien arbeid; « zij is inderdaad het verdienstelijk werk, » van een die, geheel op de hoogte zijnde der wetenschap, eigen onderzoek wist te voegen bij uitgebreide belezendheid. Dat geve ik den heer Roersch volkomen toe.

De schrijver van N° 1 schijnt gemakkelijker schier zonder arbeid, tot eenen gelijken uitslag gekomen te zijn. Zijne verhandeling blijkt mij als van iemand die *sedert jaren* wel te huis is in 't Gotisch en in meer andere, zoo doode als levende talen.

Ik achte het werk van N° 1 gelijker weerden tegenover dat van N° 4. Nochtans, eer de twee eerste heeren Verslaggevers aan N° 1 of N° 4 den voorkeur geven, gelieve 't hun te bemerken :

Ten eersten, dat N° 1 talrijkere onnauwkeu-

righheden begaan heeft als degene, die het eerste verslag vermeldt; B. V. (bl. 29) : Het is onnauwte zeggen dat *daarop* de *letterlijke* vertalinge zij van *thanuh*, daarop *(op dat)* of daarop *(na dat)*, 't is gelijk welk van beiden schrijver bedoelt; *thanuh* is *letterlijk* onvertaalbaar in 't Nederlandsch. Het Grieksche τοτε en het Latijnsche *tumque* kunnen eenigszins als *letterlijke* vertalingen van 't Gotische *thanuh* gelden.

Ten tweeden, N° 1 vergelijkt zeer dikwijls het Gotisch met het oorspronkelijk Grieksch en met het Latijn der *Itala;* zeer zelden, en dan nog niet altijd nauwkeurig, vergelijkt hij 't Gotisch met het Neerlandsch, en hij verwaarloost teenemaal sommige der menigvuldige Gotische voegwoorden, die in de Nederlandsche taal nog eenigszins vertegenwoordigd zijn, bij middel het Neerlandsch, verstaanbaar te maken. Het Fransch *puisque* en het Engelsch *till* (bl. 101) komen hem wel te passe; waarom niet, B. V. bij *ith* (bl. 18), het Neerl. *ed-*, in *ederiken*, Kiliaan *Huerikken*, *edmaal* of *etmaal*, *edgroen* of *etgroen?* Waarom bij 't Gotische *unte* (bl. 85) niet het Neerl. *ont*, *onte*, *unte* vermeld? Waarom bij *raihtis* alleenlijk het hoedanigheidswoord *recht* en niet de voegwoorden *rechts*, en *maar rechts?*

Bezit de schrijver van N° 1 maar Grieksche, Latijnsche, Engelsche taalgeleerdheid, en kent hij die Neerlandsche woorden niet, *L. Diefenbach*, *(Vergleichendes Wörterbuch der germ. Sprachen)*

die hem van zoo grooten dienst was, zou ze hem gemakkelijk ter hand gedaan hebben.

Ten derden, de stijl van N° 1 laat hier en daar te wenschen, als, om maar één voorbeeld aan te halen, z. op bl. 114, den kwalijk luidenden volzin, die eindigt met « *evenwel ook wel weg.* » Enz.

Mijn oordeel is dat de schrijver van N° 1 en de schrijver van N° 4 den uitgeloofden prijs verdienen. Wie van beiden hem best verdient, late ik liever beslissen door mijne zeer geleerde Mederechers en door de Academie.

TWEEDE PRIJSVRAAG.

Middelnederlandsche letterkunde.

« *Men vraagt eene stelselmatige lijst van al de uitgaven van Middelnederlandsche werken en van de studiën over Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, verschenen hetzij afzonderlijk, hetzij in uitgaven van geleerde Genootschappen, Tijdschriften enz.* »

Verslag van den heer P. WILLEMS,

eersten verslaggever.

Onnoodig is het uit te weiden over het doel, dat de Academie beoogde bij het stellen dezer

vraag. Sedert eene halve eeuw verschenen in Noord en Zuid en in Duitschland menige verhandelingen en uitgaven op het gebied van Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. Men begrijpt derhalve dat de bibliographische lijsten, over meer dan twintig jaren opgesteld, thans niet meer voldoende zijn. En nochtans, tenzij men de beoefenaars van het Middelnederlandsch dwinge aan langdurige opzoekingen kostbaren tijd te verspillen, is er geen werkmiddel dat hun zoo onmisbaar is als dusdanige Bibliographie.

Met voldoening mogen wij het gunstig onthaal aanstippen dat de tweede prijsvraag ontving. Niet min dan vier antwoorden zijn ingekomen; en, hoewel van ongelijke waarde, getuigen zij alle vier van naarstige opzoekingen en grondige bibliographische kennissen.

De twee hoofdvereischten, die gevergd worden om aan de prijsvraag te voldoen, zijn volledigheid en gepaste rangschikking, zoodat de beoefenaar der Middelnederlandsche letterkunde, bij het bestudeeren eener quaestie en van een' schrijver, in de Bibliographie vermeld vinde al hetgeen over die questie of over dien schrijver gedrukt is.

Het is met het oog op die twee hoofdvereischten dat wij de vier mededingende antwoorden zullen beoordeelen.

N° 1 draagt de kenspreuk : *Hier es over ghepijnt langhe stonde* : 273 bladzijden in folio. Het behelst 1,090 hoofdnummers, maar bij elk

gedicht of prozawerk zijn de verschillende uitgaven en studiën in ondergeschikte nummers vermeld. Zoo beloopt het gezamenlijk getal nummers tot ongeveer 2,600. Het plan is volgenderwijze aangelegd :

VOORREDE.

A. *Taalkunde.*

Inleiding. — Geschiedenis. — Spraakleer. — Versbouw. — Glossen, Woorden, Woordverklaring en Tekstcritiek. — Woordenboeken.

B. *Letterkunde.*

a) Inleiding. Geschiedenis.

b) Levensbeschrijvingen van Middeleeuwsche dichters en prozaschrijvers.

c) Bibliographie en Handschriften.

d) Tekstuitgaven en critiek.

I. Verzamelingen. — II. Bloemlezingen. — III. Germaansche sagen. — IV. Classieke romans. — V. Frankische romans. — VI. Britsche romans. — VII. Oostersche romans. — VIII. Dierfabel en dierenepos. — IX. Geestelijke gedichten. — X. Jacob van Maerlant. — XI. Berijmde geschiedschrijving. — XII. Didactische Poezie, inzonderheid Jacob van Maerlants school. — XIII. Boerden, Sproken, Verhalen, *a*) van bekende *b*) van onbekende dichters. — XIV. Liederen. Inleiding. Verzamelingen. Geestelijke Liederen. Gebeden. Wereldsche Liederen. — XV. Dramatische Poezie. Inleiding. Verzamelingen. Kerkelijk Drama. We-

reldlijk Drama. Samenspraken. — XVI. Proza. — Verzamelingen. — Vertalingen van Bijbelboeken. — Leven van Jezus. — Stichtelijke Geschriften. — Legenden. — Levens van Heiligen. *a*) Verzamelingen *b*) Maria-legenden *c*) Levens van Heiligen. — Sermoenen. — Spreuken. — Kronieken. — Reisbeschrijvingen en geschriften over natuurwetenschap. — Volksletterkunde.

Alphabetische register.

Nr 2 heeft tot kenspreuk :

Mijn werk en was geen spel
Maar lastig was 't als mijnwerk.

Het bestaat uit eene inleiding en ongeveer 3,000 afzonderlijke bulletijns, waarvan elk een nummer bevat.

De afdeelingen zijn de volgende :

I. Ridderromans. II. Boerden, sproken, allegorische gedichten enz. III. Leerdichten. IV. Rijmkronieken. V. Geestelijke gedichten (Legenden, enz.) VI. Dramatische poezie. VII. Wereldsche Liederen. VIII. Geestelijke Liederen en Gebeden. IX. Fabels. X. Prozawerken van godsdienstigen en zedeleerenden inhoud. XI. Prozawerken van historischen en wetenschappelijken inhoud. XII. Wettelijke oorkonden. XIII. Letterkunde *a*. Geschiedenis *b*. Studiën. XIV. Taalkunde. XV. Bloemlezingen. — Aanhang. Handschriften. A. Verzen. B. Proza.

No 3 heeft tot kenspreuk : *De Vlaming heeft*

geen taal!? — Het behelst 131 bladzijden in-folio en ongeveer 1,300 nummers.

Ziehier de onderverdeeling :

Nevelingen-Lied. — Reinaert de Vos. — Jacob van Maerlant. — Melis Stoke. — Jan van Heelu. — Lodewijk van Velthem. — Jan van Boendale. — Willem van Hillegaersberch. — Diederic van Assenede. — Mindere Dichters en prozaschrijvers. — Berichten omtrent Dichters en prozaschrijvers. — Geschiedenis-Verzamelingen. Tekstuitgaven en critiek. — Godsdienstige stukken. — Tooneel. — Volksliederen. — Rijmspreuken. — Ordonnantiën, keuren, privilegiën enz. — Naamlooze fragmenten. — Gemengde stukken.

N° 4, eindelijk, draagt de kenspreuk : *tEn wert nije meester gheboren*, en beslaat 157 bladzijden in 4° met ongeveer 1,600 nummers.

De inhoud is de volgende :

Bibliographie.

A. — *Taalkundig gedeelte.*

1. Lexicographieën. — 2. Spraakkunsten. — 3. Verspreide taalkundige opstellen. I. Van algemeenen aard. II. Vormleer. A. Klankleer, gramm. figuren. B. Rededeelen. 1. Buiging der naamwoorden. 2. Telwoorden. 3. Werkwoorden. 4. Bijwoorden, voorzetsels. Voegwoorden. C. Woordvorming. 1. Afleiding der subst. en adject. *a*) door achtervoegsels *b*) door voorvoegsels. III. Syntaxis.

4. Losse studiën, beteekenis, afleiding van woorden en tekstcritiek rakende. 5. Tekstcritiek.

B. *Letterkundig gedeelte.*

I. Letterkundige Geschiedenis. A. Handboeken en Bloemlezingen. B. Afzonderlijke studiën. Opstellen in tijdschriften van algemeenen aard.

II. Uitgaven.

A. Tijdschriften en verzamelwerken. B. Afzonderlijke uitgaven : 1. Romans. 2. Boerden en sproken. 3. Dierenepos en Dierfabel. 4. Geschiedbeschrijving. 5. Geestelijke poëzie en proza. 6. Didactische poëzie en proza. 7. Het Lied. 8. Dramatische poezie. — De acht laatste afdeelingen zijn nog onderverdeeld in *a*) Bronnen en algemeene litteratuur. *b*) Tekstuitgaven.

Uit het voorgaande blijkt, dat, wat de volledigheid betreft, N° 3 en 4 van veel minderen omvang zijn dan N° 1 en 2. N° 3 bijzonder is zeer onvolledig. De mededinger bekent dat de tijd hem ontbroken heeft om de vraag volledig te beantwoorden. Van taalkunde is er geen spraak, en het plan des Opstellers beantwoordt niet aan den huidigen toestand der wetenschap. — N° 4 is omvangrijker dan N° 3. Het taalkundig gedeelte is bijzonder bewerkt, en onder alle mededingers, het doelmatigste gerangschikt. Maar dezelfde lof kan niet gegeven worden aan het letterkundig gedeelte, verreweg het uitgebreidste der prijsvraag. Onder dit opzicht staat N° 4 verre beneden N° 1.

Wat het getal nummers aangaat, zijn N° 1 en 2 ongeveer even uitgebreid, maar tusschen de bewerking der beide lijsten bestaat er een zeer groot verschil.

N° 2 geeft slechts hoofdverdeelingen aan, die gepaster zouden kunnen gerangschikt worden. De onderverdeelingen zijn niet gemaakt : elke hoofdverdeeling vereenigt eene lijst van nummers, alphabetisch gerangschikt, nu eens naar den naam des schrijvers, dan naar den naam des uitgevers. Men bespeurt seffens dat de mededinger den tijd niet gehad heeft de laatste hand aan zijn werk te slaan.

N° 1, integendeel, is meesterlijk bewerkt. Het is een werk waarover de Schrijver, zooals hij zegt, lange jaren heeft *gepijnd*. Het algemeen plan, de hoofdafdeelingen, de onderafdeelingen, elk nummer in het bijzonder, alles is even wel aangelegd en uitgevoerd. Slechts enkele opmerkingen zal ik mij veroorloven te maken.

Het gedeelte, dat over de taalkunde handelt, zou ik verlangen wat te meer zien uitgebreid, en bewerkt volgens het plan gevolgd door N° 4. Bij de werken over wetenschappen is er geen spraak van geneeskundige werken. Zoo staat de naam van Yperman niet in de Bibliographie. De Opsteller zegt in zijne voorrede : « Verder heb ik gemeend mij te mogen bepalen tot alles wat de eigenlijk gezegde *letterkunde*, de *fraaie letteren* aangaat, en daarom heb ik alles wat ik vond en voorloopig aanteekende, met betrekking tot datgene wat niet daaronder gerekend wordt, zooals Rechtsgeleerdheid, Charters, Oorkonden, Aflaatbrieven enz. onvermeld gelaten. Deze beperking lag in mijn oorspronkelijk plan en ik meende geheel te handelen in de bedoeling der prijs-

vraag, uitgeschreven door de Koninklijke Vlaamsche Academie van Taal- en *Letterkunde* (*niet:* Academie van Wetenschappen), wanneer ik, bij de bewerking dezer bibliographie, die beperking handhaafde. » — Ik kan in deze meening niet volkomen deelen. De geschriften over Rechtsgeleerdheid behooren, mijns dunkens, tot de Letterkunde, en het is onder deze rubriek dat de *Somme rurael* van *Jan Bouteillier* moest worden geplaatst. De Opsteller zet ze onder de *stichtelijke en godsdienstige geschriften* (nº 935). De uitgaven van Jan Bottelgier te Antwerpen, 1503, 1520, 1529, 1542, en 1550 zijn niet vermeld. Ik beken dat Charters, Oorkonden, Keuren, Rekeningen enz. meer een geschiedkundig dan een letterkundig belang opleveren; maar toch is het niet te ontkennen dat deze geschriften voor de Taalkunde van het grootste gewicht zijn, en dat, naar mijn inzien, eene volledige lijst der werken over Middelnederlandsche *Taal-* en Letterkunde ook deze schriften moet bevatten.

Mijn besluit is het volgende : Ik stel voor den prijs van 600 frank toe te kennen aan den Opsteller van Nº 1, en zijn werk te doen drukken. Men zou den Schrijver kunnen verzoeken een hoofdstuk over Charters en Wettelijke oorkonden er bij te voegen, tenzij de Academie verkieze in een volgend jaar eene bijzondere prijsvraag uit te schrijven voor de bibliographie van Charters, privilegiën, rekeningen enz.

Indien mijne medebeoordeelaars van meening waren aan de opstellers van Nº 2 en 4 eene door de

Academie te bepalen aanmoediging, b. v. eenen metalen eerepenning, te verleenen, zou ik zulk voorstel volgaarne bijstemmen.

Verslag van Jhr. N. DE PAUW,

tweeden verslaggever.

Na een grondig onderzoek der vier handschriften op de 2e vraag, verklaar ik mij volkomen bij het verslag van den heer Willems, en de besluitselen daarvan, te voegen.

Verslag van den heer F. VAN DER HAEGHEN,

derden verslaggever.

Aangezien de vier antwoorden, ingezonden op de 2de der door de Koninklijke Vlaamsche Academie voorgestelde prijsvragen, mij eerst den 5n dezer zijn ter hand gekomen, zal de vergadering gemakkelijk kunnen begrijpen dat het mij, nauwelijks drie dagen te mijner beschikking hebbende, niet mogelijk is geweest, ook maar slechts een enkel dier Hss. grondig te onderzoeken. De tijd, welke mij gelaten werd, was zelfs te kort om te doorlezen : een Hs. van 273 bladz. in-folio, een ander van 157 blz. in-4°, een derde van 131 bldz. in-folio, en eindelijk omstreeks 2,500 losse blaadjes.

Het bovenstaande in aanmerking nemende, zal

de vergadering van mij geene doorwrochte studie over het onderwerp verwachten.

Desniettegenstaande is het mij, die aan de behandeling van soortgelijke bescheiden gewoon ben, niet moeilijk geweest de meerdere of mindere waarde der vier mij toegezondene Hss. te bepalen.

Ik aarzel dan ook niet te verklaren, dat de Nrs 1 en 2 ernstig opgevatte en met nauwgezetheid uitgevoerde werken zijn, die op voldoende wijze beantwoorden aan de billijke eischen en verwachtingen der Academie, ook zelfs al zijn ze niet de vruchten van nasporingen, gedaan binnen den tijd, in het programma vastgesteld. De uitschrijving van den prijskamp schijnt voor de samenstellers eene gelegenheid te zijn geweest om partij te trekken van een werk, reeds vóór vele jaren op touw gezet.

N° 1, de kenspreuk dragend : « Hier es over ghepijnt langhe stonde », is inzonderheid merkwaardig omdat het een groot aantal wetenschappelijk gerangschikte titels bevat van artikelen, opgenomen in tijdschriften en verzamelingen. Vooral uit dit oogpunt beschouwd, is het een werk van onschatbare waarde voor den letterkundige.

N° 2 bevat afdeelingen, welke door den bewerker van n° 1 geheel werden verwaarloosd. De « Keuren » b. v., welke gerekend worden te behooren tot de oudste en kostbaarste oorkonden der Nederlandsche taal, alsook de werken van wetenschappelijken aard, zoo nuttig voor de kennis

der in de middeleeuwen gebruikte kunstwoorden, moeten hunne aangewezene plaats hebben in eene bibliographie, waarvan men mag vorderen dat ze alle gegevens bevat ter vergemakkelijking der studie van vergelijkende taal- en letterkunde. De Bewerker van N° 1 zegt echter met betrekking tot deze werken, dat hij gemeend heeft die niet te moeten opnemen. En inderdaad de vraag, zooals die door de Academie werd gesteld, vorderde op geene onbetwistbare wijze de opname dezer stukken.

Bij het uitschrijven dezer prijsvraag stelde de Academie zich voornamelijk ten doel, den letterkundigen een stuk gereedschap ter hand te stellen, dat hun vele moeilijke ende tijdroovende nasporingen zou besparen, moeilijkheden soms onoverkomelijk voor hen, die geene uitgebreide boekerij te hunner beschikking hebben. Men moet derhalve trachten eene bibliographie te verkrijgen zoo volledig als slechts mogelijk is. Aangezien nu N° 2, en ook N° 3, inlichtingen bevatten, niet voorkomende in N° 1, zou ik meenen dat men een hoogst practisch werk zou verrichten wanneer men aan de verschillende antwoorden datgene wilde ontleenen, wat aan het bekroonde mocht ontbreken.

Hoe voortreffelijk ook eene bibliographie, zelfs die over een enkel vak, mag bewerkt zijn, toch blijven er altijd leemten, en ook dan nog wanneer men uitvoering zal hebben gegeven aan mijn voorstel, zal men het bekroonde werk niet anders kunnen beschouwen dan als een eersten

druk, die wel is waar zeer goed zal zijn, maar voorzeker nog niet geheel volledig.

Ik veroorloof mij deze aanmerking te maken na mijne persoonlijke aanteekeningen te hebben geraadpleegd, ten aanzien van enkele artikelen, zonder eenig overleg gekozen. Zoo ontdekte ik b. v. dat twee uitgaven van de *Historie van Karel ende Elegast*, de eene van Hendrik Eckert van Homberg, c. 1520, de andere zonder jaartal, gedrukt door Jan van Ghelen, zijn vergeten. Verder noemt men geene enkele uitgave van den *Sydrac*, alhoewel er ten minste vijf bestaan : die van Leiden, 1495, en die van Antwerpen 1516, 1522, 1540 ende 1564. Een der deelnemers aan den prijskamp noemt de eerste uitgave van den *Seghelijn van Jerusalem* (Delft, Jac. Jacobsz. van der Meer, c. 1484); een ander kent die niet. Hetzelfde geldt voor het dichtwerk : *de Stove*, van Jan van den Dale. De *Rhetoricale wercken* en de andere gedrukte schriften van Ant. de Roovere worden niet genoemd. Ook in de afdeeling « Prozawerken » komen leemten voor, evenzeer als in de afdeeling aan de « Geschiedenis » gewijd. Zoo ontbreekt o. a. *d'Excellente cronike van Vlaenderen*, waarvan een gedeelte door de Roovere werd bewerkt; de reis van Joost van Ghistel enz.

Men zal lichtelijk begrijpen dat het mij, bij gebrek aan tijd, niet mogelijk is geweest mijne onderzoekingen verder uit te strekken. Wanneer

men echter mocht besluiten het bekroonde werk ter perse te leggen, zullen de heer Arnold en ik ons gaarne belasten met de verbetering der drukproeven en met de invoeging van hetgeen mocht blijken te ontbreken.

Na aldus N° 1 met N° 2 te hebben vergeleken, aarzel ik niet als mijn gevoelen uit te spreken, dat de palm der overwinning toekomt aan het Hs. N° 1.

Intusschen veroorloof ik mij nog een tweetal aanmerkingen op het laatstgenoemde werk. 1°. Ten aanzien der algemeene inrichting zou ik de voorkeur geven aan eene alphabetische rangschikking van alle titels, onverschillig tot welke afdeeling die mochten behooren, gevolgd van eene uitgebreide wetenschappelijk ingerichte tafel. Een aantal werken toch kunnen in meerdere afdeelingen geplaatst worden, hetwelk veroorzaakt dat eene wetenschappelijke inrichting dikwerf zeer willekeurig is.

2°. Indien besloten zal worden, in de alphabetische rangschikking de Schrijvers op hunne voornamen te plaatsen, zal het wenschelijk zijn eene verwijzing te maken op hun toenaam. Men herinnert zich niet altijd zoo dadelijk dat de voornaam van De Roovere Antonie is. Het is met de bedoeling het gebruik van het boek te vergemakkelijken en het geheel te doen beantwoorden aan het beoogde doel, dat ik deze beide wijzigingen aan de vergadering voorstel.

DERDE PRIJSVRAAG.

Taalzuivering.

Eene alphabetische lijst opmaken van onnederlandsche of bastaardwoorden, die bij 't volk of in gedrukte schriften meest gebruikt worden; voegende naast elk zulk woord het evenveel beduidend echt Nederlandsch woord, voor zooveel het nog, 't zij in enkele plaatsen, 't zij overal, in levend gebruik te vinden zij.

Verslag van den heer GUIDO GEZELLE,

eersten verslaggever.

De Verslaggever, steller van de derde vraag, had voor doel :

Niet eene geschiedenisse te doen opmaken van de taalzuivering,

Niet eene beschouwing te doen indienen over bastaardwoorden,

Niet eene algemeene lijst van alle bastaardwoorden, benevens vertaling van elk dier woorden in het Nederlandsch, te doen verveerdigen;

Maar wel :

Eene lijst van zulke echt Nederlandsche woorden te hebben, die, 't zij hier of daar, 't zij overal, nog in levend gebruik zijnde, door onnederlandsche of bastaardwoorden bedreigd worden, en staan om uit te sterven.

Die op gevaar loopende veege woorden ware het nuttig te vergaderen, te vergelijken, te toetsen en, tot het bestrijden van de kwaal der bastaardwoorden, de beoefenaars der Nederlandsche taal aan te bevelen.

Tot het bereiken van dat doel wierd de vraag gesteld, goedgekeurd en uitgeschreven, ten hoofde ven dit verslag gedrukt.

Dus moesten de antwoorden :

A. Eene lijst van woorden zijn.

B. Die lijst moest alphabetisch zijn.

C. De woorden, die op die lijst gebracht waren moesten,

1° Onnelederlandsche of bastaardwoorden zijn.

2° Ze moesten, bij 't volk of in gedrukte schriften, van de meest gebruikten zijn.

3° Naast elk zulk woord moest er een evenveel beduidend woord gevoegd zijn.

4° Dat evenveel beduidend woord moest een echt Nederlandsch woord zijn.

5° Dat evenveel beduidend echt Nederlandsch woord moest, 't zij in enkele plaatsen, 't zij overal, in levend gebruik nog te vinden zijn.

Door 1° worden uitgesloten alle woorden, Fransche of andere, die 't Nederlandsch teenemaal vreemd, dus geene bastaardwoorden en zijn.

Door 2° worden uitgesloten zulke bastaardwoorden, die nooit of zeer zelden, althans niet *meest* bij 't volk of in gedrukte schriften gebruikt en worden.

Door 3° worden uitgesloten de *niet evenveel beduidende synonyma* of wisselwoorden.

Door 4° worden uitgesloten de evenveel beduidende, *niet echt Nederlandsche synonyma* of wisselwoorden.

Door 5° worden uitgesloten de evenveel beduidende, echt Nederlandsche *synonyma* of wisselwoorden, die versch *gemaakt*, *gesmeed*, maar nievers in levend gebruik te vinden en zijn.

Op de derde vraag zijn drie antwoorden ingekomen.

N° 1, Kenspreuke :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon.

LEDEGANCK.

N° 2, Kenspreuke :

Niets zoo schoon als eigen schoon.

N° 3, Kenspreuke :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon.

BEOORDEELING :

A. N° 1, N° 2 en N° 3 leveren elk eene woordenlijst.

B. De woordenlijsten N° 1, N° 2 en N° 3 zijn alphabetisch geschikt.

C. De schrijver van N° 1 levert twintig ten

honderd woorden, die door 1°, 2°, 3°, 4° of 5° uitgesloten zijn.

Bij voorbeeld, door 1° of 1° en 2° : Abject, au-fond, ballon-captif, délice, monocraat, pharmaceut, privatiseeren, enz. enz.

Door 3° : *Albe, Attisch, balloteeren, barge, basiliek, binocle, carmagnole, cognac, doge, elixir, festival, herboriseeren, hétérodoxe, hiatus, kamfer, krisis, lavement, miniatuur, mythe, pateen, plafond, postuur*, enz. enz.

Door 4° : *Apotheek, ascensoir, assignaat, café-chantant, chartreus, cigarette, convoi, fabricage, fabuleus, gradueeren, jais, jubileum, kapote, karos, kastelein, kuras, mailboot, offrande, offreeren, organist, pestilencie, pilastre, pluche, prébende, reverbeer, tapisserie, trombone, velours, vol-au-vent*, enz. enz.

Door 5° : Een maal op honderd laat de schrijver van N° 1 weten, waar zijne evenveel beduidende echt Neerlandsche woorden nog in levend gebruik zijn ; velen zijn bloote vertalingen, op eigen hand gemaakt en nergens te vinden ; ofwel 't zijn omschrijvingen, geen evenveel beduidende (enkele of saamgestelde) *woorden*.

De schrijver van N° 2 levert vijf-en-dertig ten honderd woorden, die uitgesloten zijn door 1°, 2°, 3°, 4° of 5°, bij voorbeeld :

Door 1° of 1° en 2° : *Abbaye, accableet, accusé, adversaire, arrivée, bail, brides, canif, carbonisée, caveau, ducale, empeigne, federeet,*

frontiere, *légume*, *nauvrage*, *port-de-mer*, *rafraîchissement*, *suffrage universel*, enz. enz.

Door 3° : *Accent*, *accoucheur*, *détail*, *plafond*, enz. enz.

Door 4° : (*Adèle* en 68 zulke eigennamen), *acajou*, *calendrier*, *chicorée*, *chœur*, *style*, *train*, *velours*, enz. enz.

Door 5° : oorkondschap wegens levend gebruik ontbreekt teenemaal. Veel bloote vertalingen.

De schrijver van N° 3 levert een woord, op honderd, dat zeker of twijfelachtig uitgesloten is, bij voorbeeld :

Door 1° : *Alferis*, *dupe*, *doux*.

Door 4° : *Académie*, *bal*, *buralist*, *classe*, *kassijn*, *docteur*, enz. enz.

Ingezien het hierboven verhaalde, en alles woord voor woord gelezen, gewikt, gewogen en geteld, verbeeldt Verslaggever de weerde van 't *gevraagde* werk door 100

De weerde	van	't ingezonden werk	N°	1	door	50
»	»	»		2	»	10
»	»	»		3	»	90

Verslaggever besluit, behoudens het oordeel der achtbare heeren Micheels en Stallaert, dat de prijs toe te wijzen is aan den schrijver van N° 3, dragende voor kenspreuke :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon.

Verslag van den heer J. MICHEELS,

tweeden verslaggever.

Na de drie antwoorden, welke mij ter hand gesteld werden, oplettend onderzocht te hebben, is mijne zienswijze omtrent de waarde dier opstellen als volgt.

Nr 2 kan niet in aanmerking komen, omdat het de gestelde voorwaarden niet vervult.

Nr 3 is beter bewerkt. Schrijver heeft het doel der Academie begrepen. Gaarne zou ik mij bij het gevoelen van mijnen geleerden collega, den eerwaarden heer G. Gezelle, aansluiten, hadde ik geene ernstige bemerkingen in het midden te brengen. Deze zijn :

1° De taal is geen zuiver Nederlandsch ; de eenvoudigste voorschriften der spraak- en stijlleer komen niet tot hun recht.

Schrijver bezigt woorden en uitdrukkingen, welke slechts in een gedeelte der Nederlanden gebruikt en elders niet verstaan worden, ofwel eene andere beteekenis hebben. Zoo vind ik, b. v. : ***ziek van verschot***, ***verslagentheid*** als vertaling van ***alteratie***, dat buiten West-Vlaanderen waarschijnlijk niet gehoord wordt. ***Verslagentheid*** is geen Nederlandsch en ***verschot*** beteekent algemeen hetzelfde als ***voorschot***, nl. geld, dat men voor eenen anderen uitgeeft of vóór den bepaalden tijd op eene schuld betaalt.

Abat-jour heet in dit opstel ***blaker***, terwijl

wij daarvoor algemeen *kap* hooren zeggen. Immers *blaker* is een lage kandelaar, met een oor of handvat aan den gewoonlijk breeden voet.

Bij *bagage* staat : *gemeen volk* ; dit is juist. Maar waarom zijn hier de echt Nederlandsche woorden *grauw*, *heffe*, *janhagel* weggelaten ?

Elders worden Fransche uitdrukkingen opgegeven, die in Frankrijk niet voorkomen, b. v. *Académie d'équitation* voor *manège*, *rijschool*.

Arsenaal heet hier *wapenhuis*, hetgeen *tuighuis* moet zijn, omdat in die bergplaatsen niet enkel *wapenen*, maar *al* de benoodigdheden van een leger bewaard worden. Ook moet Schrijver niet weten dat die naam in ons land aan werkhuizen gegeven wordt, waar uitsluitend wagens enz. voor spoorwegen vervaardigd worden. Dergelijke inrichtingen bestaan te Mechelen, Gentbrugge en Bergen.

Ik zou nog veel meer feilen en tekortkomingen van dien aard kunnen aanhalen. Het bovenstaande zij nochtans voldoende om mijn oordeel te rechtvaardigen : de Academie mag, volgens mij, geene opstellen bekronen, welke niet in onberispelijk Nederlandsch geschreven zijn.

N[r] 1 voldoet mij veel meer : de taal is zuiver; Schrijver is met de beste werken over het vak vertrouwd. Op het gebied der geschiedenis onzer taal schijnt hij grondige studiën gedaan te hebben ; dit blijkt vooral uit de inleiding, welke, al strooke zij misschien niet geheel met de

inzichten der Academie, toch ten volle op de belangstelling van deskundigen aanspraak kan maken. Ik zou evenwel slechts dan mijne goedkeuring aan dit opstel kunnen hechten, indien het aanmerkelijk besnoeid werd. De opvatting is te weidsch, zeer vele woorden kunnen gemist worden en vele overtollige uitleggingen wegblijven.

Verslag van den heer K. STALLAERT,

derden verslaggever.

Mijne achtbare heeren Collega's hebben reeds verklaard dat Nr 2 aan de vereischten der prijsvraag niet voldoet; ik deel in hun gevoelen.

De uitspraak dezer heeren verschilt teenemaal nopens Nr 1 en Nr 3; de eerwaarde heer Guido Gezelle kent den prijs toe aan Nr 3, de heer Micheels aan Nr 1.

Mijn gevoelen is dat, hoe verdienstelijk de verzameling onder Nr 3 wezen moge, haar evenwel de voorrang niet kan of mag toegekend worden, om de door heer Micheels uitgesprokene reden : « dat de Academie geen opstel bekronen mag, welk niet in onberispelijk Nederlandsch geschreven is. » Afwijkend van dit grondstelsel, zou zij zich natuurlijk en met recht aan den blaam aller beoefenaars der taalkunde en fraaie letteren in Noord- en Zuid-Nederland blootstellen en het doel harer inrichting, harer zending, grovelijk miskennen.

Hoe groot een belang de ondergeteekende ook stelle in de opsporing en verklaring onzer dialecten door bekwame mannen, en inzonderheid van het bij uitstek eerbiedwaardige en rijke taaleigen van West-Vlaanderen, hij meent dat men, naar rede, het onbekende niet verklaart door het onbekende; nu, men kan van elken Nederlander niet verwachten dat de menigvuldige tongvallen, over het Nederlandsch grondgebied verspreid, hem bekend zouden wezen.

De ondergeteekende kan gevolgenlijk den prijs der Academie niet toewijzen aan de verzameling onder N^r^ 3.

De verzameling onder N^r^ 1, met hare leerrijke en behagelijke Inleiding, bevalt hem oneindig meer, en voldoet in hooger mate aan de voorwaarden van den wedstrijd, ja, eenigszins in al te ruime mate; tenware men de toepassing inriep der spreuk : *Quod abundat non vitiat*; immers, ofschoon men niet al te gerechtigd zij aan deze verzameling de wijdloopigheid, die van eene Lijst een Woordenboek maakt, tot eene onvergeeflijke zonde aan te schrijven, dewijl de prijsvraag zelve slechts door de onbepaalde woorden « meest gebruikelijke », beperkt was, moet de ondergeteekende evenwel, met zijn achtbaar medelid den heer Micheels, verlangen dat deze verzameling merkelijk besnoeid worde en, jawel in de alphabetische orde blijve bestaan, doch in eenige, naar de wetenschap en het vooral het gemeenzaam gebruik bepaalde afdeelingen geordend worde. Onder beding dezer wijziging kent de ondergeteekende den prijs

toe aan de verzameling onder Nr 1, tot kenspreuk voerend :

> « *Geen rijker kroon*
> *Dan eigen schoon.* »

VIERDE PRIJSVRAAG.

Letterkunde.

Lofrede op Jan-Frans Willems.

Verslag van den heer Th. COOPMAN,

eersten verslaggever.

De Koninklijke Vlaamsche Academie kon niet nalaten, onmiddellijk na hare stichting, met dankbaarheid en fierheid de afgestorvene Vlaamsche mannen te herdenken, die, de eerste na 1830, hun leven wijdden aan de heropbeuring onzer miskende moedertaal, aan de ontwikkeling van ons volk.

In de allereerste plaats behoorde natuurlijk in aanmerking te komen de grondlegger van den Zuid-Nederlandschen taalstrijd; de te recht genoemde « Vader der Vlaamsche Beweging », wiens naam trouw bewaard en in hooge eer gehouden wordt door elken beoefenaar, door elken minnaar onzer herborene taal- en letterkunde.

Onze hooggeachte Medeleden vernamen met genoegen dat zes stukken, Lofrede op Jan-Frans Willems, naar den palm dongen. Zij hebben tot kenspreuk :

1° *Hij, die geen onheil ziet in laffe bastaardij,*
Is veil voor vlek en schande en rijp voor slavernij.
LEDEGANCK.

2° *'t Kan verkeeren.*

3° *Ja, Jan-Frans Willems, in Vlaanderen Vlaamsch!*

4° *Vader Willems.*

5° *Rijpe vruchten plukt men laat.*

6° *Hij was een licht voor zijn volk.*

(Van nummer 6 zijn ingekomen : 24 bladz. op 1 Nov.
25-64 bladz. . . . . 2 »
65-86 » . . . . 3 »)

De Academie had tot beoordeelaars aangesteld hare leden : Th. Coopman, Dr. Nolet de Brauwere van Steeland en Eug. Stroobant.

Dr. Nolet de Brauwere moest door ongesteldheid afzien van de hem opgedragen taak. Deze werd door de Academie toevertrouwd aan den heer Aug. Snieders.

Met leedwezen moeten wij verklaren dat de uitslag van het onderzoek der handschriften niet beantwoord heeft aan onze verwachting.

Geen mededinger schijnt de gestelde prijsvraag te hebben begrepen.

Eén leverde eene korte, onvolledige en gansch onbeduidende biographische nota.

Een andere zond een tiental bladzijden vol bombast, aldus beginnende :

« Voor het rechtvaardig wrekende woedevuur « van België's trotsche zonen zijn hunne ontaarde « Noorderbroeders schandig teruggekrompen! Bries- « schende schudt de fiere Leeuw van Zuid-Nederland « zijne golvende manen, en vernietigend drukt hij « zijnen plettenden klauw op de Hollandsche » dwingelandij! Zegevierend wapperen, in Brabants « hoofdstad, Brabants oude kleuren!

« Nog zwelgt het weidsche Brussel, met gansche « stroomen, het bloed der gesneuvelde verdrukkers, « en reeds rolt dommelend, langs de vruchtbare « Scheldegouwen en de rijke Maasgebergten, een « ontzaglijk zegelied door een herworden volk, met « krachtige stemme uitgegalmd. Maar helaas! die « machtige kreten, ten groete van vrijheid en van « vaderland, klinken in eene uitheemsche taal en « schijnen als het nare doodsgebrom over het « koude lijk van Vlaanderens zelfsbestaan. » En zóó gaat het voort in denzelfden toon.

Een derde handschrift krielt van taalfouten ; de Schrijver stelt er in voor, bij zijne lofrede (28 bldz.) te voegen, als bijlage :

1° Eene bibliographie der voornaamste schriften, waarin « over Willems gehandeld wordt ».

2° De volledige lijst zijner gewrochten opgenomen volgens eene nota van Willems' hand in het *Annuaire de l'Académie royale de Belgique* voor 1846 na de levensche(*n*)ts van Willems door P. de Decker ».

3° Eene volledige lijst zijner titels opgenomen door Snellaert op het einde van het X^e deel van het *Belgisch Museum.*

« De bibliographie » — luidt het verder — « zou door den schrijver dezes kunnen opgemaakt « worden. De lijst zijner werken moet insgelijks « vermeerderd worden met de lijst zijner bijdragen « in de *Bulletin de l'Académie*, waarvan eene vol- « ledige opsomming gevonden wordt in de tafel « der vijf-en-twintig eerste jaargangen, door Leop. « Siret opgemaakt. »

Een vierde stuk, het belangrijkste, getuigt van ijver en geestdrift; het bevat meer dan eene lezenswaardige bladzijde, maar het is al te verward, te opgeschroefd en te langdradig. J.-Fr. Willems wordt (naar de verklaring des Schrijvers) er in geschetst : « Niet als de bard uit Uhlands lied, « niet als ridder van de *Ronde Tafel*, maar als « echt *Palatijn*, *Bard* en *Ridder*. »

Het stuk (kenspreuk : *Vader Willems*) is, voor het grootste deel, een net geschreven eenvoudig levensbericht, zooals er meer verschenen in jaarboekjes en tijdschriften; doch het kan op verre na niet opwegen tegen de min of meer uitvoerige schetsen van Snellaert, P. de Decker, J.-Fr. Heremans, Max Rooses en anderen.

Het laatst ingekomen handschrift (kenspreuk : « Hij was een licht voor zijn volk »), geeft blijken van meer kennis en eigenaardigheid. De woordenschat is rijker; de uitdrukkingen over het alge-

meen, juister. Enkele bladzijden dragen de duidelijke sporen van de pogingen, door den schrijver aangewend om eene hoogere en ruimere vlucht te nemen. Hij kon echter niet slagen, daar hij insgelijks den zin der gestelde prijsvraag verkeerd had opgevat. Aldus achtte hij het goed, in zijn werk over te nemen :

Uit « *De Vlaamsche Taalstrijd,* » door Fr. Oetker, *bladz.* 2 *tot* 14. (6 1/2 bladz. handschrift);

Brokstukken van Willems' gedicht « *Aan de Belgen* »; (5 1/2 bladz. handschrift);

Uit Willems' verhandeling over de poëzij van den dichter en den schilder (9 1/2 bladz.)

Het vaderlandsch vertoogschrift van 1840 (2 1/2 bladz. handschrift).

Het Hoogduitsche gedicht van baronnes van Plönnies en hare dochter Maria, met de Nederlandsche vertaling van T.-T. Brouwenaar, en een deel van Conscience's lijkrede, bij Willems' graf uitgesproken (3 bladz. handschrift).

Met andere aanhalingen te zamen ongeveer 36 bladzijden op de 86 van het handschrift.

Die aanhalingen en meer andere, vooral uit vreemde schrijvers, die hulde hebben gebracht aan J.-Fr. Willems, mogen en moeten hare plaats vinden in eene *uitgebreide studie* over den hoofdman der Vlaamsche Beweging; in eene *Lofrede* behoeven zij spaarzaam, beknopt en treffend aangewend te worden om kracht en klem te geven aan het betoog van den woordvoerder.

Wij oordeelen *dat er geene reden bestaat om den uitgeloofden prijs toe te kennen.*

Verslag van den Heer STROOBANT,

tweeden verslaggever.

Daar ik, na onderzoek der ingekomen stukken, door dezelfde beweegredenen tot denzelfden uitslag kom als de H. Coopman, vereenig ik mij met het besluit, in het bovenstaande verslag uitgebracht.

Verslag van den heer A. SNIEDERS,

derden verslaggever.

Ik heb de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie verslag te geven over de stukken, ingezonden ten antwoord op de 4e prijsvraag : « Lofrede op Jan-Frans Willems ».

N° 1. Het handschrift met de kenspreuk; *'t kan verkeeren*, is eene onbeduidende schets, en

N° 2, met de kenspreuk : *Ja, Jan-Frans Willems, in Vlaanderen Vlaamsch*, werd in al te bombastige taal opgesteld. Beiden missen studie en kennis.

N° 3, met de kenspreuk : *Rijpe vruchten plukt men laat*, mist plan en loopt uit op verwarring, waarin men het beeld van Willems soms slechts nevelig ziet opdagen. Het werk moge blijken geven

van belezenheid, eenige juiste bemerkingen in het midden brengen, als vorm en taal verdiensten aantoonen, doch het beantwoordt niet aan de gestelde prijsvraag. Het zij ons dan ook toegelaten alle verdere beoordeeling te staken.

N° 4, met de kenspreuk : *Vader Willems*, bevat meer dan eene goede, lezenswaardige bladzijde, vaak zeer juiste oordeelvellingen; de geest van den man en zijn tijd is vrij verdienstelijk weergegeven; doch de Schrijver staat niet altijd op de hoogte van zijn onderwerp. De stijl is dikwijls gezocht. De gebezigde beelden zijn verouderd, en aan herhalingen is over het algemeen geen gebrek.

N° 5. Het stuk, met de kenspreuk: *Hij, die geen onheil ziet in laffe bastaardij*, enz. zou voorzeker aan de Koninklijke Academie de vereischte bevrediging niet geven : het mist in opvatting en in karakterteekening en beslaat, evenals Nrs 1 en 2, slechts weinig ruimte.

N° 6. Het beste stuk is dat, hetwelk de kenspreuk draagt : *Hij was een licht*. Door dit werk stroomt een edelmoedige, oprecht Vlaamsche geest, die soms bezielend is, doch zich niet altijd op de verlangde hoogte weet te handhaven. Er is plan in dit werk. Tijd, personen en omstandigheden zijn vaak zeer goed geteekend. De taal is echter opgeschroefd. In den aanhef vooral zijn de volzinnen schier eindeloos en erg gewrongen. 't Is niet de krachtvolle eenvoud, die Willem's proza kenmerkte en 's mans karakter aangaf.

De beelden, door den Schrijver gekozen, hebben niet altijd de vereischte frischheid; herhalingen benadeelen den geleidelijken gang, en wij kunnen niet onvoorwaardelijk al de beschouwingen bijtreden over de aangehaalde citaten : in deze ontbreekt weleens de juiste critische geest.

In stede van Oetker's uiteenzetting van het Vlaamsche vraagpunt af te schrijven, was eene eigenaardige samenvatting ons hier meer welkom geweest, zooals wij de aanhalingen, tot staving, naar notas wenschten verzonden te zien. De lezing van dit werk heeft nochtans in ons den wensch doen ontstaan, dat de Koninklijke Academie deze prijsvraag mocht aanhouden.

De laatst vermelde Inzender is « de lofrede » het meest nabij gekomen; doch in zijn werk — overhaasting schijnt aller misslag in te zijn — evenmin als in de hoogervermelde stukken, is de rijke stof dermate verwerkt, dat uit deze eene schepping ontstaat — Willems voor onze oogen oprijzend.

Eene lofrede moet een met vaste hand en in zuiver marmer gebeiteld beeld zijn : de stof ligt voorhanden, maar de kunstenaar, op de hoogte zijner zending, was er nog niet.

Ik vereenig mij dus met de denkwijze mijner geachte Collegas.

VIJFDE PRIJSVRAAG.

Vaderlandsche geschiedenis.

Een boek, in den volkstrant, waarin bewezen wordt dat de vrijheden, welke het Belgische volk genieten mag, niet te danken zijn aan de Fransche republikeinen van het einde der vorige eeuw.

Verslag van den heer F. DE POTTER,

eersten verslaggever.

Het strekt ons volk — of liever zijne leeraars en leiders — juist niet tot eere, dat, nauwelijks 93 jaren na de vestiging der eerste Fransche republiek, welke ons land overweldigde, de Vlaamsche Academie eenen wedstrijd moet opnemen over de vraag : of de vrijheden, welke de Belgen genieten, eene vrucht zijn van Franschen bodem; dat er dus twijfel schijnt te bestaan omtrent de herkomst en den duur van gemelde vrijheden, nadat eene menigte dichters van alle tijden den roem onzer vaderen, verworven door hun vrij, onafhankelijk bestaan, op alle tonen hebben verheerlijkt. Alsof de herinnering aan het afschuwelijk beheer dat ons volk, op het laatst der vorige eeuw, tegen den wil der overgroote meerderheid, moest onderstaan, niet voldoende ware dat beheer alle aanspraak te ontzeggen op vrijzinnigheid en volksliefde.

Voor hem, die de vaderlandsche geschiedenis

met aandacht leest, bestaat er geen twijfel of onze volksvrijheden klimmen zelfs verder op dan de middeleeuwen; geheel onze geschiedenis toch is die van de vrijheid der gemeente, en deze vrijheid wortelt in den nacht der Germaansche oudheid, in het beginsel van zelfstandigheid der verschillige stammen, die zich op Nederland's bodem nederzetteden.

Drie verhandelingen zijn ingezonden ter beantwoording van de vijfde prijsvraag.

N° 1, met kenspreuk : *Nescire autem, quid antea, quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum*, draagt tot titel : *Vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid, of de Fransche Grondwet van* 1789 *en onze aloude Vrijheden en Rechten*. Deze verhandeling bestaat uit 81 bladzijden in gewoon 8°, en sluit met een aanhangsel van 71 bladz., samengesteld uit verschillige stukken, welke zeer wel kunnen gemist worden.

Vooraf gaat eene geschiedkundige inleiding, opklimmende tot den tijd der Romeinen. De Schrijver meent daarin het onderscheid te moeten aantoonen hetwelk in de IXe eeuw bestond tusschen de ouddietsche en de Romaansche taal, waartoe hij de reeds zoo dikwijls gedrukte eedsformuul aanhaalt : *In Godes minna ind in thes christianes folches*, om onmiddellijk daarna, zonder den minsten overgang, te gewagen van de sterkten en kasteelen der leenheeren, van de inrichting der « commoigne » (heetten de Vlaamsche gemeenten ook zóó?), en van de voorrechten en vrijheden, door landheeren aan hunne steden geschonken.

Daarop volgt een beknopt overzicht van den politieken toestand in Vlaanderen, van 1100 tot 1400; eene korte beschouwing van onze gewesten onder het Burgondisch, Spaansch en Oostenrijksch beheer, tot 1790; eindelijk een overzicht der Fransche grondwet van 1789, in vergelijking met onze aloude vrijheden.

Alles in dit werk is onbepaald, gelijk eene herinnering van reeds sedert langen tijd gelezen boeken. Het is den Schrijver niet gelukt eene heldere voorstelling te geven van de staatsinstellingen dezer gewesten, en hij maakt ook niet altijd onderscheid tusschen recht, privilege en vrijheid, terwijl hij op enkele plaatsen (bl. 17 b. v.) uitweidt over de strafwetten. Wie van vrijheid in de Nederlanden spreekt, mag voorzeker niet verzuimen de geschiedenis te raadplegen van Vlaanderen, waar de vrijheid zich het eerst en het best ontwikkelde. Nu, het zal nauwelijks geloofbaar voorkomen dat de Schrijver enkel drie bronnen voor zijne studie heeft gekend, drie in het Fransch geschreven boeken : *Histoire nationale*, van NAMÈCHE; *Histoire de Flandre*, van KERVYN DE LETTENHOVE, en *Chroniques des Flandres*. Zonder in het minst de weerde en de degelijkheid der twee eerstgemelde werken te willen in twijfel trekken, mag men toch zeggen dat er heden andere boeken bestaan die, grootendeels geschreven naar nieuwe bronnen, meer inlichtingen over den oorsprong en de ontwikkeling onzer aloude vrijheden bevatten.

Dit gemis aan zekere bescheiden maakt, dat de Schrijver der verhandeling Nr 1 maar al te dikwijls den bal misslaat. Dat b. v. de « gemeente » oorspronkelijk « eene samenrotting van alle de arme ambachtslieden en ribauden » was, kan toch in geen ernstig boek gedrukt zijn. Wat later handwerkers en poorters geweest zijn, weet hij ook niet goed uiteen te doen, en dat « stadswallen » (gelijk hij beweert) « moesten verdedigd worden : nu tegen « eene rooversbende, dan tegen eenen ridder uit « den omtrek » wie zal zeggen dat die toestand ooit ten onzent werd waargenomen ? — « Ten « jare 1209 in IJperen en 1212 te Gent » (lezen wij op bl. 18) « kiezen de burgers hunne sche-« penen. » — Toch niet? Volgens de Gentsche keure van 1212 kiest de Graaf in elke der vier stadsparochiën een geschikt man, en deze vier afgevaardigden benoemen, gezamenlijk met den Graaf, dertien poorters om het ambt van schepene waar te nemen. Kan de graaf, in persoon, bij de kiezing niet tegenwoordig zijn, hij geeft aan eenen anderen afgevaardigde volmacht om met de vier eerstgemelden tot de kiezing over te gaan. — Waar is hier de volksstemming ?

Te IJper bestond deze evenmin. Den 4 Augustus 1209 verleende Philip van Namen, ruwaard van Vlaanderen tijdens de minderjarigheid van Joanna van Constantinopel, aan de burgers en aan de gemeente (*burgensibus de Ypra et communitati*) recht tot het kiezen vijf bekwame

personen, gekend als meest geneigd om de rechten van de Kerk, van den vorst en van de gemeente te bewaren. Deze vijf personen kozen de vijf eerste schepenen, welke laatste, op hunne beurt, de acht andere benoemden.

Bij de wijzigingen, later aan deze keure toegebracht, bekwam het volk van IJper niet meer recht dan te voren. In 1288 versterkte koning Philip de Schoone nog den invloed des vorstelijken gezags in het magistraat door de benoeming van zes kiezers, onder welke de helft door 's konings afgevaardigden zouden benoemd worden.

Eindelijk ten jare 1330 matigde Lodewijk van Nevers zich het recht aan, jaarlijks de schepenen dier stad te doen kiezen door vier zijner afgevaardigden. Men ziet het, van volksstemming is hier hoegenaamd geëne sprake.

Wij achten 't onnoodig, al de historische dwalingen, welke het handschrift Nr 1 behelst, te weerleggen of zelfs op te sommen; ook zonder die dwalingen zouden wij aan dit stuk ons zegel niet kunnen hechten. Daargelaten de gebrekkige opvatting van het onderwerp en de weinige studie, welke de Schrijver gedaan heeft om tot een voldoend antwoord te geraken, is zijn werk, onder louter taalkundig opzicht, niet door de Academie te bekronen. Taalfouten als deze : « wij hebben besloten deze beweeringen *weder te leggen* » (bl. 1) — « to*g* (bl. 2) — « de geschiedenis *waagt* weinig of niets *over* ons volk » (bl. 4) — « verkleef*t*

aan hunne vorsten » (bl. 27) « onder 't vaandel geschaart (bl. 32) — en andere niet te verschoonen taalbulten komen op iedere bladzijde voor.

N° 2, getiteld : « *de Geschiedenis onzer grondwettelijke vrijheden,* » met kenspreuk : « *de Vrijheid is ons duurbaarder dan het leven* » (66 bl. in kl.-folio, of ongeveer 90 bl. druks, in-8°) is veel beter. De Schrijver is meer te huis in de vaderlandsche geschiedenis; hij doorgrondt het ontwerp meer, kent beter de taal en bezigt den gepasten stijl, zoodat het volk, voor wie de verhandeling bestemd is, hem wel zou verstaan. Het schrift is volgender wijze verdeeld : I. *België vóór, en onder de Romeinsche overheersching;* II. *Het Christendom en de opbeuring der laagste volksklas;* III. *De groote Belgische leenen* : a. *het graafschap Vlaanderen* ; b. *het prins-bisdom Luik*; c. *het hertogdom Brabant*, d. *Vereeniging der provinciën*; IV. *Keizer Karel en Filips II*; V. *Keizer Jozef II*; VI. *De Rechten van den mensch*; VII. *Onze Vrijheden* : a. *persoonlijke vrijheid*; b. *vrijheid van eigendom*; c. *de gedachtenvrijheid*; d. *de vrijheid van godsdienst*; e. *de vrijheid van onderwijs*; f. *de vrijheid van drukpers*; g. *de vrijheid van vergadering*; h. *de vrijheid van vereeniging*; i. *de vrijheid van vertoogschriften*; j. *de vrijheid van briefwisseling*; k. *de vrijheid van taal*; l. *de vrijheid van openbare ambtenaren te vervolgen.*

Vergelijkt men deze opgave met het bovenaangehaalde cijfer der bladzijden, dan zal men bevinden

dat de meeste dezer hoofdstukken slechts uit een klein getal regelen kunnen bestaan. Zoo is het inderdaad. Stellig is er meer over te zeggen dan hier gegeven wordt. Gaarne hadden wij « onze vrijheden » — dit zijn degene, welke wij hedendaags genieten — in vergelijking gesteld gezien met degene uit vroegeren tijd; eene enkele vermelding daarvan, zonder bewijzen ontleend aan de volkshistorie, bevredigt slechts ten halve. Eenige trekken uit den grooten kamp des volks tot het bekomen van recht en vrijheid; eenige voorbeelden van strenge kastijdingen, opgelegd aan onrechtvaardige en willekeurige ambtenaren, die de vrijheid des volks gaarne hadden weggemoffeld, zouden hier goed op hunne plaats geweest zijn. Voor het overige, wij erkennen gaarne dat de oorsprong en de ontwikkeling onzer aloude gemeentevrijheden hier duidelijker beschreven zijn dan in N° 1; dat zelfs verscheidene bladzijden zeer verdienstelijk mogen genoemd worden.

Jammer, dat ook deze Schrijver niet gansch vrij is van de gebreken, voor N° 1 aangestipt. 't Heeft ook hem vooral gemangeld aan zekere bronnen. Voor de XVIe eeuw staaft hij zich vooral op BOR, *Nederlandtsche Historiën*; op GACHARD, *Correspondance de Philippe II*, en op PRESCOTT, *History of the Reign of Philip the second, King of Spain*. Sedert de verschijning dezer werken zijn er verscheidene schriften openbaar gemaakt, die een klaarder licht werpen op de gewichtige feiten der XVIe eeuw, en op de personen, die toen op het staatkundig

tooneel eene hoofdrol vervulden. BOR en PRESCOTT zijn niet altijd onpartijdig, en hechten weleens geloof aan gezegden, die tot heden niet werden bewezen.

Is het juist, te zeggen (gelijk op bl. 34) dat vele rijke kooplieden uit België weken om onder een « vrijzinniger » beheer te gaan leven dan hier? — Men kent toch de « vrijzinnigheid » van het land, waar de martelaren van Gorkum, en honderde anderen, hunne geloofsbelijdenis boeten moesten met marteling en dood; men weet ook, welke « vrijheid » den katholiek in Duitschland en in Engeland gejond was. — Overigens, de Schrijver zelf teekent tegen bovengemelde bewering protest aan, waar hij erkent (bl. 38) dat niet « Alva en zijne aanhangers de eenigste verkrachters der gewetensvrijheid waren ».

Onze meening is, dat de Schrijver der verhandeling N° 2 beter zou geleverd hebben, hadde hij het onderwerp meer bestudeerd en geput aan zekerder bronnen, dan degene welke hij voor dit opstel te rade ging.

Het derde handschrift, aan ons oordeel onderworpen, heeft tot kenspreuk : *Go a head! Vaderland en Vrijheid*. Het is veel uitvoeriger dan de twee vorengemelde, tellende, namelijk, buiten het « voorwoord » — is dit barbarisme nog niet uitgeleefd? — 103 bladzijden in-folio. Dit handschrift is verdeeld in vijf hoofdstukken : I. *Vrijheidszin en karakter der eerste Belgen. — Hunne oudste wetgeving. — Vorming der Staten.* — II. *Gilden.* —

Gemeentekeuren. — III. *De Blijde Inkomste.* — *Onze oudste grondwetten.* — IV. *Frankrijk vóór en na de omwenteling van* 1789. — V. *België voor en na den Franschen inval van* 1794. — *Slotwoord.*

Als opvatting en bewerking is deze verhandeling niet zonder verdienste. Schrijver gaat aan de hand van beter ingelichte leiders dan zijne medekampers : naast GACHARD en KERVYN DE LETTENHOVE vindt men in de aanteekeningen de namen van POULLET, FAIDER, RAEPSAET, A. WAUTERS en anderen, die echter niet het onderwerp behandelden, dat de Academie heeft voorgesteld. Van daar een aantal nutteloose uitweidingen, aanhalingen van zaken, welke met het gegeven onderwerp geen gemeens hebben. Des Schrijvers eerste plan (zegt hij) was om te zien of onze vrijheden niet vroeger dan onze Grondwet bestonden, en hoe zij in toepassing werden gebracht; maar hij liet dat ontwerp varen, de voorkeur gevende aan eene « historische verhandeling » over den aard onzer bevolking en de ontwikkeling van haren vrijheidsgeest. Het is des Schrijvers bedoeling, zoo niet te betoogen, dan toch te laten veronderstellen, dat de Belgen, door hunne geaardheid, door hun verleden, door hunnen vrijheidszin en hooge beschaving langzamerhand tot het genot der vrijheden, welke de Fransche republiek wel uitriep (echter niet het eerst) maar deze niet toepaste, zouden gekomen zijn zonder botsing, zonder bloedstorting, als het natuurlijk gevolg van hunne staatkundige en zedelijke ontwikkeling. Met dit plan zouden wij kun-

nen vrede hebben, hadde de Schrijver er zich bij bepaald, en niet zooveel aan de door hem geraadpleegde boeken ontleend. Uit eigen kóker komt hier weinig voor. Het onderwerp is als versmacht door eene menigte bijzonderheden, welke niet tot het bestek behooren : uitweidingen b. v. over den vrede, te Antwerpen in 1292 betrekkelijk het dempen der familieveeten; over den mondzoen en andere strafrechterlijke bepalingen; over de samenstelling, de bevoegdheid, de rechten en plichten der schepenen; over de Algemeene Staten enz. enz. konden hier geheel gemist worden.

Bovendien op den naam van *volksboek*, gelijk de Academie vraagt, mag zijn werk geene aanspraak maken, gevolg van de talrijke ontleeningen aan werken, die niet voor het volk, maar voor geleerden geschreven werden.

Een ander gebrek, overigens ook eigen aan de twee andere mededingers, is, dat hij niet tot de echte bronnen der geschiedenis is gegaan.

Is het denkbaar, dat in onze dagen nog historische schriften opgesteld worden naar gedrukte boeken alléén, zonder opzoeking naar en onderzoek van onuitgegevene oorkonden ? Denkt men, dat alle geschiedkundige vraagpunten reeds ten eenemale opgehelderd en toegelicht zijn, en het nutteloos is de heden zoo welverzorgde, meest gerangschikte en beschrevene oorkonden onzer oude steden te raadplegen ?

Nr 3 is onder het opzicht van de taal ook

niet onberispelijk. Op bl. 6 lezen wij de opmerking, dat de Nederlanden « aan het spit staan » van de andere volken. — Zou dit niet wat erg zijn?

Een groot misbruik wordt gemaakt van het samengesteld lidwoord *der* : « het heeft ons weten te vrijwaren *der* uitzinnigheden » (bl. 6) ; — « de doode hand was ontslagen *der* belastingen » (bl. 56) ; — « ons land is gespaard *der* bloedige omwenteling » (bl. 92) en soortgelijke meer. Schier overal lezen wij ***herkend*** voor ***erkend***. « ***Ambtelijke ambtenaars*** » (bl. 55) zal misschien eene schrijffout zijn.

Ten slotte : Geen der mededingers de vijfde prijsvraag op voldoende wijze beantwoord hebbende, kunnen wij er niet toe besluiten den uitgeloofden lauwer toe te kennen. Wij zouden verlangen dat de vraag andermaal wierde uitgeschreven en dat de kampers er zich op toelegden een ***volksboek*** te leveren. De Opstellers der verhandelingen N° 2 en N° 3 schijnen mij voldoende uitgerust om opnieuw in het krijt te komen.

Is een volksboek dan zoo moeilijk te schrijven? Eischt het zoo veel kunst, zijne gedachten klaar en bondig uit te drukken, de feiten helder en levendig voor te stellen, eene eenvoudige taal te gebruiken? Het ontbreekt der Nederlandsche letterkunde niet aan schriften, die deze hoedanigheden in ruime maat bezitten en tot voorbeeld kunnen dienen.

Verslag van den heer L. MATHOT,
tweeden verslaggever.

Na eerste lezing der ingezonden verhandelingen was ik van meening, dat aan het opstel « *Go a head* » zoo niet de uitgeloofde prijs, ten minste eene eervolle melding mocht toegekend worden. Evenals de verhandeling : « *De vrijheid is ons duurbaarder* enz. » is het een verdienstelijk werk, en getuigt van ernstige studie; indien ik de voorkeur geef aan het eerstgenoemde, dan is het alleen omdat het mij vollediger schijnt, beter ingedeeld, min ontsierd door historische dwalingen.

Moet men den uitgeloofden lauwer wel zoo hoog ophangen, als onze geachte eerste Verslaggever het doet? — Is het volstrekt noodig, om eene prijsverhandeling over den oorsprong en de ontwikkeling onzer volksvrijheden op te stellen, voorafgaandelijk onze stedelijke archieven na te vorschen of vele handschriften te raadplegen? Zou men veeleer niet mogen denken dat op dit veld nog weinig nieuws te rapen is. Eene lange rij schrijvers, van de Neny af in zijne *Mémoires historiques et poliques* tot op huidigen dag toe, hebben dit gedeelte onzer geschiedenis met voorliefde bewerkt, klaar en duidelijk onze staatsinrichting, gewestelijke en gemeentelijke vrijheden, vóór en tot aan 1794, omstandig beschreven. Oorkonden opgraven, opeenstapelen over zaken en dingen, genoegzaam toegelicht, is misschien meer liefhebberij dan ernstig werk.

Zoo dacht ik in den beginne, maar na rijpere overweging, hoe welwillend ik de ingezondene schriften ook beoordeele, ben ik nochtans verplicht de besluiten van het vorig verslag bij te stemmen.

Neen, geene dezer verhandelingen mag wezenlijk een volksboek genoemd worden : geene is klaar, duidelijk, bevattelijk opgesteld; geene munt uit door eene nette, geleidelijke voordracht; erger nog, zooals het door den achtbaren Verslaggever werd aangetoond, geene kan aanspraak op historische juistheid.

Ten slotte veroorlove men mij eene opmerking. De Schrijvers der verhandelingen schijnen de prijsvraag verkeerdelijk te hebben verstaan, en alsof zij verplicht waren te moeten bewijzen, « dat de vrijheden, welke het Belgische volk genieten mag », alle terug te vinden zijn in onze oude gemeente-instellingen, vrijheden en voorrechten, zoo geraakten zij er toe, door eene zonderlinge verwrikking van historische feiten, de vrijheid van Eerdienst, van Onderwijs, van Vereeniging enz. als eene erfgift onzer voorvaderen te huldigen! Doch kan er wel eene vergelijking gemaakt worden tusschen de regeering streng monarchaal van vroegere dagen, slechts getemperd door vrijheden en voorrechten, en eene grondwettelijke regeering als onder dewelke wij leven? Hier ligt het beginsel der soevereiniteit in het Volk, ginds in den Vorst. Welk hemelsbreed verschil tusschen beide, en in beginsel en in gevolgen!

Maar waarom zou ik daar langer over uitweiden? Alleen wil ik aan de Academie in bedenking geven of het niet beter ware de prijsvraag aldus te stellen, indien ze opnieuw werde uitgeschreven:

« Een volksboek over den oorsprong en ontwikkeling der gewestelijke en gemeentelijke inrichtingen en vrijheden in Zuid-Nederland tot op het einde der achttiende eeuw. »

Verslag van den heer N. DE PAUW,

derden verslaggever.

Twee van de drie handschriften der 5e prijsvraag op de Belgische vrijheden mij slechts vrijdag en zaterdag ll. toegekomen zijnde, dus 3-4 dagen vóor deze zitting, heb ik natuurlijk den tijd niet gehad die nog al zwaarlijvige gewrochten te lezen; en ik zoû het vermetel gevonden hebben, alhoewel ik eenigszins met het te beantwoorden geschiedkundig punt bekend sta, een zelfs gering verslag er op te vervaardigen. Alleenlijk heb ik de handschriften genoeg ingezien om mij bij de besluitselen mijner twee medebeoordeelaars te mogen voegen, te weten, dat geen der drie ingekomene stukken, ter oorzaak hunner menigvuldige gebreken, zoowel in den grond als in den vorm, den prijs waardig is. Mocht ik bij eene nadere en volledige lezing van gedacht veranderen, dan zoû ik voor de naaste zitting eene bijgevoegde noot opstellen.

Brief van dr. Matthijs de Vries aan de Koninklijke Vlaamsche Academie van Taal- en Letterkunde.

« HOOGGEACHTE HEEREN,

« Bij schrijven van den Heer Bestendigen Secretaris, van 16 November ll., mocht ik het verrassende bericht vernemen, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie in hare jongste zitting heeft goedgevonden , mij tot Buitenlandsch Eerelid te verkiezen. Ik behoef U niet te zeggen, dat ik dit buitengewoon eerbewijs op zeer hoogen prijs stel en dankbaar waardeer. De eenstemmigheid, waarmede het mij door Uwe vergadering werd toegekend, geeft het voor mij eene dubbele waarde. Hoogst aangenaam is het mij, van eene vergadering van taal- en letterkundigen, die allen zich hebben toegewijd aan de studie onzer gemeenschappelijke moedertaal, en aan wie de handhaving harer rechten in België is toevertrouwd, zulk een schitterend bewijs van goedkeuring te mogen ontvangen voor de pogingen, door mij sedert jaren aangewend in het belang onzer Nederlandsche taal, en wel inzonderheid voor mijn streven tot opbeuring van het *Nederlandsch Woordenboek*, het groote werk, dat bestemd is om de eenheid der taal in Zuid en Noord voor altijd op onwrikbare grondslagen te vestigen, en den vollen rijkdom der Nederlandsche taal in het licht te

stellen. De goedkeuring, door Uwe Academie aan dien arbeid gehecht, maakt mij als 't ware sterk door een nieuw en krachtig bondgenootschap, en is mij een prikkel te meer om aan dat werk, het zinnebeeld der broederlijke eenheid van Vlamingen en Hollanders, mijn leven met onvermoeiden ijver te blijven wijden, zoolang mijne krachten zullen toelaten.

« Veroorlooft mij, Hooggeachte Heeren, U mijnen oprechten en diepgevoelden dank uit te spreken voor Uw zoo vereerend besluit, en, terwijl ik het Eerelidmaatschap der Koninklijke Vlaamsche Academie (behoudens de bekrachtiging door Z. M. Uwen Koning) erkentelijk aanvaard, tevens de hoop uit te drukken dat het mij gegeven moge zijn, tot bereiking van het doel van Uw geleerd lichaam, naar de mate van mijn vermogen ook iets te mogen bijdragen.

Met de warme betuiging mijner broederlijke gezindheid, en met de verzekering mijner bijzondere hoogachting, heb ik de eer te zijn,

Zeer gewaardeerde Collega's,

Uw dienstwillige dienaar en taalbroeder,
M. DE VRIES.

Leiden, 20 *November* 1887.

Uittreksel uit den brief van dr. G. Wenker aan de Koninklijke Vlaamsche Academie.

« ....So viel in meinen Kräften steht, werde ich Sorge tragen, dass ich der mir gewordenen Auszeichnung würdig werde und der K. Vlaamschen Academie meinerseits im Auslande Ehre mache Ich freue mich daher, grade jetzt Ihnen mittheilen zu können, dass in den letzten Monaten mein Unternehmen dadurch in besseren Fluss und in ein höheres Stadium getreten ist, dass jetzt auch Süddeutschland in die Sammlung mit einbezogen worden ist. Ueber 50,000 Orte werden mit Ende dieses Jahres in der Sammlung vertreten sein, deren Verarbeitung dann ich mit zwei Hülfsarbeitern emsig betreiben werde.

« Es wird mir eine grosse Freude sein, Ihnen und der K. Vlaamschen Academie nach Verlauf von einigen Jahren angestrengter Thätigkeit die Früchte derselben als « Sprachatlas des Deutschen Reiches » dankbar vorlegen zu können.

« Hochachtungsvoll

« Ihr ergebenster
Dr. G. WENKER.

Marburg, 20 *Nov*. 1887.

Zitting van 27 December 1887.

Zijn aanwezig, de heeren P. Willems, bestuurder, Napoleon de Pauw, onderbestuurder, Frans de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, J. de Laet, Ed. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos;

de heeren S. Daems, J. Nolet de Brauwere van Steeland en K. Stallaert schrijven, dat eene ongesteldheid hen belet naar Gent te komen.

De bestendige secretaris deelt een koninklijk besluit mede, gedagteekend 12 November jl., waarbij het koninklijk besluit van 10 Juli 1886 wordt gewijzigd in dezen zin, dat de briefwisselende Leden geene reis- en verblijfkosten zullen genieten. — Hij geeft lezing van den brief des heeren Ridder de Moreau, minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken, zijn spijt uitdrukkende dat dringende bezigheden hem beletten deel te nemen aan de openbare vergadering en aan het banket der Academie, voor welke hem eene uitnoodiging is gedaan.

— Van zijnen kant schrijft de heer Gouverneur van Oost-Vlaanderen dat hij op de plechtige zitting zal aanwezig zijn en met genoegen de uitnoodiging tot het banket aanvaardt.

Nog wordt door den bestendigen secretaris mededeeling gedaan van het koninklijk besluit, gedagteekend 13 December 1887, de kiezingen goedkeurende, in zitting van 16 November jl. door de Academie gedaan.

AANGEBODEN BOEKEN.

Door het Staatsbestuur :

Biographie nationale, negende deel, 3e aflevering.

» » tiende deel, 1e aflevering.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts, 1887, nr 11.

Door den heer M. DE VRIES, buitenlandsch eerelid der Academie, *Woordenboek der Nederlandsche taal*, derde reeks, elfde aflevering.

Door den heer AM. JOOS : *Opgaande taal- en letterkundige lessen op stukken van Nederduitsche bloemlezing door* BOLS *en* MUYLDERMANS.

Wedstrijden voor 1887.

Volgens de dagorde heeft de Academie te stemmen over de besluitselen der verslagen van de keurraden voor de wedstrijden des loopenden jaars.

1e *Prijsvraag.* — OUDGERMAANSCHE TAALKUNDE.

De Academie wijst den prijs toe aan het opstel N° 1, met kenspreuk : *Vulfila was, voor zoover wij weten, de eerste die Germaansch proza schreef.*

Na opening van het daarbij gevoegde briefje wordt de heer P.-H. van Moerkerken, leeraar in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde aan 's Rijks Hoogere Burgerschool te Utrecht, prijswinnaar uitgeroepen.

De Academie stemt eene eervolle melding aan den schrijver der verhandeling N° 4 (kenspreuk : *Die Sprache fliesst nicht aus der Grammatik, sondern die Grammatik aus der Sprache*) en aan den schrijver der verhandeling N° 5 (kenspreuk : *Ut desint vires, tamen est laudenda voluntas*).

2e *Prijsvraag.* — BIBLIOGRAPHIE DER MIDDELNEDERLANDSCHE SCHRIFTEN.

Gevolg gevende aan het gunstig besluit der drie beoordeelaars, stemt de Academie den gouden eerepenning aan de bibliographische verzameling N° 1, dragende tot kenspreuk : *Hier es over ghepijnt langhe stonde.* Bij de opening des briefjes blijkt dat de bewerker is de heer Louis-D. Petit, bewaarder der drukwerken aan de Bibliotheek der Hoogeschool te Leiden.

De Academie, gevolg gevende aan het gunstig

besluit van den keurraad, kent twee eervolle meldingen toe : de eerste aan de verzameling N° 2, met kenspreuk :

Mijn werk en was geen spel,
Maar lastig was 't als mijnwerk,

de tweede aan de verzameling n° 4, met kenspreuk : *ten wert nye meester gheboren.*

3e *Prijsvraag.* — TAALZUIVERING.

De Academie kent den prijs toe, bij verdeeling, aan de woordenlijsten N° 1 en N° 3, beide tot kenspreuk dragende :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon,

met dit voorbehoud, dat, indien de Academie tot de uitgave der bekroonde woordenlijsten besluit, de laatstvermelde niet in West-Vlaamsch dialect, maar in het Nederlandsch gedrukt zal worden.

De opening der briefjes doet als schrijvers kennen de heeren Jan Broeckaert, briefwisselend lid der Academie, te Wetteren, en Jan Craeynest, leeraar aan het St.-Lodewijksgesticht, te Brugge.

In antwoord op de 4e prijsvraag (*Lofrede op Jan-Frans Willems*) en op de 5e (*Oorsprong der Belgische vrijheden*) was, volgens de keurraden, geen bekronenswaardig stuk ingezonden. De Academie vereenigt zich met deze besluiten.

Lezingen.

De heeren P. Willems, H. Claeys en J. van Droogenbroeck (deze laatste in de plaats des heeren Hiel, die wegens ongesteldheid niet spreken kan) lezen de stukken, welke in de openbare vergadering van 29 dezer zullen voorgedragen worden.

De Academie bespreekt de schikkingen voor deze vergadering en voor het banket in acht te nemen.

De zitting wordt te 4 1/4 uren geheven.

Openbare zitting van 29 December 1887. (1)

Zijn aanwezig : de heeren P. Willems, bestuurder, Nap. de Pauw, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys en C. Hansen, aan het bureel; E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Alberdingk Thijm, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman en A. de Vos, *werkende leden;*

de heeren J. Bols, J. Broeckaert, L. Delgeur, H. Haerynck, A. Prayon-van Zuylen van Nijevelt, L. Schuermans en H. Sermon, *briefwisselende leden;*

de heeren Th. Arnold, Johan Bohl, L. Everts en J. Habets, *buitenlandsche eereleden.*

De heer P. Willems verklaart de zitting geopend en leest de volgende redevoering :

Den 23 Januari 1836 schreef J.-Fr. Willems aan kanunnik David.

« Uwe letteren van den 6 December jongstleden zijn mij bijzonder aangenaam geweest, eensdeels

(1) De zitting heeft plaats in het rood salon van het Gouvernementshotel.

door den inhoud, in welken zooveel belangstelling voor de moedertaal wordt aan den dag gelegd, maar voornamelijk. omdat ik daarin gezien heb dat Uwel Eerw. mij in vriendelijk aandenken hebt gehouden en het verlangen te kennen geeft nieuwe betrekkingen met mij aan te knoopen » (1).

Inderdaad, de twee mannen die bestemd waren hoofdaanvoerders der Vlaamsche Beweging te worden, en onder wier vaandel thans nog de linker- en de rechtervleugel van het Vlaamsche leger geschaard zijn, waren spruiten van dezelfde gouw, alle twee geboren onder het Fransch bewind: Willems, te Boekhout bij Lier, in 1793, David, te Lier in 1801. Reeds in het jaar 1822 had de jonge David, die alsdan in afwachting dat hij tot priester zou gewijd worden, onderregent was van het Antwerpsch Athenaeum, de eer verlangd en genoten in vriendschapsbetrekkingen te treden met den jeugdigen Nederlandschen schrijver, destijds ontvanger der registratie te Antwerpen, wiens naam toen reeds in Noord en Zuid alom was gevierd. Hij immers had uitgeroepen :

Ik zing de vrye tael die d'oude Belgen spraken.
Wie zou myn iever voór die dierbre kunnen laeken?
Ik zoóg ze uyt moeders borst, 'k las ze op myns broeders graf,
Myn vader sprak ze my toen hij zijn zegen gaf.
. . . .

(1) *Brieven van J.-Fr. Willems*, verzameld door M. Rooses. Gent, 1874. Bl. 137.

Welaen, myn Broeders! laet ons dan die tael beminnen!
Laet ons het heerlyk werk van onzen roem beginnen!
Laet ons, 't is meer dan tyd, doór eendragt saem geschaerd,
Het woórdryk nederduytsch doen kennen aen al d'aerd!
Dan zal het Belgisch volk, doór deugd en tucht en orden
Haest waerlyk Nederlandsch, een baek der Volken, worden! (1)

Die krachtige, vaderlandsche taal had diepen indruk gemaakt op het Vlaamsch gemoed van den jongen leviet, en hem grooten eerbied ingeboezemd jegens den dichter, die zulke tonen wist aan te heffen.

Maar weldra daagden in de verte onheilvoorspellende wolken. De eendracht, vurige wensch des jeugdigen dichters, versmachtte bij hare ontluiking, en te midden van het bonte gewoel van klachten en tegenklachten, van hoon en van smaad, sloegen Willems en David ieder hunnen weg in, beiden getrouw aan het Vlaamsche volk, maar deze meer beducht voor zijne godsdienstige, gene voor zijne staatkundige en nationale belangen.

Nadat de orkaan was losgebroken en had uitgewoed, toen de verbitterde gemoederen eenigszins waren bedaard, zoodra het mogelijk bleek de noodlottige gevolgen, welke de omwenteling voor de moedertaal had meêgesleept, zoo niet af te weren, dan toch te temperen, was David, alsdan hoogleeraar

(1) *Oproep aan de Belgen*, in de *Verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterkunde.* Antwerpen, 1819, 1e Deel, bl. 6 en 30.

te Leuven benoemd, er op bedacht de hulp in te roepen van Willems, die inmiddels, uit zijne ballingschap van Eekloo, naar Gent als ontvanger der registratie was verplaatst. Gezamenlijk, als trouwe bondgenooten, zouden zij werken tot heropbeuring, tot de rechtsherstelling der moedertaal.

Om het gewenschte doel te bereiken, welk middel zal vooreerst worden aangewend? Het vervolg des briefs van 23 Januari 1836 zal het nader verklaren.

« Gelijk Uwel Eerw. zeer wel opmerkt (schrijft Willems verder) de verwarring is thans bij ons zoo hoog gerezen, de onderscheidene dialecten onzer provintiën zoodanig met elkander in strijd geraakt, dat het hoogst wenschelijk wordt eene Maatschappij of Academie, te zien oprijzen, die de ware moedertaal weer opbeure, en een gezag uitoefene, hetwelk op goede, gezonde rede en den ouden aard onzer spraak gegrondvest zij. »

« Van ganscher harte wil ik medewerken om uwe goede inzichten bevorderlijk te zijn, en om door eene eerste bijeenkomst van een zeker aantal taalgeleerden te Brussel, de grondslagen te helpen leggen van een genootschap, bestemd om in de onderscheidene gewesten, waar Vlaamsch gesproken wordt, den geest van eenparigheid te bevorderen. »

Dat Genootschap werd gesticht. Het heette: Maatschappij tot bevordering der Nederduitsche Taal- en Letterkunde. Seffens werd er besloten tot het uitgeven van een Taal- en Geschiedkundig

Tijdschrift, dat in de geschiedenis onzer letterkunde roemrijk bekend is onder den naam van *Belgisch Museum*, en tot het uitschrijven eener prijsvraag « over de geschilpunten ten aenzien der spelling en woordverbuiging der Nederduitsche tael, met aenwyzing der middelen het best geschikt om tot eenparigheid te leiden. »

Daarna wendden zich Willems en David, als bestuurders der Maatschappij, tot den heer Minister de Theux om de bescherming van den Staat te verzoeken. Den 21 Mei 1836 antwoordde de heer de Theux aan Willems (1) :

« Ik heb het vertoogschrift ontvangen, dat gij mij gestuurd hebt, in overeenstemming met eenige personen, die aan de Vlaamsche letterkunde een welverdiend belang hechten. De vereeniging, die gij gesticht hebt, schijnt mij nuttig te zijn, en ik zal met genoegen doen al hetgeen in mijne macht zal zijn om de pogingen en de ontwerpen uwer Maatschappij te bevorderen. »

« Mij dunkt (schrijft Willems aan David) dat wij hiermede nog niet verre gevorderd zijn. Daar Uweleerw. met een sprong over den ijzeren weg te Brussel zijt, zoo ware het misschien best dat gij omtrent de verdere inzichten van den Minister een mondgesprek hieldt met den heer Dellafaille, Directeur pour les Arts et les Sciences.

(1) *Brieven*, bl. 143.

Waarschijnlijk zult Gij bij hem vernemen, wat het Gouvernement zou kunnen of willen bijdragen tot het bekostigen der eerepenningen voor de uit te schrijven prijsvraag, en als subsidie in het taal- en geschiedkundig tijdschrift. »

Het Gouvernement verleende inderdaad voor de uitgave van het Museum een hulpgeld van 600 frank en teekende in voor 12 exemplaren. Daarenboven gelastte zich het Staatsbestuur bij koninklijk besluit van 6 September 1836 met het uitschrijven der gestelde prijsvraag, en in Juli 1837 benoemde het Staatsbestuur, om de ingezonden verhandelingen te beoordeelen, eene Commissie, wier leden gekozen waren in de Maatschappij van Nederduitsche Letterkunde. Inmiddels hadden Willems en David in November 1836 « een Grondreglement » van de Maatschappij opgesteld. Haar oogmerk was, zegt het Reglement (1), de bloei en de beoefening der Nederduitsche Taal- en Letterkunde. Zij zou gevestigd zijn te Brussel, en samengesteld uit 30 leden, maar plaatselijke afdeelingen hebben in Brussel, Leuven, Antwerpen, Gent en Brugge, welke echter slechts door letterarbeid met het algemeen Bestuur zouden in aanraking komen. Volgens art. 9 stelde zich de Maatschappij onder de bescherming van het Gouvernement, en zou jaarlijks verslag geven van

---

(1) *Brieven*, bl. 147.

hare werkzaamheden aan den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

Maar de officiëele erkenning volgde niet. Verstoken van de zedelijke en geldelijke ondersteuning des Staats, kon de Maatschappij niets of weinig uitrichten.

« Hoe meer ik er over nadenk (schrijft Willems aan David (1)) hoe meer ik de noodzakelijkheid inzie van eene Academie, geenszins eene Maatschappij te hebben. Koninklijke Maatschappijen zijn er veel, zelfs Rhetoryken, en in kleine steden .... Wat gezag kan eene Maatschappij hebben ?.... »

Nogmaals drong hij derhalve bij het Staatsbestuur aan, en hoopte weldra te gelukken. « Met den heer kanunnik De Smet (zoo schrijft hij aan David, den 19 November 1838 (2)) heb ik dezer dagen, op vernieuwd verlangen des Ministers, het plan gemaakt voor de Nederduitsche Academie.... Men is er op gesteld dat de Academie binnen Brussel vergadere : ik had liever gezien dat ze te Gent haar vast verblijf had. Het grootste getal Academisten zal toch hier wonen. »

Maar, korten tijd daarna, in een gesprek met den heer Minister de Theux, in Januari 1839, merkte hij, zooals hij aan David schrijft (3), « dat

---

(1) *Brieven*, bl. 158.
(2) Id., bl. 156.
(3) Id., bl. 157.

zijne Excellentie al zeer bekoeld was in zijnen ijver tot het oprichten van zoodanige instelling. » Geheime tegenwerking spande alle krachten in om het ontwerp der Vlaamsche letterkundigen te verijdelen ; en nochtans kon er, voor de stichting eener Vlaamsche Academie, eene gepaster gelegenheid zijn dan die, welke zich toen voordeed ?

De uitgeschreven prijsvraag, in stede van éénparigheid in spelling te bevorderen, was het sein geworden van hardnekkigen kamp onder de voorvechters der verschillende spellingstelsels. Professor Bormans was onledig met het opstellen van zijn verslag, waarin hij niet alleen de ingezonden verhandelingen zou beoordeelen, maar ook de spelregels, door de Commissie vastgesteld, wettigen en verdedigen. « Gaarne had ik gezien (schrijft Willems aan David) in zijn brief van 21 Januari 1839 (1), dat de heer Bormans zijn groot rapport aan de Vlaamsche Academie gedaan hadde, ten einde deze daarop beraadslaagde en besliste; want gaan wij er de nu bestaande Maatschappij mede bemoeien, ik vrees dat eene beslissing van deze laatste weinig afdoen zal bij het publiek.... »

« Morgen denk ik den heer Bormans te schrijven, ten einde hij bij den Minister aandringe tot het verwezenlijken van zijn eerste plan. Schrijf Gij van uwen kant ook aan zijne Excellentie ;

(1) *Brieven*, bl. 158.

ik zal het ook doen. Wij zullen hem op die wijze *en demeure* stellen, ja, is het noodig, hem aanwakkeren door eene petitie van een honderdtal Vlaamsche letterkundigen en onderwijzers. Wat zegt Gij daarvan ?.... »

Edoch, alle pogingen waren vergeefsch. De onmogelijkheid inziende, van het Staatsbestuur de stichting eener Vlaamsche Academie te verkrijgen, verzon Willems een ander plan, en vroeg de inrichting eener Vlaamsche Klas bij de Brusselsche Academie. « Nu ben ik voornemens, schrijft hij aan David, den 27 Mei 1839 (1), den Minister andermaal bij geschrift op te wakkeren tot het instandbrengen van ons ontwerp... Begint Gij ook van uwen kant eens te schrijven, eu dring eropaan, dat het ding een academischen vorm krijge. »

Maar intusschen waren, gelijk Willems bekend maakt, uit het Zuiden dreigende waarschuwingen bij het Staatsbestuur ingekomen. Men maakte het Gouvernement verantwoordelijk voor alle aanmoediging, die het aan welkdanig streven tot toenadering met Duitschland zou verleenen; en voor onze zuiderburen was de Vlaamsche beweging eene Germaansche beweging. Ook deelde het ontwerp eener Vlaamsche Afdeeling in het lot dat het plan der Vlaamsche Academie had getroffen.

« Ik begin haast gaan te gelooven (schrijft Willems aan David, den 25 Juli 1839 (2)) dat men

---

(1) *Brieven*, bl. 161.
(2) Id., bl. 163.

ons bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken heeft willen in slaap wiegen met de belofte van eene Vlaamsche Academie of zoowat... Men antwoordt niet. » En iet later, den 10 Augusti 1839 (1): « Van den Minister verwacht ik niets meer... ik heb geen vertrouwen meer in het Gouvernement noch in zijne beloften ten aanzien van het Vlaamsch. » En hij voegt er bij : « Al mijne hoop ligt nog alleen in de geestelijkheid. Deze moet bij onze bevolking den Duitschen geest opwekken, taal en zeden herstellen. »

Ondanks al deze wederwaardigheden, was Willems de man niet om alle hoop te verzaken. Hij zou aan de Brusselsche Academie voorstellen een Comiteit in te richten, gelast met het opstellen van een Vlaamsch woordenboek en eene Vlaamsche spraakkunst (2). Zoo dwongen hem de ontmoedigende tijdsomstandigheden in zijne ontwerpen te dalen van de Vlaamsche Academie tot eene Vlaamsche Afdeeling, van eene Vlaamsche Afdeeling tot een Vlaamsch Comiteit. Maar den moed opgeven, dat nooit. Want, in het begin van 1840 gaf hij het sein tot het algemeen petitionnement, en het vertoog, door hem zelven ontworpen, vroeg dat door eene wetsbepaling onder anderen werd vastgesteld (3) :

---

(1) *Brieven*, bl. 165.
(2) Ibid., bl. 166.
(3) Ibid., bl. 217.

« Dat er eene Vlaamsche Academie of eene Vlaamsche Afdeeling bij de Brusselsche Academie tot aanmoediging der Nederduitsche Letterkunde zal worden opgericht. »

Een jaar daarna, in 1841, verscheen het lang verbeid en meesterlijk verslag van Professor Bormans. Te Gent, in eene algemeene vergadering der leden van de Maatschappij tot bevordering der Nederduitsche Taal- en Letterkunde en van andere uitgenoodigde taalkundigen, werden de spelregels der Commissie besproken en met eenige wijzigingen aangenomen. Op het Taalcongres volgde 's anderdaags 24 October een Vlaamsch feest, dat als een der merkwaardigste geboekt werd in de geschiedenis van den Vlaamschen taalstrijd.

Behalve talrijke andere beoefenaars en voorstanders der moedertaal (1), ontmoeten wij er, in broederlijke eendracht vereenigd, alle diegenen welke toen de leiders der Vlaamsche Beweging en Letteren waren of het later geworden zijn. Aan het hoofd blinken als heldere sterren de heeren Bestuurders der Maatschappij, Willems en David, in de volle kracht van mannelijke rijpheid en ongemeene geestesvermogens.

Al de hoedanigheden, die een' hoofdaanvoerder

---

(1) *Taelcongres en Vlaemsch Feest, gehouden te Gent den 23 en 24 October* 1841, beschreven door F.-A. Snellaert. Gent, 1842.

kenmerken, WILLEMS bezat ze in hooge maat. Het doel waarnaar hij streefde, stond helder voor zijne oogen: het behoud, de grootheid van het Vlaamsch vaderland, van den Nederlandschen stam. De middelen, hij kende en gebruikte ze : wetenschap en onverpoosde werkzaamheid. Zijne wetenschap, daar is België, daar is Nederland, daar is Duitschland van getuige. De uitgaven van den Reinaert, van den slag van Woeringen en de Brabantsche Yeesten, van het Belgisch Museum en de Oude Vlaamsche Liederen, zijn gewrochten die 's mans naam zullen vereeuwigen tot bij de verste nageslachten. Zijne werkzaamheid? Wie is er die de geschiedenis der Vlaamsche Beweging van vóór 1846 heeft doorbladerd, en niet op elke bladzijde Willems' naam, Willems' woord, Willems' daad aantrof? Hij was het die in zijne gespierde en bekwame handen den staf hield, die het jonge Vlaamsche leger inrichtte en ordende. De ouderen bewonderden zijne geleerdheid en zijne wilskracht. De jongeren betooverde hij door zijn minzaam en innemend karakter. Allen kluisterde hij aan zijne innige vriendschap door de rechtschapenheid van zijn hart.

« Meer trouw als hy, heeft zich geen Belg gedragen!
Zyn vrye geest verachtte list en lagen;
    Geen schittrend ambt, geen aengeboden eer,
Kon hem begrip noch denkwys doen verzaken :
Zyn boezem bleef voor 't echte en 't ware blaken,
    De trouwe man,

(Zoo treurde Th. Van Ryswyck op het gapend graf des dierbaren afgestorvene), (1)

Helaas! hij is niet meer!

« Het goede (schreef Willems aan David, 14 October 1845 (2)) is tot dusverre door ons beiden verricht. Laten wij op dien voet voortgaan. » Is er een ander bewijs noodig van de innige vriendschap, die den « Vader der Vlaamsche Beweging » verbond aan zijnen getrouwen en hoogstgewaardeerden raadsman, den goeden, den geleerden vader DAVID, het vroom en edelmoedig priesterhart, den Mentor der Leuvensche jeugd, wiens lessen en voorbeelden talrijke jongelingen opleidden tot bekwame en overtuigde voorvechters der Vlaamsche zaak? Zonder twijfel, de middelnederlandsche taal- en letterkunde had David grondig bestudeerd: getuigen zijne geleerde uitgaven van Maerlant en Ruusbroeck. De geschiedenis van het Vlaamsche volk had hem al hare geheimen ontsluierd. Zijn Vaderlandsche Historie, eerezuil opgericht tot eeuwigen roem van België, evenals de Muzen van Herodotus, zuiver van taal, sierlijk en vloeiend van stijl, helder en eenvoudig van opvatting, is aan het Vlaamsche volk opgedragen, en zij werd en wordt nog door het Vlaamsche volk gretig gelezen. Maar het gebied, waarover David den schepter voerde, was de weten-

(1) *Korte Levensschets van J. F. Willems*, door F.-A. SNELLAERT. Gent, 1847. Bl. 43.

(2) *Brieven*, bl. 199.

schap der huidige taal, met al haren schat van woorden en eigenaardige wendingen, wetenschap die hij door zoo menigvuldige opstellen in den Middelaar en in de School- en Letterbode, en door zijne Aanteekeningen op Bilderdijk opluisterde.

In den taalstrijd was David de bedaarde stafoverste, die, vastberaden maar kalm, niet handelde dan na het voor en het tegen te hebben gewikt en gewogen; die trachtte niet zoo zeer naar hetgeen hij begeerde, als wel naar hetgeen de tijdsomstandigheden hem als mogelijk deden blijken.

Zijn tegenbeeld in het Vlaamsche kamp van dien tijd was de eenige jaren jongere, de driftige, opbruisende SNELLAERT. Volksrecht, recht der moedertaal! Waar het dit gold, week hij geene schrede, voor niemand! Met velen of alleen, altijd pal! Ons recht, geheel ons recht : Dat was de leuze van den strijdenden ridder der Vlaamsche beweging. Het bijtende vlugschrift was zijn scherpsnijdend zwaard. Maar in hoogere sferen ook bewoog zich zijn letterarbeid. Van Maerlant, Jan Boendale, Hein van Aken troffen in hem eenen bekwamen uitgever aan, terwijl in de grondige kennis der Zuid-Nederlandsche letterkunde van de XVe tot de XVIIIe eeuw niemand hem den palm kon betwisten.

Te Luik, verre van het gewoel der Vlaamsche beweging, buiten het bereik van allen invloed dien de vechtende partijen konden uitoefenen, zetelde de rechter van den spellingsoorlog. Daar had BORMANS, in het stille studievertrek, de Ger-

maansche taalstudie doorwroet, om het diepgeleerd verslag op te stellen over welks conclusiën het Gentsche Taalcongres toen uitspraak deed. Bormans was reeds en bleef de taalvorscher, de critische filoloog bij uitnemendheid. Hij zal aan de Nederlandsche letterkunde den gevierden naam van Hein van Veldeken wedergeven. Hij zal bewijzen dat, reeds vóor Maerlant, in de Maasgouw, de Dietsche letterkunde een heerlijk tijdperk van bloei had beleefd. Zal ik U 's mans uitgaven herinneren van de *Levens van Ste Christina* en *Ste Lutgardis*, van den *Parthenopeus* van Bloys, en zooveel andere geschriften, waarmede de onvermoeibare werker onze letterkunde heeft verrijkt?

Willems, David, Bormans, Snellaert, ziet daar het viermanschap, dat het Gentsche taalcongres opluisterde. En indien wij, naast deze mannen, nog de gevierde namen opsommen van Jher BLOMMAERT en van SERRURE, vader, even ervaren in de taalkunde als in de geschiedenis, wie zal alsdan betwisten welke heerlijke toekomst beschoren ware geweest aan eene Vlaamsche Academie, waarin zulke taalkundigen hadden gezeteld?

Maar ook de Muzen waren tot het Gentsche feest uitgenoodigd geworden. Ik zie er den onvergetelijken Bard, die tot het Vlaamsch volk zong :

Blijf trouw aan uw verleden!
Blijf steeds uwen Vlaamschen oorsprong waard!
Wees Vlaamsch van hart en Vlaamsch van aard!
Wees Vlaamsch in uwe spraak en Vlaamsch in uwe zeden!
Uw roem en uw geluk vindt ge op dien weg alleen,
Met al de heerlijkheid der dagen van voorheen!

Ik bewonder den dichter die mijne tranen afperst bij het gevoelvol klaaglied, dat hij aanheft op het graf zijner moeder; die mijne huivering verwekt bij het vreeslijk tooneel der razende zinneloosheid. Maar ik min ook den teederen zanger van het huiselijk en landelijk leven, den vereerder van Liefde en Natuur, die was, zooals hij zong :

Dietsch, rechtschapen en trouw — het drieëenig kenmerk
van 't voorouderlijk oord —

Naast LEDEGANCK en DAUTZENBERG, de twee kunstenaars, wier beelden en tafereelen tot in de minste trekken en in de fijnste schakeeringen zijn geschetst en bewerkt, zetelt bij het Gentsche feest de vruchtbare PRUDENS VAN DUYSE, wiens rijkbegaafde Muze, zoo vlug en zwierig van gang als wispelturig van aard, den Parnassus in al zijne hellingen en krochten doorkruiste.

Op dezelfde merkwaardige vergadering deed de fiere Scheldestad hare plechtige intrede in de Vlaamsche letterwereld. Want, o edele Koningin der kunsten,

Een morgen hoorde 't Vaderland,
Verbaasd, een juichtoon aan uw strand,
Het was een dichterkroost, dat in uw schoot ontwaakte,
Dat kroost, waarin de gloed van vroeger barden blaakte,
Zong liederen wonderschoon, als stemmen der natuur,
Als galmen opgewekt door 't ingeschapen vuur.

TH. VAN RYSWYCK, de ongekunstelde jongen des volks, vergat een oogenblik de vroolijke luim van zijn geestig lied of den schaterlach van zijn

bijtend schimpdicht, en richtte tot de geleerde vergadering een' ernstigen feestgroet (1) en zong :

Zoolang 's Lands jeugdig kroost tot mannenkracht zal rypen,
Zoolang een Vlaemsche hand zich nog ten vuist kan knypen,
Zoolang roem' Belgies grond op Vlaend'rens vôlksbestaen!

Het jeugdig kroost was talrijk te Gent, vol leven en bezieling. Waarom moet ik hier slechts spreken van hen, wier gemis wij betreuren, en mag ik de namen niet herinneren van een' JAN DE LAET een' JAN NOLET, toen te Gent aanwezig in de volle frischheid van hunne werkzame jeugd, thans nog, Gode zij dank! hooggeschatte veteranen onzer Vlaamsche Academie?

Een naam vergat ik van hen, die het Vlaamsche feest te Gent hebben opgeluisterd, een' naam die op U aller lippen zweeft, een' naam die sedert in geheel Vlaanderland werd gezegend, en in geheel de beschaafde wereld werd geroemd : den naam van onzen onsterfelijken CONSCIENCE. In tegenwoordigheid van U, die allen den man hebt gekend, die getuigen zijt geweest van zijne zegevierende loopbaan, die deel naamt aan de vorstelijke eerbetuiging, hem door het Vlaamsche volk in zijn leven en na zijn dood bewezen, ware het vermetel van mij, den lof te willen spreken, des mans waardig, die den Vlaamschen geest herwekte in al de gouwen van het Vlaamsche land en in al de rangen der Maatschappij.

---

(1) *Taelcongres*, bl. 62.

Na het banket, waarmede het Gentsche feest gesloten werd, bleven er de letterkundigen in nauweren kring vereenigd. Conscience nam het woord (1). In die vervoerende taal, welke bij plechtige gelegenheden uit zijne warme ziel vloeide, maakte hij de lofrede van Willems « den eersten onder de aanwezigen die de rechten der Moedertaal met ware liefde verdedigd had », en de heldendichter van den Leeuw van Vlaanderen gaf den kus van eerbied en onbegrensde hoogachting aan den Vader der Vlaamsche Beweging. Heerlijk en zielroerend tafereel, waar het kloppend hart en het denkend brein, in broederlijke omhelzing gestrengeld, het ideale beeld daarstelden van ons heilig, Dietsch Vaderland.

Ik vraag het U nogmaals, Mijne Heeren, eene Vlaamsche Academie, samengesteld uit die taal- en letterkundigen, alsdan te Gent vereenigd, welke heerlijke Maatschappij! Maar de Academie kwam niet tot stand.

In Februari 1844 beriep het Taal- en Letterlievend Leuvensch Studentengenootschap « Met Tijd en Vlijt » te Brussel eene algemeene vergadering der Vlaamsche maatschappijen, om er een gemeenschappelijk feest te vieren en het plan eener Academie weder op touw te brengen. « Wij hadden, zegt de Heer E. van Straelen, verslaggever des

---

(1) *Taelcongres*, bl. 67.

Genootschaps (1), dit altoos als een der gewigtigste punten ter beraedslaging beschouwd, ja en wij zullen het rondborstig verklaren, dat dit gedacht wel eene der voornaemste beweegredenen was, waerom wij het voorstel eener algemeene vergadering hadden uitgezonden. En zou er inderdaed geen oneindig nut kunnen spruiten uit eene instelling die bestemd ware, om in ons midden als geleerd gezag op te treden, om de echte beginselen der letterkunde in eere te houden, en de afzonderlijke en verschillende strevingen der jongere schrijvers derwijze tot een eenig doel te rigten, dat dezelve als natuerlijk tot den bloei der nationale letteren en tevens tot de verheerlijking des Vaderlands moesten strekken? Ook onze Eerw. Voorzitter (prof. David) was voornemens geweest die gedachte tot onderwerp te kiezen der redevoering die hij te Brussel zou gehouden hebben. »

« Intusschen veranderden de tijdsomstandigheden zeer, en ons ontwerp voor het opregten eener Akademie kon maer alleen meer op het papier bestaen. »

Bij gemis aan eene Academie, stichtte men het *Taelverbond*. En al wat Willems vóór zijnen vroegtijdigen dood in 1846 vermocht te bekomen, was de instelling eener bestendige Commissie, die door koninklijk besluit van 1 December 1845 bij

(1) *Jaarboek der Katholieke Hoogeschool van Leuven.* 1845. Bl. 61-62.

de Brusselsche Academie werd ingericht, om de voornaamste gewrochten der oudere Vlaamsche letterkunde uit te geven.

Het Taalverbond, evenals vroeger de Maatschappij van Letterkunde, even als alle vereenigingen van dien aard, had noch de gewenschte éénheid van werking, noch de noodige geldmiddelen, om het doel zijner instelling te vervullen. Nochtans ging van deze vereeniging de eerste oproep uit tot het houden der Nederlandsche Congressen, die zeker voor de Vlaamsche letterkunde van het hoogste nut waren en nog zijn.

Met Willems' afsterven eindigt het eerste tijdperk in de geschiedenis der stichting eener Vlaamsche Academie: tijdperk van krachtige, onophoudende, openbare werking, waarvan Willems de ziel was geweest.

Na dien tijd leeft het vurig verlangen van de stichting der Academie bij de letterkundigen en in de Vlaamsche Maatschappijen voort; maar in het openbaar zal die wensch slechts van tijd tot tijd verschijnen, en pas uitgedrukt verdwijnen.

De Grievencommissie, in 1856 bij koninklijk besluit op voorstel van onzen vlaamschgezinden Minister de Decker ingesteld, wijdde eene zitting toe aan de bespreking der Vlaamsche Academie, en, zoo als het verslag luidt (1), « vooreerst om niet op

(1) Verslag van den Heer SNELLAERT, bl. 52, in : *Recueil des pièces imprimées par ordre de la Chambre des Représentants. Session de* 1858-1859. T. I, n° 42. Brussel 1859.

nieuw den roep te verwekken tegen zoogenaemde bevoorregting der Vlamingen zoodra deze op evenredige bedeeling van gunsten aendringen; ten andere om de onkosten welke eene Akademie brengt », stelde de Commissie als voorloopigen maatregel voor:

« Dat er bij de thans bestaende koninglyke Akademie eene *nederduitsche* afdeeling zal worden gevoegd, die in alles dezelfde regten genieten zal als de andere klassen, en wier werkzaemheden gelyk zullen zyn aen degenen waer aen de klas van wysbegeerte en letteren zich toewydt. »

Maar, wanneer in 1859 het merkwaardig verslag van Snellaert werd neergelegd, was het Staatsroer in andere handen overgegaan, en noch van dezen wensch noch van de andere wenschen der Grievencommissie was er geene spraak meer.

In 1860 zond Dr De Jonghe uit Brugge naar het Congres, te Hertogenbosch vereenigd, een voorstel tot oprichting eener Vlaamsche Academie van Taal- en Letterkunde. In 1865 sprak de Heer Lambrechts, afgevaardigde van het Leuvensch Genootschap met Tijd en Vlijt, op het Congres te Rotterdam over het instellen eener Algemeene Nederlandsche Academie. In 1867 drukte de Heer Vuylsteke te Gent een opstel over de stichting van een Nederlandsch Academisch College van Letterkunde, dat door « de hoogte waarop het geplaatst is en het openbaar gezag waarop het steunt, een groot aanzien en eenen uitgebreiden invloed zou bekomen, wiens leden eene groote onafhankelijkheid voor hunne werkzaamheden en eene

verredragende ruchtbaarheid voor hunne denkbeelden zouden vinden ».

Eindelijk, in 1869, op het Leuvensch Congres sprak ons geacht medelid, Dr Hansen, over de noodzakelijkheid eener Zuidnederlandsche Academie, en op ditzelfde Congres werd door de EE. HH. Hendrickx en Roucourt (1) de stichting eener vrije Nederlandsche Academie voorgesteld, welke bestaan zou uit veertig leden, twintig van het Noorden, twintig van het Zuiden. Maar toen, evenals onlangs, om redenen die de geschiedenis wellicht eens zal ontsluieren, betuigden onze Noorderbroeders weinig ingenomenheid met zulke instelling.

Dienvolgens vereenigden zich de letterkundigen uit het Zuiden, en stichtten de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde.

Onder U, mijne geachte medeleden, tref ik de meesten aan van diegenen, welke de nieuwe Maatschappij tot het leven riepen. Waarom mocht ik niet aan ons hoofd geplaatst zien den eersten Voorzitter der Maatschappij, den geleerden professor HEREMANS, die na Davids en Bormans' dood onbetwist in Belgie den staf voerde op het gebied der Nederlandsche taalkunde?

Waarom mag ik hier niet onder U groeten de twee levenslustige makkers, die Vlaamsche bezieling strooiden in al de kringen, waar zij verschenen :

---

(1) *Handelingen van het XIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres in* 1869. Leuven, 1870, bl. 192-200; 446-447

FRANS DE CORT, den opgeruimden en kunstvollen volkszanger, aan onze Letteren ontrukt in de kracht zijns levens en zijner geestesontwikkeling, en TONY BERGMANN, den rijkbegaafden jongeling, die in de frissche kinder- en jongelingsbeelden van *Ernest Staas* deed voorzien welke mannenbeelden hij eenmaal als man zou scheppen, gemaaid vóór de rijpheid zijner jaren ?

Eerst was, in de Maatschappij van Taalkunde, alles leven, alles beweging; maar, treurig feit dat zich herhaalt in de geschiedenis van al onze vrije maatschappijen, weldra verslapte de ijver, het getal leden kromp ineen; en welke ook de werkzaamheid zij geweest van de getrouw gebleven leden, wat goeds ook de Maatschappij hebbe te weeg gebracht en nog kan stichten, haar voorbeeld was een nieuw bewijs dat alleen door hoogere en voortdurende ondersteuning eene Taal- en Letterkundige Maatschappij op het Vlaamsche volk den gewenschten invloed kan uitoefenen.

Gutta cavat lapîdem.......

De waterdrop, hoe traag zij ook valle, holt eindelijk de rots uit. Vijftig jaren lang werd de wensch der stichting eener Vlaamsche Academie uitgedrukt, dan ééns luid verklaard in de openbare vergaderingen, dan gefluisterd in het vriendengesprek van taal- en letterkundigen. Een nationaal Bestuur verscheen, een Staatsbestuur dat gelijke taalrechten wilde vergunnen aan iederen vrijen Belgischen burger, en verleden jaar, in die plech-

tige vergadering, waarvan de herinnering in ons aller geheugen voortleeft, verrees de koninklijke Vlaamsche Academie van Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Eer, driemaal eer aan hare inrichters.

Een jaar verliep sedert dien heuglijken dag. Onze Wetten zijn gestemd; onze Verslagen en Mededeelingen zijn verschenen; belangrijke uitgaven van oude schriften zijn in bewerking; prijsvragen zijn uitgeschreven, en de wedstrijd wordt met den meest glanzenden uitslag bekroond. Buitenlandsche geleerden en schrijvers, wier roem overal bekend is, aanvaardden met vleienden dank het eerelidmaatschap onzer Academie. En ware het niet dat wij reeds dées jaar het afsterven moesten betreuren van een' onzer bemindste en verdienstelijkste leden, D. Delcroix, dan kon ik verklaren, dat de koninklijke Academie, in het eerste jaar van haar bestaan, met 's Hemels milden zegen werd overladen.

Mij blijft over aan Zijne Koninklijke Majesteit en aan de Heeren Ministers mijne eerbiedige hulde te bewijzen voor het vertrouwen dat Zij in mij hebben gesteld, en aan U, mijne dierbare medeleden, mijnen diepen dank uit te drukken voor de broederlijke ondersteuning, die ik, in alle omstandigheden, van U mocht genieten.

Mijn hooggeachte opvolger, J^her^ de Pauw, ik stel de koninklijke Academie in uwe bekwame handen, overtuigd dat zij onder uw bestuur zal worden hetgeen het Vlaamsche volk van haar verwacht.

De heer C. Hansen leest, in den naam van E. Hiel, door ongesteldheid belet te spreken, het volgende gedicht :

VAN MAERLANT.

Aan mijnen vriend, den Beeldhouwer Hendrik Pickery.

Bezield, het hoofd voorover, rijst van Maerlant, stout
In steen gebeiteld — (late dank van 't nageslacht).
Te Damme staat hij, langvervallen stad, thans dorp,
Vergeten liggend onder Brugge....
Wees gegroet,
O needrig dorp, dat zulk een beeld in u bevat...
Gegroet ! terwijl de zonne nederzinkt, en rood,
Als was ze diep beschaamd voor die verzwonden pracht
En macht, verdwijnt ter grondelooze zee, die zucht
En klaagt, omdat zij niet meer Damme's wal bespoelt;
Terwijl het avondwindje kreunend slaaprig glijdt
Op matte golven, lijk de stervende ademtocht
Eens ouden reuzen, uitgeleefd door last en leed...
Ach ! wen het avondgrauw den zonneglans vervangt,
Dan schijnt me 't steenen beeld te leven; 't schijnt me toe
Of de oogen in het donker opengaan en als
Twee sterren plotsling door het duister gloeien, ja,
Vergrooten, sombere en heldre vonken schieten... zien
Vol zielegloed het weemlend golvenspel der zee,
Die weder bruist en ruischt aan Damme's wal.
— Hij heft de stem, en zingt een lied van frissche min,
Van 't eeuwig vuur der minne, of Goedela verrees,
In naakten schoonheidglans, uit 't lachend schuim der zee.
— Hij heft de stem, en zingt een lied van Vlaandren's roem,
Gemeentegrootheid, mannensterkte, scheppingskracht....
't Gewijde boek ontsluitend, ook 't Natuurgeheim
Verkondend aan zijn volk, met wat geschiednis leert,
Nooit onderwijzensmoê, als lichtbaak, stralend nacht
En dag vol menschenliefde, zacht gevoed door hulp
Der Moeder Gods, de hemelmaagd, zijn heil en troost.
Hij heft de stem, en zingt een bloedig geeslend lied :
Der kwaden schalkheid, hebzucht, vuig bederf,
Hooveerdigheid, onkuischheid, nijd en gierigheid!

— En van die « scone valsce walsce poëten, die
« Meer rimen dan si weten... » Ook den adeldom,
Op roof en moord belust, vermaande zijn gezang.
Het klonk zoo droef verbolgen.
Hijgend blikt hij op,
Ter zee... en 't is of bij dien blik op 't brandend schuim
De heldenschimmen zweven, door hem opgewekt.
de Coninck, met het tintlend oog en diep verstand;
Jan Breidel, met het woest geweld, bereid tot wraak;
De felle Jacob Peyt, de kloeke Zannekin
En Vlaandrens Philippina, de arme dulderin,
Gestorven voor haar volk, vergiftigd door den haat,
Den Franschen haat, die reeds zoo dikwerf Vlaandren trof.
Meewarig staart hij op de zee : uit 't glimmend nat
Verrijzen plots twee schimmen fier en stout.
Gegroet, van Artevelden! roept hij vreugdig uit, ja, gegroet!
Vlijmde u de doornenkrans en stroomde uw bloed, en brak
Uw hert in 't kloeke lijf, door ondank wreed gedood...
Gij leeft nog in uw volk met frissche jeugd! uw geest
Bezielt nog soms den Vlaming, als de zon die straalt
Door 't groene loof en in de roos den zoeten geur
Verwekt, den geur, 't verlangen naar de vrijheid, naar
Het licht!... De nacht verdonkert 's Vlamings geest! vergeefs
Beproeft hij 't ijzren net te breken, dat hem knelt...
Zijn tale wordt versmacht; 't in « Vlaandren vlaamsch! » bespot!
Vergeefs poogt hij den band te breken, die hem knelt...
Hij kwetst zich niet, ach, bloed heeft hij niet meer... ach, uit-
Gemergeld valt hij neer in 't dwanggareel, eilaas,
Waar bijgeloof en franschlarij hem in gekluis-
terd houden. Arteveldes geest, gij, zielekracht,
Herbouw hier in de wereld Vlaandrens roem, door 't recht
Beschenen, door der waarheid morgenrood. O voer
Uw volk tot zegedaad, tot rein geluk! Ja geef
Uw volk des geestes wapen, 't stichtend woord, opdat
Het uit der logen donkren kuil weer opklim, tot
Den eeuwigen stralentroon der waarheid, kunst
En wetenschap! O Arteveldes geest! beziel
Ons volk met liefde en vrijheid; dat het strijd
Den levensstrijd op aarde voor zijn zelfbestaan,
Opdat het stichte door zijn kracht het eeuwig rijk
Des geestes. Kamp, ja, kamp!
Daarvoor verstaald ons hert,

Verfrischt den moed! en opgebeurd ons hoofd gelijk
Een eik, door wiens verheven kruin de Vlaamsche wind
't Verlossings-heillied juicht, terwijl de Noorderzee
Aan zijne voeten rolt en zingt dien zegezang....
Hij zweeg, zijn oog viel toe. Geruischloos werd het gansch...
Het sterrenlicht, dat in den nachtmist scheemring scheen
En dwaalde als doodsch geglim op 't uitgegiste schuim,
Verzwond in 't grondloos donkerdiep, als ging het heen,
Voor eeuwig heen....
Geen zonne kwam, o Vlaandren lief!
O lijdend volk! De zee sliep in. Beweegloos werd
Het al. Een grauwe nevel dreef, een lichtloos kleed
Zich spreidend als een lijkwâ op het stervend volk!
Omhullend als een lijkwâ 't schoone Vlaanderland,
De denkkracht Vlaanderlands, *van Maerlants prachtig beeld*. (1)

De heer H. Claeys bekomt het woord en leest :

Lofrede op Vondel.

Plechtig heeft de Dietsche stam het derde eeuwfeest van Vondel's geboorte gevierd.

Drie vorstelijke steden jubelden in de glorie van zijnen naam :

Antwerpen — dat in de oude doopregisters en poortersboeken Vondel's voorouderen van geslacht tot geslacht opvolgt en herinnert hoe « 's lands oudste en grootste poëet » zijn eigenen aard van Zuid-Nederlander in kunstzin en taal, uit den schoot der Scheldestad heeft geërfd.

Keulen — dat in de Wittestraat de woning wijst, waar, dank aan de vrijzinnige gastvrijheid der stede voor de Antwerpsche uitwijkelingen, de groote Vondel geboren werd en dat niet vergeten heeft hoe

(1) Dit standbeeld werd vervaardigd door Hendrik Pickery.

zijn geniale zoon « Agrippina » toegedaan bleef, hetgeen hij hartelijk betuigde in de « Opdracht der Maagden ». in de gemoedelijke strofen geschreven om, met den « Olijftack », Gustaaf-Adolf van den aanval harer muren af te keeren, en ook wel in dien pelgrimstocht van zijn tachtigste jaar, die hem in zijn geboortehuis terugbracht en daar — te nachtrust op dezelfde bedstede (zijn dichterlijk gevoel heeft het niet onbezongen gelaten) waar hij als kind had geslapen, en waar, in het uur dat Nederland zegent, zijn moeder hem aan onzen roem had geschonken.

Amsterdam — dat hem van in zijn kinderjaren had ontvangen, hem gelukkig zag in zijnen echtelijken staat met Maaiken de Wolf, welstellend in zijnen nederigen kousenhandel, geëerd in den kring der geleerden, kunstenaren en grooten, arm en lijdend aan de Bank van Leening; de wereldstad van alstoen, die hare luistervolle zeventiende eeuw, met de groote historische dagen van « zeetriomf » en « vreêpilaar », met geschillen en woelingen, met beurs en handel, met den fieren stoet van hoogbegaafde en gestaalde mannen — raadsheeren, burgemeesters en volksgezanten, krijgshoofden en zeehelden — in de poëzie van haren stadspoëet glansrijk herleven ziet.

En buiten Antwerpen, buiten Keulen, buiten Amsterdam hebben de jubeltonen eenstemmigen weerklank gewekt. De lof aan Vondel galmde uit honderd kringen door Noord en door Zuid, die broederlanden, gebroeders nog, gelukkig elkander

soms op den grond der gemeenschappelijke letterglorie te ontmoeten, zich in hunne oude moedertaal zonen van hetzelfde huis te erkennen, en de oude eenheid nog dáár te hervinden en te genieten.

De Koninklijke Vlaamsche Academie rekende het zich ten plichte bij de hulde aan Vondel hare medestemming te betuigen. In zitting van 20 April werd beslist dat bij hare eerste openbare vergadering Vondel plechtig zou herdacht worden. Hij nu, wien het uitvoeren dier beslissing werd vertrouwd, betreurt innig, enkel eene oprechte bewondering voor Vondel, en ook niet al de passende hoedanigheden voor zijne taak, te kunnen meêbrengen.

Als wij Vondel, gelijk nu — bij de huldebetuigingen hem gewijd — en op afstand van drie eeuwen, beschouwen in de volheid zijner glorie, in de heerlijkheid van het reuzenwerk dat zijne handen hebben voltooid, in de macht van dien breeden vloed van poëzij dien de onuitputbare bronader van zijnen geest over Nederland stroomen deed, zijn we wellicht genegen ons den Meester voor te stellen als een dier wonderen, wier eerste verschijnen en openbaring niet alleen aller aandacht vestigt, maar die, met hunne oorspronkelijke zelfstandigheid, als bij tooverslag een nieuw daglicht doen opgaan, den gezichteinder verbreeden, de gedachten in eene nieuwe richting drijven, met onweerstaanbare kracht de geesten beheerschen, in opvattingen en begrippen een onverwachten omkeer bewerken.

Doch neen! niet zóó heeft zijn scheppend vermogen zich vertoond; zijne èerste stappen in de letterwereld teekenden niet eene nieuwe baan, die welhaast de eenig gevolgde weg der dichtkunde worden zou.

Zoekend en tastend trad Vondel zijne wegen in. Geen voetspoor van voorgangers beschreef het pad. Niet, zooals nù voor den optredenden dichter het geval is, werd zijne ontwikkeling gericht en voortgeholpen bij de ondervinding en het voorbeeld van anderen; niet, zooals de jongeling nù, vonden zijne eerste schreden eene rechte, effene baan open; de baan was nog te trekken en af te bakenen.

Wel bood hem de Brabantsche Kamer « Uyt levender jonste » haar gezellig geleide, doch waarheen moest zij hem brengen, zij die van den ouden slentergang zich niet eens afgekeerd had; die, over het algemeen, geene andere poëzie kende dan hare « const van Rhetorycke » wier hoofdsieraad in kinderachtig herhaalde rijmslagen bestond, en die taalverdienste zag in een wanluidend zoogenaamd *langage de cour*, herkomstig uit de Burgondische overheersching, een laf en ongespierd Vlaamsch, met Fransche woorden weelderig doorspekt? Bij zijne allereerste dichtoefeningen zien wij dan ook Vondel de verkeerde richting der kamers van Rhetorica inslaan.

Nochtans, tusschen de Rhetorijkers (namelijk der oude Amsterdamsche Kamer) ontbrak het niet aan mannen, die de behoefte aan kunst- en taalhervorming gevoelden.

Zagen zij het jonge Nederland, onder elk opzicht, bij eigen kracht zich verheffen, zij wilden in zijne gloriekroon ook den glans der letteren, waar andere volkeren meê prijkten, schitteren doen. Aan Roemer Visscher, Spieghel en Coornhert hoort de roem, door taalzuivering en letterstudie een nieuw tijdperk geopend te hebben. Naast hen verschijnen straks Hooft, Coster, Plemp, Reael. Dezen ontging de gelukkige aanleg van den jeugdigen Vondel niet. Den stilgeaarden, nederigen burgerjongen leidden zij de letterkundige vergadering der geleerde en hooggeplaatste « classieken » binnen, om met hem de belangen van moedertaal en vaderlandsche kunst te bespreken.

Al spoedig dan werd Vondel het Fransch en Hoogduitsch machtig en legde zich op het Latijn toe, wat ongetwijfeld de vrucht was van zijn dagelijksch verkeer met de leden der « vergadering ». Intusschen begon men in zijn dichtspel grepen te onderscheiden die den voorklank gaven van harpetonen, in Nederland nog niet gehoord.

Wie den afstand meet, die het « Schriftuurlijck Bruylofts-Reffereyn » van 1605 en het « Nieuwjaers liedt » van twee jaren verder, scheidt, ik zeg niet van Vondel's hoogstgevierde meesterstukken, maar reeds van « het Lof der zeevaart », in 1623 gezongen, die staat verbaasd over de snel vooruitstrevende vaart van den dichter, en, door de onafzienbare ruimte tusschen die plaats en Vondel's uitgangspunt het oog weidende, kan hij misschien

reeds het vers van Bilderdijk, eenigszins gewijzigd en beschadigd, in toepassing brengen :

— Bij velen ware « het leven reeds voor zulk een reis te kort. »

Opbeurend en zielverheffend is het, de vroege ontluiking en rassche ontwikkeling eener groote geestgave, door werkzaamheid en zelfstudie in hare wonderkrachten vermenigvuldigd, gade te slaan.

Zaagt gij ooit van de groene heuvelen van ons Oudenaarde neder op zijne welige weiden, en volgde dan uw oog, dóór het bekoorlijk landschap, de kronkelende Schelde niet, slechts nog een eng, zilveren waterlint, dat speelsch door de laagte heenslingert, ongezind om uit de schoone streek weg te vlieten? Toch, dieper en dieper in het land stuwt zij hare wateren voort, en trekt in haren schoot bronnen en beken saâm, en rijst met zwellenden vloed omhoog, en werpt hare boorden breeder uiteen, en zal, in prachtigen stroom, de heerlijke handelbaan worden langs waar de volkeren van alle paviljoen hunne schattingen naar Antwerpen dragen.

Dus uw opgang, dus uwe vaart, dichtervorst! Ja, spoed de streek van uw jongen dichtlust voorbij! verwijdt uwe bloeiende oevers, zwelg in uw breede borst al het goede dat opwelt uit de zeden van uw volk, al het schoone zijner taal, al het grootsche zijner heldendaden, al het edele van zijne vrijheidszucht en godsdienstzin, en wordt tusschen Noord en Zuid, de eeuwen door, de verbindingstroom der volkeren van Nederland.

Indien Vondel, bij erfenis en overlevering van een vorig geslacht, zich, reeds bij het ontwaken zijner kunstvermogens, omringd had gezien en in bezit van rijkdommen en schatten in letterkunde en taal; indien hij niet, zelf, bij persoonlijken arbeid den akker had moeten ontginnen, dan had hij den oogst, bij vreemden gewonnen, daar hij dezen met de schrale voortbrengsels van eigen land vergeleek, niet zoo bewonderd en benijd; dan hoefde hij niet te zwoegen, of liever — dewijl Vondel, bij zijne verbazende vlugheid in alle werk, geen zwoegenden arbeid kende, — zijne krachten te oefenen met uitheemsche vruchten naar onzen grond over te halen; dan, in juiste maat onafhankelijk van de geestesbeweging van elders, onafhankelijk van de driftige vooringenomenheid met den in zwang gekomen kunstvorm der wedergeboorte; door een gunstig tijdsgewricht, evenals door eigenen aanleg, in staat gesteld om tusschen al het vóór hem aangeworvene enkel de goede uitkomsten te benuttigen en van oudere en nieuwere kunstleer en stelsels slechts datgene over te nemen en zich eigen te maken wat in de natuur zelve onomstootbare grondslagen heeft, dan zou Vondel zijne machtige oorspronkelijkheid wellicht hebben geopenbaard in een tooneel, dieper nationaal, eigenaardiger, en met grondiger begrip van het echt tragische; dan ware hij voorbereid geweest, een epos — epos in de ruimste en hoogste beduiding van het woord — te ontwerpen

en te volmaken, zonder dat ramp of rouw ooit zijne handen van de aangeslagen onderneming zouden hebben kunnen aftrekken. Maar dan ook ware de schoonste en reinste glorie de zijne niet geworden, en de treurzangen zijner uitvaart, die het nageslacht erkentelijk bijstemt, zouden hem wel geroemd hebben als den vorst van Hollands poëten, maar niet als den vader der Nederlandsche dichtkunst, niet als den schepper onzer dichterlijke taal.

Verdienste, nooit te schatten — een volk, door eigen wilskracht en heldenmoed voortgeworsteld tot onafhankelijk bestaan, in bezit te stellen zijner totdan toe ongekende taalschatten, het zegel zijner nationaliteit in sierlijken vorm volsneden, hem in hand te geven.

Welk oogenblik ook in de ontwikkeling diens volks! hoe groeit in hem het machtelend gevoel zijner zelfstandigheid, wanneer zijne taal, uitvloeisel van zijn leven en ziel, in kunstschoonheid en kracht, in rijkdom van zin en klank hem het eerst uit onbeklemde longen wordt voorgedragen, en het die taal echt en waar de zijne erkent.

Vondel was bij het volk ter school gegaan om 's volks taal over gansch haar gebied meester te worden. Hij ging bij de ambachtsliên, bij den scheepstimmerman, bij den landbouwer, bij den visscher; hij ging de straten langs, de markten op, het neringdoende huis binnen om in alles het eigen en het schilderend woord te weten en te

boeken. Hem was de volkstaal de goudmijn ; zijn genie was de smeltkroes die het kostelijk metaal tot de reinste glansen zuiverde.

Zie hem de smeedbaarheid van zijn goud beproeven in kunstwerken van alle soort en allen aard ! Hij verhaalt, hij zingt, hij hekelt, hij penseelt, hij onderricht ; hij voert een treurspel op, hij neuriet een veld- of bruiloftsdeuntje, hij heft een klinkend volkslied aan, hij haalt de meest afgetrokkene leerstelsels den kring zijner poëzie binnen ; en waar hij ook zich wende, bij de onvergelijkbare verscheidenheid van zijn talent, overal schiet de opborrelende bron der taal in even frissche, even breede stralen uit. En hoe rolt en wentelt zijn vers in den vollen vloed dier taal. Zie zijn verheven lierzang aan de Godheid : vier en twintig vast aaneengeschakelde verzen voeren, zonder stilstand ergens, den geest mede tot voor de voetschabel van den hoogsten troon. Ach ! wat zijn onze kortborstige dichtregelen, die, hijgend en amechtig, verademen aan het einde van ieder vers, bij die kloeke, levensrijke volzinnen, uitgegalmd door hem dien eene milde natuur begiftigde met

« de tonge van metaal
't Gehemelte van rots, de stem van klinkend staal
En d'adem van den wind... »

Men oordeelt ook wel bij gevoelspoëzie over welbespraaktheid van taal, maar de toetsteen is in de objectieve dichtkunst. Nu, op alle gebied,

wetenschap, nijverheid, handel, natuur, godgeleerdheid, heeft Vondel heel den schat der vakwoorden beschikbaar. Het verwonderde Brandt hoe Vondel, een nieuwgedoopte der Roomsche leering, in zulk duidelijk, zinrijk dietsch de « vreemdsoortige » woorden der scholastiek wist te vertolken. En lustte het hem, zijne uitdrukkingen in beeldspraak te hullen, de juistheid van gedachte en bepaling leed er geene schade bij.

Wie heeft edeler en volkomener de menschwording des Woords dichterlijk voorgesteld ?

« De maegd bestemt het wonder dat zij hoort,
En zwelgt gelijk een roos den morgendauw van 't Woord. »

Door welk ander beeld kon de natuur met het bovennatuurlijke zoo juist in vergelijking komen om diens geheimzinnige en onzichtbare werking, diens hemelreinheid te schilderen, als door het beeld van den morgendauw, die ongemerkt in den kelk der bloem dringt en hare bladjes besproeit, zonder het maagdelijk waas te deren ?

Men bewijst dat Hooft zeer vroeg gezien heeft wat Vondel beloofde te worden. Onbetwistbaar is het dat Vondel's geaardheid en strekkingen, met zekere voorname zijden van zijn veelvoudig talent, reeds in zijne eerste gewrochten duidelijk afgeteekend zijn. Dit wijst ons een standpunt van waar wij den mensch, denker en dichter, naar beliefte kunnen beschouwen. Zijn ernstig en vroom godsdienstig gevoel, zijn christelijk verheven oogwit,

zijne warme vrijheidsliefde, zijn afkeer van dwang en geweld, zijne trouwe gehechtheid aan Nederland, zijne geestdrift voor diens macht en glorie, zijne rechtzinnige deelneming in het lot van zwakken en vervolgden, zijne frissche levenslustigheid, de lieflijkheid zijner tinten en de vastheid van zijn penseel in het schilderen van natuur en van werkelijk leven, zijne rijke verbeelding gepaard aan weergalooze meesterschap over taal en vorm, het zwierige van zijne Alexandrijnen en lyrische strofen, het eigen persoonlijke dat zijne voorstellingen kleurt en doordringt, zijne uitgebreide en degelijke kennissen van al wat met zijn onderwerp in betrekking komt, zijne voorliefde tot allegorische behandeling van staatkundige gebeurtenissen en eigen levenstoestanden, dit alles onderscheidt zich reeds in zijn eerste tijdvak; wel is waar, nog als de kleurlooze bloembladjes, geperst in den gesloten knop, maar welks ontleding reeds de rangschikking der bladeren en den kroonvorm der bloem, die, eenmaal losgewoeld, hare pracht in volle daglicht ontvouwen zal, laat erkennen.

Om openhartigheid bij rechtzinnige overtuigingen, om iever van godsvrucht en deugd volgens zijn kerk en geloof, om braafheid en onbaatzuchtigheid in zijn ganschen handel, stond Vondel hoog, zeer hoog in de algemeene achting. Zijne geschiedenis leert het nageslacht, den mensch in hem even hoog te waardeeren als zijne tijdgenooten deden. Ook wordt zijn overgang tot de Roomsch-

katholieke belijdenis (ten jare 1641) thans van geener zijde aan onedele beweegredenen toegeschreven. Het vraagstuk van godsdienst heeft jaren lang vóór zijn hart en zijnen geest ter oplossing gestaan. Ingetogen en stil heeft hij het voor eigen geweten opgelost, in volle onafhankelijkheid van gemoed, in helder bewustzijn van de te verwachten gevolgen, na rijpen overleg, ernstige studie en strenge zelfkastijding in dien christenen ootmoed, » die te traag zijne edele wortelen schiet in het steen van 't eigenzinnig hart... »

« Al wie door ootmoed wordt herboren,
Hij is van 't goddelijk geslacht. »

Reeds in 1612 is zijn stichtelijk Bijbelsch « Pascha » — voorrede en bewerking — doorademd van den godsdienstigen geest, die in 1641 hem zijn prachtigen « Kruisberg » zal ingeven, in 1645 zijne « Altaergeheimenissen » en, in zijn 75e levensjaar, « de Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst », het uitgebreid leerdicht, dat door Van Lennep in de volgende merkwaardige regelen wordt besproken : « eere is de grijze zanger waardig, die, spijt al de rampen en beproevingen waarmede hem zijn Schepper had bezocht, in de eene hand de lier, in de andere het strafzwaard nam om de eer des Allerhoogsten in zoo schitterende en gloeiende taal te bezingen en met zooveel kracht en wakkerheid te verdedigen, en daardoor den eerbied en de bewondering te wekken, niet slechts van al wie God lief heeft, maar zelfs ook, zijns ondanks, van

hem die geen macht boven 't stof erkennen wil. »

Wie kan de *Bespiegelingen* lezen en den grijsaard niet lief krijgen, om het eerlijke en oprechte hart, dat er uit spreekt, en om den moed, die met de jaren bij hem klimt, in stede van te verminderen? »

Het jaar nadien verscheen de « Heerlyckheit der Kercke, » waarvan het vers, getuigt Van Lennep, overal welluidend, krachtig, vloeiend, — de taal overal gekuischt, helder, gespierd is, en niet zelden vol majesteit, verheffing en gloed.

Moge de Commentator, betrekkelijk den inhoud, van gevoelen zijn dat de dichter « niet betoogt maar beslist, dat zijn werk des minder geschikt is om anders denkenden te overtuigen, » het zal Vondel hebben toegeschenen dat de volbrachte voorspellingen der oudheid, dat de vestiging van het christendom, de zegepralen van het Kruis, de heldenstoet der martelaren niet van alle bewijskracht ontbloot gaan.

Wat er ook van zij, de godsdienstige dichter wilde « stichten; » hij wilde, wat volgens *zijn* inzien, het ware en goede was, doen hoogschatten en beminnen.

De menschen ten goede leiden was de zending, waar hij (reeds de voorrede van het Pascha verklaart het zonder omweg en die verklaring is hij ten allen tijde getrouw gebleven,) de kunst aan dienstbaar maakte.

Volkomen is zijne poëzie in tegenstrijd met

onze leerspreuk : « de kunst om de kunst » — gevierde leering wel, maar, in werkstellig handelen, eenigermate verwezen door den tijd zelf, die ze heeft uitgeroepen; (trouwens, geen andere tijd is als de onze zoo rijk aan tendenz-werken!) en verloochend ook door den dichter van genie, wien men ze dank weet. « Mannen van geest (zegt Victor Hugo,) weest nuttig ! dient tot iets!... Gaat, en volgt ginds den ziener in zijne eenzame woestijn! Daar denkt hij aan de menigte! Hij spreekt niet tot de wouden, maar tot de steden; niet het gras dat plooit onder den wind, beschouwt hij, maar den mensch; spreek hem, och! van de kunst om de kunst!... De geest is niet gemaakt en gegeven voor den geest, maar voor de menschen. De kunst, ja, is het azuur, maar het azuur uit welks hoogte de straal neerkomt, die het koren zwellen en den appel rond worden doet, die aan de oranjevrucht de goudkleur geeft en de druif suikert. »

Het zal niemand ontgaan dat wij hier enkel bedoelen als opmerkenswaardig voor te stellen dat Vondel herhaalde malen zoo uitdrukkelijk zijne zending als dichter bepaalt, dat hij dus, waar hij beoogt nuttig en leerzaam te zijn, zulks niet onbewust, uit gewoonte of tijdgeest, genoopt is te doen, maar opzettelijk wijsgeerig er aan denkt, en redeneerend besluit dat rijker gaven zwaarder plichten opladen; dat de meest bevoorrechten en de machtigsten dáárom niet onafhankelijk worden van den Leenheer; dat de edelste stemmen, die

de Schepper verwekt, hoogst moeten klinken in het *Benedicite* der schepping. Onder dát opzicht dus ook neemt Vondel plaats in de rij der onsterfelijke zangers, door de eeuwen gehuldigd, die in kunstmacht niets verloren omdat ze wilden nuttig zijn — wrekers van het lage en booze, hoeders van hun volk, herauten der beschaving, weldoeners en vrienden der menschheid.

Niet alleen het Leerdicht, waar onderwijzen en stichten rechtstreeks het oogwit is en voor hoofdzaak geldt, maar elke dichtvorm laat den zanger vrij, zijne zending in het oog te houden en te volgen. Vondel was even verdraagzaam als in diepen ernst godsdienstig, en de zucht naar vrijheid was den rechtschapen man ingeboren. Aan zijne vrijheidsliefde danken wij het eerste mooie stroofje dat hij schreef, namelijk in een koorlied van Pascha — een eersteling, spraakvaardig reeds, van de liefelijke, zoetvloeiende zangen, waar zijne harp zoo mild meê werd :

« O zoete vrijheid!
Ofschoon 't wild vogelken met lust
In 't korfken tiereliert en fluitert
En in de tralie, 'twijl het tjuitert
Verdient 't ghekochte zaed gherust,
't Zou liever in de tackxkens schieten
En klieven met zijn vlerckxkens locht
Den blauwen hemel, zoo' het mocht
Slechts magher zijnen kost ghenieten. »

Als nu Vondel, in name van den godsdienst, de vrijheid dweepzuchtig verkrachten zag, de loochening van alle menschelijke vrijheid als gelouterde geloofs-

leer verkondigen en opdringen, de bestemming der menschenziel van willekeur en tirannij afhankelijk stellen, en hij de harten zijner hervormde geloofsgenooten van dat gruwelijk stelsel wilde afkeeren, niet met eene didaktische bewijsvoering treedt hij in 't midden, maar met de taaie zweep of den scherptandigen kam der satire in de hand; en — hoort hoe, terwijl hij ten bloede treft (want, sloeg hij, het was raak!) zijne stem tegen den valschen godsdienstijver dondert :

« Waer ben ik? onder 't licht der Godgeleerde lampen?
Of onder Lucifer, in 't zwarte rijk der dampen?
Is dit het noodlot van 't verkoren wierookvat?
Is dit de ziekentroost en kristelijke schat?... »

En wat heftige uitvallen meer kent gij niet van hem? wie zou die luidsprekende verontwaardiging hebben toegedacht aan den kalmen, stillen, tot weemoed neigenden man, żoo zedig en afgetrokken in gezelschap, die soms met uren lang stilzwijgendheid den tafelkring verwonderde, terwijl het in zijn binnenste woelde en gloeide van kokende lavastroomen, die welhaast bij schitterende vuurkolom zouden losbreken, maar ook in zengende, wrekende assche uitvloeien ?

« Ainsi travaille, enfant, l'âme active et féconde
Du poète qui crée et du soldat qui fonde,
Mais ils n'en font rien voir. De la flamme à pleins bords
Qui les brûle au dedans, rien ne luit au dehors. »

Wat Juvenalis zegt : *facit indignatio versum*, mocht Vondel in waarheid tot stempelwoord zijner satire zich eigenen. Verontwaardiging maakt

het vers zijner hekeldichten, brave verontwaardiging, van een rechtzinnig en vaderlandslievend hart (voor afgunst en haat was hij ongenaakbaar), dat walgde van gemeene kuiperijen, walgde van die huichelende heerschzucht en van dien geveinsden godsdienstijver, die tot woedende verdeeldheden ophitsten, inwendigen vrede en algemeen heil met ondergang bedreigden en 's lands geschiedenis bevlekten met eerlijk bloed. Hoe griefde hem dat in de ziel! En hem was de kunst van zwijgen niet te leeren —

« Wat op 's harten grond ligt
Dat welt me naer de keel... »

Gaf dit naar buiten dringend, « al te persend » gevoel zich gaarne lucht in fellen spot, meer dan eens overstelpte hem de smart, en toen hij reeds naar de geeselroede greep, sprongen hem, eer hij sloeg, de tranen uit de oogen. — Zoo, toen het eerbiedwaardigste hoofd des rijks ten offer aan haat en dweepzucht was gevallen, zijne aandoenlijke, snikkende stroof, de eerste van de « Geuzevesper » :

« Had hij Holland dus gedragen
Onder 't hart
Tot zijn afgeleefde dagen,
Met veel smart,
Om 't meineedig zwaerd te laven
Met zijn bloet,
En te mesten kray en raven
Op zijn goed? »

Het was voor te korten duur eene troostende

verademing geweest toen de dichter meende nieuwe tijden te zien aanbreken en juichte :

« Meer eendracht wordt bespeurd, meer liefde en minder haet. »

Ook buiten de grenzen van eigenen grond ging zijn ridderlijk zwaard ter verdediging van de zwakken, ten strafgerechte van het gepleegde geweld, het onrecht tegen.

Hoort men niet, weder tusschen zijne eerste dichtgalmen, een wraaktoon over den moord van Hendrik den Groote van Frankrijk? En richt hij niet, in 1645, zijn onsterfelijk gedenkteeken op aan de gemartelde majesteit, aan de schoone en ongelukkige Maria Stuart? Toen Prof. Jozef Alberdingk Thijm bij « Neêrlands eerste Vondelfeest » het opschrift vervaardigde « Aan Neêrlands grootsten *dichterheld*, den verdediger van onschuld en waarheid » en op de voetzuil van het standbeeld des dichters liet beitelen : « om den adel van zijn karakter, » toen dacht hij ongetwijfeld aan het moedig en ridderlijk werk, dat Vondel aan de nagedachtenis der Schotsche koningin heeft gewijd. Door juistheid van oogslag in menschenkennis, door ingegeven zien en weten der waarheid, heeft Vondel het drama van Maria Stuart's leven en dood doorschouwd, en — het daglicht, sedert 20 jaren uit de staatsarchieven en uit de studiën van Protestantsche geleerden over haar onschuldig lijden opgegaan, heeft reeds hem bij schranderheid van oordeel en rechtheid van gevoel toegeblonken

Vondel herinnert dat Maria Stuart's « moordjaar » zijn geboortejaar was. Een geheimzinnige trek en zielverwantschap bewoog den teerhartigen dichter tot het roerend slachtoffer — ook van de geschiedenis, en eenmaal dat zijn oog naar dit rein ideaal van lijden en sterkte gekeerd was, naar dit werkelijk treurspel waar sluwe list en behendig aangelegd verraad tegen een weerloos vrouwenhart in het worstelperk treden, waar de droom van het hoogste heil verzwindt voor namelooze ellende, waar het schavot een troon wordt — eens een glorietroon — gepurperd door de majesteit van vorstelijke zielegrootheid gelijk van vorstelijk bloed, van dan af stond het vast dat Vondel's poëzij om het gemarteld hoofd een stralenkans trekken zou, dien eens de geschiedenis, hoe spade dan ook, nog in glans verhoogen moest : hij maakte tot zinspreuk zich de randwoorden van Maria's goudmunt eigen : « Justus ex fide vivit » en, zijn tooneelstuk werd ontworpen. Die keus, ziet men, werd niet bepaald door de kunstvoordeelen van hoofdpersoon en onderwerp, gelijk bij Schiller het geval is, maar, als door gewetensplicht, met een heilig zedelijk oogmerk — niet om de kunst alleen, maar met de volle beteekenis van herstelling in recht van eer, en in aanzien van onschuld en deugd.

Zoohaast het treurspel « Maria Stuart » in Holland bekend werd, sloeg « eene stortbui van grimmige vervloekingen neer, die zes jaren daarna

nog niet uitgewoed had. » (1) En wat erger was, ook ditmaal wedervoer den dichter, wat hij jaren te voren had beproefd, toen zijn « Palamedes » den dood van Olden-Barneveld bestrafte, te weten, bij den gerechte aangeklaagd en tot eene zware geldboete veroordeeld te worden.

Vondel! drie eeuwen, hulde brengende aan uw christenen mannemoed, aan uw onafhankelijk karakter, hebben u over uwe rechters en hun vonnis gewroken!

In afwisselende tafereelen van zege en roem vond hij, die Nederland zoo innig lief had, een verkwikkend schouwspel dat zijnen geest van schrik- en bloedtooneelen verpoosde.

De zeventiende eeuw verheft de vereenigde Nederlanden ten toppunt van macht, rijkdom en eere. De wordende republiek groeit tot mogendheid van eersten rang, wordt de eerste zeemacht der wereld.

Allerwegen ontluikt het gevoel van eigen zelfstandigheid « die uitnemende prikkel tot krachtsbetoon. » (2)

Scheepvaart en handel breiden tot verbazend grooten omvang hunne bedrijvigheid en hunne ondernemingen uit, 35000 schepen onder Nederlandsche vlag doorkruisen de oceanen.

---

(1) De Rijk, pr.
(2) Jonckbloedt. Verg. ook Baumgartner.

Zoowel door het ijs van het Noorden als door het stormende Zuiden wordt de weg naar het rijk Oost-Indië gebaand, terwijl helden als Tromp, de Ruyter, de Wit tegen de admiralen van Cromwell en van den laatsten Stuart den grootsten zeekamp der historie voeren. Spanje ziet zijne vijandige maatregelen verijdeld : sluit het zijne havens voor de Hollandsche zeevaart, deze wendt den boeg naar de uiteinden der wereld en Spanje en Portugal staan welhaast voor hunne verre bezittingen beducht. Piet Hein niet alleen, die met de *zilveren vloot*, op Spanje buitgemaakt, de haven van Amsterdam binnenstevent, brengt millioenen aan uit den vreemde, maar van alle zijden wordt goud en zilver kwistig in den schoot der machtige stede uitgegoten — door de haringvangst op de Engelsche kusten, door de walvischvangst in Groenland, door den vroeger ongekenden bloei van hout- en lakenhandel, door de aanwinsten der Oost- en West-Indische maatschappijen, wen ook het binnenland de opbrengst zijner nieuwe, krachtig vooruitgedreven werkzaamheid in de linnenweverij, den landbouw, de veeteelt tot schatten gadert.

Amsterdam was het schitterend middenpunt dier groote beweging. Hoe rijst het in luister en heerlijkheid, met zijne prachtige stadsgebouwen, zijne paleizen, hallen, stapelhuizen, zijne vestingwerken, zijn « reuzenwoud van masten! » Het zijn de zonen zijner rijke burgerfamiliën die als gezanten

naar Londen, naar Parijs, naar Stockholm worden afgevaardigd; die als handelaren de zeeën in alle richtingen doorreizen; die als coloniaal-beambten onder elk overzeesch volk verblijven; die in de vrede-congressen met koningen en keizers over de Europeesche staten handelen en beschikken. Naar Amsterdam en Holland werd het New-York van heden Nieuw-Amsterdam, werd een vijfde werelddeel Nieuw-Holland genoemd. Heerlijke dagen! en, wonder! ontbolsterd reeds van de ruwheid, die gewoonlijk jonge kracht aankleeft, veredeld in hun macht en roem door den glans, die van ontwikkeld geestesleven en beschaving, die van de wetenschap, van de kunst, van de letteren afstraalt.

Boven vele vereeuwigde namen van « vorsten uit het rijk der gedachte, » klinkt de naam van hunnen zanger zelf, den zanger dier wondereeuw van glorie, de groote naam van Vondel!

Wat prachtige reeks van titels en citaten biedt zich aan, om hier van Vondels dichterlijken gloed, van zijne vaderlandsche geestdrift, zijn fiere blijdschap over Nederlands grootheid als getuige te komen! Wel verdiende de eeuw een begeesterden dichter, maar de dichter was zijn tijd en voorwerp waardig!

Leest men tusschen zijne eerstelingen reeds eenige verzen « op het twaalfjarig Verbond der Nederlanden », en is in het « Pascha » zelf een afbeeldsel van eigen volk te erkennen bij *de vergelijking van de kinderen Israëls met de vrijwording der vereenigde Nederlandsche provinciën*, en volgt straks daarop

de « hymnus op de wijd-beroemde scheepvaart der vereenigde Nederlanden », niet één beduidend feit, niet één gevierde naam, niet één luisterrijke dag zal later zijne plaats in de geschiedenis winnen zonder dat de vaderlandsche poëzie van Vondel dien herdenke. Ook waar zijn onderwerp hem buiten de staatsaangelegenheden voert, blijft hij Nederlander en verliest hij Amsterdam uit het oog niet. Zijne « Bespiegelingen van God en Godsdienst » stellen hem vóór de bewering der ongodisten die « de eer der schepping schenken »

« aen 't wild geval,
Het samenrunnen der ondeelbre vezelingen
En stoffe, aeneen gekleefd, tot zooveel hemelringen
Omhoog, en wat omlaeg ontstaet uit element,
Gemengd en ongemengd. »

Hij vergenoegt zich niet met de oude vergelijking (de boeken van Maro of van Homerus), maar plaatst er het nieuwgebouwd stadhuis van Amsterdam naast, en dat in verzen, doorgloeid van het levendigste gevoel van nationale trotschheid over « het Hollandsch Capitool. » Wie kent den aanhef niet?

« Indien hier bij geval een tegenvoeter kwam
Opdondren uit den grond der aarde te Amsterdam... »

en de daarop volgende voortreffelijke schildering van het stadhuis — meer dan twintig echte Vondelsverzen? en het beeld van Amsterdam, waar de stad

« gekroond met hare wapenkracht
Van Stroomgod onderstut, in hare weelde en pracht
Gezeten, wordt begroet van Azië en Afrijken,
Amerike en Europe, en wat de vlag moet strijken
Voor hare zeebanier, vereerd met rijkdom, vrucht
En schat uit elk geweste en zegenrijke lucht ?... »

en de toepassing :

« Wat dunkt u ? zou hij zich verbeelden, dat dees prael,
Dit goddelijk gesticht, door Campens geest ontloken,
Tot Amstels eer voltooid, uit vezelen en smoken
En rook en damp en stof en gruis, van overal
Te hoop geronnen waer' bij redeloos geval ? »

en het spottend slotvers :

« De Raed van Amsterdam behoeft zich niet te moeyen :
Het Raedhuis zou van zelf wel uit dien aschhoop groeien..?

Meteen dragen die regelen de kenmerken van « Vondels *subjectiviteit* als Nederlander », waar van Lennep in zijn kritisch overzicht van het « Pascha » op wijst bij « beelden uit het dagelijksche, burgerlijke leven gegrepen en even treffend als aanschouwelijk. »

Met welke frisscheid van verwen kleurt Vondel ook niet zijne natuurschildering, dank aan diezelfde persoonlijkheid waarbij de dichter, door eigenaardigheid van keus en beschouwing, door zelfstandig denken en voordragen, zich zelven, zijnen geest, zijn gevoel, tot in zijne kleinste werken stelt, daar hij, in stede van zijne trekken aan anderen te ontleenen, er zijne eigene waarneming in beeldt en, alzoo, landschappen op het doek brengt die hij op eigen bodem met eigen oogen

beminnend en bewonderend pleegt te aanschouwen!

« O werelds lustpriëel!
O landschap, daer natuur zich zelf aen heeft gekweten,
En elk om 't rijkst volwrocht, voltrokken, niets vergeten!
. . . .
Hier bosch, daer korenveld, ginds weiden, elders vlieten,
En ope lucht en bron die uit den heuvel springt;
Ginds blauw gebergte en rots; hier kwinkeleert en zingt
De nachtegael in 't wild. Wat vliegen daer al vogels
Bij vluchten door 't geboomte, of drijven op hun vlogels
Bezadigd in de lucht en over 't effen meer!
De vrolijke landbouw, verkwikt door 't schoone weêr,
Aen 't groeyen, dat men 't kruid en 't groene gras hoort piepen.
. . . .
Hij ziet zich aen de zon en haren opgang blind,
In alle spelingen van water, licht en wolken,
En purperglans en goud. Hier wordt de koe gemolken;
Daer steekt de visscherspink om verschen visch in zee,
Hier rijt een heele vloot voor anker op de ree;
En ginder schoeit de jacht op 't spoor der hazewinden.
De brakken snuffelen om 't vluchtig hert te vinden.
Het nest, vol ooijevaers, in top van slot en borg,
Verwacht met open bek het aes, door 's vaders zorg
In 't groene veld gevischt. Wie kan de schoonheid noemen
Die zich in 't welig vee en ooft en zaed en bloemen
En starren, zon en maen, en wolken openbaert. »

Wat gretig blijde oogslag op de bezielde natuur! Hoe kinderlijk verheugd, als bij een allereersten blik in het nieuwe en onbekende, als verrast van stond tot stond, als had hij geene oogen genoeg om op te nemen al wat te gelijk zich voordoet en aanbiedt, juicht de dichter in het genot der schoonheid van schepping en leven! Welke andere plaats van welk anderen dichter schetst ons een landtafereeltje zoo overvloedig rijk,

zoo levendig en lief! Hoe spoedt zijn vers van voorwerp tot voorwerp! Door tal en keus van dingen maakt hij de verbeelding wakker en werkzaam; door de snel afwisselende beelden, door de verscheidenheid in de woordschikking, door den luchtigen loop der zinsneden, door de ijlende haast der woorden die elkaar verdringen, achterhaalt hij de beeldende kunsten en vergoedt het hun eigen voordeel de gelijktijdige voorstelling der dingen. Volmaakt aanschouwelijk staat, in zijn geheel, het stuk vóór de oogen van den lezer.

Hoe Vondel, een subjectief dichter bij uitnemendheid, zoo spaarzaam is aan lyrische zelfbeschrijving (eene dichtsoort die heden zóó veel lezing levert, en zooveel middelmatigs, waar behandeling en vorm even onbeduidend zijn als het voorwerp zelf,) mag sommigen verwonderen. Nochtans wat hij innig was en innig gevoelde, met al wat hem in bont afwisselende toestanden omgaf, trof, beproefde, print zijnen indruk op Vondel's geestwerk af.

Zoo, bij de ramp die zijn geluk en welstand ten gronde sloeg, bij de kommerlijke omstandigheden waar het lichtzinnig gedrag en de verspillingen van zijnen, korts daarna gestorven, zoon hem toe brachten, smaakt hij, och! het bitterste lijden, en

« Het vaderlijke hart blijft met den zoon belaên; »

maar niet in treurzangen en rouwdichten klagend, zal hij dit hart ontlasten : het is zijn treur-

spel, dat, in koning David, zijn eigenen vaderrouw zal opvoeren : door diens mond zal hij zuchten :

« O vader zonder zoon, die glorie van mijn rijk!
Waer ligt ge, o Absolon! waer ligt dat schoone lijk?
Waer anders dan in 't hart des vaders...

Mijn zoon, uw vaders hart is 't graf
Daer gij begraven ligt. »

In dezelfde smart sluit hij zijn « Jozef in Dothan » met het paar verzen, dezer dagen zoo dikwijls aangehaald en die gij zelf in uw geheugen mij voorzegt, eer gij ze in mijne rede hoort :

Och, de ouders telen 't kind en maken 't groot met smart;
De kleine treedt op 't kleed, de groote treên op 't hart.

Wij laten onze lofrede onvoltooid en zeker onvolledig. Wanneer ook en hoe zou de lof van Vondel ooit volsproken zijn?

Hoe gaarne echter volgden wij hem verder op het gebied der allegorische voorstellingen, om tot opzettelijk en volkomen allegorische bewerkingen en zoo tot den « Lucifer » op te klimmen, in welk meesterstuk de allegorie ook wel buiten twijfel dient gesteld te worden ; hoe gaarne keerden wij tot hooger besproken schets terug, om er op te wijzen hoe hij het werkelijk levende, boven het afgetrokken denkbeeldige stelt, en om reeds in zijn « Hierusalem verwoest » den stouten schilder van het reëele te erkennen, waar hij het verhaal der wanhopige daad, in razernij van honger

door de moeder gepleegd, aandurft, en tot in hare vreeselijkste bijzonderheden ontleedt, en nochtans, door instinctmatig kunstgevoel geleid, de moeder vrijwaart van het nameloos hatelijke des gruwels! Daar, gelijk op zoo menige plaats elders, blijkt hij de geestverwant te wezen van zijn tijd- en stadgenoot, van Rubens!

Wat blijft er ook niet al te zeggen over, betrekkelijk de gehalte zijner treurspelen met hunne prachtige alleen- en tweespraken, met hunne verhevene en liefelijke koorzangen; betrekkelijk zijne groote verhalende en leerende dichtwerken; betrekkelijk zijne echt klassieke zelfbeheersching, die den al te weligen groei eener onbeperkte kracht wijselijk bewaakt en besnoeit; betrekkelijk zijne versmaat, zijne Alexandrijnen, zoo rijk aan verscheidenheid in gang en beweging, dan eens met bevallige achteloosheid door feiten en stelsels voortwandelende, dan aanstappende met plechtig gemeten en klinkenden tred, dan weer, onder den aandrang van gevoel en drift, zich door ongekende slingerpaden van rijm en rythmus in de schoonheid hunner jeugdige vlugheid en frissche krachten reppende?

En welk genoegen zou het doen ook in Vondel den m e n s c h nader te beschouwen, te verwijlen bij den edelen grijsaard, welken noch ouderdom noch zedelijk lijden gemelijk maakten, maar die, tachtig jaren oud, nog de lustige stroffen schreef :

« Zou het al zinken en vergaan... »

die zoo blij zingen als de wildzang van vroeger :

« Wat zong het vroolijk vogelkyn
Dat in den boomgaerd zat... »

En toch! geen lijden bleef hem gespaard : voorname vrienden waren van zijne zijde afgeweken of door den dood hem ontrukt ; na zijne andere kinderen was ook de vrome en teedere Aima, zijne zorgzame verpleegster, gestorven ; de grooten en machtigen hielden zich jegens hem onverschillig : de burgemeesters hadden immers niets dan koele beleefdheid over voor den negentigjarigen man die, op een sleedje aangevoerd, eenige bediening voor zijnen kleinzoon vragen kwam om den jongen van den schoenmakerswinkel af te helpen, « waar hij werkte en bijna niets verdiende ». Alleen een kleine, getrouwe kring van kunstminnaars en jonge dichters, die hij als zonen beminde, kwam dagelijks den goeden vader opbeuren met een bezoek te zijnen huize, dat hem telkens even welkom was en waar hij telkens bij het afscheid, met een erkentelijk « God loone 't » zijnen dank over betuigde.

In 1654 verschenen « Horatius Flakkus' lierzangen, in het rijmeloos vertaelt door J. van Vondel. »

De slotzang van het derde boek draagt voor titel : « Dat zijn vaerzen eeuwigh leven zullen. »

De vertaling der eerste regelen luidt als volgt : « Ik heb een gedachtenis voltooid, die koper verduren zal en hooger uitsteekt dan het punt der

koningklijke naelden. De vraetige slaghregen, d' uitgelaten Noordewint, nochte de ontelbare reecks der jaren en het verloop der tijden zullen ze niet konnen uitroeien. Ick zal niet geheel sterven. Mijn grootste deel zal de Doot ontvlieden. Mijn lof zal hierna altijd even frisch aengroeien... »

Zou Vondel, na die regelen, zijn werk niet een oogenblik onderbroken en aan zijn eigen gewrochten, aan eigen onsterfelijkheid hebben gedacht? Ik verbeeld mij den dichter dus, die straks aan het schrijven was, maar nu, van zijne schrijftafel afgekeerd, de eene hand laat rusten op de tafel, de andere, met de pen tusschen de vingeren, laat hangen over den arm van zijnen zetel; helder glanst zijn oog; de werkende gedachte spreidt haar licht over zijn gelaat, en stil herhaalt hij bij zich zelven : « Ik heb een gedachtenis voltooid, eeuwiger dan brons... Mijn grootste deel zal de dood ontgaan... Mijn lof zal hierna altijd even frisch aangroeien. »

Doch neen! de ootmoedige christen dichter deed geene uitspraak van lof en roem over eigen werk. Maar krachtig en geestdriftig doet het nageslacht die, en in duizend jubelzangen herhaalt die dit eeuwfeest. Andere eeuwen zullen volgen; iedere eeuw zal het gedenkteeken, door Vondel voltooid, de eeuwen zien verduren; iedere eeuw zal Vondel's glorie frisscher en frisscher zien bloeien.

(*Toejuichingen*).

De heer bestuurder geeft het woord aan den bestendigen secretaris om den uitslag bekend te maken van de wedstrijden voor 1887.

1° Prijsvraag (*Verhandeling over de verbindigen der volzinnen in het Gotisch*).

De Academie, gevolg gevende aan de besluitselen des keurraads, heeft den uitgeloofden gouden eerpenning toegekend aan den heer P.-H. van Moerkerken, leeraar in de Nederlandsche taal- en Letterkunde aan 's Rijks Hoogere Burgerschool, te Utrecht.

Zij heeft eene eervolle melding vergund aan den schrijver der verhandeling n° 4, met kenspreuk : *Die Sprache fliesst nicht aus der Grammatik, sondern die Grammatik aus der Sprache*, en eene gelijke eervolle melding aan den schrijver der verhandeling n° 5, met kenspreuk : *Ut desint vires, tamen est laudenda voluntas.* Ovidius.

2° Prijsvraag (*Stelselmatige lijst van al de uitgaven van Middelnederlandsche werken en van de studiën over Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, verschenen hetzij afzonderlijk, hetzij in uitgaven van geleerde genootschappen, tijdschriften* enz.)

De Academie heeft, op de besluitselen des keurraads, den gouden eerepenning toegewezen aan den heer Louis-D. Petit, bewaarder der drukwerken aan de Bibliotheek der Rijkshoogeschool te Leiden.

De belangrijkheid van twee andere bibliogra-

phische verzamelingen erkennende, heeft de Academie aan ieder van deze eene eervolle melding verleend : de eerste, namelijk, aan de verzameling nº 2, met kenspreuk :

Mijn werk en was geen spel,
Maar lastig was 't als mijnwerk,

en van welke zich aan het bestuur der Academie als bewerker heeft bekend gemaakt de heer Jan Broeckaert, briefwisselend lid der Academie te Wetteren.

De tweede eervolle melding is toegewezen aan de verzameling nº 4, voorzien van de kenspreuk : *tEn wert nye meester geboren.*

3º Prijsvraag (*Eene alphabetische lijst opmaken van onnederlandsche of bastaardwoorden, die bij 't volk of in gedrukte schriften meest gebruikt worden; voegende naast elk zulk woord het evenveel beduidend echt Nederlandsch woord, voor zooveel het nog, 't zij in enkele plaatsen, 't zij overal, in levend gebruik te vinden zij*).

De Academie heeft, bij verdeeling, den prijs toegewezen aan de Woordenlijsten Nº 1 en Nº 3, eene en andere tot kenspreuk dragende :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon.

Opstellers er van zijn de heeren Jan Broeckaert, voornoemd, en Jan Craeynest, leeraar aan het St.-Lodewijksgesticht te Brugge.

Ter beantwoording van de vierde prijsvraag : *Lofrede op Hendrik Conscience*, waren zes stukken ingezonden. Gevolg gevende aan de besluitselen van den keurraad is de uitgeloofde prijs niet toegewezen. — Dezelfde uitslag is aan te stippen voor de vijfde prijsvraag (*Oorsprong der Belgische vrijheden*), die door drie schrijvers werd beantwoord.

De zesde prijsvraag bleef zonder gevolg.

De zitting wordt te 4 1/2 uren geheven.

INHOUDSTAFEL.

A.

B.

C.

F.

G.

H.

J.

K.

S.

T.

V.

MISSTELLINGEN.

Bl. 54, *Inventaire des archives de l'Etat*, 19 deelen in-folio, en *Woordenboek der Nederlandsche taal*, 2e deel, zijn te voegen bij de boeken, op 't einde van bl. 53 aangeduid als geschonken door het Staatsbestuur.

Bl. 54, voorlaatste regel, staat er : *P. Nys*. Lees : *P. de Nys*.

Bl. 109, 4e regel, staat er : *dichter der Schole van Zedeleer*. Lees : *dichter van de Verkeerde Wereld*.

Bl. 169, 7e regel, staat er : men wacht *noch*. Lees : men wacht *nog*.

Bl. 212, :6e regel, staat er : T. Moltzer. Lees : *H. E.* Moltzer. 22e regel, staat er : Dr. A. Kluyver, *te Amsterdam*. — Lees : *te Leiden*. — 27e regel, staat er : dr. G. Wencker. 't Moet zijn : dr. G. Wenker.

Bl. 348, staat er : Moltzer (dr. E. A.). 't Moet zijn : (dr. H. E.).

24

